



EMANUEL LEMINGER

STARÁ KUTNÁ HORA

ČÁST 2.

DĚJINY

Kuttna Kutná Hora 2006

OBSAH

„Registra koňská“	3
Stavba hradu pražského za krále Vladislava II.	4
Zpráva o požáru v Kutné Hoře dne 6. února 1585.	7
Pách kutnohorský	8
Neobyčejný honorář Malířský	8
Náklad na stavbu domu před 300 lety	9
Kutná Hora	10
z Řasné	13
Kouzla šibeniční V Kutné Hoře r. 1664	13
Lístek tříkrálový z Kutné Hory	14
Ženská odvěta za pohanění r. 1540	14
Kněžna Kateřina	15
Příčinky k historii hradu Karlštejna	16
Episoda z najímání bojovníků proti Turku	17
Ze života Karla Havlíčka v Kutné Hoře	18
Šotové v Kutné Hoře	19
Antonín Jaroslav Puchmajer. Z posledních dnův jeho života	22
Činnost Jana Erazima Wocela v letech 1824-1842	23
Přílišná horlivost protireformační	44
Fara kaňkovská v 16. století	44
Dům s příhanou zločinu	53
Kronikářské zápisy v starém kalendáři	54
Dodatek ke zprávě o nálezu v hrobce u sv. Barbory	57
Pohřbívání v kostelích	57
Opatření proti drahotě	58
Dvorní dodavatel mouky	58
Manuale práva útrpného 1522-71	58
Dedikace díla literárního	62
Zajišťovali sobě zaopatření do smrti	65
Zatajovali obilí vyčkávajíc vyšších cen	66
Přidělávali sobě půdy ze sousedního pozemku	66
Pověra	67
Hlásní na věžích	67
Drobné zprávy o rodě Kubínů	67
Ze života rudokupců	69
Havířský dům	71
O zástavách	72
Šlechtný čin	75
Pokuta za utěti nosu	75
Kutnohorští emigranti a jejich domy	76
Vojenské přehlídky kutnohorských	88
Pocty a dary	92
Péče o čistotu města Kutné Hory	97
Co vypravují staré testamety	99
Staročeská slova a úsloví	104
Ubohý poddaný	105

Název: Stará Kutná Hora. Část 2. Dějiny.

Autor: Emanuel Leminger.

Vydal: Vydavatelství a nakladatelství Martin Bartoš - Kuttna,
17. listopadu 97, 284 01 Kutná Hora (kuttna@seznam.cz)
roku 2006 (47. publikace). Vydání první.

ISBN 80-86406-37-7 (komplet)
ISBN 80-86406-39-3 (část 2.)

„REGISTRA KOŇSKÁ“.

Věstník kutnohorský. Příloha k č. 10 „Koruny České“, 1.2.1879.)*

Mezi inteligentními zvířaty sdomácňelými odedávna na vynikajícím místě stojí kůň. Jakož pak není pochybnosti o tom, že předkové naši dovedli koně ve prospěch svůj užítí, tož se zpráv nám zachovaných dovidáme se též, že kůň nebyl nikoliv považován za stroj, že nebyl člověku otrocky podřízen, nýbrž v mnohem ohledu koordinován.

Kdož pak by zajímavý poměr koně k člověku a vice versa chtěl všestranně ohlédati, tomu by zajisté vítanou pomůckou byla též „registra koňská“, jež archaeologický sbor „Vocel“ chová ve svém archivu.

Registra tato (zejména z r. 1510-13 a z r. 1518) jsou v podstatě své ovšem pouhé účty z koní ztržených a zfrejmarčených, jakož i koní prodaných a umřelých; avšak v účtech těch je uložen bohatý poklad prstonárodního humoru, kromě toho pak je tam ukryt též mnohý moment psychologicky zajímavý.

Koně, jež při dolovém díle (při trejbech k zdvihání rudy) jakož i v hutích (při dmychadlech) se zaměstnávaly, byly s havíři sloučeny takřka v jedinou obec. Poněvadž pak při obtížném díle dolovém během dne několikrát se musili vystřídati, bylo jich ku každému dolu dosti značné množství přiděleno; na př. r. 1513 ve Flašarech 38, v Čapčochu 25, - roku 1518. v Hutrytřích 41, v Čapčochu 26, - atd. Jak něžný tu panoval poměr člověka ke koni, zračí se v dojemném rázu položek: r. 1511 omnia umřel kůň brůna, dicit primum umřel kůň plesnivý, r. 1518 populus umřel kůň, kterému jméno bylo hrb a mnohých jiných podobných. Jako lidé churaví, klidu a čistého vzduchu potřební, život tráví na venkově, posýlali se tehda nemocní koňové na venek, by se uzdravili a vypásli; v registrech koňských čteme: r. 1512 vocem juncunditatis dán kůň nemocný z Čapčochu holoubek, aby se vypás a vyhojil sedláku do Janovic.

By obcování s koňmi, jakož i účtování jich snadněji se dělo, byl každý kůň zvláště pojmenován. Věru obdivuhodna pak je ta rozmanitost jmen, svědčící o svěžím humoru a znamenitém důvtipu předků našich, jímž oni na sousedu svém - třeba koni - vlastnost šlechtící jakož i vynikající vadu, vůbec charakteristický znak pochopiti a ihned trefně označiti dovedli. Jména ta vztahují se z veliké části k vlastnostem tělesným, z nichž některé jsou probrány v odstínech všemožných; nacházíme tu jména tato: ryzka, ryzička, plavý veliký, tis, tisek, popeľ, popelek, bronka, plesnivý, brůna, mrazek, vraný, smolka, lisý, holý, kožísek, pazdero, vodránek, řeřábek, chloupek, bílá huba, bradáč, očka, ouško, ušák, líčko, okáč, hlaváč, břiško, vocas, šváb, tlustá noha, flek, flíček, hřivnáč, bělohřívek, černá hříva, šlojír, vrkúček, hrb, bradavička, šrámek, letošní, valach, suchý čert, vetský, mrňousek, bezznamení. Opět jinými jmény označuje se nějaký - zhusta směšný - obyčej, jakási charakterická vlastnost duševní: fučík, řehtáček, škaredek, diblík, skokan, hamáček, scípáček, dítě, škrle, chudý, bubák, tápal, trdlo, ludrda, spiční, smetáček, ležák, netočil, zaskočil a j. - Jinde se kůň připodobňuje k tomu či onomu zvířeti: jelen, jelínek, kohout, veveřice, sova, straka, skřivánek, lev, káně, zajíc, bazant, bobřík, špaček, kohoutek, liška, nedvídek, žába, holoubek, býček, sokol, kráva, oslík, laňka, myška, opice, postolka, rybka, psiček a j. - Z jiných jmen zase poznáváme původ koně, t. j. od koho aneb odkud koupen byl: sezemka, vojtek, postřiháč, šafařský, hanykěj, paták, mach, kavka, kopidlenský uhlíř, čech, rychtářík, brůna rychtářova, koc, slovák, polák, rajzek, kolínský, podolánek, hradecký, časlavský, hrabaně, charouz čapek, štefek, roháč, sobotka, štolmajstr, budinský, vácha, vlček, vyskočil, martin. - O mnohých jménech nelze rozhodnouti ba ani dosti určitě souditi, do které z vytknutých kategorií by náležela; jména ta jsou však na mnoze zajímavá, pročez se zde též zaznamenávají: mládenec, kropáč, kalous, husař, sochor, ječmenek, šaršůn, červek, kule, malíř, pšenička, vladyka, rajtařík, hvězdář, lupina, kytlena, nešlechta, jeptiška, řebřík, širůček, zemanka, karapal, trubač, tkadlec, trnka, lučák, špička, šlamhák, řepíček, kasanka, votruba, bakalář a j.

*) Jako autor je uveden Lgr.

Z register koňských dovidáme se ovšem také, jakou tehdy měl kůň cenu. Průměrná cena koně koupeného byla 4 kopy (kopa asi po 10 zl. našich); uzedného (čili od uzdy) za jednoho koně platil se obvykle groš. Cena koní prodaných byla měnivá: prodávaly se zajisté pouze koně více méně nezuživé, kteréž při práci dolové nedovedli již vyhověti. Pokud tedy měnivé ceny prodejné se tkne, nacházíme v registrech velmi četně položky, z nichž vyjímáme toto: 1510. omnia prodali dva koně vohřivé kohoutka a mrazka Heraltovi trajvěři za 1 kopy; omnia prodali kůň z Čapčochu slepý na obě oči za 45 gr.; 1511. adorate quartum prodali kůň ležák za 6 kop Balatému; cantate prodán kůň řehtáček dychavičný za 1½ kopy panu Jandovy; 1518. si iniquitates prodal se chromý kůň Polákoví do Opatovic za 6 korcův ovsu a 1 kopy slámy otepy.

STAVBA HRADU PRAŽSKÉHO ZA KRÁLE VLADISLAVA II.

Památky archaeologické a mistopisné, r. 14 (1889), str. 625-630.

Králuv dvůr vedle nynější Pražské brány byl již od Václava IV. oblíbeným sídlem králův českých a zůstal jim ještě za Vladislava Jagellonského až do r. 1484, kde též král, popudiv mimoděk proti sobě obyvatelstvo Prahy, domníval se býti ohrožen v dosavadním sídle svém mezi měšťany pražskými. I „nechtěl více ve Dvoře králově bytu míti“, píše Staří letopisové čeští, „protože nějaký soused novoměstský vyskočil ze svého domu, kterýž byl proti nové věži, přiběhl na příkop s kuší, laje a zlořeče těm zrádcům, kteříž se zase navrátili do Prahy, a napínal tu kuši, an král ze dvora na to hledí, a přikládaje šíp mluvil řka: vydejte nám ty zrádce!“ Král pak, jehož mysl tím byla měrou značnou poděšena, „dočekan večera,“ vypravuje Beckovský, „kázal sobě lodí připraviti na prelatství, a vyšed ze dvora s malým počtem potmě šel pěšky až na konec příkopu a tu vsed do loď, nočním časem dal se přeplaviti přes řeku a přišel na hrad sv. Václava. A hned kázal hrad opravovati, příkopy dělati a na všechny strany zdmi obehnati, též baštami a střílnicemi opatřiti.“ Událost ona tedy zavdala podnět ku znovuzřízení královského sídla na Hradčanech, které od válek husitských bylo pusto; kromě některých úřadů zemských tam sídlil toliko hejtman hradu se svou čeledí.¹⁾

Z „register werkových“, v nichž jest zaznamenáno veškeré vydání z mince kutnohorské,²⁾ poznáváme, že již před rokem 1484 bylo placeno na stavbu hradu pražského, ovšem toliko po řídku po několika kopách, na př. r. 1477 dáváno dvanácte neděl po 4 kopách. Jiné r. 1478 nastal, pokud se zdá, čilejší poněkud ruch stavební, neboť tu vydán královský rozkaz minci kutnohorské, aby týdně ještě posíláno po 6 kopách grošů na stavění hradu pražského. Z r. 1485 nemáme zápisův ni žádných; avšak r. 1486 rozléhal se již hlučný tepot kladiv kamennických po hradních nádvořích, jindy pustých - dávánoť tu z mince kutnohorské na stavbu po 16 kopách gr. téhodně a kromě toho zapláceno zvláště 10 kop gr. za les (dříví stavební). V letech následujících se stavba stále urychlovala, a vystupujíc ze základů dospívala k oddílům, které vyžadovaly nákladu stále rostoucího: kdežto v prvních 22 nedělích r. 1487 se přispívalo z mince kutnohorské po 18 kopách gr., vydávalo se v nedělích ostatních po 20 kopách, v téměř roce bylo ještě zvláště dáno 40 kop na lesy. Jest velice pravděpodobno, že příspěvek týdenní se udržel na výši 20 kop až do roku 1490; od roku následujícího shledáváme jej opět o 3 kopy vyšším. R. 1489 byl na účet mince kutnohorské za 115 kop gr. koupen dům Střelcův na hradě pražském „k udělání maštali“ královských.

Veškeru stavbu řídil v době této *Hanuš Behem*,³⁾ jenž přijímal peníze z mince kutnohor-

¹⁾ Od r. 1474 Stavský, od r. 1536 Závěš Sulek z Hrádku.

²⁾ Většina těchto zápisníků mince kutnohorské z doby Vladislavovy zachovala se v městském archivě kutnohorském a v archivě archaeol. sboru „Vocela“.

³⁾ V listě kamennického cechu Starého města pražského z r. 1489 (Pam. archaeol. IV. I. str. 187.) nazývá se Pehm, „krále JMti úředníkem“; v zápise z r. 1502 (Reg. flav. majus v měst. archivě kutnohorském) děje se zmínka o téměř „Hanušovi Pehmovi, obyvateli na hradě pražském“. V domě jeho bývali na útraty mince kutnohorské stravování poslové krále polského r. 1478 (Dřevecký a Primus), r. 1487 a jindy (Reg.

ské a z nich v Praze vyplácel za lesy, malířům a jin.; týž se vůbec staral o dodávání potřebného materiálu stavebního, jakož i o to, aby práce náležitě pokračovala. Nacházíme o tom četné zápisy v účtech mincovních i jinde; především pak list psaný týmž Hanušem Behmem r. 1492 Benešovi z Vajtmillie, mincmistru kutnohorskému, podávající podrobnou zprávu o jeho činnosti při stavbě hradu pražského. „...co se malěre dotýče,“ oznamuje Hanuš, „jsem koupil zlata 6½ kněh a jsem dlužen za to, a ještě chce 2½ kněh a to vše jedno k jedné straně k třetině kromě reštův; a lazuru i jiných barev těch jsem mnoho koupil, za kteréž ještě díl dlužen jsem ... Také račte věděti, co se dotýče stavení krále JMti, jakož pan Jenec s Vaší Mti mluvil, že jsem já mnoho lesu koupil, kterýž má k pavlačem býti; ještě mnohem více koupiti musím k pavlačem i k vápenici, neb bych rád tohoto leta, aby ta zed' i pavlače byly dodělaný od jednoho konce k druhému, abychom potom také mohli něco jiného dělati, neb ještě tohoto leta musím dáti kamenný most dělati, k tomu již mám tesaného kamene s potřebu. I račte věděti, že 13 kop. pr. nyní nemůžem na dělníky na týden vystačiti, nebo musím jim nyní více dávat, nežli prve. Protož Vaší Mti prosím, račte mne v té věci opatřiti, abych já také mohl dělníkům i jiným, komu jsem dlužen zaplatiti ... Ex castro Pragense ff VI. die St. Margarite 1492 Hanuš Behem.“⁴⁾

Stavební činnost' v letech těchto čelila patrně k tomu, aby hrad byl především náležitě opevněn; proto byly hradby staré zajisté opravovány, snad i vyvýšeny a střilnami opatřeny, uvnitř podél nich pak byly zřízeny dřevěné ochozy čili pavlače, o nichž mluví Hanuš Behem v listě svém.

Roku 1493 dáváno zmínce kutnohorské téhodně na stavbu střídavě 27 kop 14 gr. a 29 kop 14 gr.; r. 1494 pak opět 26 kop 48 gr. a 27 kop 12 gr. Do této doby náleží bezpochyby též stavba hradební věže, které se o několik roků později dostalo jména Daliborky. Neboť při roku 1495 nacházíme zápis tento: „za měď plechovou k krytí věže na hradě pražském 70 kop, jež p. mincm. v Mostě zaplatil“; celkový náklad na měděný tento kryt poznáváme dle zápisu dalšího z roku 1498 „zadržalého dluhu za měď plechovou kupřsmídovi do Mostu k krytí věže, na hradě pražském zaplatili jsme tento rok summu 75 kop 5 gr.“⁵⁾ V letech 1495, 1496, 1497 a začátku r. 1498 se stavělo usilovně; dostoupil' tu týdenní příspěvek z mince kutnohorské vrcholu svého, totiž 40 kop 48 gr., tak že za rok 1495 vydáno, kromě nákladu za měď na krytí věže, bezmála 1900 kop gr., r. 1497 pak dokonce 2143 kop 42 gr. V roce 1495 a na začátku r. 1496 přidáváno po 4 kopách téhodně „do obory“, tak že na stavební opravu královského letohrádku (v nynější Střemce? neboli ve Hvězdě?) celkem vydáno asi 150 kop gr.

Odtud činnost' stavební ochabovala; neboť o svatém Václavě r. 1498 z rozkázání minc-

werková „Vocel“). Také tam stáli r. 1508 biskupové Stanislav Olomúcký a Varadinský Filipec bosák, kteří byli králem posláni do Prahy na sněm (St. letopisové). Behem byl též účasten dolování v Kutné Hoře, měl' tale v Roznštrauchu (1478 Reg. werková).

⁴⁾ Arch. měst. hor. odd. č. 35.

⁵⁾ Tištěné zprávy o věži této se nemálo rozcházejí; kdežto Hajek vypravuje, že r. 1494 „dokonána věž okrouhlá na hradě pražském, kteráž stojí na východ slunce a jest udělána pro vězně znamenitě hluboko v zemi“, dočítáme se v Poselkyni Beckovského na str. 971. při r. 1498, že „Dalibor ... do věže nové okrouhlé dán byl, kteráž předešlého roku pro vzactnější pány dostavena byla...“ K též věži vztahuje se zajisté také zpráva, kterou čteme v Starých letopisech při r. 1493. „T. l. ve čtvrtek den S. Jakuba Většího věži na hradě, na kterouž král Vladislav dělati rozkázal krov velmi vysoký, vyšší nežli jsou zdi té věže, hrom na ní velikou škodu učinil, neb množství cihel polévaných dolův srazil, že musili krov i cihly s ní zbírati; a lva postřibřeného, kterýž byl na nejvyšší makovici, opálil, že byl co uhel černý.“ Věži tuto popisovanou může býti toliko Daliborka, kteráž z veliké části v zemi jsouc zbudována nevalně nad povrch země vyčnívá. Zprávy tyto, nemálo si odporující, lze sjednotiti v ten smysl, že věž ta byla již r. 1493 dohotovena, avšak po značné škodě, téhož roku bleskem na ní způsobené, že musil býti vršek její znova opravován a novým krytem opatřen, což bylo snad dokonáno teprve r. 1496 (dle monogramu krále Vladislava s letopočtem jmenovaným). Náhled tento shodoval by se i s domněnkou tou, že slovo „vápenice“ v listě Hanuše Behma jest přezdívkou nepojmenované ještě tehdy věže Daliborky, z bílé opaky zbudované.

mistra, který dlel v Praze na sněmě, bylo z dosavadních 30 kop příspěvku týdenního snáto 15 kop, - dáváno tedy toliko 15 kop, později (roku 1499-1501) dokonce pouze 10 kop téhodně; ba zhusta zavřela se štědrá jinak ruka mince kutnohorské na dobro a nedáno po několik neděl ničeho „propter paupertatem“. Teprve r. 1501 a 1502 byla opět zahájena stavba čilejší; zejména tu nacházíme r. 1501 větší vydání na lesy a také již byla za 300 kop gr. zakoupena zá-soba plechů „k krytí paláce“. Roku 1502 bylo přispíváno sice toliko 12 kopami téhodně na stavbu, avšak současně vydáno na lesy a trámy 173 kop 11 gr., na plechy k krytí paláce 461 kop 38 gr., za železo žďárské k mřížem na pavlač a k oknům 33 kop 45 gr. a „na dílo sklepu pod soudnou světnici“ 40 kop gr. Ve příčině této poslední položky troufáme si pronést ná-hled, že klenutí pod soudnou světnici musilo býti dřívě hotovo než tato světnice, pročež skle-pem tímto se má vyrozumívati snad uměle žebrovaná klenba nad „schody jezdeckými“. Roku toho setkáváme se v účtech poprvé s jménem mistra Beneše, známého tu tvůrce smělé klenby v sále Vladislavském. „Z rozkázání krále JMí vydáno, když ráčil jeti z Hory do Uher, mistru Benediktovi kameníku, kterýž na hradě pražském palác dělá, 50 kop gr.“ a „na dělníky, které mistr Benedikt sobě přiložil, 22 kop 57 gr.“ Zároveň se účtují „mistru Benediktovi za koník 3 kopy“, z čehož vysvítá, že týž nedlel stále při stavbě této, nýbrž se zdá, že byl současně jinde zaměstnán. Téhož roku „v outerý před sv. Václavem zavřín palác na hradě pražském“, vypra-vují Staří letopisové, „v hodin 17 a potom také jest zavřín sklep valný a poslední v pátek před sv. Václavem“. Tím tedy byla dokonána nejzajímavější a nad jiné obdivuhodná část hradu královského, „jž v celé Evropě podobného stavení se nenalézá, kteréby širší, delší a vyšší bez pilíře stálo“.

Čilý ruch stavební neutuchl ani roku následujícího 1503; týdenní příspěvek z mince kut-nohorské se nezměnil, zvláště pak bylo vydáno na stavení hradu praž. 250 kop gr., na lesy a tesanice 89 kop 16 gr., mistru Benediktovi 20 kop (ante festum S. Venceslai), mistru tomu, který plechy vozil k krytí paláce, za kuní čubu 13 kop gr., za železo žďárské 7 kop 58 gr. a konečně tu nacházíme jakousi částku peněžní určenou na „skla“. Větší vydání shledáváme opět r. 1506, totiž celkem 1467 kop 26 gr.; zároveň se tu vyskytá jméno mistra Beneše napo-sledy.

Tím však nebyla stavba ukončena; anobrž se zdá, že v letech následujících bylo ještě vel-mi mnoho vykonáno: neboť od roku 1508 začínajíc přispívala mince kutnohorská téhodně 19 kopami, - a to potrvalo až do r. 1526. Ovšem musil r. 1510 závazek tento mincmistru Janu z Potštejna býti důtklivě připomenut skrze Petra Rožmberka listem psaným v Krumlově v ten smysl, že „králi JMí to stavení na pražském hradě velmi v hlavě leží. I protož což možného jest, nebudte tomu odporni to dáti, což by vám pan purkrabě nejvyšší pražský oznámil, aby se to stavení nemeškalo...“⁶⁾

Doplňvše rozvážně mezeru, která ztrátou některých ročníků register werkových povstala, souhlasně podle zápisů zachovalých, troufáme si veškeré vydání na stavbu hradu pražského od r. 1486-1526 (tedy během 40 let) páčiti na 40.000 k. gr. Náklad tento, znamenitý zajisté, plynul všecken z dolů kutnohorských!

Že výzdoba vnitřní byla v náležitém souhlasu s nádhernou stavbou, toho doklady nachá-zíme dosti četné; z týchž register werkových poznáváme dokonce i jména mistrův, jichž do-vedným rukoum vnitřní úprava komnat královských a jin. byla svěřena. Již r. 1486 pracoval pro krále mistr Hanuš řezák v Praze, i bylo mu z mince kutnohorské vyplaceno 10 kop gr., roku 1403 pak 12 kop gr.; r. 1480 dáno na barvy a na zlato malířům 20 kop; r. 1495 vyplace-no malíři na hradě pražském 4 kopy a roku 1502 mistru Hanušovi za malování pokojů hořej-ších 7 kop; roku 1503 dáno mistru Jakobovi kamenníku 17 kop od udělání kamen v soudní světnici a 1506 opět Hanušovi, řezáku krále JMti,⁷⁾ na jeho dílo jednou 15 kop, podruhé 10

⁶⁾ Archiv města K. H., hor. odd. č. 266.

⁷⁾ Mímoděk nám tu připadá na mysl známá dvojice umělců českých, mistrův Hanuše a Jakuba, tvůrcův obdivuhodného orloje při radnici staroměstské. - Z toho pak, že mistr Hanuš se domohl oficielního jaksí

kop. Také skvostný majestat (trůn) královský byl zřízen a na jeho dílo dáno r. 1490 zlatníkovi celkem 37 kop gr. Při roce 1512 pak nacházíme zmínku o „zeleném pokoji královském“ na hradě pražském, v němž zasedal soud komorní.⁸⁾

Důkladná přestavba hradu královského dotkla se zajisté i velechrámu sv. Víta. Při roce 1509 píše Staří letopisové: „tehdáž začali grunty kopati k sloupům v kostele Pražském, též i k věži druhé k příkopům; a hned druhý rok zdili grunty věže i sloupy.“ A při roce 1511 čteme na témž místě: „Téhož času pilíř věže kostela hradského blíž příkopův vyhnán jest nad zemi, a jinému grunt kopali.“

Z téhož pramene i jiných tištěných (Beckovského, Hájka a jin.) čerpati lze také zprávy o skvostech a rozmanitých potřebách kostelních, jimiž král Vladislav, r. 1497 z Uher do Prahy se navrátil, chrám sv. Víta obdaroval a jimi vnitřek jeho vyzdobiti kázal; kteréžto zprávy se potvrzují a doplňují zápisy v kutnohorských registrech werkových a měděných. R. 1498 dáno zlatníkovi (témuž, který dělal majestat královský) za dílo hlav sv. Dědiců 14 kop 59 gr. a za kamení k hlavám sv. Dědiců 42 gr.; r. 1499 zlatníkovi na hradě pražském 20 kop dal p. mincmistr na dílo hlav svatých Dědiců 10 kop; r. 1500 zlatníkovi na hradě pražském na dílo pozlacení hlav sv. Dědiců 15 kop.⁹⁾ V těchto letech tedy byly zřízeny skvostné relikviáře, poprsí to patronů českých, z plechu stříbrného vytepaná, částečně pozlacená a barevnými kameny ozdobená, jichž jeden (poprsí sv. Víta) dosud se přechovává v klenotnici chrámu svatovítského.

Na nové varhany pro chrám na hradě pražském slíbil král Ladislav prelatům hradu pražského také větší jakousi summu a již roku 1506 bylo na ten účel kapitule hradu pražského dáno 50 kop; když pak roku 1510 nebylo na summu králem věnovanou ještě 50 kop grošů dodáno, musil Zdeněk Lev z Rožmitálu, nejvyšší purkrabí, jenž stavbu hradu pražského usilovně popoháněl, liknavým pánům úředníkům mince kutnohorské slib králův důtklivě připomínati a opětně r. 1511 je vybízeti, aby tento nedoplatek 50 kop mistru Janu scholastikovi poslali.

K témuž kostelu mělo býti r. 1510 z Kutné Hory posláno 50 centnýřů mědi na zvon; ale Zdeněk Lev, nemoha se ani r. 1511 mědi této dočkati, vzal ji od Pavla Francova v Praze a žádal pak aby též z mince kutnohorské byla zaplácena.

Také letohrádku v oboře královské dostalo se výzdoby důstojné: bylť vymalován Romanem Vlachem, nádherně zajisté, neboť r. 1502 bylo Romanovi, který v „oboře pokoje maluje“, placeno několikrát po 5 kopách, - r. 1503 pak dáno témuž „Romanovi malěři na úkol malování v uoboře 62 kopů.“¹⁰⁾

ZPRÁVA O POŽÁRU V KUTNÉ HOŘE DNE 6. ÚNORA 1585.

Památky archaeologické a místopisné, r. 16 (1893), str. 416.

(Memorabilia 1583-85. f. P. 10. v archivě Kutnohorském). V středu den památný sv. Do-roty leta tohoto 1585 po 24 hodině oheň na *Vlaském dvoře* vyšel z jedné šmittny, od něhož střechy a krovové na díle nad *královskými pokoji* shořeli blíž k šmittnám, též krov nad stromem, kterýmž se měď zrní, však beze škody témuž stroji, a nad tím při velké světnici *kancelář*

titule „řezáka krále JMti“, vysvítá zcela nepochybně, že týž byl umělcem vynikajícím. I troufáme si pronésti náhled velice pravděpodobný tento, že bohatým měšťanům kutnohorským, kteříž byli velikolepou radnici si vystavěli a znamenitou o to péči měli, aby síň radní důstojně byla vyzdobena, se zachtělo nějakého nevšedního díla uměleckého pro okrasu radní síně, zkrátka, že mistr Hanuš, řezák krále JMti, jest původcem známé sochy Kristovy na radnici kutnohorské. Domnění tomuto dodává obzvláštní váhy umělcův monogram, na podnoží sochy vyrytý **H**, jakož i letopočet 1511, jenž s dobou nejintenzivnějšího jeho působení dobře se shoduje.

⁸⁾ Archiv města K. H. liber sententiarum 1510-1535 A. 23.

⁹⁾ Dle Starých letopisů dal král Vladislav r. 1497 „hřiven stříbra centnýř na ozdoby hlav dědicův svatých“.

¹⁰⁾ Že týž umělec byl r. 1502 také v Kutné Hoře návštěvou, vysvítá z register werkových z položky „témuž malěři (totiž Romanovi Vlachovi) zde na stravu 22 gr.“

krále Vladislava, v níž se vlastní rukou podepsati ráčil, ohněm tím zkaženo, nad touž světnicí v *tanchauzu* strop a pavláčka před ním na díle shořela. Zpráva byla, že by neopatrností hlásných oheň ten vyšel, ti že by měli fakule nějaké, jichž při topení v petcích místo podpali užívali, v komíně nějakém v jedné šmittně na železích nějakých sušiti a ty potom že se zapálily a od nich saze v témž komínu, a odtud potom jiné. Vítr od Vlaského dvora byl právě na město nemalý, tak že jiskry a šindelové rozpálení na rathauz i přes rathauz blízko k bráně za domem, jenž Koráb slove, litaly, od čehož i na rathauze se zhrívati na střechách šindele počaly, ale že lidé tu na střechách byli i na Vlaském dvoře, možností a pilností některých spoluradních a rychtáře městského, kteříž lid k tomu měli, aby vodu nosili a hasili, těž střechy jiné odbýjeli, oheň přetržen byv, rathauzu ani jinde nic mimo Vlaský dvůr uškozeno není.

CVrIa CVubergae flagrat Igne MetaLLICo : seXto
Se rIgat hesperIo FebrVVs Oceano.

PÁCH KUTNOHORSKÝ.

Památky archaeologické a místopisné, r. 16 (1893), str. 516.

Název této říčky skrze Kutnou Horu protékající odvozuje etymologující lid s posměškem od slova „páchnouti“; neboť voda její od Čáslavské brány začínaje prosycena jsouc výkaly městskými a výmětky některých závodů průmyslových po dalším toku svém k Sedlci vysílá ob čas do okolního vzduchu zápach morový. Avšak jindy nebývalo lépe. Roku 1548 Petr z Malškroubu a Jan Medový žalovali jsou na koželuhy, že do Páchu nečistoty pouštějí, čímž v haltýřích Petra Malškroubského ryby se kazí a mrou, a Jan Medový že nemůže z toku páchového pro takové nečistoty piva vařiti. Proti tomu koželuzi pravili, že jest tak od starodávna bývalo, a že nevědí, kam těch nečistot dávatí; že i kryně (krně = koryto, žláb) zdělali a že ty nečistoty do Páchu jalového obrátili, ale že někdy nemohou tomu odolati, by díl těch nečistot do toku páchového nevešlo. Jestliže v tom průchodu míti nebudou, že musí řemesla nechati, že jich živnost bez takových nečistot nemůž býti. - Tu páni šepmistři a rada uvažující to, že tyto hory jakž bez koželuhův tak bez haltýřníkův a nákladníkův na piva býti nemohou, vyšli s osobami k tomu zvolenými, mlynáři a jinými a spatřivše i pilně uváživše takový tomu prostředek našli: Aby na dva lokty od břehů koželuzských, počna od toho místa proti ulici, která jde od domu Mášy koželuha až tam, kde se jalový Pách počíná, místa jim koželuhům přidáno a za jalový Pách odděleno bylo, a to místo aby se tarasem ohradilo a páchový tok aby k tomu tarasu obrácen byl a stavidlo, aby v tom místě proti té uličce uděláno bylo, jestliže by kdy případní vody přišly, aby tím stavidlem na jalový Pách se pouštěly a ty nečistoty z toho Páchu jalového aby smývaly. Než poněvadž pro jich s obou stran živnosti na takové ohrazení a zatarasování náklad se činiti má, aby koželuzi a Jan Medový náklad na to dílo učinili, a páni šeptmistři jim pomoc vedle uznání náležitosti chtí učiniti. (Archiv městský Kutnoh. lib. sentent. 1540-51. D. 2.)

NEOBYČEJNÝ HONORÁŘ MALÍŘSKÝ.

Památky archaeologické a místopisné, r. 16 (1895), str. 809-810.

Obraz, který býval na hlavním oltáři v chrámě sv. Jana Nep. v Kutné Hoře, avšak pro sešlost svou nahrazen byl před několika lety obrazem novým, českým malířem E. Dítětem malovaným, byl dílem proslulého mistra Xavera Palka. O původu obrazu tohoto dovidáme se zpráv zajímavých jednak ze stavebních účtů řečeného chrámu (v archivě archaeol. sboru „Wocela“), jednak z městských knih memorabilních. Dne 14. ledna 1754 byl městský syndikus Josef Hertl do Prahy vyslán k mistru Palkovi, aby o vyhotovení obrazu vyjednával. Palko prohlásil, že jest v Praze velice zaneprázdněn a že k malování „altarplatu“ času nemá; avšak že do Hory přijede a tam obraz ten asi za tři neděle vymaluje. Bylo smluveno, že od špitála bude pro něj příležitost poslána, a že nocleh a vychování bude míti u syndika Josefa Hertla.

Ale sešlo s toho. Palko maloval objednaný obraz přece v Praze a poslal jej v měsíci červenci téhož roku do Hory. Poněvadž pak za svou „kunstovním pemslikem stálou práci“ ničeho jiného nežádal, než aby se dvě mše svatě za jeho pana otce a paní mateř, a to jedna na den sv. Antonína a druhá na den sv. Maří Majdaleny v témž chrámu Páně na budoucnost sloužily, bylo jemu i příznivci jeho a Kutné Hory panu Ramhoffskému¹⁾ posláno slušné poděkování od pánů šepmistrův a rady na Horách Kutných. Opatrovníkům záduší řečeného chrámu pak přikázáno k opatření a k vyplacení, aby takové dvě mše svatě každoročně z peněz zádušních čísti nechali. Závazek ten pak vtělen do knih r. 1761 (c. k. listovní úřad Liber rubens oblig., fund. et cant. minor 1657-1729. Q. 7. pr.).

NÁKLAD NA STAVBU DOMU PŘED 300 LETY.

Památky archaeologické a místopisné, r. 16 (1895), str. 813-814.

Samuel Nejepinský z Nejepína, regent panství pánův Trčkův, usadiv se v Hoře, kdež s manželkou svou Kateřinou, dceří nebožtíka Abrahama Pampy z Víckovic, byl dostal dům za Kouřimskou branou v předměstí na Cechu řečeném nedaleko chrámu Barborského, dal r. 1594 tento dům v nově z gruntu pěkně vystavěti a nádherně vyzdobiti; dům řečený stál sám o sobě za zděmi a valy obecními, kdež „na Travnice“ slove (nyní zahrada za kasárnami) a kudyž se z města malou uličkou z Koňského trhu (nynějšiho Smíškova náměstí) k sv. Barboře choďovalo. Avšak pohodlí svého neužívali manželé ti dlouho: již r. 1595 zemřela Kateřina; Samuel pak „zbohatše zpejchal a mistrnými způsoby k nabývání statku vůkol šel, až potom k pádu přišel“; - roku 1600 bylo naň právem nastoupeno a konečně statek jeho k ruce J. Mti C. zabrán. Došlo ovšem také na dům jeho: r. 1605 ve čtvrtek den památný Vstoupení Krista Pána na Nebe z nařízení pana presidenta zřízené komory v král. čes. pánům šepmistrům a radě na Horách Kutných učiněného vyslání jsou starší a přísežní mistři řemesel zednického, kamenického, tesařského, truhlářského a sklenářského, zámečnického, hrnčířského, též malíři někteří, aby tu jedni každí řemeslníci, což k řemeslu jich v témž domě náleží, bedlivě shlédše a, zdali záhodně uděláno jest neb není, bedlivě uváživše prošacovali. Výsledek šetření toho byl následující:¹⁾

Starší nad zedníky vlachy a kamenníky: za náklad na štukový kámen a jiné tesané kamení i jiný kámen	75 kp. gr. č.
It. za stavení, cihly, vápno, písek, prkna, dříví na lešení a pokstele a jiné potřeby zednické k stavení a od díla zedníkům všecko	1500 kp. gr. č.
šacunku summa	1575 kp. gr. č.
Starší nad tesaři: za všelijaký les k stavení, dříví, trámy, rešty, pravidla, krokve, lati, šindel, hřebíky všelijaké, dubová prkna na schody i jiná všelijaká prkna k stropům, půdám a podlahám	150 kp. gr. č.
It. tesařům od stavení krovův, stropů, komor a jiného všeho, což k dílu tesařskému náleží	100 kp. gr. č.
šacunku summa	250 kp. gr. č.
Starší nad truhláři a sklenáři: za rámce dubové do oken, okenice, dvěře, lavice, stoly, taflování, obkládání a za jiná všelijaká díla truhlářská	100 kp. — gr. č.
Za truhlu skel prohlídacích do prostředních pokojův	12 kp. 30 gr. č.
It za jiná skla sprostá do dolejších a hořejších pokojův a od díla neb usazování toho všeho, s olovem	45 kp. — gr. č.
summa šacunku	157 kp. 30 gr. č.

¹⁾ Týž dal nákladem svým malovati fresky na klenbách téhož chrámu (Řehák, Kutnohorské příspěvky, I. 19.).

¹⁾ Archiv míst. kutnohorský Kniha inventářův 1596-1623. II. 28.

Starší nad zámečníky: za zámky slepé i jiné všelijaké při dveřích všech pokojův i dole v síni, též za panty při týchž dveřích, it. za pantíky na rámcích skelných, poněvadž to vše jest cínováno, též za jedny dvře železné v dolejší síni u sklepu, za všecko

118 kp. gr. č.

Za mříže všelijaké, šetřic, že toho času, když se to stavělo, mřížové železo toliko po 12 gr. (?) bylo

36 kp. gr. č.

summa šacunku

154 kp. gr. č.

Hrnčíři: patera kamna v pokojích, dosti správně některá postavená, železná barvy a barvami malovaná

27 kp. – gr. č.

Malíři: všeliká malování, věncování a stupně jakž ve světnicích, tak i v komorách a na mazhauze okrašlování za

75 kp. – gr. č.

Naposledy oznámili, že by některé věci a náklad na ně, kdyby to všecko vyhledáno býti mělo, mnohem výše, nežli se od nic pokládá, položeno býti mohlo.

Co se pak místa toho, kdež dům ten vystaven jest, a zahrádky při domu zdí obehnané, též jednoho místa od obce k tomu přidaného dotýče, to že sem do tohoto šacunku se nepojímá.

A tak samého řemeslníkův šacunku učiní za

2238 kp. 30 gr. č.

KUTNÁ HORA.

*Ottův slovník naučný, díl 15. (1900) str. 430-432.**

3. Nejnovější doba. Po osudné bitvě bělohorské nastal náhlý obrat poměrů v Kutné Hoře. Již dne 25. listopadu 1620 přijeli do Hory kommissari zvláště k tomu zřízení, aby od šepmistrů a starších obce přijali přísahu »věrnosti, poddanosti a poslušnosti císaři Ferdinandovi toho jména druhému« a aby »na zaplacení lidu verbovaného« vynutili půjčku 10.000 kop gr. míš., kteréžto peníze hrabě Buquoy se svými cizáckými žoldněři dne 14. prosince přijal a odvezl. Ihned v zápětí nařizeno obci kutnohorské, aby duchovní statky kláštera sedleckého, totiž dvůr poplužní v Sedlci, ves Malín, Habrkovice a Horušice, které od stavů českých skonfiskovány a prodány obci kutnohorské v 30.000 kopách grošů míš. zpeněženy byly, jakožto »neprávně odňaté a nepořádně prodané« témuž klášteru navrátila. Dne 6. ún. 1621 přijel do Hory opět nejvyšší mincmistr Vilém z Vřesovic a záhy po návratu svém obnovil správu města v ten smysl, že lavice konšelské osadil osobami podajnými a povolnými, odmítaje každého, kdož byl vyznání podobojí. Za účast v odboji proti Ferdinandovi II. ztrestána Hora především na hlavě své: v prvních dnech měsíce března r. 1621 primátor kutnohorský Jan Šultys z Feldsorfů, jenž byl mezi direktory, jat, v Praze do vězení vzat a dne 21. června t. r. s jinými na Velkém náměstí Staroměstském zbaven života mečem katovým, hlava jeho pak pacholkem katovým do Hory dopravena, aby tam na bráně městské (kolínského) přibita byla. Visela tam až do r. 1724, kdy císař Karel VI. svolil k jejímu odstranění. Těžce dolehla na obec kutnohorskou další pokuta, totiž konfiskace nejvýnosnějších statkův jejích v Křeseticích, Perštýnci, Chrástu, Krupé, Bykání, Týništi, Bahně, Krasoňovicích, Černínách, Neškaredicích, Předbořicích, Puchři a ve městě Kutné Hoře, v úhrnné ceně 37.692 kop gr. míš., kteréžto statky daroval Ferdinand II. jesuitům u sv. Klimenta v Praze k založení a nadání kolleje jesuitské v Kutné Hoře. Působení »reformační« v Kutné Hoře zahájeno r. 1622 tím, že Vilém Vřesovec arciděkana pod obojí Jeremiáše Denhorta s úřadu složil a správu duchovní pověstnému Matoušovi Appianovi svěřil. Roku následujícího pak rozkázáno všem kněžím pod obojí, aby dne 27. čce před slunce západem města prázdní byli. Poněvadž pak těm, kteří víry otců svých spustiti se nechtěli, bylo snášeti stálé protivenství, a poněvadž obec kutnohorská častým ubytováním a

* Uvedena je jen ta část hesla „Kutná Hora“, kterou napsal E.Leminger.

vydržováním vojska císařského zle byla sužována, odcházelo obyvatelstvo nekatolické houfně od Hory pryč, zanechávajíc domů svých pustých a opuštěných, tak že do r. 1627 ztenčen počet obyvatelů o čtvrtinu (ovšem částečně též morem krutě v r. 1625 žřádívším) a r. 1628 napočítáno v Hoře 56 domů bez hospodářů a 146 domů pustých, zbořených a spalených, též v předměstích mnoho domů prázdných. R. 1628 vrácena městu odňatá mu privilegia, avšak tak, aby se toliko na katolíky vztahovala, aby jenom katolíci směli ve městě domy držeti a živností vésti a aby dluhy v čas povstání na obec uvedené za neplatné se považovaly. Konfiskace statkův ani na snažné prosby odčiněna nebyla; statky tyto ponechány jesuitům k zřízení kolleje v Kutné Hoře a témuž účelu věnovány též domy několika sousedův kutnohorských, kteří od města sběhli a domů svých zanechali. Ve čtvrtek v den Nového roku 1626 uvedeni byli jesuité Vilém Vřesovcem do Hory v průvodu vojenském. Ihned po příchodu svém zařídili v bývalé škole sv.-Barborské školu svou latinskou, ujmajíce se pak školství kutnohorského směřovali k tomu, aby znenáhla veškeré vyučování mládeže do moci své dostali, jednak aby vládli hlavním prostředkem k rozšíření a utvrzení víry katolické, jednak aby pro tovaryšstvo své dostatečný dorost si vychovati mohli. Jsouce pak od příznivců svých hojně nadáni prostředky hmotnými a chovající v řádu svém nejednoho člena v umění vynikajícího, dovedli vhodně působiti též na mysl osob dospělých: v sousedství velechrámu sv. Barbory na místě několika domů skonfiskovaných a jiných k tomu přikoupených zbudovali nádherný dům pro svou kollej, po městě a v okolí zřizovali četné sochy svatých a pod. (Frant. Baugut), oltáře chrámu svého zdobili bohatými řezbami a četnými obrazy (Ignac Raab, J. K. Kovář). Ačkoliv se působení jesuitův namnoze právem považuje nepříznivé, toho nelze upříti, že kolleje kutnohorská hostila v sobě několik členů tovaryšstva Ježíšova, kteří prodchnuti byli vroucí láskou k vlasti a pietou k městu, v němž přebývali; byliť to zejména: Bohuslav Balbin, Jiří Plachý, Jan Kořínek (spisovatel Starých Pamětí kutnohorských), Jan Barner, Theofil Janovka a jiní. Mírem vestfalským r. 1648 vnesen mír do vlasti naší a dopráno konečně vytouženého klidu i zbědovanému městu Kutné Hoře. Před tím už r. 1641 císař Ferdinand III. stvrdil Kutné Hoře privilegia a ustanovil, že hejtmané kraje Časlavského nemají sobě na horách žádné soudní moci a správy osobovati, nýbrž že Kutnohorští ve věcech horních toliko nejv. mincmistrem mají se spravovati; dále že šlechtic může se toliko se svolením obce ve městě zakoupiti a že pak je povinen společně s měšťany berně a obecní dávky odváděti. Konečně císař polepšil znak městský tak, jak jej obec **K. H.** posud užívá (příl. č. 4.). Nástupce jeho císař Leopold I. r. 1668 vrátil pak obci právo patronátní ke kostelům tamějším a r. 1691 ustanovil, že měšťané a horníci mají míti právo předkupné k domům městským a že obnovování úřadu konšelského má se díti po příkladu měst Pražských jednou ve třech letech. R. 1693 došlo k narovnání mezi Kutnou Horou a Plzní ve sporu o přednost místa a hlasu na sněmích na ten způsob, aby se města v této přednosti střídala. Následkem trvalého pokoje řemesla vzhopila se opět k jakémusi rozvoji, čímž i blahobyt obecný se rozhojnil tak, že město mohlo opět pomýšletí na vhodné rozmnožení kmenných statkův svých, které konfiskacemi a válečnými dávkami valně byly ztenčeny: znenáhla zakoupeny dvory v Hořanech, Horních Chvatlínách, Mančicích, Rašovicích a Štípoklasech, r. 1720 statek Hradenin a r. 1724 velkostatek Červené Janovice s vesnicemi příslušnými. Avšak dolování, jež bývalo horníkům hlavním zdrojem blahobytu, hynulo stále více a spělo neodvratně k žalostnému úpadku. Nedostatečný výtěžek z hor stříbrných táhl za sebou ovšem také značné obmezování mince v Kutné Hoře, která ještě za Josefa I. a Karla II. jakž takž živořila, avšak r. 1726 zrušena byla. Doba, kdy obec kutnohorská opět na vyšší stupeň blahobytu dospěla, byla také snahám uměleckým přízniva. Umění stavitelské začalo se opět rozvíjeti utěšeným způsobem; současně podniknuty dvě nádherné stavby v ušlechtilém slohu barokním: klášter Voršilek dle návrhů mistra Kiliana J. Dinzenhofa a kostel sv. Jana Nep. dle plánů stavitele Fr. Kaňky, zdobený freskami proslulého malíře Fr. X. Palka. V době té uchýlil se do Hory Petr Brandl, mistrnými výtvary štětce svého zdobil chrám v Hoře i v okolí a zesnul r. 1735 pochován v kostele Matky Boží na Náměti. Klidný roz-

voj tento byl však přerušen několikrát zlými příhodami: morová rána přikvačivší r. 1713 nemála poděsila myslí obyvatelů kutnohorských; r. 1742 bylo Hoře snášeti mnoho příkoří od nepřátelského vojska pruského; nejtěžší pak pohroma stihla Horu dne 12. srpna 1770, kdy zhoubný požár vedle četných budov jiných strávil též starobylou (z r. 1499) gotickou radnici, a opět 9. kv. 1823, kdy strašlivým ohněm 142 domy byly sežehnuty a při tom mnoho osob zraněno. - Reformy ve správě a soudnictví od časů cis. Marie Terezie prováděné dotkly se arci také Kutné Hory. Nejv. rozhodnutím ze dne 18. dubna 1776 došlo k reorganizaci magistrátu kutnohorského na ten způsob, že se měl skládati z radův (6) a jiných úředníků doživotně dosazených, z nichž výbor měšťanstva měl každého roku jednoho radu za šepmistra voliti. Nejv. mincmistru náleželo potvrzovati členy magistrátu, když v případech uprázdnění výbor měšťanský je zvolil. Roku 1784 došlo na zrušení úřadu nejv. mincmistra a **K. H.** postavena jakožto privilegované město přímo pod gubernium (XI. str. 627). Císař Josef II. téhož r. 1784 potvrdil Kutné Hoře privilegia potud, pokud neodporují novějším zákonům, zejména tolerančnímu patentu. Další změny v zřízení obecním dály se podobně, jako v jiných městech (VI. str. 535). V době národního probuzení darovala **K. H.** národu českému dva muže, kteří zaujali přední místo mezi buditeli národa, totiž Jana Erazima Vocela a Jana Kajetána Tyla; Karlovi Havlíčkovi pak poskytla **K. H.** hostinného útulku, v němž s klidem náležitým oddati se mohl pracem svým publicistickým. Z občanů kutnohorských, kteří s nadšením k probuzení národní uvědomělosti pracovali, nutno jmenovati aspoň med. dra Jos. J. Štětku, jenž stál v popředí mezi zakladateli ochotnického potud, městské knihovny a nemocnice a jakožto starosta »Slovanské Lípy« v Kutné Hoře repraesentoval mohutný sbor vlastenců kutnohorských. Jestliže obec kutnohorská již v dřívějších staletích o školství své vážnou a obětavou péči osvědčovala, starala se zajisté také v době novější o to, aby ve městě svém soustředila ústavů vzdělávacích, pokud možno nejvíce. Dnes tu jsou zejména školy tyto: chlapecká obecná a měšťanská, dvě dívčí školy obecné a měšťanské (městská a klášterní), státní vyšší reálka (pro niž obec staví právě novou nádhernou budovu), c. k. ústav ku vzdělání učitelův, soukromý ústav ku vzdělání učitelů, škola rolnická a škola řemeslnická (hledící především k živnostem kov a dřevo obrábějícím). Širší obecnostvo nachází poučení v knihovnách spolkových, z nichž pozoruhodny jsou knihovna Měšťanské Besedy, Řemeslnické Besedy a sboru archaeologického »Vocela«; v nejnovější době zařizuje se veřejná knihovna lidová. Obyvatelé Kutné Hory zabývají se hlavně polním hospodářstvím, zelinářstvím, malým průmyslem a různými živnostmi; lidu dělnému dostává se hojně obživy v c. k. továrně na tabák v blízkém Sedlci. Velký průmysl pěstuje se toliko skrovně, neboť se mu nedostává vody i jiných nutných podmínek; mimo dolování na stříbro, jehož se aerár opět ujal na zkoušku, jsou zde repraesentanty velkého průmyslu toliko: měst. pivovar, měst. plynárna, měst. kruhová cihelna, tři parní mlýny, továrna kartounová (přes 100 let trvající), dva cukrovary a slevárna. Finanční potřeby obstarávají se městskou spořitelnou, okresní hospodářskou záložnou a občanskou záložnou; v době nejnovější zřídila správa obce též svou zastavárnu. Zdravé a chutné vody pro potřebu domácí přivádí se do města dostatek z Podvysocka vodovodem přes 400 let starým, nyní moderně upraveným. Ve příčině kanalisace a dláždění ulic i náměstí, jakož i zvelebení města vůbec vykonáno mnoho v posledních třech desetiletích. Založením archaeolog. sboru »Vocela« (1877) roznícena v Hoře vřelá pieta k starobylym památkám místním; těmto svědkům slavné minulosti (chrámu sv. Barbory a jiným kostelům hlavně usilovnou péčí P. Karla Vorlíčka, arciděkana nynějšího, Vlaskému dvoru pak dovedností vrchního místopředsedelského inženýra Ludvíka Láblera a horlivým přičiněním starosty Macháčka, poslance K. Adámka, dra Pacáka a mn. j.) dostalo se tak dokonalé opravy, že památky tyto opět v bývalé kráse své se zastkvějí budi obdiv každého pozorovatele nejen ladným celkem a malebným rozčleněním, nýbrž i podrobnostmi po stránce umělecké namnoze velezajímavými.

Z ŘASNÉ,

Ottův slovník naučný, díl 21. (1904), str. 302.

vynikající rod zlatnický, jenž v XVI. stol. byl v Kutné Hoře usedlý. Nejstarší známý člen rodu toho jest Hanuš, zlatník, který se připomíná po prvé r. 1502. Již r. 1506 ryl kolky pro mincovnu kutnohorskou, která mu ukládala též rozmanité úkoly zlatnické pro krále. Majestátem r. 1523 v Olomouci vydaným udělil mu král Ludvík erb; štít jeho jest shora dolů rozpůlen: v prav. poli zlatém jest levá polovina orlice černé, v lev. poli čern. jest polovina orlice stříbrné; z přílby vyrůstá černochoch, jenž v pravé ruce drží pštroší péro zlaté, v levé péro stříbrné. Hanuš z **Ř.** zemřel r. 1531 zůstaviv 2 syny Jiříka a Ludvíka Karla. - Jiřík starší z **Ř.** převzal dílnu zlatnickou po otci a vynikal v umění ryjeckém do té míry, že mu po dlouhá léta svěfováno rytí kolkův nejen pro mincovnu kutnohorskou, nýbrž i pro mincovnu pražskou a jáchymovskou; mince ražené jeho kolky vynikají přesnou ušlechtilou kresbou a hlubokým, jadrným rázem. Jiřík byl také obratným maršejdníkem. R. 1599 zemřel zůstaviv po sobě dceru Verunu, která r. 1603 se provdala za Matesa Šlegla, zlatníka. - Ludvík Karel z **Ř.** byl od r. 1552 úředníkem mince, r. 1560 písařem štolý Krejfské, od r. 1568-86 pak horním hofmistrem; r. 1588 zemřel. Měl čtyři manželky: Sabinu z Vitence, Annu z Vlčí Hory, Annu Zygelku z Chočemic a Johannu z Vopřetic a z nich dítky Jana Václava, Mikuláše, Jiříka mladšího a Juditu. - Jan Václav z **Ř.** r. 1592 usadil se v Novém městě Praž. pojav za manželku Kateřinu »od Kocourů«. - Mikuláš z **Ř.** byl od r. 1600 urburem, avšak nepřežil r. 1612. - Jiřík mladší z **Ř.** zemřel r. 1610. - Poslední známý člen z rodu toho jest Karel z **Ř.**, syn Jiříka ml. z **Ř.**, jenž zemřel r. 1617 jsa proběhem horním.

KOUZLA ŠIBENIČNÍ V KUTNÉ HOŘE R. 1664.

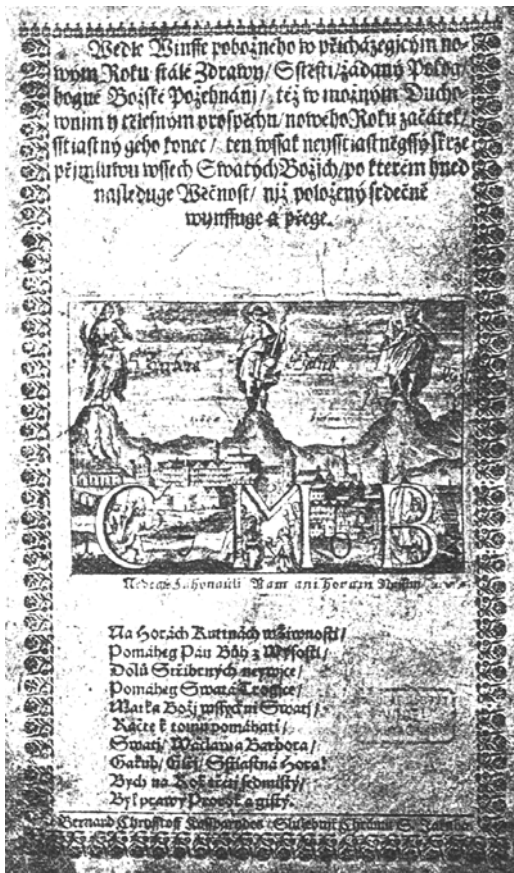
Český lid, r. 14 (1905), str. 462.

Roku 1664 v měsíci máji přivedeni k soudu v Kutné Hoře pohůnek Šimona Beneš z Veletova, přední mejstřík (chasník ovcácký) Jan Kocourek a pohůnek Václav Pech obvinění jsouce z činu zlého: vloupali se do šibenice, kosti »z těch mrtvejch« přeházeli a z toho místa hlíny nabrali. Hlínu vzali pro koně sobě svěřené, neboť prý slýchali od jiných pohůnkův, že ta země z šibenice »koňům platna jest«. Když Beneš do dvora se dostal, koně mu prý ani ke žlabu jíti nechtěli a na poli mu hned padali; proto si došel na Puchěř Šimkovi, a ten jej utvrdil v domnění, že zlí lidé jej »zkoušejí« a dal mu kus svíce, aby koně podkuřoval. Avšak nespomohlo; ani koření posed (bryonia, rostlina dyňovitá), jež v zahradě špitalské vykopal a koňům dával, nemělo valného účinku. Také Pech nařikal, že koňům jeho »udělali«, že žráti nechtěli; zlí lidé prý dokonce jim na cestu před vrata vodu lili. Jediné koně Kocourkovi byli snad ušetřeni zloby závistných sousedů; ale Kocourek si přál, aby mu více žrali a ztloustli, a nedocílil toho ani tím, že do žlabu zadělal křížky z »jeřábku« na vrbě o Velkém Pátku utrženého. Proto se všichni tři »pobídlí spolu«, že si dojdou pro neomylný prostředek pod šibenici. Když na Veliký Pátek v noci přede dnem k šibenici přišli, jala je bázeň, a když shledali, že dvěře jsou pevně uzavřeny, chtěli již odtud jíti. Ale Benešovi se podařilo krojadlem dvěře vypáciti a šibenici otevřítí. Kocourek s Pechem vstoupili dovnitř a ze spoda pod kostmi z oběšenců nabrali hlíny a Benešovi také trochu dali; kleštěmi pak vytažali několik hřebíků se šibenice - a s věcmi ulopenými pryč odešli. Hlínu, která dle jejich domění následkem dotyku s kostmi oběšenců nabyla moci kouzelné, zlomyslné čary ničící, dávali pak koňům se solí; také hřebíkům ze šibenice přičítali podobnou moc a proto je zatloukali do žlabů, z nichž koně napájeli - také si z nich nadělali několik pušťadel (na pouštění žilou) pro koně. Litujeme, že se neuchovalo zakončení tohoto soudního případu: byli bychom zvěděli, co soudcové pokutovali přísněji, zdaliž vyloupení šibenice »toho klinothu obecního« anebo čarování. (Z archivu c. k. listovního úřadu v Kutné Hoře.)

LÍSTEK TŘÍKRÁLOVÝ Z KUTNÉ HORY.

Český lid, r. 14 (1905), str. 440.

V museu archaeologického sboru »Vocela« v Kutné Hoře přechovává se lístek tříkrálový (Srv. Č. Zibrť, Č. Lid XIV. str. 199-201.), jehož textem i částí obrazovou prozírá zjevně charakter kutnohorský. Bernard Krištof Kašparides »služebník chrámu sv. Jakuba« k obšírnému přání novoročnímu rázu všeobecného připojuje tužby vlastence kutnohorského, aby Pán Bůh dolům kutnohorským žehnal v roce nově nastávajícím. Výraz patriotismu lokálního vrcholí pak ve vroucí prosbě k patronům Kutné Hory »Nedejte zahynouti nám ani horám našim«, pod obrazem patronů vytištěné. Na obrázku vynikají v popředí velká písmena C-M-B, jimiž se kryjí jednotlivě postavy sv. Tří králův. V pozadí se rozestírá pohled na město Kutnou Horu a za městem vystupují tři kopce (na pravo Kaňk, uprostřed Sukov, na levo Kuklík), na jejichž vrcholcích stojí patronové horští: sv. Barbora, sv. Jakub (každý nad chrámem sobě zasvěceným) a sv. Václav (míval kostel na Rovinách); jména světců těchto jsou připsána inkoustem. V původním letopočtu 1702 jest 2 přepsáno cifrou 3; užilo patrně v roce 1703 (snad také ještě v létech následujících) vignety staré, kdežto text se táhne k roku 1703. Typografické orámování listu jest 262 mm. vysoké a 150 mm. široké.



ŽENSKÁ ODVETA ZA POHANĚNÍ R. 1540.

Český lid, r. 14 (1905), str. 479.

Jakub kramář pohaněl Magdalenu Hranickou; ale se zlou se potázal: dostalo se mu odvety ku podivu britké, vtipné a jadrné v listě, jehož obsah tuto do slova se uvádí. »Pane Jakube kramář! Jest mi zpráva od dobrých lidí učiněna, kterak by ty ze mne sobě kratochvil zvláštní před mnohými činiti měl, plundrujíc mi můj chudý stůl aneb což já sobě vedle své chudoby k němu koupím, k mé i potupě i posměšnosti vzavši pochop k tomu onehdejší prase, které jsem kupovala, kteréž jest (mu) tobě se zdálo příliš chatrné. Ale mně k mému způsobu i zdraví bylo jest příhodné, ač jest pak za méně peněz bylo, než (jeho) tvé. I zdá mi se, žeby někoho špatnějšího, komu by se posmíval, dobrati sobě měl; neb k mému tělu ušlechtilému ušlechtilé jest a mladistvé prasátko náleželo. Jestli pak že jest se tobě hrubší líbilo, jsi-li rozumný - jakož mezi moudrými mistry i bakaláři býváš - nic by se tomu diviti neměl: kdyby svou hrubost i z strany těla i z strany vtipu rozvážil, uhlídal by, že na hrubého hrubé věci sluší a na spanilého spanilé, a přestal by se těm posmívati, k nimž tobě žádného podobenství není; neb krkavec ji-

nou krmi jí a jinou slaviček. Jáť tobě pak přeji, by ty nějčí roční prase koupil a je rád jedl, ale by třebas vejra aneb vlka snědl, - jedno nás chudých s našimi skrovnými pokrmy ty bohatý, ale hrubý nechej. Tím se zprav a se někomu jinému posmívej. Magdalena Hranická.«

Slova uzávorkovaná jsou v originale přetržena a slovy následujícími nahrazena; což zdá se být dokladem, že psaní to bylo Mandalenou osobě píšící napověděno. List není datován, ale byl psán beze vší pochyby na začátku roku 1540; neboť Mikuláš z Prachňan v Pamětech svých poznamenává při jmenovaném roce ihned z předu, že »P. Slavíkovský pojal p. Mandalenu Hranickou« (na jméno, které Mandalena s manželem svým přijala, jest v listě narážka »Slaviček«) a poněkud dále »Jakub kramář dal se řezati na kámen a umřel.« Listy podobné si nikdo nedává za rámeček; proto jest nevysvětlitelno, že list tento se zachoval, dokonce pak nelze pochopiti, kterak se ocitl v archívě horním, z něhož pak se dostal do sbírek archaeolog. sboru »Wocela«.

KNĚŽNA KATEŘINA,

Památky archaeologické a místopisné, r. 23 (1908), str. 110-111.

dceru saského knížete Viléma, která byla od roku 1471 provdána za Hynka knížete Minstrberského, nejmladšího syna krále Jiřího Poděbradského, v měsíci červenci roku 1492 ovdověla (Tomek, Děj. Prahy X. 138). Kterak v zármutku svém vdovském si vedla, dovidáme se z jistých zápisův v Rejstříku stříber z mědi a z nadělení božího, který jest uložen v hor. oddělení měst. archivu kutnohorského. Čteme tam mezi různým vydáním z mince kutnohorské též následující položky z r. 1492: »Kněžně Kateřině JMti 25 kp. mdto dom. mincmistr ante obitum ducis cepit domina Zubová; kněžně Kateřině JMti 50 kp. mdto d. mincm. ff IV. die S. Arnolfi Václav tovaryš dovezl na Poděbrady; pannám kněžny JMti na potřeby 3 kp. p. mincm. sám dovezl ff V. die S. Anne; kněžně Anně za recepty do apatěky 1 kp. sbto post S. Jacobi app.; za čtyři postavy sukna černého unzinarei 16 kp. solutum Barthošovi; poslům do Chomútova a do Míšně etc. 1 kp. 21 gr. Sbto ante Sixti ješto v poselství šli od kněžny; kněžně JMti za tři štuky harasu černého 10 kp., které u Vítové kramářky koupeny ff V. ante Nativ. S. Marie Virg.; za čtyři štuky kmentu 4 kp. 40 gr.; kněžnám staré i mladé za 17 loket vlaského černého sukna 6 kp. bez 3 gr. solutum Barthošovi ff IIII infra oct. Nat. S. Marie; za 12½ lokte sukna astrodamského černého 3 kp. 8 gr. k šperlochu (na záclonu v okénku vozu); za 14½ lokte kmentu černého pod šperloch půl kp. 6 gr. Slonově; za 40 loket sukna černého k ošívání vah, šlí etc. 3 kp. 44½ gr.; krajčíři od pošívání šlí, vah a uzd ½ kp. 5 gr.; Havlovi krajčíři za petličky a od šiti šperlochu 20 gr.; od postřihání těch 40 loket sukna Ahníkovi 20 gr.; Mathesovi za vůz 2 kp. 53 gr.; kováři Zajvrličkovi od okování vozu 2 kp.; druhému kováři od okování korby a za kruhy 43 gr.; třetímu kováři od puškování vozu a řetězu u střmenu přidělení 50 gr., za vorudí, za šle na šest koní i za uzdy 5 kp. 2 gr.; za 34 šíny 1 kp. 25 gr.; za dvě kúži vnitř do vozu 10 gr.; za sedlo, za řemení nabedrní ½ kp. 2 gr.; kněžně JMti na štuk kmentu 1 kp. 10 gr. ff V. ante Vincenti (?); kněžně JMti 15 kp na ztravu, kdy do Prahy jela mdto d. mincm. cepit maršálek ff II. ante S. Venceslai; úředníkom u desk zemských za kněžnu JMt. summa toho všeho 20 kp. 28 gr. Conradus dedit Prague ff IIII post S. Vincenti (?); kněžně JMti na ztravu 15 kp., kdy jela na pouth k Svatým Čtrnácti Pomocníkům cepil hajtman Žďarský ff III ante S. app. Simeonis et Judi; kněžně JMti 6 kp. posláno«. Podle toho kněžna, ovdověvši, sebe i dceru svou oděla rouchem černým, smutkovým; vůz svůj vystrojila veskrze černě i celou postroj koňskou dala posíti suknem; a v dobu věnovanou panátce Dušiček vykonala zbožnou cestu k Čtrnácti sv. Pomocníkům (do Kadaně?). Také z let následujících jsou tu zajímavé zprávy, k osobě kněžnině se táhnoucí; z nich vyjímáme tyto: R. 1493 »za 38 pinet vína v lace kněžně JMti i za laku, od fůry 1½ kp. 2 gr. Sbto die S. Appolonie Virg. posláno hajtmanu na Colín a hajtmanu na Poděbrady; poslu Pavlíčkovi 1½ kp., který šel s listy k KJMti od kněžny solutum Sbto die S. Appolonie Virg., přidali mu ješto nemocen přišel; kněžně JMti když měla na Colín přijeti za 36½ pinty vína v lace 1 kp. 23 gr. 3 d. dominica Remmiscere; Jiříkovi poslu 1½ kp. 5 gr., kdy

od kněžny šel kvapem s listy k KMti do Budína ff V. post anunc. S. Marie Virg.; kněžně JMti za 9 loket sukna černého vlaského i od postřihání 3 kp. 27 gr., které vzato od Barthoše ff III. post dom. Palmarum; kněžně JMti za dvě lace vína 71 pinet 4 kp. 4 gr. Sbto die S. Bartholomei; Vondrovi řezníku za 20 volů 72 kp. kněžně JMti na kuchyni, relac. d. minc. die S. Egidii, per 3½ kp. vuol, a 2 kp. nadáno«. Roku 1494 »kněžně JMti za laku vína 1 kp. 15 gr. Sbto ante Purif. S. Marie od Kadeřávka; kněžně JMti za laku vína 1 kp., 11½ gr. Sbto ante dom. Carnisprivii od Ondráčka; kněžně JMti za malvazi a za ryvolu 53 gr. ff III. post dom. Invocavit; kněžně JMti za 100 liber fíků a za 100 liber mandlí a řeckého vína summa 6 kp. 19 gr. Sbto ante S. Vitum zaplaceno; kněžně JMti za dvě lace červeného a bílého vína 2 kp. 55 gr. Sbto ante S. Marie Magdalene; za kuoň hutmanovi z Tauganku 6 kp., který kněžně JMti do vozu koupem, kdy měla jeti do Durynk ff V. ante vincula S. Petri solum; Sedmilhářovi 1 kp., když měl s kněžnou jeti do Durynk ff II. post S. Jacobi; formanu za sedm nedělí 7 kp., který špižní vuoz za kněžnú JMti vezl, solum Sbto ante S. Mathei app. et evang.« Mimo to zachoval se (v archivu archaeolog. sboru »Wocela«) rejstřík zvláštní, v němž se zaznamenávaly platy, které kněžna v letech 1494-96 z mince kutnohorské přijímala jakožto člen rodiny královské; odstavovaly se jí každý týden 3 kp. pod titulem »kněžně JMti na kuchyni«.

PŘÍČINKY K HISTORII HRADU KARLŠTEJNA.

Památky archaeologické a mistopisné, r. 23 (1909), str. 594-595.

Z mincovních register kutnohorských se dovídáme, že z mince bylo za krále Vladislava Jagajl. dáváno každého téhodne 1 kp. gr. »na Karlštejn«; nedosti jasný účel pravidelného příspěvku tohoto blíže se určuje při roce 1504 a zároveň se jeví roku tohoto příspěvek zvýšeným na 2 kp. pod titulem »na opravu a kuchyni«. Vydání mimořádná pak nacházíme porůznu tato: »1480 na Karlštejn 10 kp na pobíjení kaply kanovnické a veliké věže z rozkázání krále Mti, kdy JMt byl na Karlštejně; 1487 Jubilate na Karlštýn na sklepy do veliké věže 25 kp, za zámky k těm sklepům 4 kp; 1487 Exaudi primum na Karelštýn od díla mříže z strun 3 kp; 1501 Deus in adjutorium na opravení střeš na kaplách na Karelštejně 10 kp; 1501 Dicit primum na Karelštejn na opravení kapel 5 kp.« - V listinách bývalého archivu horního uhodili jsme na jména několika děkanův karlštejnských a s podivením jsme seznali, že v krátkém období asi 50 let se vystřídalo v hodnosti té nejméně sedm osob různých. Roku 1559 *Kašpar Mezichod*, děkan karlštejnský, kvituje příjem svého stejícího 51 kp gr miš. za 34 neděle (měst. archiv horský č. 1012. s pěknou pečeti). Po roce 1568 čteme jméno kněze *Víta*, děk. karlšt., na útržku z listu jemu posílaného (archiv »Wocela«). Roku 1581 byl kněz *Felix z Lindy*, děkan na Karlšt., nucen práva svého na téhodní plat z mince domáhati se až u komory české proti úředníkům mince, kteří dovolávajíce se jisté záповědi s hůry jim dané, zadržovali mu plat jeho. Listem daným po sv. Bernhartu nařizuje komora úředníkům mince, aby mu každého téhodne po 45 gr čes. dávali, »jak od starodávna se dávalo«, »poněvadž se záповeď naše vám předešle na místě JMCské strany provizionů, pensionů a milostí učiněná na takové platy k duchovenství náležející nevztahuje« (měst. arch. hor. kniha nařiz. komory čes. fol. 237.); a ve výkazu peněz, co »z milosti a almužny se každého téhodne z mince vydává«, byla zařaděna příslušná položka »Mistru knězi Fel. z Lindy děk. karlšt. 45 gr« (měst. arch. hor. kniha zpráv komoře podaných fol. 595.). Roku 1585 dne 13. dubna byla *Volfgangovi Chanovskému* z Dlouhé vsi, děk. karlšt., vyplacena provise 32 kp 30 gr za deset měsíců. Na místě Wolfganga Chanovského zvolil král děkanem karlštejn. mistra *Valentina Cikána*, kanovníka kostela hradu pražského; byl ustanoven ode dne 6. září 1586 (měst. a hor. odd. kniha nařiz. kom. fol. 525.). Zdá se, že v minci kutnohorské se ustálil obyčej, odkládati výplatu peněz děkanovi karlštejnskému dotud, dokud nebyl učiněn důtklivý nátlak. Mistr *Adam z Vinoře*, archidiakon kostela pražského, děk. karlšt., čekal na plat svůj dva roky; totiž od 24. dubna 1593, kdy byl »v nově nařízen a ustanoven« nemoha se dočekati, poslal úředníkům mince list datovaný »na Hradě Pražském v outerý den sv. Marka Evangelisty božího léta 1595« tento: »...Před někderým dnem

Adama zvoníka našeho kapitolního k vám do Hory s listem od JMti pana Presidenta sem poslal pro peníze, kderé se děkanu karlštejnskému od vás platí. Ale poněvadž nedorozumění nějaké překážku učinilo, jiné poručení sem ted vyjednal, kderěz vám ted odsílám, totiž aby mně ode dvou let zadržalá summa od vás poslána byla; při čemž vám se důvěřuji, že se k tomu přičiníte, aby po tomto mém vyslaném ta zadržalá summa za dvě celá léta mně odvedena zouplna býti mohla. Já se vám zase dobrým přátelstvím odměniti nepominu...« (arch. Wocela). A opět roku 1614 kněz *Pavel Pistorius z Luczka*, doktor písma svatého, starší kanovník vyšehradský, kaply královské a zemské na Karlštejně (již od r. 1602) děkan musil se dožadovati platu svého z mince skrze komoru českou; tato poručila sice úředníku mince, aby děkanovi pozůstávajících patnácte kop míšeňských bylo vyplaceno. Ale úředník ukazoval na šafáře mince, tehdy Šebestiana Dynesa, jehož úkolem bylo vypláceti provise, pense a almužny; a ten opět se omlouvá, že »takové peníze za mnou nezůstávají, nýbrž od mince naraženy jsou« a v psaní, jež na poručení úřadu mincovního panu děkanovi dne 14. července učinil, praví na konec: »poněvadž bezelstně pro jiné veliké vydání z mince takových peněz panu děkanovi odeslati nemohou, nýbrž že za to pana děkana žádají, aby strpení jměli, až nějak lépeji bude, že panu děkanovi co nejdříve budou moci rádi zaplatiti chtějí« (archiv Wocela). Jak dlouho bylo tentokráte děkanu na peníze čekatí, pověděti nedovedeme.

EPISODA Z NAJÍMÁNÍ BOJOVNÍKŮ PROTI TURKU.

Památky archaeologické a mistopisné, r. 25 (1913), str. 45.

Roku 1596 dne 22. března Frydrych Laubský z Lub, rytmejstr nad jedním praporem černých rejtharů, odevzdal presidentovi a radám komory české list následující:

»VMilostem v známost uvéstí musím, kterak loňského roku jsouce já podle ur. a stat. rytíře pana Karla Tetaura z Tetova jakožto rytmejsra nad jedním praporem rejtharů arkabuzarů za fendrycha volen, jemu jsem také k ruce (jsouc tím z dobrého přátelství povinen) poctivých lidí, aby pod správou jeho a praporem mým proti nejúhlavnějšímu nepříteli Turku táhli, mnoho objednatí pomohl a majíce nemálo od téhož pana Karla Tetaura JMCské peněz k zavdávání onrytgeltu svěřených, Jeronym Pejskar, rodič a sirotek z města Hory Kutny, též jest ke mně do hospody mé na Malou stranu přišel a JMCské peníze ode mne na čtyry koně onrytgeltu 36 fr. rejnských vzal a že se jako poctivý člověk k mustruňku s těmiž 4 koňmi a potom i dále když náleží postaviti a přijeti chce připovídal. Jakož pak podle poručení JMCské pan Tetaur do Hory Kutný pánům šepfmistrům, aby mu jeho spravedlnost, aby se nač vypraviti měl, připůjčíc jemu mimo ode mne onrytgelt přijatý také 4 fr. rejnských, přimluvně psaní učinil. Ale toho se od něho Pejškara jakž dobrému učiniti náleží a jemu též náleželo, nestalo. Což já chtějce jako poctivý svůj praporec doplněný míti, zbezpečice se na něho Jeronyma Pejškara tak velikou přípověď vidouc, že se nacházeti nedá na prospěch, nechť nějakého posměchu nésti, z svou velikou škodou jiné rejthary na místě jeho jednatí, jezdití a utrácetí já nemusil a kdybych sobě mladé osoby jeho a mnohých přimluv za něho činěných byl neušetřoval, zjevne bych ho byl v poli mezi všemi poctivými lidmi, jakož toho dobrý řád a právo polní vyměřuje, za zloprověstného člověka vyhlásiti dal. Ale nerad se v lidských poctivostech kochám a čího neštěstí žádostiv jsem, ale i nad to výšeji byla mi potomně také i jistá správa toho učiněna, že majíce ho páni šepfmistři jakožto sirotka svého, což by s jeho dobrým a poctivým býti mělo, v ta poctivá místa, tu kdež chut měl a jeti připověděl, vypraviti, místo vypravení majíc ho v té věci fedrovati, do vězení jej vzítí dovolili; a tak, jak sem spraven, v těmž vězení nemálo utratiti (nač se snad dobře do Uher vypraviti mohl) musil. I učinil jsem pánům Horníkům psaní, aby jeho Jeronyma Pejškara aby mně zase takový onrytgelt co jest tak koli ode mne přijal i s škodami dal a navrátí aneb se letos se mnou na ten přijatý lonský onrytgelt vypravil. I píše též dotčený Pejskar, že se na něm pro touž příčinu execucí vězením vykonává, prosíc mne i vzkazujíc, abych ho takového vězení prázdna učiniti poručil, že mi takový onrytgelt i se škodami dát, i se porovnatí aneb se mnou táhnouti a vypraviti rád chce; toliko aby mu jeho podíl

po otci jeho což ho tak mizerně v vězeních a po městě nedoutratil, vydán byl. I spravuje, že takový podíl jeho některý sto kop míš. při Hoře Kutné v minci JMCské pozůstává a on odkud jinud mi plátce býti aneb se nač se mnou vypraviti že nemá, a já jeho těžkosti a uvězení, ví Bůh, žádostiv nejsem, prosíc pro Boha, abych se jeho v té příčině ujal. I vidí mi se, že slušné věci žádá, ano i lépe že se v poctivosti proti nepříteli postaviti a vypraviti chce, nežliby skrze takové ničemné nespůsoby k svému přijíti nemoha misterně toulkami a v vězeních statček svůj utratiti a o něj než by zvěděl a říkáje jak nevěděl přijíti měl. Protož VMtí za to služebně prosím a za něj se přimlouvám, že na místě JMCské pánům úředníkům mince do Hory Kutné, aby jemu tůž všecknu spravedlnost jeho, což se jí tak koli vyhledá, vydali, ... dostatečné poučení učiniti ráčíte...«

Komora píše v té věci úředníkům mince v středu po neděli Křížové 1596, aby mu tu spravedlnost propustili a vydali, »poněvadž ... sobě zase dobrého jména a poctivosti (o kterouž by sice, že jest roku loňského přípovědi své dosti neučinil, přijíti musil) dobývati chce...« anebo zase zprávu podali »pakli by v tom co na překážku bylo...« (Archiv města Kutné Hory hor. odd. kniha 24. fol. 194 a 195.)

ZE ŽIVOTA KARLA HAVLÍČKA V KUTNÉ HOŘE.

Časopis musea království Českého, r. 88 (1914) str. 65-68.

Kutná Hora ráda mezi „své“ slavné muže čítá též Karla Havlíčka Borovského. Nečiní tak neprávem; neboť vlivem uvědomělých občanů kutnohorských dostalo se Havlíčkovi v Kutné Hoře vhodného útulku pro vydávání „Slovana“. Zajímavý příspěvek k historii tohoto časopisu poskytuje list, jímž Havlíček zahajuje činnost svou v Kutné Hoře; v listě, jehož originál se chová ve sbírkách archeolog. sboru „Wocela“, píše Havlíček takto: Slavná městská radda kr. h. města Kutné Hory! Nižepsaný zamýšlí zde vydávati nový politický časopis pod názvem „Slovan“. Dle § 6. zákona o tisku měl by sice nižepsaný v nepřítomnosti pana státního zastupce své oznámení u úřadu pro veřejnou místní bezpečnost ustanoveného učiniti. Poněvadž ale zákon obecní až posud ještě úplně do života nevstoupil, jmenovitě ale onen obor politického řízení, který dle téhož zákona obcím se odevzdati má, posud ještě obcím odevzdán není: učinil nižepsaný předepsané oznámení u zdejšího c. k. podkrajského úřadu a přiložil k němu wszelké potřebné písemnosti, mezi kterými jest též průvodní listina (pas) od c. k. podkrajsství Německobrodského. Nižepsaný zamýšlí se k účelu vydávání svého časopisu tak dlouho v Kutné Hoře zdržovati, až po vyzdvížení obleženosti v hlavním městě opět zákony do úplné platnosti nastoupí, a doufá, že Slavná c. k. městská radda dle § 25. obecního zákona přebývání jeho jakožto cizince v Kutné Hoře žádných překážek klásti nebude tím více, poněvadž nižepsaný sám ze své strany zajisté nic z toho neopomine, co zákony řádným občanům za povinnost ukládají. S hlubokou úctou Karel Havlíček, v Kutné Hoře dne 2. května 1850.

Mýlil by se nemálo, kdož by se domníval, že Hora byla tehdy prosáklá „šosáctvím“ do té míry, že by nerada byla přijala do středu svého muže, který byl s jistých míst považován za buřiče. Soudíme, že sbor upřímných vlastenců vřele uvítal Havlíčka v Kutné Hoře, kdež pobyt jeho měl působiti blahodárně jakožto kvasidlo na dokonalou očistu města. Magistrát dal na list Havlíčkův odpověď, v které patriotismus lokální splývá s vlastenectvím všečeským v lahodný souzvuk. Odpověď, kterou koncipoval asi Dr. Josef Štětka, zní takto: Pánu Karlu Havlíčkovi, redaktoru. Na Vaši od 2. května b. r. čísl. 774. zanešenou žádost dává se Vám vědomost, že městská radda proti Vašemu zde přebývání, an náležitým průvodním listem zaopatřen jste, nic namítati nemůže a že si jen přeje, aby jste ve Vašem oučinnlivém postavení intresy našeho staroslavného města, jakož i národa českého v obci důstojně a zákonitě šetřil a hájil. Od městské raddy na Horách Kuttných 4. května 850. - Máme po ruce ještě jiné listiny téhož předmětu se dotýkající; z nich poznáváme, že „Slovan“ býval často příčinou nepřijemných styků Havlíčka se soudem kutnohorským. Dne 1. května 1851 byl Havlíček odsouzen pro tiskový delikt jakýsi a byla mu uložena pokuta 10 zl. k. m. (ve prospěch fondu chudých) a

náhrada útrat soudních (Urtheilstaxe) 4 zl. k. m. Dále se dovídáme, že 15. číslo „Slovana“ bylo zkonfiskováno pro rubriku „domácí zprávy.“ Dne 26. května t. r. byl Havlíček souzen pro přestupek § 18. tiskového zákona (z 13. března 1849); dostalo se mu zvýšené pokuty 15 zl. k. m. a bylo mu ovšem také uhraditi soudní útraty 4 zl. k. m. První pokuta 10 zl. byla záhy zapravena; ale na zaplacení pokuty 15 zl. zabavilo státní zastupitelstvo kutnohorské červencový kupon (20 zl. 37½ kr.) státního dlužního úpisu (4½%ového z 1. ledna 1824, jehož byla tehdy hodnota 916 zl. 40 kr.), který jakožto novinářská kauce Havlíčkova byl uložen v hlavní pokladně zemské. Soudní útraty sumou 8 zl. byly teprve po opětované urgenci dne 24. října 1851 zaplaceny. Nad to byla v červnu 1851 na Havlíčkovi vymáhána pokuta 5 zl. k. m., kterou na něj uvalil pražský magistrát v lednu 1850 proto, že v „Národních novinách“ neuveřejnil jakousi odvetu hraběte Wurmbranda, dne 5. listopadu 1849 mu úředně doručenu; státní zástupce kutnohorský JUDr. Czermak vybízí magistrát kutnohorský, aby sumy dotčené bylo na Havlíčkovi dobyto „im gültlichen Wege zur Vermeidung der zwangsweisen Eintreibung.“ Rukopisné oddělení musea kutnohorského obsahuje dále hrstku šprýmovné prósy, která vznikla roku 1841 za pobytu Karla Havlíčka v pražském alumnátě. Věci tyto pokládám za dosti důležité pro poznání způsobu, jímž se obdivuhodně vlohy nejpřednějšího publicisty našeho vyvíjely; a proto činím aspoň stručnou zmínku o těchto „prvotínách“ Havlíčkových. Kdož byl zavát osudem do ovzduší semináře nebo konviktu a život společenský v něm poznal, ví, že chovanci takového ústavu nebývají ani dost málo výběřiví, běží-li jim o kratochvíli; mladí mužové tito po každé spíše přestřelí, než by nedostřelili. Zcela nepatrná událost mimořádná, jakých se v takovém hromadném spojení vyskytá hojnost, vada nějaká, která na některém druhu byla postřehnuta, neprozřetelný výrok představeného, obzvláště toho, jenž si nedovedl získati náklonnosti u svých svěřenců, nechutné nebo neoblíbené jídlo, - to bývá pohnutkou k živým rozhovorům v době oddechu a skýtá vtipným hlavám vítané motivy k úsměškům pichlavým. Také Havlíček, kde co postřehl nemístného, ostrým perem svým zachytil a svižným slovem na papíře ustálil. Dobrá polovina Havlíčkových šprýmů seminářských jest psána německy; z nich poznáváme, že Havlíček dovedl psáti stejně obratně a uhlazeně německy jako česky. Místy jsou vtroušeny fráze latinské; také o jazyk ruský se tenkrát již Havlíček pokoušel. Ostřím britké satiry své čelil hlavně proti některým druhům svým; především a s neúprosnou houževnatostí tepal do slabin spolualumnů Josefa Š. a Petra T. Pokud se týče Josefa Š., vysvítá z některých poznámek, že Havlíčka dráždila jeho vrtkavost, domýšlivost a neochota; na př. na den sv. Petra a Pavla se Josef Š. škaredě zachoval vůči Havlíčkovi, kterým byl v sakristii kostela na Hradě pražském při akolytování požádán za převzetí vigilance. Ani Petra T. nenapadal Havlíček nespravedlivě, neboť nevlídnou povahou svou a obhroublými mravy odpudil od sebe Petr T. mnoho druhů svých; na listě, jímž (dne 20. února 1841) Havlíček mu posměšně oznamuje, že ho nebude již obtěžovati a že všeho obcování s ním hodlá se vystříci, jsou spolu podepsáni četní jiní alumnové (Hoffer, Schermaul, Leitner, E. Tersch, Urban aj.). O jiných družích svých, zejména o Václ. Hodíkovi, Frenclovi (ježž nazývá Frenclinem) zmiňuje se Havlíček laskavě, ba uctivě. Některá zařízení v semináři (cídění bot, opatření na záchodech, šlapání mčchů u varhan) podrobuje Havlíček sžíravé kritice. Seminář nazývá „Abderou“ a s trpkou ironií líčí vliv jeho na výchovu alumnů. Čtyřem představeným semináře dává pseudonymy: John Bull, P. Kochem, Bombastus Augustulus Imperiosus S. S. T. Dr a Phlegmaticus Kopfhänger. K některým částem textu připojeny jsou též nákresy, neumělé sic, ale rázovitě. Většina těchto šprýmů nehodí se pro veřejnost.

ŠOTOVÉ V KUTNÉ HOŘE.

Časopis musea království Českého, r. 89 (1915) str. 443-447.

V matrice chrámu sv.-barborského našli jsme následující zprávu: 1609 In excelso (11. ledna) pohřben Balcar Renay z Šotlandu z města Aberdony (Aberdeen), zabitý v domě u Bakalářů, jsouc od druhého Šota se schodů shozen. „U Bakalářů“ říkávali v domě hostinském na

Vinné ulici (nyní Husově třídě), který posléze byl označen číslem popis. 149, avšak stavbou nového domu okres. hosp. záložny vzal za své. Hospoda u Bakalářů skýtala hostům přespolním pohodlný ložumnt a mohla se proto honositi návštěvami osob z rodů vznešených: 1579 arcikníže Maxmilianus, bratr Rudolfa císaře, přijel do Hory v sobotu po sv. Havle, jedouce z Rakous do Prahy, a zůstal tu přes noc v domě hostinském u Bakalářů (Rezek-Dačický II. 5.); 1599 legátí knížete wittmberského k JMCské pro mor do Prahy jeti nechtějící, zdrželi se v Hoře drahý čas na hospodě u Bakalářů, potom odjevše tu erbův svých, štítův namalovaných na památku zanechali (Rez.-Dač. II. 67.). Avšak hospoda tato byla též pověstna častými vádami a bitkami, jež hosté rozjaření mezi sebou sváděli; šarvátka taková nejedna měla zakončení vážné: 1540 v noci na neděli v pěti hodinách zabil Jan Firšic Jindřicha z Vrchovišt u Bakalářů a vzat hned do šatlavy (Rez.-Dač. I. 104.); 1541 pan Křištof (z Gutštejna?) zsekal u Bakalářů zemana (Rez.-Dač. I. 106.); 1584 v pátek po pam. Vzkříšení Kr. P. Václav Hrabaně z Přerubenic a Jan Jiří z Oujezda učinili mezi sebou vádu a šarvátku u Bakalářů, v kteréžto šarvátce jest týž Václav Hrabaně v ruku zraněn a od téhož zranění po dvou téhodních umřel (Rez.-Dač. II. 13.). Mikuláš Dačický, který nebýval asi řídkým hostem u Bakalářů, vyličuje v Pamětech svých ještě několik případů podobných z let pozdějších; roku 1585 dokonce sama šenkýřka v domě Bakalářovském Anna, příjmím Vážná, svadivši se s Matesem, malířem z kláštera Sedleckého, nevázně jím strčila až upadl se schodů před světnici dolejší a tím pádem tu hned jest umrtven (Rez.-Dač. II. 18.), - s týchž schodův asi byl shozen také Šot Balcar Renay.

Škotští obchodníci, prostě „Šoty“ zvaní, potulovali se po Čechách, nosíce všecken svůj krám na bedrách svých a nabízeli ke koupi různé zboží drobné (hlavně z Norimberka pocházející), jakémuž tehdy říkali „šmejd“; zboží toto - nehovějící právě nutné potřebě - bylo většinou jakýmsi přepychem, hlavně marnivost ženskou dráždicím a u ženského pohlaví hojný odbyt slibujícím. Pro zboží takové oblíbili sobě předkové naši též název „zboží šotovského“, ačkoliv se také příslušníci národův jiných, zejména Vlaši a Nizozemci (Nydrlanti) živili obchodem takovým (Winter, Kult. obr. čes. měst II. 475.). Také Hora bývala ob čas cílem obchodních potulek takovýchto; máme na snadě zprávy o třech „šotlendrech“, kteří na začátku 17. století do Hory zavítali: všickni byli na hospodě u Bakalářů a ku podivu! všickni tam se světa sešli. Takto se zachovaly písemné zprávy o nich jednak v matrice jednak v knize inventářův.

Roku 1608 přišel do Hory Alexander Fergyson Šot, na hospodě u Bakalářů se rozstonal a tam též svůj život dokonal; po žádosti Jakuba Péra (Bára ?), měšťtina Starého města pražského, jemuž nebožtík byl povinován dluhem 172 zlatých, byly věci pozůstalé inventovány a staršími nad kramáři Jobem Najpaurem a Jiříkem Ledererem šacovány. Odtud se dovídáme, jaké to byly ty „věci šotovské“, s nimiž obcházeli dům od domu, ves ode vsi; našlo se tu v bílé truhlici toto: 12 štuček krajků špiců dražších a širších každá 13 loket držící, 17 štuček užších prostějších krajkův bílých, 15 štuček portův neb mířek rozdílých po 5½ loktu, 7 štuk třepení k lůži bílých a dvoje mezi nimi barvami prošívané, 14 tučtův stuh polouhedvábných po 6 krejcařích, na jiném papíru 17½ tučtův hedvábných stuh po 6 groších, jedna libra zlata benáckého uncového za 20 zl rejn., měšcův jeden tučen červených za dva šedesátíky a 30 kr, bílých tučen za 2 zl, kompfutter zrcadla za 3 zl, 4 štučky pentlův aneb tkaniček hedvábných širších, štučka po 80 kr, 4 štučky takových užších, štučka po 40 kr, 11 prstenův bůvolových černých za 27½ kr, tři papíry jehel španielských po jednom stu a v jednom některá 10 kr, 34 tučny stuh hedvábných po 6 gr čes, 11 párů střevíčkův římských bílých pár za 15 kr, jedna libra slonových hřebenův za 3 zl a 30 kr, menších hřebenův slonových libra za 3 zl, dvě libry ještě menších po půl druhém zlatém, šest štětěk k hlavy česání za 2 zl, menších štětěk šest za 1½ zl, zlatem štemplovaná troje zrcadla po 30 kr, čtyři zrcadla osmihránná za 1 zl a 20 kr, půl libry benátského dryaku za 2 zl, jedno zrcadlo okrouhlé za 1, zl 20 kr, jedno zrcadlo velké čtverhranné za 1 zl, půl knihy modrého papíru za 7½ kr, čtyři páry rukavic zlatem premovaných a obšitých za 10 zl, bílých rukavic prostých pět párů všechny za 58 kr, čtyři páry rukavic řím-

ských za 1½ zl, šest párů rukavic zámišových vázáním podšitých za 42 kr, tři páry punčoch harasových za půl páta rýn. zlatého, kompfutter dlouhý v červené kůži za 2 zl, kadidla černého v sloupcích krabice za 60 kr, mýdla strojeného Annabergského tři tucny a 10 kulek všecko za 32 kr, prsteny pozlacené stříbrné tři za 53 kr a jiných osm prostých diamantů v mosazi všecky za 24 kr, pásy k rapírům, tři gehenky všecko za tři šedesátíky, dva prosté pásy jeden každý za 10 kr, roušek vlašských osm loket za 8 zl, mížek širších bílých dvě stučky po 13 loktích obě za 52 kr, dvě přadýnka boury obě za 4 kr, tři lokty plátna tenkého slezského za 1 zl, ličidlo z barvených roušek za 15 kr, punčoch zámišových žlutých šest párů bez příkopytí za 4 zl, jeden pár celých punčoch za 50 kr, slezských nití bílých devět štuček za 1 zl 42 kr, pět hřebenů z žlutého dřeva za 5 kr, plátna nýdrlandského 23 loket za 17 zl 10 kr (Arch. kutn. Kniha invent. 1596-1623. J. 10.). Do inventáře pojato také chodící šatstvo Šotovo a drobné potřeby k ruce, byly to: plášť švorcgrýnový otfelý za 3 zl, kabát barchánový a kalioty soukené, „které za nic nejsou položeny“, mimo to se našly vážky mosazné se závažím dvojmím po půl libře a šacovány za 30 kr, též ručnička s toulcem a kordulář při tom, vše prosté za 1 zl 30 kr. Všecka pozůstalost úhrnem oceněna v 187 zl 40 kr.

Zpráva ihned zpředu vytčená, zvoníkem sv.-barborským do matriky vepsaná, prozrazuje, že v měsíci lednu 1609 v Hoře dleli současně Šotové dva.

Odtud mizejí zprávy o Šotech potulných; teprve při roce 1619 hovoří kniha inventářů o návštěvě Tomáše Blerra Šota, který v pátek po Misericordia (19. dubna) smrtí náhlou a nenadlou život svůj dokonal v domě, jenž u Bakalářů slove. Pozůstalost jeho byla dne 17. září skrze Jindřicha Klebsatle z Milhauzu a Jiřika Lederera kupce ošacována takto: plátna mandlovaného ve třech štučkách sub num. 1, num. 3 a zbytku num. 4. bylo 6¼ lokte po 6 gr činí 6 kp 25 gr 3½ den, barchanu popelatého 13¾ lokte po 6 gr činí 1 kp 22 gr 3½ den, zrcadlo prostřední v červené kůži 12 gr, šest menších zrcadel po 3 gr, devět štuček harasových rozličné barvy po 5 gr, 22 hřebenův slonových po 3 gr, 8 tanctnův stuh nitěných barevných po 1½ gr, dvoje štyle větší za 12 gr 6 den, druhé menší za 6 gr 3 den, 4 škatulky mithridatu po 4 gr, tupldykyty černé 4 lokty po 40 gr, tykyty musírované 20 loket po 20 gr, tykyty musírované jiným musírem 7 loket po 20 gr, roušek vlašských num. 1. 3½ lokte po 18 gr, jiných roušek vlašských num. 2. 9 loket po 15 gr, třetí kus též roušek vlašských num. 3. 8⅓ lokte po 12 gr, dva páry rukavic num. 1. po 10 gr, 14 párů rukavic num. 2. po 5 gr, 21 pár dětinských rukavic num. 3. po 3 gr, 11 párův rukavic fraucimorských num. 4. po 15 gr, 10 párů rukavic mužských num. 5. po 20 gr, 22 párů rukavic num. 6. po 3 gr, 10 párů rukavic num. 7. po 4 gr, 5 párův rukavic num. 8. po 5 gr 1 den, punčochy dvoje hedbávné první popelaté, druhé mořské barvy, každý po 2 kp 30 gr, pět párův punčoch harasových všelijaké barvy po 45 gr, osm párův punčoch menších harasových po 20 gr, čepcův nesnkornových 11 po 3 gr, dvě korunky též nesnkornové po 3 gr, vážky na zlatě za 3 gr, měšce kožené na peníze tři po 1 gr 2 den, bílých nitek tenkých 34 svazkův po 6 gr, tkanice fialové barvy za 30 gr, pentlův hedvábných všelijaké barvy za 5 kop, pás smutkový s khenkem 12 gr 6 den, patery malé nůžky po 4 gr 2 den, 15 malých kompastův po 1 gr, 4 větší kompasty po 4 gr, 2 páry jirchových střevíčkův po 4 gr, knoflíčkův hedvábných barevných 2 kopy taunctnův za 2 kp, paradel na zuby 25 párův po 3 den, stuh hedvábných 26 svazkův po 7½ gr, třepení z nití 7 loket po 3 gr, okulary pět párův po 4 gr, žaloudkův nitěných samých o sobě na šnůrky k vobojkům za 44 gr, šnůrek nitěných s žaloudky k vobojkům 10 tauctnův po 3 gr. Také se tu našla pistolka, rapír a karpínek. Všecky věci tuto vytknuté v úhrnné ceně 68 kp 49 gr 6 den přijal jiný Šotlendr Holofernes Maxtont a příjem ztvrdil kvitancí, která byla vepsána do knih památních 1620 při neděli Adorate II. (Kniha invent. 1596-1623 O. 26-28.)

ANTONÍN JAROSLAV PUCHMAJER. Z POSLEDNÍCH DNŮV JEHO ŽIVOTA.

Casopis musea království Českého, r. 94 (1920) str. 251-252.

Zachoval se list Puchmajerův (v archivě archaeolog. sboru „Wocela“ v Kutné Hoře) ze dne 30. srpna 1820, v němž pisatel jazykem německým vyličuje obšírně pobyt svůj v pražské všeobecné nemocnici, kam se byl uchýlil, hledaje tam rady a pomoci proti zlé chorobě své. Adresátem listu jest Ignác Anzenbacher, ranhojič v Radnici, který asi býval jeho lékařem domácím; tomuto odborníkovi popisuje *P.* zevrubně způsob, kterým jej v Praze léčili. Z úvodních vět poznáváme, že *P.* chtěl prvotně se podrobiti léčbě v soukromí u lékaře pražského (nejmenovaného), který mu bezpochyby byl doporučen. Aby neměl k lékaři daleko, ubytoval se u „zeleného kříže“ na Menším městě pražském. Ale běda! podomkem byl uveden až do třetího patra. Poukázav na chorobu svou, která mu sotva dovoluje choditi, získal světničku o patro níže; ta však byla cihlami dlážděná a tmavá, - všechny pokoje ostatní byly osazeny kraj-skými kasíry, kteří se byli tehdy sjeli do Prahy. V chladné světničce byl *P.* v noci zachvácen prudkým kašlem, a lékař prohlásil, že v bytě tom přebývatí nesmí. Jižjiž chtěl *P.* vrátiti se domů; avšak přítelem kterýmsi byl upozorněn na všeobecnou nemocnici. Uváživ výhody, kterých ústav ten skýtá, jakož jsou časté návštěvy lékařů, pohotovost lékárny a j., rozhodl se pro pobyt v nemocnici. Z rozhodnutí tohoto vyprýstilo se blahé jakési uspokojení, které se projevuje na několika místech listu *P.*ova jasným zábleskem vrozeného mu vtípu a humoru, zejména na př. ve slovech těchto: „Nicht fahren, laufen, reiten darf ich jetzt, sondern ruhig liegen im Bette. Zu Hause hätte ich mich vielleicht zu Tode gelaufen oder gefahren; hier kann ich mich gesund liegen.“ Dále si přichvaluje pokoj, v němž ležel; praví o něm, že jest suchý, vysoký, proti polední straně položený, jasný a přívětivý, že by si ani jiného přáti nemohl. Jediné si stíží, že v kuchyni mu odměřují stravu z té rýsy skrovně („nur in der Küche ist hier der Schmalhans zu Hause“). Ráno o půl sedmé hodině donáší mu ošetřovatel hrneček polévky panádlové; o jedenácté hodině podávají mu opět polévku jakousi nemastnou („die wie es scheint, kein Rindsknochen fettgemacht hat“) a misku vařených švestek, jichž napočítal 25 až 30, a konečně o páté hodině opět misku polévky. Víno, pivo, kávu píti bylo mu zakázáno; jediným nápojem dovoleným byl odvar petrželový. Utěšovali jej tvrdíce, že je třeba jísti střídmě, aby účinek léků byl vydatnější. A tu opět probleskuje paprsek humoru nezkrutného: *P.* uklidňuje žaludek svůj, proti nezvyklému uskrovnování reptající, ujištěním, že doma spolu dohoní, co tady bylo promeškáno. Návštěvy lékařské konali u něho primář Bischoff, sekundář Hrdlička a jakýsi mladý lékař Müller. Celá stránka listu *P.*ova, majícího formát foliový, jest vyplněna opisy receptů lékařských, které se každého dne měnily. Hlavní součástíkou léku ze dne 25. srpna byl *Liquor terrae foliatae tartari* a *Oxymel Colchici*. Další léky toho téhodne obsahovaly: dne 26. *Elaeosaccharum foeniculi*, *Pulv. fol. digital.* a *Calomel*; dne 27. *Ononid. spirit.*, *Extract. lact. scariolae* a *Oxymel Colch.*; dne 28. *Ononid. spir.*, *Cremor tart.* a *Elaeos. foeniculi*, mimo to ještě *Calomel* a *Pulv. fol. digit.*; dne 29. *Ononid. spir.*, *Cremor tart.*, *pulvis lapid. cancer.* a *Elaeos. foeniculi*; dne 30. se lék předešlý opakoval; dne 31. *Taraxa*, *Extr. lact. scariolae* a *Oxymel Colch.* Léků užíval *P.* velice pilně, neboť lékaři, povzbuzující v něm naději na uzdravení, odkazovali jej hlavně na účinek léků. Bedlivě pozoroval hodiny na protější straně zavěšené a, blížila-li se chvíle, kdy lék mu měl býti podán, horlivě vybízel ošetřovatele, aby konal službu svou. Po jedné noci neklidné (měl též bolesti v očích) přišel opět spánek uspokojivý; tím byl *P.* potěšen do jisté míry, ač otok nohou dosud nepolevil.

List svůj zakončuje *P.* projevem nejhlubší úcty *J. Excellenci* (asi patronovi svému) a vřelých děk panu direktorovi za laskavou výpomoc (snad ve věcech hospodářských).

V postscriptu žádá *P.* Anzenbachra, aby upokojil jeho hospodyní, která pro jeho nemoc se příliš trápí. Naposled vzpomíná na své polní hospodářství a vzkazuje své hospodyní, aby žen-cům platila mzdu, jaká se platí jinde.

List citovaný jest jedním z posledních listů, které *P.* napsal. Dne 29. září téhož roku zemřel *P.* ve všeobecné nemocnici.

ČINNOST JANA ERAZIMA WOCELA V LETECH 1824-1842.

Časopis musea království Českého, r. 95 (1921), str. 1-16, 81-98.

Dne 10. února roku 1918 doprovodil hlouček věrných přátel a citelů na cestě k poslednímu odpočinku mezi olšanskými hroby Ludmilu Wocelovou, dceru slavného učence našeho Jana Erazima Wocela. Otce svého přežila bezmála o padesáte let; a po celou tu dobu pietně přechovávala rozmanité památky, po něm pozůstalé, čerpajíc z nich a oživujíc jimi vzpomínky na blahé spolužití s milovaným otcem. Když pak nezhojitelný neduh začal povážlivě podryvat peň její životní, byla hlavní její péče obrácena k tomu, aby dotčené památky, k nimž lnula s celou svou ušlechtilou duší, nepřišly v niče, a po bedlivém uvážení věnovala je museu archeologického sboru „Wocela“ v Kutné Hoře.¹⁾ Dar ten obsahuje rukopisy Wocelových děl básnických, též dramatických, i rozmanitých jeho pojednání vědeckých, četné akvarely Wocelem malované, zbytky jeho bibliotéky, zevrubné zápisky o každodenním konání, hojnou korespondenci, jeho diplomy čestného členství od několika vědeckých ústavů, jednotlivé kusy nábytku a všelijaké náčiní z domácnosti Wocelovy. Tak se zachoval bohatý inventář cenných dokumentů, veledůležitý to podkladu pro správné posouzení povahy a spravedlivé ocenění činnosti jednoho z nejlepších synů naší vlasti.

Přebírajíce a třídíce obsáhlý materiál tento, poznali jsme, že skýtá mnoho nových a zajímavých poznatků, zejména pro dobu mezi lety 1824 a 1842, kterou ztrávil J. E. W. většinou mimo vlast svou, jako vychovatel v kruzích vysoké šlechty. Stati, jednající o životě J. E. W., ponechávají tento životní oddíl nepovšimnutým, považujíce jej za pouhou, bezvýznamnou epizodu. Skutečně však byla tato leta pro J. E. W. dobou evoluce, dobou příprav cílevědomých a pokusů odvážných, vytrvale opakovaných, téhož asi významu, jako když orlí mládě křídla svá cvičí a tuží k smělému vzletu; byla to doba třibení a bouřlivého kvašení, jako když vzácné mladé víno pracuje k docílení jiskry a ušlechtilého bukétu. Bude-li životopis J. E. W. v tomto směru doplněn, bude tím dán snad podklad pro správné nazírání na další oddíly jeho životní.

Mimoděk vnučuje se podivění, že muž, který v nitru svém živil skvělé ideály a smělé aspirace, mohl téměř třetinu svého života (plných osmnáct let), a to nejkrásnější část věku svého ztráviti v postavení informátora. Záhada tato objasňuje se z jeho zápisků a korespondence, jakož i z uvážení momentů psychologických. Na dráhu domácího učitele uvedla Jana E. W. nedostatečná podpora, které se mu z domova na studiích filosofických v Praze dostávalo. V roce 1824 vyučoval synka Storchova, který byl na bytě v rodině Frant. X. Widtmanna. Avšak v měsíci listopadu náhle Prahu opustil a uchýlil se pěšky do Vídně, byv tam přítelem svým doporučen hraběti Černínovi pro výcvik v jazyce českém. V červnu roku 1825 již byl vychovatelem v rodině markýze Pallaviciniho. Pobyt v šlechtickém domě tomto působil na vznětlivou a do jisté míry hrdou povahu Jana E. W. oslnivě. Poznal život po stránce velice půvabné, okusil slasti přepychového žití, jakých skýtati mohla toliko bohatá rodina šlechtická, obrodil se jaksi též v kavalíra. A z tohoto čarovného okruhu nebylo lze snadno vyvážnouti, zvláště když J. E. W. pro výtečné své schopnosti vychovatelské a pro své uhlazené způsoby společenské byl rodinou rodině co nejlépe doporučován a všude skvěle honorován. Ušlechtilá povaha jeho nutkala jej k tomu, aby nebyl pouze učitelem, nýbrž také vychovatelem; ve všech případech vychovatelské činnosti své vedl sobě vždy tak, že se mu podařilo získati sobě nejen oddanou lásku vychovanců svých, nýbrž i vděčnost a přichylnost rodičů jejich. Když pak později osud jej uvedl do rodiny hraběte Leopolda Sternberga, kde i nejpečlivější a nejsvědomitější vykonávání povinností vychovatelských mu ponechávalo dosti volného času pro práci soukromou, nebylo ovšem příčinou, pro kterou by měl toužiti po něčem lepším, zvláště když také o mate-

¹⁾ Paní Marie Mudrová, choť doktora lékařství v Žebráce u Hořovic, ochotně převzala péči o to, aby vůle Ludmilý Wocelové, milé přítelkyně její, byla vyplněna, a se vzácnou láskou a obětavostí úkol ten ve skutek uvedla.

rielní potřeby jeho bylo dobře postaráno a pěkné výslužné mu bylo zabezpečeno. S rodinou knížete Salma, jehož chotí byla hraběnka Rozina Sternbergová, procestoval značný kus střední Evropy a nabyl velice rozšířeného názoru světového. Naposled pak v domě hraběte Harracha našel jako vychovatel mladých hrabat útulek tak milý a hřejivý, že odluka od této rodiny mu způsobila bolest největší, když konečně přece se odhodlal dráhu vychovatelskou opustiti. J. E. W. nepovažoval léta ztrávená v povolání vychovatelském za ztracená, neboť ze styků s vrstvami šlechtickými právě očekával splnění některých svých aspirací, hlavně pak dosažení profesury universitní.

Náhlym odchodem Jana E. W. v listopadu 1824 z Prahy byli i nejbližší přátelé jeho překvapeni, neboť nikomu nebyla známa příčina nepředvídaného obratu toho. Rouška, záhadu tuto kryjící, poněkud se odhaluje listem ze dne 12. ledna 1825, ve kterém J. E. W. píše bratranci svému Frant. Wotzelovi, posluchači theologie ve 3. roce v Praze, mimo jiné toto: „...Ich wollte meinen dummen Streich gut machen und weiter studieren; dieses schämte ich mich aber in Prag zu thun, weil meine ehemaligen Mitschüler hoher waren.“¹ Když prý u Widtmannů mluvili o tom, že Storch chce syna svého vzíti do Vídně a že si přeje, aby J. E. W. jej tam doprovodil jako jeho informátor, předstíral J. E. W. tento důvod vůči rodičům svým, aby mu nebránili. Odešel do Vídně bez peněz, ani nemaje tam nic zabezpečeného. Avšak nelituje toho. „Ich fand indessen mein Glück in Wien und segne den freilich gewagten, ja tollkühnen Entschluss, ohne Aussicht, Geld u. s. w. hieher zu reisen. Durch die Protection eines Kutenbergers, Herrn Zelinka, wohne ich im Gräfllich Czerninschen Palais (Wallnerstraße 263), wo ich auch die Kost habe, und unterrichte den jungen Fürsten Lichtenstein, Schwarzenberg, Grafen Herberstein u. s. f. Zum Juristen bin ich schon zu alt; mein Ziel ist also eine Professur, - doch bei den sich mir eröffnenden Aussichten steigere ich meine Wünsche und hoffe statt einer Gymnasial, einmal eine philosophische zu erlangen.“² Na konci listu prosí „schreibe mir auch, ob mein Theaterstück Harfa wo hinter einem Buchladenkasten steckt.“⁴

V dalším listě ze dne 25. ledna téhož roku líčí svému bratranci situaci svou velice příznivě slovy těmito: „Meine Verhältnisse hier sind zimlich angenehm; ich bin gar nicht mit Stunden geben überhäuft, kann also recht bequem studieren. Durch die Verhältnisse, in welche ich plötzlich getreten bin, eröffnen sich mir wirkliche erfreuliche Aussichten, denn ich bin dadurch nicht blosz in unserem Hause ..., sondern auch mit den jungen Fürsten Lichtenstein, Schwarzenberg, Grafen Herberstein u. s. f. Zum Juristen bin ich schon zu alt; mein Ziel ist also eine Professur, - doch bei den sich mir eröffnenden Aussichten steigere ich meine Wünsche und hoffe statt einer Gymnasial, einmal eine philosophische zu erlangen.“³ Na konci listu prosí „schreibe mir auch, ob mein Theaterstück Harfa wo hinter einem Buchladenkasten steckt.“⁴

U hr. Černína pobyl J. E. W. pouze asi půl roku; v červnu 1825 zaujímal již místo vychovatele v rodině markýze Pallaviciniho. Letní dobu trávil v Uhrách na panství v Allgyö v Csongradském komitátu v krajině, jíž protéká řeka Tisa. O nových služebních poměrech svých, jakož i o životě na letním tom sídle píše bratranci svému Františkovi v listě ze dne 10. června 1825 takto: „Meine Verhältnisse, in die ich durch die Verbindung mit Freunden und Gönnern in Wien gerathen bin, sind sehr glücklich. Ich bin Hofmeister dreier Grafen Pallavicini, wo für meinen Unterhalt auch in die Zukunft gesorgt ist. Ich habe jährlich 1000 fl. W.

¹ „...Chtěl jsem svůj hloupý kousek napravit a dále studovat; stydl jsem se ale tak učinit v Praze, protože moji bývalí spolužáci byli výše.“ (Překlad z němčiny pro toto vydání připravila Mgr. B. Dzirasová.)

² „Mezitím jsem našel štěstí ve Vídni a žehnám odvážnému a smělému rozhodnutí, bez vyhlídek, peněz atd. sem přicestovat. Díky protekci jednoho Kutnohořana, pana Zelinky, bydlím v hraběcím Černínském paláci (Wallnerstraße 263), kde mám i stravu, a vyučuji mladého hraběte v české řeči, za což dostávám též měsíčně 20 fl.“

³ „Mé poměry zde jsou dosti příjemné; vůbec nejsem dáváním hodin přetěžován, mohu tedy pohodlně studovat. Díky poměrům, do nichž jsem náhle vstoupil, otevírají se mi vskutku radostně vyhlídky, neboť nejsem pouze v našem domě ..., nýbrž také s mladými knížaty Liechtensteiny, Schwarzenbergy a hrabaty Herbensteiny atd. Na právníka jsem již příliš starý; můj cíl je tedy profesura, - ale při přede mnou se otevírajících vyhlídkách stupňuji svá přání a doufám získat místo gymnaziální, jednou filosofickou (profesuru).“

⁴ „napiš mi také, zda můj divadelní kus Harfa vězí někde za skříní v knihkupectví.“

W., also monatlich über 80 fl., die ich zu nichts anderm, als zur Kleidung und Unterhaltung zu verwenden habe.“⁵ O stravě píše, že jest velmi luxuriosní, nejlepší, jaké francouzská kuchyně skýtati může. Víno se pije obyčejně tokajské; často přichází i šampaňské na stůl. Dav služebníků stará se o pohodlí panstva. Dále píše: „Meine Zöglinge haben die besten Herzen und lieben mich sehr, um so mehr, da ihr ehemaliger Erzieher bloss Spiel, Wein, Weiber und den Tabak liebte, sich mit ihnen gar nicht zu beschäftigen, sondern sie bloss zu peinigen verstand.“⁶ Dopoledne je vyučuje; odpoledne mívá obyčejně do 6. hodiny prázdno, neboť chovanci jeho se cvičí ve frančině, angličtině, hudbě, jízdě a šermu. V 6 hodin vychází s nimi na procházku, nebo vyjíždí s nimi na koni, nebo se projíždějí po řece Tise, nebo hrají na kulečníku, nebo se baví s nimi u faráře (veselého pána), nebo u některého hraběcího úředníka.

Volného času pro sebe J. E. W. tehdy mnoho neměl; ale té trochy prázdně užil s obdivuhodnou vytrvalostí k práci literární. Velice jasně se o tom zmiňuje vůči bratranci svému Františkovi v listě svém ze dne 23. září 1826; píše takto: „Ich bin mit meiner Lage zufrieden. Sorgen plagen mich nicht, ausser wenn mein Vater mir eine kuttenger Jeremiade schickt.“ ... „Ich hoffe dieses Jahr eine deutsche Schrift (tím jest míněn snad Poslední Orebta?) herauszugeben. Vielleicht gelingt es mir, ein Drama auf das Burgtheater zu bringen, an dem ich seit mehreren Jahren gearbeitet; an Verbindungen und Protektion fehlt es mir nicht, denn ich bin in eine Welt versetzt, aus der es sich in litterarischer Hinsicht sehr vortheilhaft wirken lässt, wenn man Fleisz und Studium nicht spart.“⁷

Z té do by zachoval se list, psaný Otakarem hrab. Černínem ve Vínorí dne 15. července 1825. Hrabě Otakar radostně sdílí s bývalým vychovatelem svým zprávu, že zkoušky vykonal s dobrým výsledkem; ale příprava ke zkouškám byla prý mu tentokrátě nemálo ztížena tím, že neměl na pomoc bývalého svého vzácného korrepetitora Jana E. W. Dále se raduje z podaného mu věrného vylíčení krajiny allgyöské „indem ich es mir nie so unangenehm und hässlich vorstellen konnte, als es die anderen Herren alle zu schildern pflegten...“⁸ Velice si libuje v sídle svém na zámku vínořském. Cestou z Vídně jel kolem Kutné Hory (po silnici z Čáslavě přes Malín ke Kolínu) a tehdy si vzpomněl vřele na Jana E. W., „als ich von ferne die herrlichen prangenden Thürme Ihrer innigstgeliebten Vaterstadt Kuttenberg sah vor einem Jahr, dachte ich mir, hatte er es wohl nicht geträumt, dasz er so ferne von diesem friedlichen Sitze sein dürfte.“⁹ List svůj zakončuje slovy „Schreiben Sie bald wieder Ihrem Freunde Ottokar Graf Czernin“¹⁰ a připojuje „P. S. Panu Mannlicheru a mě bylo velmi líto, že nejste spokojen; ale my gme si to hned pomyslili. Pro člověka, který chce povinnosti své zadosť učinit, tomu nezbývá čas k studiovánj. Prosym pisste mi brsy a adresyrugte jen na Prahu.“

Do Allgyő dopisovala Janu E. W. jakási slečna Mina Batta (?). Tato dáma bývala zprvu bezpochyby současně s Janem E. W. vychovatelkou v domě hrab. Pallaviciniho, snad u dítek menších, a dala se pak do služeb jiných. Poměry v Allgyő znala zevrubně; osadě Allgyő říka-

⁵ „Mé poměry, do nichž jsem se díky spojení s přáteli a mecenáši ve Vídni dostal, jsou šťastné. Jsem vychovatelem tří hrabat Pallavicini, kde je postaráno i o mou obživu v budoucnosti. Mám ročně 1000 fl. W., tedy měsíčně přes 80 fl., které neužiji na nic jiného než ošacení a obživu.“

⁶ „Moji chovanci mají ta nejlepší srdce a velmi mě milují, tím více, že jejich bývalý vychovatel měl rád pouze hry, víno, ženy a tabák, mnoho se s nimi nezabýval a uměl je jenom trestat.“

⁷ „Jsem se svou situací spokojen. Starosti mě netrápí, pouze když mi můj otec pošle nějakou kutnohorskou jeremiádu“ ... „Doufám, že tento rok vydám německý spis (tím jest míněn snad Poslední Orebta?) Snad se mi podaří dostat jedno drama, na kterém pracuji již několik let, do Burgteatru; styky a protekce mi nechybí, neboť jsem zasazen do světa, z něhož se dá získat jistá výhoda v literárním ohledu, když člověku nechybí píle a studium.“

⁸ „nikdy jsem si to neuměl představit tak nepřijemné a ošklivé, jak to ti ostatní pánové pečlivě vylíčili...“

⁹ „když jsem z dálky ty nádherně se skvoucí věže vašeho vřele milovaného otcovského města před rokem viděl, pomyslel jsem si, že se mu ani nesnilo, že by snad byl tak daleko od tohoto vládného místa.“

¹⁰ „Napiště zase brzo svému příteli Otakarovi hr. Černínovi.“

la pohrdlivě „das Pfützennest.“¹¹ Listy její jsou psány z veliké části veršovaně, jsou prozářeny jemným humorem a prozrazují svěží temperament své autorkyně. Z jednoho listu se dovídáme, že J. E. W. prožil tehdy krátký milostný román, vzplanul láskou k jistému spanilému děvčeti („Engelsgeschöpf“¹², které poznal na promenádě v Szegedině. Děvče bylo ze starého rodu šlechtického (von Caras?); a to bylo snad příčinou, pro kterou se román ten nevyvíjel podle tužeb Jana E. W. Pisatelka listu domlouvá Janu E. W., aby tu vášeň v nitru svém stlumil a od trudných myšlenek upustil. „Wer wird sich um ein Mädchen grämen, wer wird sich gleich das Leben nehmen? Nein, solch ein Thor, das sein Sie nie!“¹³ Tato chmurná přehánka nedovedla asi trvale zakaliti veselou jinak mysl Jana E. W. Domněnku tuto opíráme o jiný list, v němž dotčená slečna Mina píše: „mit Ihrer frohen Laune würden Sie, mein Freund, auch in den Wüsten Arabiens zufrieden sein, sollten Sie auch nur von der Luft und vom Ansehen leben...“ a pokračuje takto „in meinem Innersten sieht es so trübe aus; glauben Sie mir, ich wünsche Sie mir so oft nur auf eine kleine Stunde her, um wieder so lachen zu können, wie in jenen Tagen unseres Beisammenseins.“¹⁴

Vyjímaje některé méně významné dopisy rodinné z roku 1826 (adresované v době zimní do paláce hrab. Pallaviciniho ve Vídni v Herrengasse 31, v době letní do Allgyö v Uhrách) možno považovati celou další korespondenci až do roku 1830 za ztracenou. Z těch let scházejí veškeré zprávy o Janovi E. W. Jest známo toliko, že zakončiv úkol vychovatelský u hraběte Pallaviciniho, zaujal místo informátora v rodině hraběte Leopolda Sternberga ode dne 1. září 1830 začínaje. Péči jeho svěšen byl mladý hrabě Alois, tehdy asi šestnácte let starý; závazek ten měl potrvati šest let, až by mladý hrabě absolvoval třetí ročník právnických studií. Smlouven roční honorář 400 zl. stř. vedle celého zaopatření a za každý rok, v úřadě vychovatelském ztrávený, 50 zl. stř. platu odpočinkového. Změnou touto způsoben byl velice závažný obrat na životní dráze Jana E. W. Bylo to uniknutí z cizáckého ovzduší, ve kterém i sebe mocnější vlastenecké citění snadno mohlo býti udušeno anebo aspoň povážlivě přitlumeny; bylo to vyproštění z poměrů, kterými snahy činorodé nebyly sice tísněny, ale také nebyly nijak podněcovány ani živěny. Ze situace této, která i pro ucelený a pevný charakter byla nebezpečnou, ocitl se J. E. W. náhle v postavení tak příznivém, že mu nehrozilo již odcizení od vlasti, která od něho mohla žádati a očekávati činů velikých a prospěšných. J. E. W. nadějí těch nezklamal. Za nových poměrů proniklo u něho jasně vědomí, jak důležité místo zaujímá v těsném styku s dorostem vynikajících rodův šlechtických, kdež bylo především potřebí, aby rozmanité, hluboce zakořeněné předsudky proti národu českému byly odklizeny, aby pro správné nazírání na snahy vlastenců českých byla půda kypřena a upravována. S uspokojením a se zalíbením mohl J. E. W. patřiti na výsledky takového svého snažení a usilování. V tom smyslu nad jiné zajímavějším jest list, kterým slečna Alša z Vittinghoff-Šelln kvituje příjem jednoho, jí darem zasláného výtisku „Meče a kalicha“. Do slova přepsaný text tohoto listu tuto podáváme.

V Tišnově dne 28ho srpna 1843. Mnohovážený Pane! Prodloužené přebývání u ujce mého v Uhřích jest příčinou, že tak pozdě díky činím za dobrotivost Vaši, kterouž jste ukázal, maje z daleka ohled na zalíbení mé k litteratuře vlastenské. Ačkoliv, jak s lítostí uznávám, u mne, jak i u všech podobných, cvičení ve vlastenské řeči velmi zanedbáno bylo a se stezkem cítím, že v tomto psaní rozličné chyby naleznete, předce jsem si tu radost odepřiti nemohla, Vám v té řeči poděkovati, která srdci mému líbezně zní, jako drahý hlas, v kterém se spojuje, co láska má zaujímá. Práví se: „Kde poklad tvůj, tam srdce tvé“, a poněvadž celý poklad toho, co

¹¹ „Zapadákov“

¹² „andělská bytost“

¹³ „Kdo by se trápil kvůli děvčeti, kdo si hned bude brát život? Ne, takový blázen, to jistě nejste!“

¹⁴ „s vaší radostnou náladou byste jistě, můj příteli, byl spokojen i v pouštích Arábie, kdybyste snad měl žít jen ze vzduchu a pohledů...“ „v mé nejhlubší duši to vypadá tak chmurně; věřte mi, že bych si vás zde často přála aspoň na hodinku, abych se mohla opět smát jako ve dnech, kdy jsme byli spolu.“

člověkovi drahé jest, jako zpomnutí, víra, naděje, láska, dobrodiní proukázaná neb obdržená, mne na tu krajinu poutá, která nyní mojí jest, tak jsem dávno zapoměla, že z cizího kmenu pocházím, a se vši silou citu mého vlast moji česko-moravskou miluji a za její vzrůstání se a oslavení vroucí přání zhůru posílám a duši radostnou vítám každý nový plod vlastenského vzniku a horlivosti. Tak mi báseň Vaše „Meč a kalich“ jest potěšitelné zjevení, a radostně očekávám tam opět najíti tu samou ráznost mluvy, tuž bohatou obrazotvornost a zvlášť onu vysokost ducha, která v Přemyslovcích mne tak mocně dojala a do minulých časů české chrábrosti a českého panování zavedla. Skutečně více nežli jedenkrát za posledních časů jsem se divila dlouhému mlčení zpěvce Přemyslovcův, v duchu se tážajíc zdalíž snad nezamýšlí dary své zadržeti vlasti, an právě Vaše dobrotivé zaslání mne ponaučilo, že ti, kterých litteratura vlastenská zajímá, ještě mnohé jiné plody, ceny zajisté ne malé, od Vás očekávati mohou.

Jistě očekávajíc, že v krátkém čase veřejný hlahol Vaše slavné jméno opět oznamovati bude, a ještě jedenkrát srdečné díky za to, že Vámi k litteratuře vlastenské jsem povzbuzena byla, vzdávajíc, zustávám s uctivostí mnohou Alša slečna z Vittinghoff-Šelln.

Z rádkův těchto vyznívá více, než pouhý projev slušnosti, mezi inteligenty obvyklé. Osvícená dáma, z cizího sic rodu pocházející, ale k rodné zemi své mocně přilnuvší, zcela nepokrytě doznává, že lásku k vlasti své přenáší též na jazyk tam obvyklý, že jest přáním jejím, aby dovedla jazyk ten dokonale ovládati, a že se raduje z každého obohaceni literatury české. Listem tím mluví duše ideálně uslechtilá.

Desítiletí, začínající rokem 1831, dalo literární činnosti Jana E. W. směr nový, ustálený, k určitým, rozvázně vyhlédnutým cílům čelící. V tom desetiletí leží vznik jeho básní bohatýrských, v těch letech začínají se také již v časopisech německých objevovati polemické články jeho o věcech slovanských, hlavně českých.

Pro první léta (1830-33) zachovaly se zprávy toliko skrovné, totiž v listech hraběte Leopolda z Sternberga a choti jeho Karoliny. Láska otcovská a mateřská prochvívá těmito listy; a každý úspěch mladého hraběte ve studiích jest rodičům podnětem, aby Janu E. W. projevíli uznání a vděčnost způsobem lichotivým. V listě datovaném v Pohořelicích dne 18. listopadu 1832 píše hrabě Janu E. W.: „...ich bin Ihnen sehr dankbar für die beruhigende Nachricht, dasz Louis ein Behagen an die (!) Lehrgegenstände hat, welches Ihren Anleitungen zuzuschreiben ist, wofür ich Ihnen sehr verbindlich bin...“¹⁵ Z nedatovaného jednoho listu hraběččina vyjímáme projev podobný: „Nagel (byl kdesi vychovatelem) hat mir den Inhalt ihres Briefes Louis betreffend mitgetheilt, was mich unbeschreiblich glücklich macht. Gott segne sie, lieber Wotzel, dafür; denn nächst Gottes Beistand, den ich darum so innig anflehe, ist diese trostreiche Wendung wohl die Frucht ihres einsichtsvollen thätigen Bestrebens...“¹⁶

V měsících zimních zůstal J. E. W. upoután k Vídni; ale dobu letní trávil s chovancem svým pokaždé buď v Pohořelicích na Moravě, nebo na některém jiném panství rodu hrabat z Sternbergu. V měsíci září obyčejně cestoval po Moravě, po Krkonoších nebo j.; každého téměř roku navštívil Kutnou Horu, někdy též zajížděl do Prahy. Roku 1831, když se cholera z Uher blížila k Vídni, starý hrabě, který tehdy na začátku července dlel v Karlových Varech, jevil nemalou starostlivost o bezpečí synů svých Aloise a Zdeňka ve Vídni a vybídl Jana E. W., aby ihned, jakmile by hrozilo nebezpečí, nedbaje nedokončeného školního roku, Vídeň opustil a se syny jeho do Kvasic se uchýlil; kdyby pak se i na Moravě objevila cholera, aby odjeli do Zásmuk. Cholera neminula města Vídně; ale již koncem měsíce října nebezpečí zaniklo. Přes to nespěl se J. E. W. se svým chovancem ještě do Vídně vrátiti.

Od roku 1833 začínaje do roku 1843 lze čerpati podrobné zprávy o Janovi E. W. z jeho obsažného zápisníku. Jest to objemná kniha formátu kvartového, do které zaznamenával peč-

¹⁵ „...jsem vám velmi vděčný za tu uklidňující zprávu, že Louis nemá problémy s těmi (!) školními předměty, což je nutno připsat vašemu vyučování, za což jsem vám velmi zavázán...“

¹⁶ „Nagel mi sdělil obsah jejího dopisu, což mě učinilo nepopsatelně šťastným. Bůh vám žehnej, milý Wotzele, za to; neboť Boží pomoc, o níž snažně prosím, přinesla toto ovoce vašeho účinného snažení...“

livě den ze dne všelikou útratu; avšak mezi zápisy tyto vkládal též zprávy o rozmanitém konání svém, třeba nebyla s ním spojena žádná útrata, na př. o návštěvách přijatých nebo vykonaných, o listech mu dodaných nebo jím odeslaných atd.; k zaznamenané návštěvě divadla nebo koncertu bývá často připojen stručný posudek; v některých případech přimělo jej i mocnější pohnutí myslí, aby o něm se zmínil mezi zápisy ostatními. Nad jiné cennější jsou však věrné, v podobě měsíčních přehledů podané záznamy o tom, co J. E. W. četl, co sepsal a co vykreslil nebo vymaloval. Zápisky tyto mají ráz bedlivě psaného diaria a jsou proto znamenitou pomůckou životopisnou.

Podle zápisů o peněžích vydaných možno si utvořit jasný úsudek o povaze Jana E. W., o jeho tužbách a jeho zálibách. J. E. W. často kupoval vázanky na krk, jakož i rukavice; prádlo, šatstvo a obuv pečlivě doplňoval a dbal toho, aby byla celá garderoba jeho udržována v dobrém stavu. Z toho lze odvodit úsudek, že J. E. W. byl poněkud ješitný; poměry, ve kterých žil, ovšem toho vyžadovaly, aby byl zevnějšíku svého dbalý. Kouřil rád, a to z dýmky; teprve na cestách po Holandsku a po Německu uvykl též doutníkům. Besedování v hospodě považoval asi za zbytečné mrhání času a peněz; neboť útratu za pivo, víno, kávu nebo zmrzlinu nacházíme velice zřídka mezi výdaji jeho. Pravděpodobna jest domněnka, že do hostince býval zváben zpravidla některými přáteli svými; neboť při zápisech útraty za pivo bývají připojena v závorce začáteční písmena jmen (na př. Gel. Fu. Gl. Gr. Hor.). Tanečním zábavám se nevyhýbal. V lednu 1834 zúčastnil se ve Vídni plesů dvou (v kasíně a u Sperla) a v únoru opět dvou (v Apollu a?). J. E. W. byl citelem krásného pohlaví; se zjevnou zálibou zaznamenával každé setkání s hezkou dívkou. J. E. W. byl velice dobročinný; chudým udílel často almužnu, ve zvláštních případech i z té míry značnou. Nikdy neskrbliil, dáváje zpropitné za úsluhu jakousi. Staré své matičce posílal pomoci na živobytí měsíčně po 10 zl. (obyčejně předem na půl roku).

J. E. W. nenáviděl zahálku a proto sobě vyhledával zaměstnání, kterým by vhodně vyplnit mohl i chvíle, věnované oddechu a odpočinku. K tomu cíli sáhl po hudbě a malířství. V květnu a červnu 1833 učil se ve Vídni hře na flétnu u „Flötenmeistra“, jemuž platil po 15 zlatých měsíčního honoráře. V zápisníku není poznamenáno, kdo by jej byl ponaučoval v umění kreslířském a malířském. Snad byl samoukem a spokojil se navedením tištěným „Grundlinien der Landschaftszeichnung“, které si koupil v dubnu 1834. Od té doby se v zápisníku častěji vyskytá vydání za malířské pomůcky (barvy, štětce a jiné). V roce 1835 se pokoušel též o portréty.

J. E. W. měl obzvláštní zálibu v četbě; proto věnoval mnoho peněz na knihy. V letech 1833-35 odebíral Jungmannův slovník, časopisy Jindy a Nyní, Květy české, Světozor, Weltgeschichte od Rottka, polskou Bibliotheku a j. a mimo to nakoupil mnoho jiných knih, psaných jazykem českým, polským, německým, anglickým a španělským, na př. Kořínkovy Paměti kutnohorské, Pelclovu Geschichte der Böhmen, Nejedlého Gramatiku, Thamovy Gespräche, Cuvierovu rozpravu od Presla, Mickiewiczovu Poesii, Shakespearova dramata, Naturrecht od Stahla, polskou a španělskou gramatiku, řecké klasiky a prosaiky a j. Z četby této vysvítá, že se tehdy zabýval studiem i historickými, právníckými, estetickými, jazykozpytnými, ba i geologickými.

Literární produkci Jana E. W. z let 1831-33 známe pouze nedostatečně; zprávy, které se z té doby zachovaly, ukazují k tomu, že J. E. W. se snažil zakončit práci své, dříve již začaté, jazykem německým psané. Z roku 1831 zachovalo se jeho drobné sic, ale roztomilé dílo příležitostní, totiž divadelní hra „Guten Morgen“¹⁷ zvaná, pro herce dětské, která byla sehrána na zámku pohořelickém dne 14. listopadu 1831 v předvečer jmenin starého hraběte Leopolda ze Sternberga. V zápisníku jest při roce 1833 poznamenáno vydání písaří (1 zl. 15 kr.) za přepis rukopisu „der Seefürst“¹⁸, a opět příjem honoráře za veselohru „das Trauerspiel“¹⁹ (15 zl. c.

¹⁷ „Dobré jitro“

¹⁸ „Kniže moře“

m.). Téhož roku dokončil také „die Gleichung“²⁰ a „der Alchymist“²¹, neboť ihned v lednu roku následujícího platil písaři za jich přepisy (2 zl. 30 kr. a 5 zl. 20 kr.); v témž roce 1834 přijal za novellu „der Krystallograph“²² honorář 62 zl. 30 kr. Velice pravděpodobnou jest ovšem domněnka, že současně již J. E. W. připravoval „Přemyslovce“, neboť na rukopise této básně jest poznámka „sepsal 1834-35-36“.

Povinnosti vychovatelské konal J. E. W. stále co nejsvědomitěji. Pedagogickému důmyslu jeho podařilo se mladého hraběte Aloisa odvrátiti od plané snivosti, vštípit mu reální názor světový a vzbuditi v něm lásku k studiu. V letech 1831 a 1832 absolvoval hrabě studia filosofická s dobrým prospěchem a v roce 1833 na podzim vstoupil na fakultu právnickou. Tím se tužby rodičů jeho přiblížily valně k dovršení svému. Mezi listy, hraběnkou Karolinou Janu E. W. zaslánými, není snad jediného, který by neobsahoval projevu uznalosti a vděčnosti. Jeden list začíná slovy těmito: „Lieber Wotzel: Den herzlichsten Dank sage ich ihnen für die mir gemachten guten Wünsche zu meinem Namenstag, von deren Aufrichtigkeit sie mir täglich den Beweis geben, da sie zur Beförderung eines wesentlichen Theiles meines Glückes, meiner Ruhe durch ihre treue und kluge Fürsorge um Louis so wirksam beitragen, wofür ich ihnen auch meine ganze Dankbarkeit zolle...“²³ Listy hraběčny (byla rodem hr. Walseggovou) jsou psány vesměs temperamentně; avšak nejsou datovány ani rokem ani měsícem, takže pořad jich jen ztěží lze vytušiti. Listy hraběte Leopolda jsou psány věcně tónem boдрým; z nich vyznívá také vroucí láska otcovská a uznání vychovatelských zásluh Jana E. W. Když byl mladý hrabě na podzim roku 1833 zapsán na fakultě právnické, pobádá jej otec jeho, aby pilně studoval a nazývá jej žertovně „juris doktorem“.

Hrabě Alois nedokončil studií svých. Jsa ve druhém roce práv (1835), v lednu při zimním sportu na ledě se nachladil a vážně ochuravěl; dne 7. února pak ve tři čtvrtě na čtvrtou hodinu v noci (podle zápisníku) zemřel.²⁾ Žalostně se shroutilo vychovatelské dílo Jana E. W., které vzbuzovalo nejkrásnější naděje, shroutilo se, nejsouc již daleko svého vyvrcholení. Nesmírný zármutek rodičů jeví se v listech hraběčných způsobem velice jímavým.

Ačkoliv Janu E. W. příslušela podle smlouvy pense toliko za čtyři roky (po 50 zl.), ustanovil hrabě Leopold blahovlnně, aby mu z důchodu panství pohořelického ročně 300 zl. c. m. vypláceno bylo. Skon mladého hraběte neměl v zápětí odloučení Jana E. W. od rodiny hraběte Leopolda. Komtesa Rozina, provdaná za Maxa knížete z Salm-Salmu, měla dívky Konstantina, Francisku a Leo, které za četných návštěv svých v Pohořelicích k Janovi E. W. upřímně přilnuly láskou dětinskou. Pročež kníže Max ihned po smrti hraběte Aloisa se vynasnažil, aby Jana E. W. získal jako vychovatele pro syna svého Konstantina. J. E. W. svolil; smluven roční honorář 350 zl. c. m. Kníže Max projevuje uspokojení své v listě ze dne 25. února 1835 takto: „...Da ich sie seit längerer Zeit, besonders was die Eigenschaften eines Erziehers betrifft, von der vortheilhaftesten Seite kennen gelernt habe, so schätze ich mich glücklich, ihnen mein Kind anzuvertrauen ... Meine Frau, die ... ebenso denkt und fühlt wie ich, und die in den letzten traurigen Tagen in Wien mehr Ursache als je dazu fand, empfiehlt sich ihnen aufs freundschaftlichste...“²⁴ A v listě ze dne 23. března t. r. píše kníže Max takto: „Lieber Wocel!

¹⁹ „Truchlohra“

²⁰ „Rovnice“

²¹ „Alchymista“

²² „Krystallograf“

²³ „Milý Wotzele: Srdečný dík za vaše mně projevené přání k mým jmeninám, o jejichž upřímnosti mi denně podáváte důkazy, neboť přispíváte k zvýšení mého štěstí, mého klidu vaší starostlivostí o Louise, za což vám projevují svou vděčnost...“

²⁾ Súčtování útraty za léčení a za pohřeb bylo svěřeno Janovi E. W. Odtud se dovídáme, že lékařům dáno 78 dukátů (po 4 zl. 36 kr.); balsamování stálo 748 zl. 30 kr. k. m.; dále placeno za rakev 62 zl., za katafalk 10 zl. 33 kr., za vymalování znaků 60 zl. atd.

²⁴ „...Protože vás znám již delší čas, zvláště co se týče vlastností vychovatele, z té nejlepší stránky, pokládám se za šťastného, že vám mohu svěřit své dítě ... moje paní ... smýšlí stejně a cítí jako já, a v po-

Von ganzem Herzen freut es mich, dasz wir nun Eins sind und sie die Erziehung meines Buben übernehmen wollen ... Ich zweifle gar nicht, dasz wir Einer mit dem andern stets zufrieden seyn werden, und hoffe, dasz es von ihrer Seite auch der Fall mit ihrem neuen Zögling seyn wird...“²⁵

J. E. W. zůstal ještě ve Vídni, aby své věci uspořádal a vše pro přesídlení uchystal. Teprve dne 28. dubna opustil Vídeň; asi čtrnácte dnů zdržel se v Pohořelicích a dne 18. května dorazil do Zdounku u Kroměříže, kde sídlil kníže Max se svou rodinou. Na začátku září podnikl J. E. W. čtyřdenní výlet na Radhošť; jel kočárem přes Přerov, Lipník, Teplice, Nový Jičín, Štramberg, Frejnštat, Rožnov, Meziříčí, Bystřici a Holešov. Po cestě navštívil Helfínštein, Kotouč, Hukvald a Radhošť a jako výtěžek z té cesty přivezl 21 skizz krajinných a genrových.

Od roku 1836 začal J. E. W. pravidelně při každém měsíci zaznamenávat v zápisniku výsledky své činnosti spisovatelské a malířské. Pro důležitost tyto zápisy buďtež zde reprodukovány. V lednu 1836 upravil pro tisk historický obraz „Posledního Orebitu“ a zaslal rukopis Pospíšilovi. V měsících následujících přepisoval jednotlivé kapitoly „Přemyslovců“ a odesílal rukopis do tiskárny (pro Kwěty?). Napsal v únoru kapitoly Vršovci, Soběslav a list (z Otakara); v březnu Žely u hrobu Přemyslovců, Daň (?), Boleslav II., Břetislav a Píseň polní rytířů českých; v dubnu Bitva kouřimská, Stránov, Duma pohanů, Vladislav I., Soběslav II. a Koruna císařská; v květnu Hvězda, Hroby Přemyslovců a vysvětlivky; v červnu Vítkovici, Milota, Pole Moravanské, Vidění, Duha, Jitka a vysvětlivky; v červenci (do dne 12.) Poledne, Horníci, Zhasnutí a vysvětlivky.

Také kreslířské své libůstce hověl J. E. W. hojnou měrou. V zápisniku jsou zaznamenány zejména kresby tyto: v lednu Zdounek pro knížete Augusta a Konstantin s Franciskou; v únoru Pohořelice, Malešov, die Betende (genr. obr.), die Neugierige, Hukvald a portrét knížete Maxa; v březnu Štramberg, Sněžka, Náchod, a genrové obrázky die Toilette a das Ehepaar; v dubnu dvě kopie italských mědirytin pro hraběte Lamberga, tři studijní kresby stromů, genrový obrázek Konstantin s Franciskou v koši, Michalovice, portrét hr. Šternberga a Radhošť; v květnu Kartouzy u Jičina, portrét hraběte Aloisa a Kamenný dům a tabernakl v Kutné Hoře (skizzy). V červnu nekreslil ničeho; spěchal, aby dohotovil Přemyslovce dřívě, než mu bylo nastoupiti cestu s knížecí rodinou do Vestfálska. V červenci způsobil ještě obraz Zásmuk pro knížete a obkreslil italskou mědirytinu Torre asinelli pro hraběnku Lambergovou (dceru hraběte Leopolda). Rozloučiv se již v květnu zájezdem do Kutné Hory s tamějšími přáteli svými, vydal se dne 18. července ze Zásmuk na cestu; jel přes Prahu, Mariánské lázně a Kolín nad Rýnem a dorazil dne 26 t. m. do Anholtu (u Münstru), kdež bylo sídlo knížete Salm-Salma. Na této cestě naplnil J. E. W. skizzovní svou knihu osmnácti náčrtý krajin. Pamětihodné momenty této cesty napsal v srpnu pod titulem „die Rheinreise“²⁶. V měsíci srpnu a září vykreslil několik pohledů na Anholt i na jiná místa památná v okolí a obrazy těmi obdaroval kněžnu Rosinu, vévodu Croye (měl sídlo své v sousedním Dülmenu) i jiné členy knížecí rodiny. Zakoupiv si holandskou gramatiku a holandský slovník, horlivě se připravoval na cestu po Holandsku. Na cestu se vydal dne 3. října. Jel povozem přes Emrich do Nimvegů, dále pak parníkem do Rotterdamu, odtud přes Haag (Scheveningen, Delft), Leydeny a Haarlem do Amsterdamu; po zájezdu parníkem do Saardamu vrátil se přes Arnheim a Emrich do Anholtu. Z cesty holandské přivezl několik skizzovaných obrazů, které pak v Anholtu dohotovil; také zájezd do Dülmenu (29. října k věs. Croyovi na ples) a do Münstru (dne 7. prosince) poskytl několik vhodných námětů ku kresbám. Poslední práci kreslířskou v tomto roce bylo vyobra-

sledních smutných dnech ve Vídni k tomu shledala příčinu více než kdy předtím, poroucí se vám co nejsrdčněji...“

²⁵ „Milý Woceli! Těší mne z celého srdce, že jsme nyní zajedno a že chcete převzít výchovu mého hochy ... nepochybují vůbec, že jeden s druhým budeme stále spokojeni, a že tomu bude taktéž z vaší strany s vaším novým chovancem...“

²⁶ „Cesta po Rýnu“

zení pokoje, ve kterém zemřel kníže Max (dne 20. listopadu po půlnoci). Pokud se týče produkce literární v posledních třech měsících roku 1836 oznamuje zápisník pouze práce tyto: první kapitolu cesty po Holandsku, die Charade, Westphalica a sepisování zpráv o knížecím rodu Salmovském.

Předvečer Nového roku 1837 ztrávil J. E. W. v Dülmenu; bylo tam veseleji než v zamlklém zámku Anholtském. V lednu t. r. navštívil Düsseldorf a pobyl tam čtrnácte dnů (od 9. do 24.); zásobil se tam řádnými pomůckami malířskými, také tam zdokonalil své schopnosti malířské u mistra Beckera, jemuž za hodinu učební platil po jednom tolaru honoráře. V únoru, březnu a na začátku května upravil podle skizz svých řadu obrázků, zejména das Siebengebirge, Starý Jičín, Pohořelice, Ellfeld, die Katz, Koblenz, Ehrenbreitstein, die Pfalz, Köln, Rheineck, Rheingrafenstein a j. V měsících jmenovaných sepsal 2.-4. kapitolu cesty své po Holandsku a sestavil genealogii kníž. rodu Salmova. Současně se zabýval intensivně studiem spisů geologických a geognostických, numismatických (Řím) a pedagogických; zajímavou jest poznámka v zápisníku, že J. E. W. měl v rukou též nádherné dílo „Voyage pittoresque de la France, de la Grèce, de la Suisse, de Naples et Sicile“ o čtrnácti velkých svazcích foliových s mnoha sty krásných mědirytin.

Poněvadž kněžna Rosina měla úmysl, ztráviti léto u svých rodičů na Moravě, a také se jevila možnost, že se ani v roce tom ani v následujícím do Anholtu nevrátí, odhodlal se J. E. W. k druhé cestě po Rýně, aby dojmy z první své cesty osvěžil a prohloubil. Dne 8. května vyjel z Weselu parníkem do Kolína n. R., odtud zajel povozeem do Bonnu a navštívil též Andernach; dne 13. byl zase již zpět v Dülmenu. Cestu do Čech nekonal J. E. W. společně s rodinou knížecí; chtěl poznati ještě některá větší města v Německu, volil cestu z Münstru přes Paderborn, Kassel, Eisenach (Wartburg), Erfurt, Naumburg, Lipsko a Dráždany. V Praze se pozdržel pouze dva dny; pobaviv se s přáteli svými Pospíšilem, Vrtátkem, Trojanem, Vávrou a j. odejel do Kutné Hory, odtud pak dále přes Čáslav, Heřm. Městec, Vys. Mýto, Litomyšl, Brno, Prostějov a Vyškov do Pohořelic.

Užívaje ve venkovském zátíží dostatečného klidu, oddal se J. E. W. opět oblíbenému svému vedlejšímu zaměstnání. Od června do listopadu vymaloval (vodními barvami) řadu obrazů pod tituly následujícími: die Wartburg, Ernst Lamberg zu Pferde, Laach, Hammerstein, Tottenkapelle in Anholt, Thurm Merode, Haag, Kattwyk, Rotterdamer Platz, Mühlsteinbruch. Tuto činnost svou zakončil v roce 1837 tím, že se vrátil k motivům domácím: v prosinci vykreslil dvě krajiny, jednu z Krušných Hor, druhou na Malé Úpě. Současně katalogisoval bibliotéku hraběněčinu i svoji, přeložil svou „Reise durch Holland“²⁷ na jazyk český a pilně se cvičil v jazyce ruském a španělském. Také četbě věnoval mnoho času.

Vánoční svátky a Nový rok 1838 ztrávil J. E. W. ve Vídni. Dne 2. ledna pak se vrátil s knížecí rodinou na Moravu, do Brna, kdež pobyl do poloviny měsíce května. V Brně stýkal se často se Šemberou, Klácelem, Oheralem a Zachem. Pro měsíce leden až květen vykazuje zápisník produkci literární nulovou. Některé zápisy vysvětlují tuto záhadu tím, že se v Brně zabýval intensivně studiem jazyka anglického; třikráte v témdni docházel k anglickému informátorovi a platil mu 11 zl. 15 kr. r. m. měsíčního honoráře. Soukromě se také utvrzoval ve frančině, a nad to ještě mnoho četl a také mnoho maloval, zejména obrazy tyto: kapli v Malenovicích, Rheingrafenstein, Alexanderbad, Cheb, hrad Šternberg, Kutnou Horu, Hostýn, Mačochu, Bernek, Hukvald, Štramberk, Náchod, Litici a Nový Hrad.

Dne 17. května uchýlil se J. E. W. s knížecí rodinou do Pohořelic. Dne 28. června doprovodil Konstantina, chovance svého, ke zkoušce do Kroměříže; zkouška dopadla dobře, jak vysvítá z poznámky „recht brav gemacht“²⁸. Den 5. září byl pro Jana E. W. dnem radostným; toho dne obdržel první výtisk „Přemyslovců“. Dne 19. října bylo mu dodáno dalších 17 výtisků; ty ihned rozeslal přátelům svým a známým (bratrovi Vojtěchovi, bratřancí Františkovi, ar-

²⁷ „Cesta Holandskem“

²⁸ „vskutku dobře zvládnuto“

ciděkanovi Hrzánovi v Kutné Hoře, hr. Kašparovi z Sternberga, kníž. Lobkovicovi a jin.). Mladý hr. Zdeněk z Sternberga, kterému se také dostalo jednoho výtisku, děkuje listem datovaným v Břežině dne 14. prosince 1838, a projevuje též díky strýce svého hr. Kašpara z Sternberga za zaslání mu dílo, „welches er sehr lobte ... besonders gefiel ihm das, was sie über Jaroslav Sternberg geschrieben, und lässt sich besonders für dieses als Sternberg sehr bedanken...“²⁹.

Prázdeň svou v měsících od června do konce roku 1838 vyplňoval J. E. W. hojnou účelnou četbou, hlavně děl cestopisných a historických (o Seidlitzově hist. románu Böhmen vor 400 Jahren pronáší řízný posudek „sehr erbärmlich“³⁰, jakož i studiem jazyků anglického, ruského a španělského. Vedle toho sepsal Elegie z Bezkyd, Filip biskup Sidonský, Ueber den Einfluss der czechischen Sprache³¹. Také kreseb zhotovil několik, zejména: Mnichovo Hradiště, Napajedly, Kvasice, nádvoří zámku Kvasického, Pohořelice, Alexanderbad, Malenovice, a rozdával je darem.

Vánoce se slavily opět ve Vídni, tentokrát však za nálady sklíčené, neboť právě před svátky (dne 20. prosince) zemřel starý hrabě Kašpar z Sternberga. Rok 1839 vnesl pak do rodiny žalost nesmírnou. Konstantin, miláček všech, roznemohl se po svátcích; noc ze Sylvestra na Nový rok byla kritickou, také J. E. W. dlel u lože nemocného chovance svého, vyčkával je toužebně obratu příznivého. Nemoc se vlekla dále a dne 12. ledna nastalo jakési zlepšení; ale v zápětí se stav nemocného zhoršil a dne 18. t. m. před 12. hodinou polední Konstantin skonal. Den 20. ledna, kdy bezduché tělo prince Konstantina bylo z Vídně převáženo (do Pohořelice?), zaznamenal J. E. W. jako den žalostný („Schmerzenstag“). J. E. W. Konstantina miloval, otcovsky pečoval o jeho výchovu a vzdělání, také se staral o zábavu pro prázdné chvíle jeho (častěji mu kupoval vhodné hračky, obrázky, barvy a j.); aby princ nezhrdnul, vodil jej mezi lid venkovský, aby poznal jeho povahu, jeho obyčeje a jeho potřeby (na př. dne 25. října 1838 byli mezi diváky na tance valašské, kdež se asi zvláště líbilo stínání berana při tanci s kosou). Rád slýchal, byl-li chovanec jeho chválen, neboť si byl vědom toho, že část té chvály přísluší jeho zásluhám vychovatelským. Jaké naděje princ Konstantin vzbuzoval, jest patrné z listu W. Moegra, dvorního rady v Anholtu, totiž z věty následující: „Wie! Ihr theurer Zögling, der trefliche, so hoffnungsvolle Prinz Constantin, der einst eine Zierde seines Hauses zu werden und dessen Glanz und Ehre zu erheben versprach, ist wirklich nicht mehr!“³²

Krásné tyto naděje, jichž splnění J. E. W. skvělým svým uměním vychovatelským účinně podporoval, byly úmrtím prince Konstantina zmařeny. Není divu, že v nitru Jana E. W. vzklíčila rozmrzelost a nechut' k povolání vychovatelskému a že zatoužil po zaměstnání jiném. Dříve však, než se naskytlo cosi vhodného, přijal J. E. W. místo vychovatelské u hraběte Kálnokyho. V listě ze dne 16. února 1839, zasláném z Letovic do Vídně, projevuje hr. Kálnoky uspokojení, že J. E. W. se uvolil, nabízené mu místo vychovatelské v rodině jeho přijmouti, a prosí jej, aby brzy přijel do Letovic; zároveň mu zajišťuje plnou svou důvěru a žádá za důvěru navzájem.

Meškaje po celý měsíc únor ještě ve Vídni, dokončil některá drobnější pojednání, pěstoval lekturu hlavně francouzskou, též ruskou a zhotovil několik kreseb, zejména posmrtnou podobiznu Konstantinovu několikrát, a jiné.

Rozloučiv se s rodinou hrab. Sternberga („Trauriger Abschied“)³³ odejel dne 2. března

²⁹ „*teré velmi chválil ... zvláště se mu líbilo, co jste napsal o Jaroslavu Sternbergovi a nechá se zvláště za toto jako Sternberg děkovat....*“

³⁰ „*velmi ubohé*“

³¹ „*O vlivu české řeči*“

³² „*Jak! Váš drahý chovanec, vynikající, tak nadějný princ Konstantin, který sliboval státi se ozdobou svého domu a jeho leskem a ctí, opravdu již není!*“

³³ „*Smutné rozloučení*“

večer z Vídně přes Brno do Letovic, kde přebývala rodina hrab. Kálnokyho. Kněžna Rosina věnovala Janu E. W. při rozchodu na památku zlaté hodinky (repetýrky) s řetízem a hraběnka Karolina mu poslala do Letovic dýmku a k daru tomu přiložila list velice laskavý, v němž píše takto: „...so wenig Werth es in sich hat, werden sie es lieber Wotzel gewisz freundlich annehmen, und bei öfterem Gebrauch desselben wird Stern und Namenszüge sie an mich und Menschen erinnern, die ihnen ewig anhänglich, ewig dankbar bleiben werden. Der Himmel segne sie lieber Wotzel und lasse sie in ihren rastlosen Bemühungen Freude wieder und endlich den Lohn einärnten, den sie in so reichem Maasz verdienen. Die Fürstin Rosine trägt mir auf, ihnen lieber Wotzel zu sagen, wie unbeschreiblich weh es ihr that, sie bei der Abreise versäumt zu haben; wenn etwas ihre Rührung zu steigern vermochte, so war es, dasz sie ihnen nicht mehr sagen konnte, wie sehr diese Trennung ihrem Herzen so hart, so schmerzlich war. Sie werden diesz besser fühlen, als ich niederzuschreiben vermag. Leben Sie wohl, guter Wotzel, schreiben sie recht bald; Nachrichten von ihnen im kleinsten Detail würden uns unendlich freuen“.³⁴ Pensijního platu příslušelo Janu E. W. za každý rok, výchově prince Konstantina věnovaný, po 33 zl. 20 kr. c. m., tudíž za 4 roky 133 zl. 30 kr. c. m. Wocelův přítel A. Jelínek (tajemník ? kníž. rodu Salmovského) domníval se, že summa tato bude zaokrouhlena v summu 150 zl. V listě ze dne 4. května 1839 projevuje politování, že se to nestalo, a připomíná: „...Man ist sehr gewohnt, die Gebühren ja nicht zu überschreiten...“³⁵.

J. E. W. konstatuje v zápisníku svém, že noví chevanci jeho (Sigi, Sandor a Gusti) se dobře učili; vždyt' při zkouškách, dne 23. května v Třebové konaných, velmi dobře obstáli. Byly toho zajisté jiné příčiny, pro které se mu povolání vychovatelské znechucovalo, jak lze souditi z listu (11. dubna) bratra jeho Vojtěcha, který píše: „Ich wundere mich gar nicht, das du des Erzieherlebens satt bist.“³⁶ Kořen nespokojenosti tkvěl v tom, že J. E. W. v rodinném životě pána letovického neviděl toho hřejivého prostředí, které jej mezi členy rodu Sternberského oblažovalo, které mu tam mocně imponovalo. Hrabě byl prchlivý a nerozvážný a tehdy právě, když J. E. W. přišel do jeho domu, byl hrabě obzvláště podrážděný rozepří, kterou měl s jedním ze svých úředníků.

Muž ten, poněvadž mu bezpochyby běželo o existenci, domáhal se pomoci u soudu a vyhledával morální oporu též u některých osob, které byly ve službách hraběcích. Podařilo se mu asi také získati Jana E. W., z čehož lze souditi, že jeho věc nebyla nespravedlivou. Když pak J. E. W. nahlédl hlouběji do intimních záhybů rodinných poměrů na zámku letovickém, o nichž sám hrabě v jednom listě svém pronáší úsudek nepříznivý slovy: „...dazu kamen noch andere Verhältnisse, die Ihnen sonderbar und wahrscheinlich auch für mich und meine Frau in ungünstigem Lichte vorkamen...“³⁷, rozhodl se J. E. W. pro odchod z místa, kde ušlechtilá mysl jeho byla urážena, kde duševní klid jeho byl stále porušován.

Již na začátku měsíce dubna slyšel od přítele Nagla zprávu, že prý bude nově obsazeno místo správce arcibiskupského archivu v Kroměříži. Ihned podal žádost a rozeslal několik listů s prosbou za přímluvu (hraběti Sternbergovi, lantkraběti Fürstenbergovi, knížeti Lobkovicovi aj.). Ale vyšlo najevo, že tentokráte místo archivářské uprázdněno nebylo. Hrabě Stern-

³⁴ „...má tak malou hodnotu, jistě ji, milý Wotzele, laskavě přijmete, a při častějším používání vám mne připomene hvězda a celá řada jmen vám připomene mne, a též lidi, kteří vám budou navěky nakloněni a navěky zůstanou vděčni. Nebe vám žehnej, milý Wotzele, a necht' vám dovolí opět a opět sklízet žně vašeho neúnavného snažení, což si v bohaté míře zasloužíte. Kněžna Rosina mi ukládá, abych vám, milý Wotzele, řekla, jak nepopsatelně ji bolelo, že zmeškala váš odjezd; pokud něco mohlo zvýšit její pohmutí, pak to bylo to, že vám nemohla říci, jak toto odloučení bylo jejímu srdci těžké a bolestné. Jistě to vycítíte lépe, než jsem to dokázala popsat. Žijte blaze, milý Wotzele, pište opravdu brzo; co nejpodrobnější zprávy od vás nás nekonečně potěší.“

³⁵ „...Pamuje zvyk, poplatky nepřekračovat...“

³⁶ „Vůbec se nedivím, že máš vychovatelského života dost.“

³⁷ „k tomu přišly ještě další poměry, které se vám jevíly podivné a pravděpodobně též pro mne a mou paní v nepřiznivém světle...“

berg sdíleje tento fakt s Janem E. W. (dne 24. dubna), pobádá jej, aby se chopil jiného záměru „...es wird daher um so nothwendiger sein, dasz Sie das von meinem Sohn Leopold Ihnen mitgetheilte Projekt in Erwägung nehmen und ihm Ihren Entschlusz bald mittheilen möchten“³⁸. Bylo tím míněno přijetí místa vychovatelského v rodině hraběte Frant. Arnošta Harracha. Mladý hrabě Leopold Sternberg s matkou svou hraběnkou Karolínou ujali se záměru toho tak horlivě, že dne 28. května hr. Harrach učinil Janu E. W. návrh a dne 14. června byla smlouva již uzavřena. Zajímavé jest stanovisko, se kterého stará hraběnka Anna Harrachová hleděla na výchovný úkol, kterého se J. E. W. ujmouti měl; v listě ze dne 22. června píše takto: „...Es wäre ein unersetzlicher Verlust und wahrer Kummer für uns, wenn wir Ihrer Sorgfalt und erprobten Leitung unsere Kinder nicht anvertrauen dürften, was doch nun mein einziger Trost ist. Für den Kleinen baue ich meine ganze Hoffnung auf Sie; wenn Sie uns nicht dieses Köpfchen zurecht setzen können, so bin ich ganz desperat. Festigkeit und Beobachtung ist wohl bei ihm gar sehr nöthig; das fehlt unserem jetzigen Erzieher. Er ist ... ein sehr rechtschaffener edler Mann, guter Professor, weisz aber nicht zu erziehen; das sagt er selbst und kann den Augenblick nicht erwarten, den Kleinen in bessere Hände zu übergeben ... Die Folge wird Ihnen zeigen, wie hoch und theuer uns jene werden, die mit ganzer Seele an unseren Kindern hängen und ihnen dadurch so manche Opfer bringen, welche ich wohl stets erkenne, da ich Zeit habe, manches im Stillen zu beobachten ... Ich kann wahrlich den Augenblick nicht erwarten, Ihnen die Kinder zu übergeben; es ist schon seit 4 Jahren mein innigster Wunsch gewesen (bezpochyby když umřel mladý hrabě Alois Sternberg).“³⁹

Za pobytu svého v Letovicích nemohl J. E. W. mnoho pracovati pro sebe v soukromí, neboť výchova tří jinochů zabírala mnoho času. Lektura zůstala na obvyklé výši; mimo jiné zabýval se J. E. W. Dějinami Palackého a vypisováním statí z Auslandu. Rubrika pro literární produkci v zápisníku vykazuje pouze dokončené pojednání Einfluss der böhm. Sprache. Kresb také zhotovil málo, pouze pohledy na Malenovice a na Letovice, vedle toho skizzoval stromy a skaliska. Napětí mezi Janem E. W. a hrabětem neutuchlo, spíše se stupňovalo a občas se vybijelo prudkým střetnutím slovným (na př. dne 25. června). Nelze pochybovati o tom, že by se tím nebyl Janu E. W. pobyt v Letovicích znechutil; avšak do zápisníku svého nezaznamenal J. E. W. nižádného projevu hořkosti anebo kyselosti, neboť věděl, že bude hrabě přehálenosti své ihned v zápětí litovati. Velice charakteristický jest list, kterým hrabě Kálnoky několik měsíců po rozluce (dne 14. prosince 1839) nitro své vůči Janu E. W. široce rozevírá a odhaluje. Ihned zpředu kajicně doznává nemístnou podrážděnost svou a svaluje vinu jednak na neurovnané poměry v rodině, jednak na nedostatečnou loyaltitu zřízenectva svého vůči vrchnosti. Potom pokračuje takto: „Es ist der hartbedrängte Vater, der zu Ihnen spricht, dem nichts auf der Welt mehr am Herzen liegt, als das Wohl seiner Kinder ... Diese Kinder sind das Leben meines Lebens! Die Sorge, ihre Erziehung vielleicht miszrathen, ihre Zukunft dadurch gefährdet zu sehen, liegt schwer auf mir...“⁴⁰ Dále hovoří o novém vychovateli, Welsovi. Doznává, že jest sic velmi snaživý, pokud se týče vyučování, ale po stránce výchov-

³⁸ „...bude proto tím nutnější, abyste vzal v úvahu projekt, sdělený vám mým synem a oznámil mu brzo své rozhodnutí“

³⁹ „...Bylo by pro nás nenahraditelnou ztrátou a opravdovým zármutkem, kdybychom své děti nemohli svěřit vaší péři a zkušenému vedení, což je nyní mou jedinou útěchou. U našeho malého stavím veškerou svou naději na vás; pokud nám tuto hlavičku nenapravíte, budu úplně zoufalý. Pevnost a zachovávaní předpisů je pro něho vůbec dosti nutné; to chybí našemu nynějšímu vychovateli. On je ... rádný a uslechtilý, dobrý profesor, neumí ale vychovávat; to říká on sám a nemůže se dočkat chvíle, kdy malého předá do lepších rukou. ... Následek Vám ukáže, jak vysoce si ceníme těch, které celou duši na našich dětech visí a tím jim přináší takové oběti, které já stále rozpoznávám, protože mám čas vše v klidu pozorovat. Sotva se mohu dočkat okamžiku, kdy Vám předám své děti; již 4 roky je to mé nejnroucnější přání.“

⁴⁰ „Je to velmi stisněný otec, kdo k Vám hovoří, jemuž na světě nic neleží na srdci více než blaho jeho dětí ... Tyto děti jsou život mého života! Těžce na mně leží starost, že by se mi nepodařilo získat vás pro jejich výchovu a tím ohrozit jejich budoucnost.“

né prý nevyhovuje; zvláště pak se mu prý nedostává vzácné a velmi cenné schopnosti, vyučovatí způsobem snadno pochopitelným, také prý mu schází hluboká vážnost sdružená s trpělivostí, laskavostí, srdečností a veselou myslí, kterýchžto vlastností si hrabě u Jana E. W. tak velice vážil. Obširný tento list (sedm stránek velkého kvartu) uzavírá hrabě úpěnlivou prosbou, aby mu J. E. W. poradil, kterak by další výchova synů jeho nejlépe mohla být opatřena.

Dne 16. srpna rozžehnal se J. E. W. se zámekem letovickým a uchýlil se do Pohořelic. Tam mu kynul vždy útulek hřejivý, milý, - tam jej vítala vždy náruč přátelská. Ale pobyt jeho byl krátký. V době pro cestování tak příhodné jala jej i tentokráte mocná touha, poohlédnouti se po krajích, které mu dosud nebyly známy, a popatřiti na místa, buď krásami přírodními vynikající anebo jinak významná. Ihned dne 19. srpna vydal se na cestu přes Napajedly a Tovačov do Olomouce, odtud přes Sternberk do Opavy a dále přes Ostravu a Přízov do Těšína; na cestě zpáteční dotknul se Frýdku, Příboru, Nového Jičína, Hranic a Přerova. Rodina hraběte Harracha trávila tehdy léto v lázních sv. Volfanga u Solnohradu; odtud dopsala hraběnka Anna Janu E. W., že nepomýšlí na návrat do Čech, než teprve v druhé polovině měsíce září, že J. E. W. nemusí choutky své turistické nijak obmezovati, jen aby 1. října přijel do Král. Hradce, kde bude očekáván povozem ze Stračova, hraběcího to sídla. Maje takto i na celý měsíc září zabezpečenu volnost úplnou, po krátkém odpočinku v Pohořelicích vydal se J. E. W. znovu na cestu, a sice přes Brno do Letovic, kdež byl od bývalých vychovanců svých s jásotem uvítán. Odtud podnikal výlety na Kunštát, do Lomnice, do Tišnova a na Pernštýn. Některých výletů těch zúčastnili se též bývalí jeho chovanci, k vycházkám kratším připojovala se dokonce i hraběnka Kalnokiová. J. E. W. byl i na cestách každému vítaným společníkem, neboť byl vtipným, veselým a vysoce vzdělaným; o vše se zajímal, co bylo krásného, ušlechtilého, a dovedl zájem ten vzbuditi též u svého druha. O všech zajímavých příhodách, jichž byl na cestách svých svědkem nebo účastníkem, zanechal zprávu (možno říci stenograficky stručnou) v zápisníku svém; také rád vzpomíná společníků svých na cestách, s nimiž přicházel do bližšího styku (zvláště při jízdě dostavníkem). Kniha skizzovní byla i tentokráte obohacena o několik pohledů krajinných.

Dne 30. září opustil Letovice na dobro, když byl tam dne 28. zažil opět jeden prudký výstup s hr. Kalnokym, a přes Vysoké Mýto (kdež přenocoval) a přes Král. Hradec dorazil dne 1. října večer do Stračova. J. E. W. byl v rodině hraběte Harracha již v době dřívější znám a nemálo ctěn, jak vysvítá z vlidného listu, který mu hraběnka Anna dne 30. května 1837 (z Aschachu?) zaslala. Život rodinný u Harrachů byl mile uspořádaný, utěšený, jako u Sternbergů. Otěže vlády v domě spočívaly také zde v jemných rukou dvou žen, staré hraběnky Terezie, rodem Dietrichsteinové, nedávno ovdovělé, a mladé hraběnky Anny rodem Lobkovicové. Hrabě František Arnošt byl aristokratem uhlazených mravů, byl moudrým a rozvážným. Vlivu svého na úpravu poměrů v rodině ovšem se nevzdával; poněvadž však často meškával mimo domov, uplatňovala se hlavně vůle mladé hraběnky Anny. Dokud žil starý hrabě, nebylo informátorovi snadno jemu vyhověti; neboť starý pán chtěl také býti vychovatelem vnuků svých. Různost metod vychovatelských bývala pak často příčinou vážných rozmrísek, jichž výsledkem pak byla roztržka, když informátorovi přičítána vina na smrti nejstaršího svěřence jeho, který byl věkem svým praedestinován pro hodnost příštího majorátního pána. Když tento nejstarší z mladých hrabat vážně ochuravěl, nepodal prý informátor zprávu rodičům včas a také prý neučinil ihned jiných náležitých opatření. J. E. W. byl o věcech těchto poučen přítelem svým Ant. Jelínkem (listem ze dne 4. května 1839), a proto není pochyby, že by nebyl sobě zabezpečil úplnou volnost, přijímaje toto místo vychovatelské. Chovanci jeho byli Jan (Hans) a Alfred; Janovi bylo 12 let, Alfred bylo 3 leta mladší.

Nudu, kterou bývá pobyt na venkově v podzimní době znechucován, dovedl J. E. W. sobě i svěřencům svým všelijakým vhodným způsobem zaplašiti. Dne 9. října byli v Nechanicích na výročním trhu. Dne 10. t. m. navštívili Petrovice, kdež s tamějším farářem „horlivým stařečkem“ se dobře pobavili a u hospodářského správce Poláka byli pohoštěni výtečnou smeta-

nou. Dne 13. t. m. si vyšli procházkou do Sadové společně s mladou paní hraběnkou. Dne 15. t. m. doprovázeli starou paní hraběnkou do Kunčic, aby shlédli stavbu nového zámku. Dne 17. t. m. byli s mladou paní hraběnkou v Hořicích na národní slavnosti. Dne 20. t. m. zúčastnili se národní slavnosti v Stračově, hoši oba v kostýmech (národních?); při té příležitosti setkal se J. E. W. s krajským hejtmánem Hansgirem a věnoval mu jeden exemplář svých Přemyslovců. Také Stěžery bývaly cílem jejich vycházek. Náhlý obrat povětrnosti uchystal na sklonku měsíce října vzácný požitek jízdy saněmi, které se zúčastnila též mladá paní hraběnka. Dne 1. listopadu byla v Stračově konána ve škole nadílka dětem teplého šatstva. Téhož dne oslaven předvečer narozenin mladého hrab. Hanse illuminací. Dne 4. a 7. byl v Petrovicích rybolov; J. E. W. s oběma hochy přihlíželi a také zkusili lovit. Dne 7. prosince podrobil se Hans zkoušce v Chrudimi a obstál velice stkvěle (sehr glänzend); za výsledek zkoušky odměnila se hraběnka Janu E. W. věnováním cenné jehlice do nákrčníku.

Dne 9. prosince odjela hraběcí rodina ze Stračova přes Chrudim do Slatiňan. J. E. W., který cestu do Chrudimě s Hanyssem vykonal pěšky, odloučil se v Chrudimi a zajel přes Čáslav do svého rodiště, aby tam urovnal jakési záležitosti rodinné. Dne 21. t. m. vydal se pak s hraběcí rodinou na cestu přes Prahu do Drážďan, kteréžto místo bylo tentokrát vyhlédnuto pro pobyt v zimních měsících. Ze zápisníku se dovídáme, jak dlouho trvala jízda tato. Dne 22. večer v 5 hodin z Prahy vyjeli, jeli nepřetržitě po celou noc, přes Louny, dále přes Nollendorf sněhem a hustou mlhou, další cestu Saskem konali za krásné pohody a dne 23. o 5. hodině z večera dorazili do Drážďan.

V měsících září, říjnu, listopadu a prosinci 1839 vykazuje denník Jana E. W. velmi skrovnou činnost jeho soukromou. Napsal toliko článek „die Westslawen“⁴¹ pro Allgem. Zeitung; kreseb zhotovil pouze několik v upomínku pro hraběnkou Serenyiovou, hraběnkou Kalnokyovou, pro Dvořáčka (Tišňov), pro hrab. Harracha a pro guvernanku v rodině hrab. Kalnokyho. Volný svůj čas vyplňoval J. E. W. hlavně lekturou, která vedle spisův českých objímala též četná díla jinojazyčná, zejména: novelly Puškinovy, Le salon, Laubes Reisenovellen, F. Marryat Petr Simple, Ausland, V. Hugo Ruy-Blas, G. Sandové Spiridion, G. R. Gleig Germany, Bohemia and Hungary, J. Kollára Literarische Wechelseitigkeit der Slaven, spisy F. Raynouarda a jiné.

Pobyt v Drážďanech nebyl pro Jana E. W. ani pro chlapce (die Knaben), jemu svěřené, dobou feriální. Rozvrh dne zůstal ve své míře jinde obvyklé; byly tu hodiny pracovní, byly tu chvíle oddechu. Zkoušky, které bylo chlapcům podstoupiti za poměrů nových nezvyklých, vyžadovaly spíše přípravy důkladnější a práce intensivnější. V době odpočinku J. E. W. doprovázel chlapce do některých zábavních podniků, mládeži přiměřených (Theatrum mundi, kabinet mechanických figurek, Cirque olympique), chodil s nimi na led bruslit a za pohody podnikal s nimi vycházky nebo vyjíždky do blízkého okolí (Reknice s pomníkem Moreaouvým, Tharand, Pilnice). Výsledek zkoušek jest v zápisníku vytčen pro Hanse (2. května) jako velice stkvělý (sehr glänzend), pro Alfreda (3. května) jako velmi dobrý (sehr gut). Výchovná metoda Jana E. W. se tu opět znamenitě osvědčila a byla rodiči i starou hraběnkou podle zásluhy plně oceněna (zvýšená vlídnost, od staré hraběnký dar 100 zl. stf., od mladé hraběnký též 100 zl. stf.). Po zkouškách byli všicki v rodině radostně rozjařeni; chlapcům dopřáno více volnosti a zábavy. J. E. W. je prováděl po museích, zejména po sbírce zbraní, porculánu; také si prohlédli památnosti starověké v Japonském paláci, v Zeleném sklepení a v kabinetě historickém. Dne 9. května vypravila se celá rodina s Janem E. W. a s kníž. Schwarzenbergem na dvoudenní výlet do Saského Švýcarska. Dne 12. t. m. navštívili opět všichni společně po železnici Lipsko, kdež se právě konal výroční veletrh, a prohlédli si tam také bojiště a pomník vítězného vojevůdce kníž. Schwarzenberga. Dne 16. t. m. vykonal J. E. W. s oběma chlapci zájezd k hraběti Hohenthalovi do Königsbrücku. Byli velice vlídně uvítáni a mile pohoštěni. Při obědě seděl J. E. W. u stolu po pravé straně hraběničině; při projížďce po okolních utěše-

⁴¹ „Západní Slované“

ných nivách lužického kraje byla jim hraběnka průvodkyní. Také byli uvedeni do tamějšího kostela, který dříve patřil Českým bratřím; tam shlédli starý obraz M. Jana Husa.

Požitky umělecké, jichž Drážďany skýtaly hojnost, vyhledával J. E. W. dosti zdrželivě. V zápisníku jest zaznamenáno pouze několik návštěv dramatických her; vábnějšími se jeví velké produkce hudební, totiž zpěvohry (Hugenoti, Car a tesař, Robert d'ábel), oratoria (Seb. Bacha), koncerty (Ernst, Ticháček, Lizst, Lipinski a j.). Literární činnost Jana E. W. měla na začátku roku 1840 výsledky následující: v lednu Erläuterungen⁴² (v tisku v Augsb. Allg. Ztg. změněno v „Aufklärungen“ über die Westslawen⁴³; v únoru Critical notes upon Tornhull for Mr. Sandford⁴⁴, básně Plavba; v březnu básně Pražané, Strom na pomezí, Otec a matka, Zpěvy Alžběty, Husité¹); v dubnu der Radhost (pro Ost und West), Aufklärungen über Czecho-manie⁴⁵ (pro lipskou Allgem. Zeitung).

V Drážďanech setkal se J. E. W. s krajanem svým P. Josefem Štěpánkem, který tam byl král. kaplanem při katolickém dvorním chrámě. Jos. Štěpánek narodil se dne 9. května 1801 v Prachovicích na Časlavsku. Vynikaje nevšedním vzděláním, ušlechtilými způsoby společenskými a imponantním zevnějškem, byl z Prahy co nejlépe doporučen na místo, kde přicházel často do styku se saskou rodinou královskou. Získav si přízeň a důvěru nejvyšších kruhů, dočkal se vysokých hodností a četných vyznamenání. A přece nikdy nezapfel českého původu svého. Zemřel dne 5. května 1883; na náhrobku jeho na novém katol. hřbitově byl dle přání jeho vedle německého nápisu umístěn též nápis český.

Značně pokročilé jaro vzbudilo touhu po svěžím vzduchu venkovském. Rodina hraběte Harracha letním sídlem sobě vyvolila panství své Aschach u Lince. Dne 26. května opustili Drážďany. V Šluknově (panství hrab. Harracha) učinili první zastávku (slavnostní uvítání). Odtud navštívili hrab. Hohenthala v Mužákově (Muskau) a shlédli též památný Budyšín. Poté se zastavili (dne 30.) v Georgswalde (opět slavné uvítání) a odbočili odtud do Ochranova (Herrnhut). Další cestu konali nepřetržitě přes Rumburk, Čes. Lípu atd. a dne 1. června odpoledne přijeli do Prahy. Dvoudenního pobytu v Praze využil J. E. W. velice vhodně. Dvakrát byl v divadle, mladou hraběnku s chlapci provedl sbírkami musejními a podnikl s nimi výlet do Bubenče, vykonal některé návštěvy, pojednal s přáteli svými Pospíšilem, Pichlem, Tomíčkem, Červinkou, Koubkem, Frantou a Glasrem (skriptorem universit. knihovny a redaktorem časopisu Ost und West) a navštívil Wimmrovy sady a Canálku. Dne 4. června ráno v 7 hodin se vydali na cestu další; jeli přes Benešov, Votice, Tábor, Budějovice nepřetržitě (i v noci) a následujícího dne o 10. hodině v noci dostihli Aschachu. Projížděje jižními Čechami stopoval J. E. W. poměry národnostní a domohl se úsudku, že sahá „čeština až do Kaplice“.

Aschach, ležící na Dunaji v krajině s rozkošnou scenérií, chtěli bychom považovati za vhodný útulek pro klidnou práci literární, po případě i pro tvorbu malířskou. Ale ku podivu! v deníku Jana E. W. při měsících červnu, červenci, srpnu a září jeví prázdnotou rubriky pro činnost spisovatelskou, pro práci kreslířskou a pro četbu. Z cesty do Solnohradska (v srpnu) výtěžil J. E. W. sice několik skizz (zámek Aigen pod Gaisbergem, Berchtesgaden, Král. jezero s vrchem Watzmannem a j.), ale v činnosti literární ustal úplně, a četba sklesla na míru tak nízkou, že v měsíci červenci ji označil slovy „flüchtiges Zeug - sehr wenig“⁴⁶. Příčina toho podivného fakta odhaluje se poněkud listem, jež J. E. W. bratrovi svému Vojtěchovi poslal z Aschachu dne 15. července 1840, a v němž píše takto: „...Meine Lage im Harrachschem Hause ist schwieriger, als in jedem anderen, dag ich kennen gelernt, und erfordert viel Umsicht; dafür ist man aber für meine Leistungen sehr erkenntlich und gibt mir statt 600 fl. Gehalt,

⁴² „Vysvětlení“

⁴³ „Objasnění“ o západních Slovanech

⁴⁴ Kritické poznámky o Tornhullovi (?) pro pana Sandforda

¹) Nadpisy některých básní v cyklu „Meči a kalichu“ byly později změněny.

⁴⁵ „Objasnění o Čechománii“

⁴⁶ „pomíjívá věc - velmi málo.“

ohne dasz ich deszhalb den geringsten Wunsch geäuzert, 1200 fl. C. M. ...⁴⁷. Výchově svých svěřenců věnoval J. E. W. ovšem času mnoho; častí hostě u hraběcí rodiny (kněžna Schwarzenbergová, lantkrabě Fürstenberg, kníže Öttingenský aj.) a slavnosti, s návštěvou takovou spojené, zaneprazdňovaly jej také nemálo; vycházky do půvabného okolí, někdy prodloužené až do noci, jichž býval účasten též hrabě s oběma hraběnkami, plování, projíždky po Dunaji anebo po říčce, která nedaleko Aschachu do Dunaje se vlévá, vyjíždky do míst vzdálenějších (do Lince a j.) a nad to třínedělní pobyt v Solnohradsku (ubytování u knížete Schwarzenberga v zámku Aigen) - to vše zabíralo mnoho času a rozptylovalo mysl.

Dne 6. a 7. října šli chlápce ke zkoušce do Efferdingu (okres. město); Hans obstál opět velmi stkvěle, Alfred skoro výborně. Dne následujícího odjela mladá hraběnka do Solnohradu, a stará hraběnka se uchýlila do Vlašských Benátek. J. E. W. doprovodil chlápce dne 13. t. m. do Vídně a odtud dne 23. do Mostu nad Litavou. Před vánocemi se všichni sjeli v Mostě n. L. k oslavě narozenin hraběte Harracha; Hans gratuloval latinsky. Po Novém roce 1841 přesídlili všichni do Vídně.

Ve Vídni chodil J. E. W. často do divadla a na koncerty; nezřídka trávil na večerních zábavách u některých šlechtických rodin u kníž. Schwarzenberga, u kníž. Lobkovice, u hrab. z Ditrichsteina, u hrab. Palffyho, (též u jakési Mme. Hessové, kdež se hrával whist), vítaným hostem býval u hraběte Sternberga a u kněžny Salmové. Také se scházival se svými přáteli, ve Vídni žijícími (Dvořáčkem, Beckem, Buriánem, Podlipským, baronem Kušlanem, aj.); několikrátě měl též důležitě promlouvání s Palackým. Ani ve Vídni neměl J. E. W. dostatek času a klidu pro intensivnější práci literární. V prosinci 1840 začal překládati Přemyslovce do němčiny (Eingang, Vater und Sohn); v lednu 1841 napsal Slawische Zustände; v únoru složil báseň Křivoklát, v březnu začal psát složitou báseň Mstitel; v dubnu pomáhal hraběti Černinovi při sepisování článku o poměrech (národnostních?) v Uhrách. Také lekturu zanedbával; mimo časopisy české (Květy, Dennici, Wlastimila) četl jen některé spisy geognostické a geologické, dále Mickiewiczova Konráda Wallenroda, Dona Quixota, La Folle d'Orleans, Österreich im Jahre 1840 a j. Také se cvičil ve španělštině.

Výchova chlápců pokračovala utěšeně. Hans osvědčil při zkoušce (dne 30. března) opět velice stkvěle vědomosti (sehr glänzend) a Alfred obstál (dne 31. t. m.) ku podivu dobře (überraschend gut).

Přese všechny tyto krásné úspěchy na dráze vychovatelské nebyl J. E. W. tak spokojený a veselý jako býval jindy. Hlavně jej asi tížila myšlenka, že let mu přibývá, a že nijak se nepřiblížil dosud k životnímu cíli svému, totiž k dosažení profesury na universitě pražské. V nitru jeho rozhostil se pocit nechutenství a rozmrzelosti. Z jistých zápisů v deníku Jana E. Wocela lze odvoditi domněnku, že od jisté doby se poměr jeho k hraběti, který býval jindy utěšený a milý, zakalíval. Hrabě totiž podle způsobu neb. svého otce se začal vměšovati do vychovatelské činnosti Jana E. W.; dával sobě předkládati učebné osnovy pro staršího syna svého Hanse a v důležitých věcech vnucoval Janovi E. W. svou vůli. Podle některých poznámek v zápisníku lze souditi, že J. E. W. si stěžoval vůči mladé hraběnce do takového jednání. Vznikly z toho rozmluvy velmi nepřijemné s mladou hraběnkou dne 3. a opět dne 6. dubna, při kterýchto poslední hraběnka naznačila, kterak by trapná situace mohla býti zakončena, výrokem unáhleným „es ist besser, wir gehen auseinander“⁴⁸, ale na rozchod nedošlo, rozmluva se ukončila konečným rozhodnutím „also wollen wir es noch versuchen“⁴⁹. Nastalo uklidnění.

Pro letní sídlo tentokráte vyhlédnut Stračov. Dne 16. června vyjeli z Vídně ráno; jízda do Brna po železnici trvala od 6½ hod. do 1½ hod. po poledni. V Brně navštívil J. E. W. Oherala

⁴⁷ „...Moje situace v harrachovském domě je obtížnější, než v kterémkoliv jiném, který jsem poznal, a vyžaduje mnoho obezřetnosti; zato jsou k mým výkonům velmi uznalí a dávají mi místo 600 fl. platu, aniž bych v nejmenším toho přání vyjádřil, 1200 fl. C. M. ...“

⁴⁸ „je lépe, půjdeme-li od sebe“

⁴⁹ „chceme to tedy ještě zkusit“

a zaplatil předem Moravii. Další cesta konána v poštovním voze od 8. hodiny večerní po celou noc a větší část následujícího dne; v 5½ hod. odpoledne dorazili do Stračova. Dne 24. t. m. odjel hrabě s hraběnkou a oběma chlapci do Jilemnice na dva dny. Ve volné té době navštívil J. E. W. s farářem stračovským baronku Kleborovou (?) v Hněvičevsi, kdež se setkal s několika hezkými děvčaty. Tančilo se, a proud zábavy zpestřován též hrami společenskými (v deníku jmenovány zvláště „charády“, hra tehdy oblíbená). Malicherné toto intermezzo nabývá zajímavosti poznámkou, kterou J. E. W. k zápisu připojil. Prostičká slova „Nachblitzen der Jugendzeit!“⁵⁰ prozrazují mnoho. J. E. W. byl si toho vědom, že svěžest mladická u něho již vyprchala a že je již nejvyšší čas, aby zabočil na dráhu, na které by volně, beze všech překážek mohl řešiti vážné své úkoly životní. Není pravdě nepodobno, že tato malá epizoda v nitru Jana E. W. zanechala dojem nesmazatelný a že uspišila jeho konečné rozhodnutí.

Život ve Stračově byl poněkud jednotvárný. Host zaznamenan v zápisníku jediný, totiž Karel kníže ze Schwarzenberga, a občas konány vyjíždky do Hradce Králové, do Nechanic, do Sadové. Hlučno však bylo dne 13. července, když slavnostním způsobem, za přítomnosti hradeckého biskupa Hahnla, dvou kanovníků, dvou krajských hejtmanů (Hansgirga a Hrdličky) a jin. kladen byl základní kámen pro nový zámek na Hrádku. J. E. W. sepsal listinu, která byla v základním kameni uložena.

Pobyt ve Stračově byl přerušen dne 18. července; rodina hraběcí přesídlila do Jilemnice, neboť byl pro chlapce projektován výlet pěší na Krkonoše. Pro výcvik turistický bylo chlapcům již ve Stračově podnikati vycházky s tlumoky na zádech i za deštivého času. V Jilemnici byla přijíždějící vrchnost uvítána slavnostně a dvěma sty jezdců k zámku doprovozena. Dne 25. t. m. v předvečer jmenin mladé hraběnky vzplanuly ohně na okolních výšinách a u zámku za střelby z hmoždířů uchystán skvělý ohňostroj. Oslava v rodině měla průběh povznášející a pro Jana E. W. zvláště velmi uspokojivý, neboť oba chlapci přednesli své deklamace brilantně.

Výlet do hor se odkládal pro stálé deště; konány toliko vycházky do zajímavých míst blízkého okolí (do Jizerského dolu, k vodopádu říčky Mumly aj.). Teprve od 10. srpna začínaje podnikány pěšky i povozem rozmanitými směry delší túry do hor, z nichž některé sáhaly až přes hranice, a při nichž zúčastněna byla obyčejně celá rodina hraběcí. Jednotlivé stanice těchto výletů, zajímavé příhody atd. zaznamenal J. E. W. stručně ve svém deníku. Dne 11. září vydal se J. E. W. sám na několikadenní vycházku do hor, jejímž cílem byl vzestup na Sněžku. Sestoupiv opět, setkal se v Novém Světě v hostinci s dr. Amerlingem a Riegre, kteří odtud šli na Friedland.

Poněvadž se blížila doba určená pro zkoušky chlapců, pomýšlelo se na návrat do Stračova. J. E. W. nerad opouštěl kraj, jeho půvab přírodní vřímavou mysl jeho uchvacoval. V posledních dnech pobytu svého na Jilemnicku obcházel po všech místech, jichž krása v něm vzbudila obzvláštní zalíbení, a s nimi se loučil. Od 1. října dlela hraběcí rodina opět ve Stračově. Z měsíce října jsou pozoruhodny zápisy následující. Dne 19. t. m. zahájena činnost dětské opatrovny v Nechanicích. Dne 28. t. m. přijel do Stračova arcivévoda Štěpán s dvor. radou baronem Bühlem; hovořil též s Janem E. W. a sice o zeměpisných poměrech v Krkonoších a o české literatuře. Dne 29. t. m. navštívil J. E. W. s chlapci faráře v Miletíně P. Černého, který je pobavil výklady astronomickými, velmi duchaplnými.

Dne 30. října odejel J. E. W. na krátkou dovolenou do svého rodiště. Tam se potěšil s matkou a přáteli svými, tam procházkami po okolí, vzbudil mnohé „vzpomínky na sceny z mladých let“. Pojednav s doktorem Štětkou, s Wolfem a Veselským, radostně konstatoval, že „vlastenský život se pučí v Hoře“. Dne 2. listopadu vrátil se do Stračova a odtud dne 12. t. m. odejel do Vídně; hraběnka a chlapci jela přes Prahu a dojela do Vídně teprve dne 16. t. m. Dne 23. t. m. pak se uchýlili všichni do Mostu nad Litavou, útulného to zátíší zimního. V deníku jsou vyznačeny některé momenty, které vynikly nad hladinu klidného a jednotvárného

⁵⁰ „Záblesk mládí“

života na venkově. Chlapci oslavili narozeniny otce svého (dne 13. prosince) deklamacemi, zejména krásným přednesem „Horymíra“. S pocitem trpkosti zaznamenal J. E. W. zprávu o nepřijemných rozmluvách, dne 17. a 18. prosince s mladou hraběnkou konaných. Obě se týkaly Alfreda, který často (o stolu i jinak) si vedl tak, že býval příčinou mrzutosti. Vrtochy jeho byly asi tak hluboko zakořeněny, že ani virtuosní vychovatelská metoda Jana E. W. nedovedla jich z mladé hlavičky jeho úplně vymýtiti. Druhou rozmluvu s hraběnkou zakončil J. E. W. prohlášením, že se vzdává svého úřadu vychovatelského. Avšak hrabě Jana E. W. opět usmířil. O Štědrém večeru byl ve skleníku vystrojen veliký vánoční stromek; pod něj uložila hraběnka pro Jana E. Wocela 100 zl. stf., jako v letech předcházejících. Dne 31. t. m. doprovodil J. E. W. s chlapci hraběnkou do kostela.

Od června 1841 do konce téhož roku sepsal J. E. W.: Die Entnationalisierung der Slawen, Skizzen aus dem Riesengebirge⁵¹ (pro časopis Ost und West), Písně královny Alžběty a Král Jan. V říjnu katalogisoval knihovnu hraběcí ve Stračově; tam též vykreslil několik pohledů z okolí Stračova a z Krkonoš. Odbornou lekturou (Asmann, Krebs a. j.) připravoval se na výlet na Krkonoše. Kromě toho četl: Fausta od Lenaua, Le maitre d'armes od Dumasa, Isabel de Bavière, Charaktere aus Rachels Briefwechsel, Hurbana Cesta Slováka, Geologie od Lenharda, Libussa (Taschenbuch) a. j. Stále pak se cvičil ve španělštině a v angličtině.

Dne 4. února 1842 přesídlil J. E. W. z Mostu n. L. do Vídně. Vydal se na cestu za prudké vánice sněhové, ačkoliv byl churavý; nachladil se, horečka jím zmítala. Choroba však brzy pomínila a J. E. W. začal opět žítí způsobem obvyklým. Konal návštěvy (u hrab. Sternberga a j.), masopustní úterý (8. února) trávil v Elisiu s přítelem Lamingrem, v koncertě se zalíbením naslouchal hře slepého Hrbka na flétnu a malého Rubinsteina na klavír a dne 15. t. m. při večerní hostině pobavil se ve společnosti přátel svých Schmidla (býv. vychovatele u kníž. Lobkovic), Becka (vychovatele u kníž. Schwarzenberga), Tupého a Dvořáčka. Dne 17. t. m. ochuravěl J. E. W. znova, tentokrát povážlivě, totiž katarrhem žaludečním; teprve po sedmi dnech konstatoval lékař dr. Zehetmeyer rekonvalescenci.

Tehdy byl J. E. W. asi již pevně rozhodnut, že opustí dráhu vychovatelskou. Časté styky, ústní i písemné, s vlastenci českými (také Tyl jej navštívil ve Vídni), úspěchy jeho prací literárních, mocné hnutí vlastenecké v Praze a v jiných městech českých, to vše v něm budilo neodolatelnou touhu, aby ruchu toho mohl býti účasten volněji a účinněji, než mu dosud bylo možno. Nastávající odluka od Vídně vedla Jana E. W. k tomu, aby chvatně vnímal požitky umělecké, kterých mohlo skýtati jen velké město. Zábavu v divadlech a v koncertních síních vyhledával častěji, než před tím. Nad to pak zhusta býval hostem při večerních zábavách v domech šlechtických a tím udržoval styky, které v budoucnosti mohly mu býti prospěšnými.

J. E. W. nebyl ostýchavým a dovedl se s elegancí a jistotou gentlemana pohybovat i nejskvělejších společnostech. Ale milejší mu přece byly domácí večírky, jichž pořadatelkou asi bývala Flora (Harrachová?); při zábavách těchto hrával J. E. W. na flétnu buď s Florou anebo s jakousi Gabrielou jako partnerem u klavíru. K Sternbergům docházel často, někdy také s Hansem a Alfredem; tam bylo dovoleno, baviti se méně nuceně a srdečněji. Zábavu udržovala tu v živém proudu temperamentní Franciska, dcera kněžny Roziny Salm-Salmové; podle zápisu v deníku získala jednoho večera veliké pochvaly předvedením španělského tance „kachuchy“.

Chlapci šli ke zkouškám tentokrát později; Hans dne 14. května ve Vídni, Alfred teprve dne 13. července za pobytu v Mostě nad Litavou. Při zkoušce Alfredově byli přítomni hrabě Palffy s chotí svou a kníže Karel Lobkovic. Potom následovala malá slavnost; chorvátsí ženci tančili v parku před letohrádkem národní tanec „onamo“, vojenská hudba hrála při ohňostroji. Hrabě Palffy vyznamenával Jana E. W. velice vlídným a lichotným oslovením. S knížetem Karlem Lobkovicem rozmlouval J. E. W. důvěrně o svých věcech, hlavně asi o odchodu svém z domu Harrachovského. Krátce před tím (dne 9. t. m.) totiž oznámil J. E. W. mladé hraběnce,

⁵¹ *Odnárodnění Slovanů, Skici z Krkonoš*

že vychovatelského místa se hodlá vzdáti. Jeden důvod pro toto rozhodnutí své oznamuje J. E. W. bratrovi svému Vojtěchovi listem ze dne 22. července 1842; píše takto: „Ich setze dich in Kenntniz, dasz ich mein bisheriges Verhältnisz als Erzieher im Harrachischen Hause bereits aufgelöst habe; meine Gesundheitsumstände haben mich dazu genöthigt. Graf Harrach trägt mir den Posten eines Bibliothekars in seinem Hause an; ich kann mich aber noch nicht für die Annahme desselben entscheiden. In einigen Tagen will ich eine gröszere Erholungsreise in die Karpaten unternemen, auf der ich wohl drei Wochen zuzubringen gedenke. Darauf will ich nach Prag gehen, um dort einige Monate zuzubringen - ich will sehen, was sich dort für mich thun lässt ... Wenn ich meine Angelegenheiten in Prag werde geordnet haben, so werde ich wahrscheinlich Kutteneberg besuchen...“⁵². Nabízeného mu místa bibliotekáře nepřijal, poněvadž mu hrabě sliboval toliko 300 zl. ročního platu.

Když nadešel den definitivní odluky od rodiny, s níž osud Wocelův po několik roků byl spjat poutem vzájemné oddanosti a vděčnosti, rozlítostnil se J. E. W. velice. V chrámě sv. Štěpána na místě osamělém, tichém vyhledával útěchu ve svém žalu. V deníku ulevil bolu svému veršovaným povzdechem tímto: „An deines Altars Stufen, Herr, will ich den heissen Seelenschmerz begraben - und deines Glaubens... (?) Gnadenquell soll meine matte Seele laben“⁵³. Hrabě s mladou hraběnkou a s chlapci odjeli do Švýcar dne 17. července. Se starou hraběnkou J. E. W. ještě obědval dne 19. t. m.; na památku obdržel od ní darem svícny stříbrné.

J. E. W. uskutečnil všechny záměry, o kterých se zmiňuje v listě, posléze citovaném. Dne 1. srpna vydal se z Vídně na cestu do Pešti parníkem. V Pešti navštívil Kollára a vyhledal též Kadavého. Po dvoudenním pobytě jel dále do Vácova a odtud pryčkou do Štávnice. Navštívil některá, obzvláště lepá místa v Tatrách, zaměřil konečně na Krakov; tam pobyl několik dnů (od 20. do 25. t. m. se zájezdem do Věličky). Přes Hranice a Lipník vrátil se do Vídně dne 27. t. m. Ihned v prvních dnech měsíce září uspořádal své věci ve Vídni; knihy, jichž měl značné množství, složil do beden, bedny zapečetil a s jinými věcmi svými odeslal do Prahy. Ze spořitelny vybral úspory své (417 zl. stř.) a vykonal jakousi prospěšnou výměnu cenných papírů (za nasavské losy získal 5 % obligace). Dne 10. září Vídeň opustil; po severní dráze jel do Brna a odtud dostavnikem přes Chrudim do Kutné Hory. Vinou ospalého kočího mezi Chrudimí a Heřm. Městcem v noci vůz skácel se do příkopa, při čemž byl J. E. W. lehce zraněn na bolteci.

Krátce v Hoře pobyv, odjel (dne 15. září) do Prahy, po které horoucně toužil. Touhu tu ukonejšil především procházkou po celém městě. Další dny pobytu svého věnoval přátelům svým; byl u Palackého, u Staňka, u Šafaříka, u Lhoty, u Tyla, Amerlinga, Riegra, Pichla, Franty a. j., také navštívil ovšem bratrance své Aloisa Wotzla (majitel ústavu vychovatelského) a P. Františka Wotzla (vikaristu na hrabě pražském). Palacký měl s Wocelem rozpravu „o sekretářském úřadě“; snad mu tehdy již nabízel místo tajemníka při archaeologickém sboru, ale skutečněna byla volba teprve v polovici března roku 1843. Když se J. E. W. vrátil do Hory (dne 26. září), byla tam právě zahájena oslava Petra Brandla večerní akademii, k jejímuž zdaru přispěl také Rubeš deklamacemi. Z Prahy se sjelo hostů několik, zejména vedle Rubeše také Pichl, Rieger a Lhota. Následujícího dne byly slavné rekvie; o polednách vystrojena velká hostina, při níž po arciděkanovi pronesl zdravici J. E. W. Odpoledne podniknuta společná vycházka do Sedlce k shlédnutí Brandlových obrazů v tamějším kostele. Večer uspořádán

⁵² „Dávám ti na vědomí, že jsem své dosavadní zaměstnání v harrachovském domě již ukončil; domutil mě k tomu můj zdravotní stav. Hrabě Harrach mi nabízí místo místo knihovníka ve svém domě; nemohu se ale ještě k přijetí rozhodnout. Za několik dní chci podniknout rekreační cestu do Karpat, mám v úmyslu na ni ztrávit asi tři týdny. Poté chci jít do Prahy, abych tam ztrávil několik měsíců - chci vidět, co se tam dá pro mne udělat ... Až vyřídím své záležitosti v Praze, pak pravděpodobně navštívím Kutnou Horu...“

⁵³ „Na stupních Tvého oltáře, Pane, chci pohřbit velkou bolest duše - a milostivý pramen Tvé víry ... (?) občerství mou zemlenou duši.“

ples, při němž J. E. W. tančil s Jaroslavou Štětkovou (sestrou dra Jos. Štětky), která později se stala jeho manželkou²).

Dne 1. října odejel J. E. W. do Prahy. Byt, který tam měl od tohoto dne najatý, nebyl dosud zařízen. Ale úpravu nové této své domácnosti opatřil J. E. W. s rázností mu vrozenou. Nakoupil nejnужnějšího nábytku (psací stůl, pohovku, malý stolek aj.); také tu byly již věci jeho z Vídně (prádelník, hodiny stojací, skříň knižní, bedny s knihami, šatstvem a prádlem, úhrnem 22 centů 50 liber). Později došly rozmanité drobnější potřeby, které zjednal v Kutné Hoře (žíněnky, ložní prádlo a j.). Také se zásobil s dostatek dřívím, tvrdým i měkkým. Když pak na skříni se zaleskly soupravy kávová a čajová a v rozložitých dvou zasklených schránkách se zastvkely husté řady knih, soustavně uspořádaných, byla úprava útulného mládenec-kého obydlí Wocelova dovršena.

Výsledkem literární činnosti Wocelovy v roce 1842 jest cyklus básní pod titulem „Meč a kalich“. V lednu napsal 5 básní, v únoru zase 5 básní, v březnu 8 básní, v dubnu ukončil Mstitele a začal Poslední píseň, v červenci vzdělal Poslední sen, v říjnu Píseň o deseti rytířích a Černé jezero, v listopadu Vstup, Otec vlasti a Pan Zajíc z Valdeka (8 básní), v prosinci ukončil Králem Václavem (12 básní), Alžbětou (8 básní) a čtyřmi jinými básněmi; poznámky a doplňky byly teprve v lednu 1843 připojeny. Rukopis, dne 16. ledna do censury podaný, byl již 10. února z censury vrácen a dne 9. března dán do tisku; dne 9. července 1843 vydán spis hotový z tiskárny Pospíšilovy. Honoráře za „Meč a kalich“ přijal J. E. W. dne 22. října úhrnem 112 zl., čítajíc arch po 8 zl. V měsíci květnu 1842 sepsal J. E. W. po úradě se Štúrem žádost císaři za ulevení útisků, kterými Maďaři Slováky tísnili; petici tuto pak odevzdal hraběti Sternbergovi, aby ji podal vládě. V říjnu téhož roku sestavil krátkou historii kláštera uršulin-ského v Kutné Hoře, za kteroužto práci (vyšla tiskem v srpnu 1843) se mu od představené konventu dostalo odměnou pytlíku na tabák, šmelcem vyšívaného.

K stálé četbě Jana E. W. náležely spisy tyto: Palackého Geschichte von Böhmen, Český Archiv, Časopis Čes. Musea, Kollárova Slávy dcera, Slovanský národopis od Šafaříka, Geschichte der böhm. Literatur od Dobrovského a j. Na cestu tatranskou připravoval se J. E. W. četbou spisu Reise nach den Central-Karpathen od Sydowa. Zvláště hojně četl J. E. W. v první polovině roku 1842; z četby této zasluhují připomínky zvláště spisy tyto: Bellum bohemicum (vydání z roku 1645), Kirchliche Topographie Österreichs, Journal de l'éducation par Mme. Genlis, Göttinger Dichterbund od Prutze, L'Espagne pittoresque par Delabord (nádherné dílo obrazové), Geschichtsforschung in Böhmen und Mähren od Knolla, Chronik der Stadt Konstanz, Joh. Hus auf dem Concil zu Konstanz od Zürna, die Slawen in älterer Zeit od Kaulfusza, Ungarische Wirren, Le pelerin par le vicomte d'Arlincourt a j.

Z potulek svých po okolí Mostu nad Litavou sebral několik námětů pro obrazy akvarelové a na cestě tatranské pilně skizzoval.

Dva zápisy v deníku Wocelově při roce 1842 (z 8. a 15. prosince) jsou dojemným příspěvkem pro životopis spisovatele Douchy; ze zápisů těch jest zjevno, jak nuzně Doucha žil. Vždyť konal Wocelovi služby opisovačské (za plat, jednou též za oběd v hostinci „u anjela“, totiž pečeni, mající cenu 20 kr.)

Rokem 1842 ukončil J. E. W. jeden životní svůj oddíl. Kdyby za uplynulých osmnáct let nebyl vykonal více, než co mu velel úřad vychovatelský, který mu byl osudem určen, byl by čestně obstál i před soudem přísny, což z předcházejícího pojednání vysvitá zjevně. Avšak doba informátorského působení měla pro Jana E. W. ještě další význam: bylať mu vhodným podkladem, na kterém bezpečně mohla býti vybudována jeho příprava pro další jeho vážné snahy životní. Cíle jeho snah nebyly nízko postaveny, ani snadno dosažitelný. J. E. W. usiloval o to, aby mohl zaujmouti místo v předních řadách českých vlastenců podle Palackého, Šafaříka, Kollára a jiných. J. E. W. znal své vynikající schopnosti duševní, ale nepřečenoval jich; byl si toho vědom, že dosud nejsou sdostatek vypěstěny, vzdělány a zdokonaleny. Účel-

²) Na křtu přijala jméno Barbora (Babetta, Betty) Jaroslava.

nou četbu a cílevědomé cestování považoval J. E. W. prozíravě za hlavní pomůcky vzdělávání; proto mnoho četl a často cestoval. Aby prost byl tíživého obmezení, pokud se týče volby lektury, osvoji si znalost několika cizích jazyků; mimo němčinu, kterou ovládal znamenitě, znal důkladně francčinu a angličtinu a horlivě se zabýval též polštinou, španělštinou a holandsčinou.

Receptivní i produktivní činnost jeho kráčely podle sebe paralelně, navzájem se podněcující a živíce. Poznatky a dojmy z hojné četby a z častého cestování, v nitru jeho pokaždé záhy vykvasivší a spěšně dozrávající, mocně oplodňovaly jeho nevšední tvořivost. Energie jeho duševní vybíjela se již v jeho věku jinošským způsobem obdivuhodným. Roku 1820 napsal německy truchlohu „Die Rache“⁵⁴; 1821 vzbudil u prof. Spirka nemalý úžas filosofickým pojednáním svým „Über den Ursprung der Seele“⁵⁵, v té době psal též duchaplná proslovení příležitostní (proslov studenta, pro mateř. jazyk český horujícího, Dank am Schlusse der Gymnasialstudien⁵⁶; do té doby náleží též další jeho pokusy dramatické a básnické (Der Schwur, drama ze starého Egypta, básně Der Abgrund, Des alten Zitherschlägers Traum, Satans Monolog, Architas, aj.⁵⁷); 1824 vydal tiskem divadelní svou hru „Harfu“. Za pobytu svého v All-Gyö sepsal truchlohu „Torrighiani“; to jest asi divadelní hra, ku které J. E. W. pojiil naději, že bude přijata na dvorním divadle ve Vídni (viz zprédu citát z listu, psaného dne 23. září 1826 Františkoví Wotzlovi).

Později ve věku mužném se podnímal úkolů, vyžadujících progressivně vzrůstajícího napětí sil, a řešil je hladce a důkladně. Bohatýrské zpěvy jeho „Přemyslovci“ a „Meč a kalich“, které vznikly v době Wocelova působení vychovatelského, sálající zárem vlasteneckého nadšení, budily všude radostné vzrušení a splnily zdárně úkol svůj jako mocná vzpruha v době probuzení národa českého. Publicistickou činností svou, namnoze polemickou, ukázal J. E. W., kde nutno nasaditi páku, aby snahám českého národa bylo v cizině zjednáno více porozumění a správného pochopení. Vědecké působení předního našeho archaeologa a badatele v oboru dějin českého umění leží již mimo dobu, kterou se pojednání toto zabývá. Ale některé jeho spisy historické, které byly vydány záhy po roce 1842, zejména obšírné dílo „Grundzüge der böhm. Alterthumskunde“⁵⁸ (vyd. 1845), vyžadovaly nepopíratelně mnohaleté přípravy a důkladných studií. Proto možno souditi, že začátky těchto studií a příprav sahají zpět do doby Wocelova působení vychovatelského.

K závěrku tohoto pojednání budíž zdůrazněno, že J. E. W. byl též dovedným kreslířem a obratným akvarelistou. Bylo by skutečně ku podivu, kdyby muž, který horlil pro vše, co jest krásné, nebyl se vyznal v umění výtvarném aspoň po diletantsku. Na častých cestách svých nacházel mnoho námětů, které hověly jeho vytříbenému vkusu; byly to hlavně krásy přírodní a významné kusy architektonické. Zachovalo se několik knížek s náčrtky krajin, na nichž oko Jana E. W. se zvýšeným zájmem a s obzvláštním zalíbením počínuto. Akvarelnímu zpracování těchto skizz věnoval J. E. W. tolik pílě, že výsledek práce lze nazvati zdařilým. Jestliže v těch obrazech se pohřešuje náladová výraznost, jakou jen umělec dovede barvami vystihnouti, musí se v nich aspoň uznati správnost kresby ve všech detailech, čímž se prozrazuje jedna příznivá stránka povahy Wocelovy, totiž důkladnost a přesnost, osvědčující se také v jiném jeho konání. J. E. W. pokoušel se také o výjevy genrové, jakož i o portréty; i v tomto oboru docílil výsledků pěkných. Nejlepší své akvarely shrnul J. E. W. roku 1838 v celek a dal tomuto obrazovému albu (nyní ve sbírkách musea kutnohorského uloženému) název „Cestování od hor Karpatských k Severnímu moři“. Na titulním listě vykreslil péroem pohled na No-

⁵⁴ „Msta“

⁵⁵ „O pívodu duše“

⁵⁶ Diky absolutoriu gym. studií

⁵⁷ *Přísaha, drama ze st. Egypta, básně Propast, Sen starého hráče na citeru, Satanův monolog, Architas, aj.*

⁵⁸ „Základy nauky o českém starověku“

vé Hradý na Moravě; k jednotlivým obrazům pak připojil nápisy tyto: Radhošť, Propast Macocha, Krčma pod Radhoštěm, Starý Jičín na Moravě; Ukvaldy, Štramperk, Hostainov, Propast u Hranice, Náchod, Litice, Sněžka, Mnichovo Hradiště, Michalovice, Šternberg nad Sázavou, Chebský starý hrad, Aussicht in das Fichtelgebirge, Alexanderbad (Baiern), Insel Helgoland auf der Luisenburg (Baiern), Berneck, Bamberg (?), Rheinstein, Die Pfalz, Oberwesel, Die Katz (Katzenellenbogen), Koblenz und Ehrenbreitenstein, Rheineck, Steuerbord des holländischen Dampfschiffes Ludwig, De Heidentempel to Nymegen, Het Belveder to Nymegen, Loewenstein, De kajuit von de Stoomboot de Konigin der Nedrland, De toren Merwde, De Graftombe van Prins Willem de I., město bez nápisu, Het huis in bosch Oranienhuis, De groote markt to Rotterdam met bet standbeelt van Erasmus, kamenný lom na výrobu mlýnských kamenů (bez nápisu). Mnoho svých maleb rozdál J. E. W. členům rodin, u nichž byl vychovatelem, jakož i některým přátelům svým.

PŘÍLIŠNÁ HORLIVOST PROTIREFORMAČNÍ.

Casopis musea království Českého, r. 95 (1921) str. 78-79.

Jak velice jistým činitelům na tom záleželo, aby veškeré stopy víry pod obojí byly vyhlazeny, a jak houževnatě bylo k dosažení cíle toho pracováno, vysvítá z listu následujícího, který byl z konsistoře pražské zaslán Kutnohorským (Archiv města Kutné Hory č. 11020.). „Slovutné a mnohovzáctné poctivosti páni nám milí. Dochází nás toho jistá správa, kterak při chrámě Páně Vašem posavad jedna nádoba na způsob kalicha udělaná, z které někdy pod obojí přijímali, se vynachází. I poněvadž v tom způsobu k ničemuž potřebována býti nemůže, z té příčiny při Vás to dostatečně nařizujeme a otcovsky napomínáme, abyste naddotčenou nádobu ihned rozpustiti a z té materie jinší na nynější způsob kalich neboližto ciborium neb cokoliv jinšího, co by témuž chrámu Páně platně sloužiti mohlo, způsobiti nepomijeli, věduce o tom, že pokudžbyste to učiniti se spečovali, přinuceni skrze to budeme, takové nádoby se mocně ujíti a z ní, jak vejš dotčeno, kalich neboližto ciborium neb co bychom témuž chrámu Páně za nejpotřebnější věc býti uznali, způsobiti dáti. K čemuž že přijíti nedopustíte, anobřz se tak poslušně zachováte, se důvěřujeme a zůstáváme Vám při tom otcovsky náchylní.

Actum v arcibiskupské kanceláři Pražské 17. dne měsíce června 1667.

Jeho vysoce osvěcené knížetci Eminenti pana pana kardinala z Harrachu, arcibiskupa Pražského (titul) official i jiné arcibiskupské konsistoře Pražské raddy a assessores.

Sebast. Zbraslavský
official m. p.

Jindřich Meckenburger
assessor a canclř m. p.

kutnohorským

na rubu poznámka: Dotýče se nádoby stříbrné kostela Matky Boží na Náměti, aby rozpuštěna byla. Dom. Exaudi 2. Sabbato 16. Julii 1667.

FARA KAŇKOVSKÁ V 16. STOLETÍ.*

Časopis Společnosti přátel starožitnosti českých, r. 30 (1922), str. 93-106.

Fara na Kaňku u Kutné Hory hostila faráře svého zpravidla jen krátkou dobu; správčové duchovní přicházeli a nepobyvše tu dlouho, zase odcházeli. Proběhem asi 60 let, od roku 1516 do roku 1578, ve kterýchžto mezích časových lze podle zápisů zachovaných dosti bezpečně stopovati řadu kněží kaňkovských, vystřídalo se tu farářů třiadvacet!

Roku 1516 okolo 1. září umřel kněz Štěpán farář a byl poctivě pochován za účasti všech prelátů domácích i hostinských i všeho žakovstva, jak býval obyčej. Před tím ještě pan rychtář

*) Podkladem tohoto pojednání jsou následující archivalie kaňkovské: Rejstřík příjmův a vydání 1506. - Příjem a vydání pro záduší 1519. - Rejstřík kostelní 1549. - Kniha pořádku havířského na horách Kaňkovských 1562. - Kniha příjmův a vydání 1586. - Kniha památní při právě Kaňkovském, sepsaná Adamem Jiřím Grantzem. - Jana Hejzelný Památky král. hor. města Kaňku.

a páni půjčili mu k posvícení 1 kopy grošů a „v tom jeho Pán Bůh z tohoto světa pojal“; ztracenou kopy páni oželeli, zapsali ji do vydání s povzdechem „ta tam“ a jali se hledati faráře nového. Nejdříve (na začátku měsíce listopadu) zajeli páni do Košic pro kněze, ale bez žádoucího výsledku; další pak pokusy odložili do jara. Na Kaňku přísluhoval zatím kutnohorský farář Jan Buchal. Kollatorské právo nevykonávali Kaňkovští samostatně, neboť obec kaňkovská byla ve všem závislá jednak na šepmistrech kutnohorských, jednak na nejvyšším mincmistrovi; při volbě faráře bylo jim se raditi s arciděkanem a šepmistry kutnohorskými. Na začátku měsíce března roku následujícího (1517) začali páni vysílati posly do Nového Bydžova pro kněze Pavla, mnohokrát se scházeli v rathouze k úradám, často docházeli do Hory, také si kněze Pavla k sobě pozvali pro obapolné poznání, a při tom se hojně utrácelo z pokladnice obecní. Třetí neděli pak po Velikonocích si pro kněze Pavla dojeli v průvodu slavném zbrojně páni starší, páni konšelé i množství tovaryšstva, nelitující útraty za stravu, za koňský obrok i za jiné různé potřeby summou 6½ kp 22 gr 3½ den; novému faráři dali z milosti na „novosedlé“ půl kopy grošů.

Avšak již na začátku roku následujícího (1518) byla fara opět prázdná, a po Veliké noci nastala znova shánka po faráři. Tentokrátě běhali poslové do Žiželic, a v první polovici měsíce května přivezli páni na svou faru kněze Jana ze Žiželic. Téhož roku na začátku měsíce srpna fara opět osiřela: dosavadní správce její „seděl na rathúze v Praze“ a přese vše úsilí Kaňkovských nechali jej Pražané seděti (nevíme proč); až do konce roku nacházíme v kaňkovském Rejstříku příjmův a vydání stále jenom platy různé pro kněze Kašpara kaplana. Teprve na začátku roku 1519 začíná rejstřík hovořiti opět o faráři; zejména se tu dovídáme, že páni mu dali z milosti na cestu, když jest do Prahy jezdil po své potřeby, půl kopy grošů. Jaké to byly „potřeby“, prozrazuje rejstřík další položkou z roku 1520 při neděli Quasimodo, „když pan farář byl od pana administrátora o Svátosti do Prahy s panem děkanem obeslán o víru“, dali mu páni na cestu 1 kp gr z milosti. Když nebylo faráře, nesl hlavní tíži správy duchovní ovšem kaplan; kněz Jakub kaplan nesl břímě to od roku 1519 až do své smrti, která nastala roku 1524: zápis v rejstříku při neděli Benedicta praví, že dány 2 gr od hlídání komory kněze Jakuba nebožtíka.

Při roce 1525 Quasimodo klade se v rejstříku do vydání „ostatní stans panu faráři Janovi Šišmovi z Brodu Českého ve čtyřech nedělích 48 gr“. To byl opět nový farář a dokonce již na odchodu, neboť slovo „ostatní“ nutno míti za „poslední“; což se dotvrzuje také tím, že koupeno bylo nové lůže „pro pana děkana“, který s kaplanem, nově přistěhovalým, zatím přísluhoval až do neděle In voluntate, kdy se přibral farář nový. Kněz tento, jehož jméno nám není známo, vytrval tu sotva rok. Na sklonku roku 1526 přivezli opět nového duchovního pastýře kněze Duchka; že byl ustanoven farářem, soudíme podle hojně svačiny, jaká při uvádění kaplana nebyvala obyčejem. Když se rok 1529 chýlil ke konci, umínil si farář, odejítí z fary; při neděli In voluntate bral poslední stans. Nastaly časté chůze „o faráře“ do Hory, při nichž počet zádušní byl zatížen nemalou útratou; avšak teprve roku následujícího (1530) podařilo se získati faráře nového, kněze Jana; okolo neděle Exaudi I. přistěhoval Matěj pekař všecken statek jeho na jediné fůře. Při roce 1531 připomíná se opět nový farář kněz Václav; na něj žalují faráři vysokokostelský a námětský, že je nařknul na kázání v Gruntě, že jsou oni Hanuše zlatníka¹⁾ o hrdlo připravili a že jsou horší lotři nežli Hanuš“. Farář Václav troufal si obhajovati muže, jež kněží horší vyhlašovali za zatracence, za člověka scestného, rouhavého a všelijak stranného, o němž činili bouřlivá kázání proto, že jest jemu pohřeb dán a že jsou někteří z pánuv radních a obecních za ním na pochování šli. I stížili sobě kněží horšiti, jak jest jim to na pány hněvivo a nepřijemno, že jim o takových lidech bludných nedadí kázati a že jim chtí vyměřovati, co kázati mají, a tudíž že se jim lehkost děje. Nejvíce se durdil kněz Tomáš a krutou nesnášenlivost svou nepokrytě na jevo dával říka: že jest měl zvláštní milost k tomu kostelu u Náměti, než pro ten pohřeb Hanušův že všecku milost od téhož kostela odjal a dokud živ

¹⁾ Zlatník Hanuš z Řasné ryl kolký pro minci kutnohorskou.

že okolo toho kostela nechce jíti a na to místo hleděti. Nedivíme se tomu, že vážná tato roztržka záhy odpudila kněze Václava od fary kaňkovské.

Sotva rok minul, a nový opět farář kněz Florian (Florius) ujal duchovní správu na Kaňku. Okolo neděle Misericordia 1532 jej přivezli, neumíme říci odkud; víme toliko, že předešlé sídlo jeho bylo za vodou (za Labem?), poněvadž Kaňkovští, přivázejíce jej, platili „na břehu“ 52 gr, bezpochyby za převoz. Opětnou pak změnu na faře připomíná rejstřík při roce 1536: kolem neděle Vocem jucun. přijat byl nový farář a při uvádění projedeno a propito 47 gr 3 den. A opět 1541 přibral se na Kaňk nový farář Lukáš z Štřitěř; páni starší, vítajíce jej, s ním stolovali; tehdy stála pocta za 1 kp 55 gr 1 den.

Pyšně si vedli páni Kaňkovští, když roku 1546 na faru svou uváděli kněze Václava Beneše děkana Nymburského. S Hejzelnou, pisatelem památek král. hor. m. Kaňku, divíme se tomu, že děkan z města Nymburka neopovrhl farou kaňkovskou. Horní protokoly záhadu tuto poněkud objasňují prozrazujice, že 1547 Esto mihi kněz Václav Beneš farář kaňkovský od horního úřadu obdržel propůjčku na dole Kršnáku. Ale ani účast v dolování neudržela kněze Václava Beneše na Kaňku: již 1548 pryč se odebral, a na místo jeho téhož roku In voluntate přistěhoval se kněz Jan z Kouřimě. Jej provázal děkan kouřimský, též jiní kněží a přátelé, pro ně strojeny po dva dny hodokvasy na faře, takže na tu poctu úhrnem se sběhla útrata 7 kp 56 gr. Další změny vyličíme docela stručně: stačí jméno farářovo, rok a neděle, při které byl uveden. Roku 1549 Omnia kněz Adam z Prahy; 1551 kněz Matouš; 1552 kněz Bohuslav z Prahy, byl poslán administrátorem pražské konsistoře, jemuž se za to dostalo pocty 30 gr; 1554 Invocavit kněz Jan z Chrudimě; 1557 Spiritus dom. kněz Jan Mělnický z Rakovníka; 1558 Cantate kněz Lukáš z Prahy; 1559 Jubilate kněz Melchisedech z Janovic, který pak 1563 zemřel; 1563 Jubilate kněz Marek z Prahy; pro delší řadu let scházejí zprávy; 1576 Respice I. kněz Matěj z Pardubic; 1579 Adam Hrdesius Německobrodský.

Zprávy tyto jasně mluví, že fara kaňkovská nebyla z těch, kterých by se faráři nesnadno zříkali. Ale klamal by se, kdo by soudil, že byla chudá; po stránce hmotných výhod bylo lze ji klásti dokonce mezi fary cennější. Stálý důchod faráře kaňkovského možno nazvat slušným. Stans čili stojící vypláceli mu obyčejně po 4 nebo 5 nedělích; ze začátku 16. století bylo stanse týhodního 12 gr. roku 1530 pak vzrostl na 1 kp gr. Také mimořádně plynuly farářovi z pokladnice obecní dosti hojně příjmy: den Zeleného čtvrtka dávali mu páni 15-30 gr, o posvácení sud piva (nebo 1 kp), koledy 12 gr; Štědrého večera 10-30 gr, o jarmarce opatrovali mu pro kuchyni koření (pepř a safrán), přidávali mu na kožich asi 3 kp a byl-li oblíben, ještě četnými jinými dary milost svou mu projevovali. Nechybujeme asi, soudíme-li, že oltáře, jež byli sobě v kostele sv. Vavřince založili pořádkové haviřský, hašpléřský a trajvěřský, byly dosti hojně obmyšleny fundacemi, z nichž o každých Suchých dnech farář bral příměnky slušné. Obydlí měl farář v domě proti kůru kostela, jež páni starší roku 1509 koupili k záduší pro faru od Thovaryšky za 37 kp gr²); zahrada, z níž farář bral užitek, vzdělávala se na útratu obce.

Z přivtělené (jindy samostatné) kollatury gruntecké, k níž patřily osady Grunta, Libenice a Hořany, odváděn faráři kaňkovskému obilní desátek (roku 1546 žita a ovsy 51 korec a 3 věrtele), k tomu letníky a koleda štedrovečerní, jakož i úrok z dědin kněžských. Avšak pro příjem tento ocital se farář mnohdy v tuhém sporu se svými osadníky. Nechvalným příkladem ostatním osadníkům byl Jan Trčka z Lípy a na Lipnici, držitel statku libenického; násilně sáhnul roku 1530 na farní dědiny gruntecké, chtěje jich k svému užitku potahovati. Povstal spor vleklý, který byl skončen teprve 1535 smlouvou přátelskou, ujednanou prostředníky obou stran Albrechtem z Gutštejna a na Ronšperce, nejv. mincmistrem, a Václavem Žehušickým z Nestajova a na Žehušicích. „Farář kaňkovský“, tak bylo ujednáno, „ten aby v Gruntě vždy třetí neděli přisluhoval a osadním jako Kaňkovským aby posluhoval; a co faráři od té fary dáváno

²⁾ Obec kaňkovská koupila roku 1770 dům Špačkovský pro faru za 750 zl. a na úpravu toho domu vynaložila bezmála 2000 zl; k novému tomuto domu farnímu přivtělila pak zahradu od domu Smetiště řečeného, kterouž za 1½ korce obecního pole vyměnila.

býti má, na čemž se Kaňkovští s osadními snesou, to aby jemu dávano bylo, a což by se jim vidělo, to pro správu toho záduší M. Boží v Gruntě aby zanecháno bylo“. Avšak osadníci libeničtí nedbali smlouvy a povinovány desátek neodváděli dosti ochotně. Došlo až na to, že roku 1543 Lukáš farář kaňkovský dítěti paní Libenické z Vrchovišť svátosti podati se vzpěchoval. K odporu tomu pohnut byl z rozkazu starších obce kaňkovské, poněvadž Libeničtí desátky a letníky farářů pořádně dávatí nechtěli. Paní Libenická žalovala, a farář Lukáš byl obeslán do konsistoře pražské, by se ospravedlnil. Osadníci gruntečtí a libeničtí, spoléhajíce na bohaté nadání kostela svého v Gruntě, stále usilovali o to, aby páska, kterou ke kollatuře kaňkovské byli vázáni, se uvolnila. Obzvláště vážně a rozhodně pokoušeli se roku 1532 o úplnou odtržku, jsouce asi rozmrzeni častými změnami farářů na Kaňku a plynoucími z toho nepořádky ve správě duchovní. Pokus tento, jehož zdarem by se beneficium fary kaňkovské nemálo bylo zrušeno, byl mocným rozhodnutím z Prahy překaženo. Ale roku 1596 sedláci z Libenic a z Gruntů podnikli útok nový: „mimo starobylý způsob“ k posluhování v kostele grunteckém jednali faráře svého, pomíjejíce faráře kaňkovského. Tehdy páni Kaňkovští zakročili u hejtmána kolínského panství (k němuž Libenice s Gruntou byly přiřaděny) a ten jim slíbil, že starobylého způsobu měniti nedopustí, omlouvaje se, že jest se to bez vědomí jeho stalo.

Ke kollatuře kaňkovské byl příslušným též kostelík sv. Maří Magdaleny na couku Rejzském, jakož i obojí (hořejší a dolejší) Turkaňk. Kostelík dotčený stával na svahu kopců kaňkovských naproti Hlízovu (proti severových.). u něho byla kostnice se hřbitovem, kdež se pohřbívali hlavně dělníci horní. Říkali tam „na poušti“, snad proto, že se na samotě té usadil poustevník, který beze vši pochyby vykonával také službu zvoníka a hrobaře a kromě toho snad také hlídal stromy ovocné, podle kostelíka vysázené³). Poustevník u sv. Maří Magdaleny připomíná se již 1526; tehdy jej páni Kaňkovští podporovali drobnými dárky peněžními, na př. 1-3 gr „na stěví“ a j. a zásobovali jej též otěpkami; na sklonku 16. století obmysleli jej podporou vydatnější. Pro stravu docházel si poustevník do blízkého kláštera sedleckého, což vysvítá z položky v knize příjmův a vydání zapsané ke dni 4. ledna 1588: „když jednali se panem opatem kláštera Sedlec, aby poustevníku u sv. Maří Magdaleny, jakž od starodávna, stravu dával, utraceno 47 gr“. Na sklonku 16. století byli tu dokonce poustevníci dva: 1586 Jan Straka a Zajíc „starý poustevník“, a oběma se dostávalo z obecní pokladnice obvyklého platu. Místo po zesnulém Strakovi (na konci ledna 1587) zaujal Bernhart; při roce 1591 a 1592 nacházíme Josefa Fifka poustevníkem.

Ve vykonávání správy duchovní byli farářům nápomocni kaplani, jeden nebo dva, z nichž každý bral ročního platu 3 kp gr, a sice po 1½ kp o sv. Jiří a o sv. Havle. Farář s kaplany nemusil se starati o hospodářskou stránku správy kostela; tu sobě ponechali páni starší, kteří každého roku jmenovali k účelu tomu řadu „pánů kostelníků“. Přední jejich povinností byla řádná správa majetku zádušního. Řádem, který známe podle zápisu z roku 1530, jest vytčeno, jaké měl kostel sv. Vavřince příjmy a jaké bylo pravidelné vydání. Příjmy byly tyto: 1. každého ungeltu od pp. starších 2 kp 30 gr; 2. žebroty kostelní, kteréž se každou neděli činí; 3. žebroty, kteréž se k každým hodům od sousedův na světlo činí; 4. odkazy, kteréž se časem na obrácení k záduší dějí; 5. peníze z užitkův rolí osetých, a k tomu aby jim obráno a oddáno bylo čtyři kopy záhonův; 6. na pomoc spravení orby a žní aby jim každého roku z ungeltu vydáváno bylo 6 kp gr a k tomu 12 korců žita pro pana faráře z obecní stodoly. Naproti tomu měli páni kostelní vydání následující: 1. panu farář stans i také na pivo každého týhodne 1 kp gr; 2. na vino ku posluhování do kostela, jakž kdy potřeba; 3. všelijaká jiná panu farář vydání, jako na koření do roka 3 kp 51 gr 3 den, na vepře místo sádla 2 kp gr, na posvícení sv. Maří Magdaleny a sv. Vavřince 4 kp gr, na půl kamene svíček 30 gr, soli jednu prostici aneb co se spotřebuje, žita sutého na jeden každý rok 12 korců, od komží do kostela praní každého roku a mýdlo 1 kp gr a jiné všecky věci od nádobí dřevěného a pobíjení kádi vedle najednání a vyměření; 4. dříví a uhlí na faru aby spravovali a kupovali; 5. bylo-li by buď na kostele nebo

³) Roku 1594 utrženo za ovoce u kostelíka sv. Maří Magdaleny 20 gr.

na faře anebo při kostelíku sv. Maří Magdaleny jaké opravy potřebí, totěž aby opatřiti a opravití dáti povinni byli; 6. světlo voskové na oltáře i k jiným potřebám aby kupovali a jestli co jiného na kostel nebo faru potřebného, aby to vše opatrovali. Na takové pak vydání kdyby jim nahoře oznámené příjmy nepostačovaly, to na pány starší aby vznesli a od nich dalšího opatření čekali. Pánům kostelníkům bylo dále hleděti k tomu, aby udržován byl pořádek v kostele, a bylo jim též dbáti toho, aby prameny a praménky příjmu do pokladnice zádušní nikdy nevy-sychaly. Vizme, kterak různé úkoly tyto byly rozděleny mezi jednotlivé pány kostelníky. Při obnově roku 1583 byli zvoleni: první hospodář, k oltářům dva, k mřížím k světlu jeden, k žebrotě u stolce u kostela čtyři, z kostela psy ven vyháněti čtyři.

Nemálo důležitým úkolem byla také správa kostelního inventáře. Klenoty kostelní chovaly se v bezpečném úkrytu v sklepech nad sakristií, kterýž byl uzamčen tak, že jeho opatrovníci jeden bez druhého ke klenotům přistoupiti nemohli. Podávalé soupis z roku 1521, z něhož lze poznati, kolik „mají páni Kaňkovští a obec kostelních klenotův“; klenoty byly zejména tyto: monstrance stříbrná a v ní měsíček pozlacený a k ní dva feřlíky dobrá, monstrance mosazná všední a k ní kus feřlíku dobrého, na archu feřlíkové 3, kalichů stříbrných 12, mezi nimi 2 pozlacená a jeden veliký s čípkem pro nemocné, pušky stříbrné 2 a zlatohlavové 2, stříbrné lžičky 3, křížmář stříbrný a pozlacený.

Dále se jmenují v soupise: 2 čepce na kalich pro nemocné, pallí velikých na oltář 9 a malé pod monstranci 4, ubrusův na oltář 10 a horších 12, do sínce na stolec 2 ubrusy, korporálnice jsou 2 a v nich 6 korporálů, svícnův cínových na oltář 10 a mosazné 4, ornátů 6: jeden zlatohlavový, druhý amchový, třetí axamitu červeného, štvrtý zelený, pátý bílý, šestý černý, ubrus na pulpit 1 a příkrývky na pulpit na oltář 3, komže kněžské 3 a zvoníkova 1, štuoly 4, zvonců u oltáře 7, kadidlnice 2 mosazné, misálové 4, viatik 1, jedny latinské a české knížky, jedny s omelím, knihy žakovské: gradual na pergameně veliký a 2 na papíru, antifonáře 2 na papíru, kancionali velicí v destkách 2, malý kancional v koopertuře jeden, specialníci sou tři, žaltářici imprimovaná 2 a psaný jeden a od Kuby dva, svícen železný na kruchtě před pulpit 1 a v kapli též před pulpit jeden železný, štanda cínová k vínu 1 a flaška k vínu 1, konve hubaté cínové 2, ampulka v půlpintě vína jedna, ampulky malé 4, lavátoř cínová v kaple, orlojik sutý na oltář, formy oplátkův péci 2 a železa jako vykružují oplátky, skřídlice cínová, 2 komže nové, ubrus na kazatedlnici a na pulpit také 1 ubrusec.

Inventář kostelní se časem rozhojňoval: 1522 koupili páni ornát bílý a kápi; 1524 kněz Jakub poručil k záduší sv. Vavřince kalich stříbrný vnitř pozlacený a mšál; 1543 byly za 17 gr opatřeny dva postavníky, kteréž před knězem, když podává těla a krve Páně, záčkové nosí; 1555 konváři Klabalovi za dvě ampulce dáno 16 gr; 1559 koupena nová kružadla k voplatkům za 3 gr atd. Avšak inventář kostelní se též ztenčoval a to nikoliv pouze opotřebením. 1525 kostel vyloupali f 5. v noci na pátek před Božím narozením; co ruce zločinné z kostela odnesly, pověděti neumíme. Při přehlídce roku 1619 napočítali mezi klenoty kalichův čtrnáct. Tak veliký poklad neměl přece ladem ležeti; předem bylo nařízeno pánům kostelníkům, aby stanovili přesně cenu toho všeho: Jiřík Kolínský s Jiříkem Stropem kalichy z truhly vybírali a jednotlivě je kladli na váhy, které držel Jan Čáslavský, písař Zigmund Brodský pak do tabulek zapisoval. To vše dalo se tajně; avšak než třetí den minul, proneslo se, že klenoty kostelní budou z části do mince prodány a za peníze stržené že bude k záduší sv. Vavřince koupena role. Co se po Kaňku trouсило jako pověst, stalo se brzy skutek: většina klenotův chrámových byla zmincována, z kalichů se „chudátko sotva obhájil“ pěkný kalich po panu Jiříkovi Tanečnem,⁴⁾ pozlacený všecken, na jehož spodku vyryto stálo „Agnus Dei qui tollis peccata mundi“. Za všecko (bylo toho 44 hřivny 1½ lotu stříbra fajnu) utrženo bylo v minci 519 kp 57 gr; z těch pak vydáno 310 kop gr za čtyři kopy záhonů na roli Dobšovské nad Šipčím níže vinic pod vrchem Špicberkem, a ty byly dány k záduší kostela sv. Vavřince.⁵⁾

⁴⁾ Jiří Tanečný býval horním štolmistrem na Kaňku. Rezek, Dačický II. 24 a 32.

⁵⁾ Zmincování klenotův proti pouhému zaplacení minckoštu povolila král. komora česká dekretem ze

Zprávy předeslané jsou dokladem, že faráři kaňkovskému nebylo snášeti nedostatkův hmotných; a přece málo který k faře přilnul. Příčinou nápadného zjevu tohoto byly snad druhdy osobní zájmy toho kterého kněze; avšak fara kaňkovská byla zatížena jistými velice vážnými vadami, jakých jinde nebylo. Hornická chasa byla vždy náchylná k rozpustilosti a svévoli. Úřad horní musil veškerou svou moc vynakládati, ani nesměl rychtář s pacholky svými si hověti, měla-li býti zachována jakž takž kázeň mezi dělníky hor kaňkovských. Někdy nebylo ani rámě rychtářovo dosti mocným na ukročení nevázané a rozvášněné čeládky. Roku 1593 hašplíř Hošek z vězení, v němž byl pro výstup jakýsi držán, mocí utekl a při tom Jiříka Žaluda rychtáře „na zem potřel“; za to pak seděl po tři soboty u planěje na ostrach jiným. Roku 1610 Kateřina Machová vdova, jsouc od práva kaňkovského právu kutnohorskému vydána, byla rychtářem kaňkovským Janem Hoškem až na kamenné stezky za Kaňk vyprovozena. Tu Jan Holek, dělník horní, s nemalým houfem jiných dělníků s kyji a sochory v cestu vešel rychtáři a Kateřině Machové zbránil, aby do Hory do šatlavy nechodila; proto rychtář, vida při tom nebezpečnost svého života, touž Kateřinu zase zpátkem do vězení kaňkovského odvedl; služebníci pak práva kutnohorského, kteří pro Kateřinu Machovou byli vysláni, obávajíc se, by tu zbití a pomordování nebyli, musili utéci. Potom táž Kateřina Machová ihned nazejtří původem a příčinou Jana Holka z vězení „marštálky nové“ na Kaňku se dobyla ven a prchla. Bylo-li zle ve dny všední, kdy dělníci, zmožení jsouc únavnou prací, toužili večer po klidném odpočinku, bylo ve dny sváteční velice zle; zvláště o posvícení rozpoutaly se vášně všeliké v naprostou nevázanost, a rychtář s pacholky svými neměl klidu ve dne ani v noci. Není divu, že „žila“ rychtářova častěji se obnovovala; na hřbetech tvrdých tříštila se i pádná žila častým upotřebením (roku 1592 platili za novou žílu 40 gr).

Býti duchovním pastýřem stádu, v němž všeliká neřest bujela a kde žádné úsilí k nápravě nevedlo, mnohemu faráři se asi brzy znechutilo i přes to, že upřímná jeho snaha vrchností světskou vážně byla podporována. Tak byly od roku 1566 v Kutné Hoře i na Kaňku „pro přetržení neřadův“ vyhlášeny nové říznější artikule, z nichž vyjímáme tyto: 1. v neděli ve dvě hodiny na noc (podle českého orloje) a potom jiné dny ve tři hodiny na noc na rathouze zvoněno bude, a kdožbykoli po tom zvonění od rychtáře v domě šenkovním postižen byl, ten každý má do šatlavy vzat býti; 3. koho by rychtář po zvonění zastihl, an se s kobzami procházejí, vejskají, zpívají a lidem dobrým, zvláště nemocným pokoje nedávají a lidi děsí, ti všichni aby do šatlavy bráni a vedle uvážení panského pokutování a trestání byli; 7. kdo by ve dni nedělní a sváteční na víních pálených i jiných nápojích o kázání byl od rychtáře postižen, ten každý, též i šenkýř mají do vězení vzati a pokutováni býti.

V téže asi době byl před kostelem na Kaňku postaven jakýsi pranýř, jemuž lid přezděl názvem „drška“; byl to sloup dubový, do země zapuštěný, o čtyřech kruzích neb obojích železných. Určen byl pro výstupky rázu náboženského: kdo by se čeho dopustil proti Pánu Bohu, byl od biřice u sloupu přimčen za krk a v tom přimčení držen do času uloženého; když pak byl puštěn, musil biřici dáti 3 krejcary. Padesát let stál tu pranýř na ostrachu. Roku 1618 ten týden po neděli Protector v noci se středy na čtvrtek byl kýmsi ze země vyvrácen a převržen; když pak nikdo o jeho obnovení se nestaral, vytáhl jej Matouš Sládek hlásný sobě na věž, aby měl čím topiti. „Tu ta drška sežrána jest skrze oheň a tak vzala skončení své.“⁶⁾

Duchovní správa byla faráři kaňkovskému znepríjemňována též rozháraností poměrů náboženských. Tou ovšem nebylo v 16. století tíženo jediné Kutnohorsko; ale tam se protivou přístrořovaly nesrovnalostí ve víře jednak u lidu dělného, který se všech stran houfně sem se hrnul, jednak u kněží samotných, kteří mnohdy s kazatelen hádky náboženské živili a sebe

dne 12. máje 1620 odůvodňujíc rozhodnutí své tím, „že se to obce kaňkovské, nanejvýš skrze stavunky schuzené, dotýče“ a vymiňujíc si, „aby to v tajnosti zůstávalo, a jiní toho příkladu následovati neměli.“ Pam. kniha kaňk. č. 141.

⁶⁾ Památní kniha kaňk. č. 135.

navzájem často pro malicherné rozpory tupili a kruté pronásledovali.⁷⁾ Kaňkovští nebyli ve víře za jedno s Kutnou Horou a odchylovali se od ní v nejedné věci. Roku 1618 chtěli osadníci na Kaňku, aby farářové jejich, přísluhující v kostele, užívali ornátův; pokorně šli pro ponaučení k arciděkanovi horskému a obdrželi od něho prohlášení, že „pro vzdělání církve a posluchačů neškodí ornátu užívatí“. Méně shovívavosti než pan arciděkan projevovali páni šepmistři kutnohorští vůči věroučným odchylkám farářů kaňkovských. Když roku 1544 kněz Lukáš farář kaňkovský v pondělí velikonoční šel v klášteře Sedleckém pod nebesy a na sv. Trojici v témž klášteře kázal při nové mši, byli páni šepmistři pro to nemálo rozezleni. Obešli starší obce kaňkovské před sebe a zle se na ně obořili, že trpí takových nepořádků od faráře svého, pravíce „že jest toho učiniti neměl jsa pod obojí způsobou, a jestliže chce bláznem býti, nechť sobě dá věnec (na hlavě) udělati a se oholiti“; také mluvíce, „že jest kněz slepý a cocles na obě oči (viděl snad pouze jedním okem a proto mu asi přezdívalo „Cocles“). Avšak soudíme, že pravou příčinu tohoto rozhořčení dlužno hledati v tom, že obec kaňkovská, vzkvétajíc následkem úspěšného dobývání rudy měděné a kyzu, projevovala více samostatnosti, než pánům šepmistřům bylo vhod. V jisté suplice s trpkostí žalují starší obce kaňkovské, že by Kutná Hora chtěla mítí obec kaňkovskou pouhým „podsedkem nebo ještě méně nežli podsedkem“; ale utěšují se slovem královým, které je povyšuje na „druhé Horníky“. Kaňkovští podali proti Horníkům, je tísničím, stížnost nejv. mincmistrovi Albrechtovi z Guttnštejna a dosáhli toho, že král vydal přísné poručení, aby šepmistři proti Kaňkovským „nic takového ani proti kněžím jich nebrali, nýbrž při starobylých pořádcích je zanechali“. Také dvojí konsistoř - pražská a kutnohorská - vadící se a hádající o svrchovanou moc nad kněžstvem v obvodě Kutné Hory, nemálo ztrpčovala mysl faráře kaňkovského. A vedle toho jevil se druhdy opat kláštera Sedleckého vůči faráři kaňkovskému býti sousedem nevládným a osobivým.

Vzácným příkladem vytrvalého zapírání sama sebe jest kněz Adam Hrdesius Německobrodský, též prostě Adamem Brodským zvaný, který za neutěšených poměrů, zpředu vylíčených, faru kaňkovskou spravoval „půl sedmnácti léta bez kolikas nedělí“. Pražskou konsistoř byl potvrzen dne 16. ledna 1579. Ani on nebyl ušetřen svízělů, kterými nejeden předchůdce byl odpuzen od fary kaňkovské. Citován byl konsistoři pražskou roku 1587 dvakráte. Příčiny tohoto obeslání nedovedli jsme vypátrati, ani neumíme jí se domysleti. Vždyť ještě roku 1586 f 3. post Cantate administrátor (a farářové) konsistoře arcibiskupství pražského pod obojí přijímající, odesílaje knězi Adamovi Brodskému sacros liquores (svaté oleje) velice laskavě jej oslovuje a děkanem jej tituluje⁸⁾; nařizuje mu, aby tyto svaté oleje rozdělil mezi jiné spolubratří kněží, k správě děkanství jeho přináležející krom frankfurtských, lipských a vitemberských, kteří nejsouce žádní kněží nejsou hodni, aby se toho dotýkali měli, ani aby k oltářům božím připouštění byli; dále vyzývá kněze Adama, aby všech bratří, k správě jeho děkanství přináležejících, k sobě povolal a je napomenul, aby kázání slova božího pokojná podle výkladu svaté obecné církve křesťanské činili, řády a ceremonie církevní strany pod obojí při služebnostech církevních aby drželi a zachovávali, aby žili životem kněžským příkladným, oděv poctivý bez nádherností světských aby nosili a za pleš se nestyděli; a na konec kněze Adama vybízí, „abyste nám všecky kněží děkanství Vašeho poznamenané poslali a při tom oznámili, od koho jest který z nich ordinován, kterak se jest na tu faru, kde na ten čas obydlí své má, dostal, a byl-li by který z nich vskutku ženatý aneb jinak neřádný“.

První citací neměla zjevného účinku; když se v měsíci srpnu téhož roku citací opakovala, nastalo jakési znepokojení. Ale páni Kaňkovští již věděli, kterak možno konsistoři pražské čelití úspěšně; utekli se o pomoc k nejvyššímu mincmistrovi, neboť věděli, že odtud se dostane věc před samotného krále. Aby počínání toto nabylo větší váhy, požádali starší nad havěři a

⁷⁾ Obširně vypisuje Jos. Šimek v článcích: Poměry náboženské v Kutné Hoře v Časop. Čes. Musea ročn. 1905, 1906 a 1907.

⁸⁾ Adam Brodský býval dříve děkanem ve Vysokém Mýtě (výpisky J. J. Řeháka).

rada perkerverku kaňkovského za podporu císařů rychtáře i pány šepmistry a spoluradní listem důtklivým. V suplikaci, prostřednictvím nejvyššího minemistra královi podané, bylo vylíčeno, „že by se již nemalý počet té horní čeládky a zběří, kteráž z mnohých a rozličných krajín tu přichází a trvajíc při díle horním od téhož faráře slova božího poslouchá a velebných svátostí požívá, s nemalou pohrůžkou slyšeti dali, že jemu do konsistoře odejíti nikoliv nedopustí...“ a že jest se obávati, „kdyby týž kněz od nich vyzdvižen býti měl, že by skrze to nějaký horám škodlivý rozbroj a pozdvižení pojítí mohlo“. Pohrůžky tyto přiměly krále Rudolfa k tomu, že (listem datovaným na hradě Pražském v pátek po památce Nanebevzetí P. Marie 1587) konsistoriánům pražským poručil, aby „od takového svého předsevzetí upustili, kněží horských tím způsobem neztěžovali a tudý lidu horního, bez kteréhož hory státi nikoliv nemohou, ku pozdvižení a rozbroji na naši a těch hor škodu příčiny nedávali...“⁹⁾ Kaňkovští spokojeni tímto rozhodnutím královským dali sobě poříditi jeho opis, kterýž pak uložili k mandátu krále Maxmiliána „de non citandis plebanis Cuttnensibus et Kangковиensibus“ z roku 1574. Konsistoř pražská se odmlčela, ale nikoliv na dlouho; roku 1593 citovala faráře Adama znova, 1594 opět a posléze 1595 na krátko před jeho smrtí. O příčině poslední této citace píše Zikmund Winter v Životě církevním na str. 353; kaňkovský rejstřík příjmův a vydání pak věrně zapisuje útratu sběhlou při pochůzkách, jež bylo pánům Kaňkovským konati v té pří s pražskou konsistoří.

S opatem kláštera Sedleckého znesadil se farář Adam roku 1592; nevole vznikla tím, že farář Adam k stavu manželskému potvrdil osobu, která byla poddána klášteru. Opat zle se horšil, a farář Adam byl volán do Hory před pány šepmistry, jimž rozmiška s opatem nebyla nijak vhod. Také páni Kaňkovští tuze se snažili, aby nevole byla upokojena; vysílali zástupce své do Hory „pro naučení“ i k opatovi, a při tom se hojně utrácelo. Když pak opat trval na tom, aby kněz Adam byl pokutován, došlo na to, že sám císař rychtář a někteří z prostředku pánův šepmistrův dojížděli k opatovi a s ním jednali o uklidnění sporu, až toho dosáhli, že opat od pokuty upustil.

Ve druhé polovině 16. století každého téhodne z královské mince připláceli na vydržování kněží kaňkovských, na žáky a hlásné po 1 kopě 3 gr; čeho se nedostávalo, doplácela ovšem obec kaňkovská, - a nebylo toho málo: vždyť farář bral týhodního stanse 45 gr a k tomu po 15 gr týdně na pivo; další příjmy farářovy byly: vepř nebo sádlo ve 2 kopách gr, o hodech vánočních dvě husce slané (asi v 25 gr), k pouti sv. Vavřince a sv. Maří Magd. po 2 kp, jarmarcales na kořená 1 kp 17 gr 1 den, na podzim půl kamene svíček lojových (v 25 gr) a jistá dávka uhlí, dříví a soli. Četné svršky, které patřily jaksi k stálému inventáři farnímu, byly pro nového faráře nově pořizovány anebo opravovány nákladem obce, zejména: ubrusy a ručníky, hrnce měděné do kamen, různé nádoby do kuchyně, cínové konvice, talíře a svícny, umývadlo, kádě, vany, necičky a podobné. Pokladnice obecní nenesla toliko náklad za všecky opravy na budově tarní, nýbrž i za vyklizování marštale, od rytí na zahradě, od okopávání a oklešťování štěpův a sbírání housenek, od hrabání a sklizování listů a jině.

Farář Adam Brodský byl ženat; při jisté smlouvě svatební roku 1583 jest připsáno, že byl přítomen „kněz Adam farář kaňkovský a paní Anna farářka“.¹⁰⁾ Při roce 1591 připomíná se Václav Hrdesius Brodský jakožto farář u sv. Barbory v Kutné Hoře¹¹⁾; snad byl bratrem Adamovým.

Čtihodný kněz Adam Hrdesius Brodský roku 1595 v úterý po neděli Dum clamarem (dne 1. srpna) z tohoto světa prostředkem smrti vykročil a nazejtří ve středu byl v kostele sv. Vavřince proti velikému oltáři pochován. Ke hrobu jej doprovodili arciděkan horský s jinými faráři, jichž do patnácti bylo, též s jinými poctivými pány a přáteli i s žákovstvem; za průvodu pohřebního ozýval se též hlahol zvonů horských.

⁹⁾ Archiv kutnohorský č. 3928.

¹⁰⁾ Kniha pořádku havíř. fol. 109v.

¹¹⁾ Nováček, Listář školství kutnohor. str. 47. a 48.

Zprávy listinné, jimiž se působení kněze Adama Hrdesia na faře kaňkovské osvětluje, doplňujeme podobiznou jeho, která se do dneška zachovala ve svěžesti téměř původní; podobizna tato, která štětcem dovedného malíře byla roku 1590 způsobena, visí v museu archaeologického sboru „Wocela“ v Kutné Hoře. Obraz jest malovaný na dřevě; velikost jeho (bez rámu) jest 68 × 102 cm. Staříčský kněz v černé sutaně se širokými rukávy klečí před Ukřížovaným, zbožně naň upíraje jasné zraky své; zdravá kypící tvář jest vroubena bělostným vousem, jenž splývá širokým proudem od brady zakrývá poprsí z veliké části. Zpod vysokého stojacího límce kněžské sukně vyčuhuje okruží bílé škrobené, vlnitě zprohýbané; podobným, ovšem drobnějším, okružím lemována jsou též zápěstí obou rukou,¹²⁾ z nichž levá drží obtloustlou knížku v červené vazbě, pravá pak se klade na hrud', jakoby projevití chtěla pokoru a oddanost. Pozadí jest oživeno architekturou a křovisky. Pod obrazem spatřujeme namalovanou kartuši stříhu renesančního, v níž napsáno toto: SACERDOS ADAMVS HRDESIVS TEVTOBRODENVŠ ~, vedle písmem drobnějším: A° 1590 HK (malířova značka?); na dolější části rámu připsáno: Obiit prima die Augusti Hora 12. Anni 2C : 1595 : ~

Než byl získán nový farář, přísluhoval na Kaňku kněz Mikuláš, děkanem horským doporučený. Pro faru kaňkovskou vyhlédnut byl tentokrát kněz Vít Phagelo Písecký. Tři osoby ze středu pánu Kaňkovských vyslány byly s dvěma koňmi a pacholkem uprostřed měsíce září do Svinčan k dotčenému knězi, aby jemu poctu od vína dovezli a s ním o přijetí fary od sv. Havla nejprv příštího pojednali. Kněz Vít faru přijal; dne 7. října přijel opět písař kaňkovský do Svinčan, aby na místě postavil, kterého času a s kolika vozy by pro přesídlení posláno býti mělo; a již za týden tu bylo šest koní s fasaňkem, aby napřed aspoň nejnnutnější věci byly převezeny. Dne 18. října pak vypravili Kaňkovští tři osoby s 18 pacholky a 27 koňmi, aby faráře nového v průvodu okázalém ze Svinčan na Kaňk uvedli. Dne 2. listopadu vykonán slavný obřad přijetí se všemi obvyklými poctami u přítomnosti arciděkana Jakuba Melisea Krtského a některých pánův z prostředku pánův šepmistřův vyslaných; na útratu za jídlo, pivo a víno naloženo tehdy 6 kp 39 gr 5 den! Farář Vít Phagelo, jsa vdovcem a otcem dítek z prvního manželstva, oženil se roku 1600 opět, a sice s Annou, pozůstalou dcerou po neb. Janovi Dubovi; mezi svědky svatebními jmenuje se též arciděkan horský Václav Štěpán Teplický.¹³⁾

Jak dlouho Vít Phagelo na faře kaňkovské vytrval a kdo byl bezprostředně nástupcem jeho, pověděti neumíme; víme, že roku 1612 byl tu farářem kněz Václav Cardus Třebíčský; bylť asi zámožný, neboť on a manželka jeho Kateřina téhož roku koupili sobě v Kutné Hoře dům s zahrádkou v ulici za Kotkovic od Anny po neb. Lorencovi Vlachovi zůstalé vdovy za 150 kp gr č.¹⁴⁾ O faráři následujícím Danielovi dovídáme se ze zprávy o žalostné pohromě, která 1615 na hory kaňkovské přikvačila: v sobotu po sv. Dorotě dala král. komora prohlásiti resolucí, aby kaňkovské doly byly spuštěny, a dělníkům při horách bylo doporučeno, aby se živností opatřili jinde, jak kdo kde viděti a rozuměti bude. Nedívíme se tomu, že pisatel Paměti staročeského horního města Kaňku, hluboce jsa dojat touto katastrofální událostí, vidí tu jakousi příčinnou souvislost s předcházejícím (ve středu po sv. Dorotě) úmrtím kněze Daniele faráře kaňkovského; píše doslova takto: „Pán Bůh dopustil hned po dobrém správci církevním na obecní správu nemalou ale velikou škodu na kaňkovskou obec, tak jako na Sodomu a Gomoru, když onoho Lota spravedlivého z Sodomy Bůh vyvedl a nám kněze Daniele prostředkem smrti pojal z toho světa pro nevděčnost slova božího...“ Přirovnání toto není sic dosti přílehavé; ale prozrazuje zřejmě, že kněz Daniel požíval u svých osadníků lásky měrou značnou. Nástupcem Danielovým byl kněz Jiří Gaudulin Třebechovský; v Památné knize kaňkovské zachoval se opis jeho listu ze dne 13. máje 1615, jímž se dotazuje primátora a starších nad havěři perkverku kaňkovského, „kdy vůle pánův bude, jak pro mne tak pro mé věci se vypra-

¹²⁾ Takováto výzdoba oděvu byla tehdy kněžím přísně zakazována jakožto „rozkošná“, Winter, Život církevní str. 654.

¹³⁾ Kniha pořádku havířského fol. 124.

¹⁴⁾ Archiv kutn. Lib. her. 1584-1605. G. 17.

viti“.

Se zlou se potázali Kaňkovští, když roku 1618 na faru svou uvedli kněze Adama Bielského z Zbraslavic, neuradivše se dříve se šepmistry kutnohorskými. V neděli 21. dne měsíce října přijel nový církevní správce na Kaňk. Starší obce a pořádkův přivítali jej obvyklým vínem a uvedli jej do kostela, kdež kněz Václav Wideman učinil případné kázání, po němž následovalo obřadné přijímání nového faráře; naposledy odevzdána mu část kostelního inventáře, zejména dva kalichy, patena, veniamina, pašije a dvě komže, také na faře mu byly vykázaný věci inventární, které faráři byly svěřeny k užítku jeho. Avšak ihned následujícího dne z rána byli páni Kaňkovští obesláni do Hory před pány šepmistry, aby přišli vyslechnouti velikou a velice trpkou „concrepatio“, kterouž k nim jménem všech šepmistrův promluvil Mikuláš Vodňanský, tehdy primas, slovy těmito: „Kterak vy tam na tom Kaňku obecní věci spravujete, předně žádušni, o své ujmě činíte, jak chcete, a teď jste kněze sobě tam přistěhovali bez dotazu pánův šepmistrův a pana arciděkana; protož se Vám poroučí, od sv. Jiří jiného kněze abyste sobě zjednali a tohoto abyste odbyli...“ A zakončil pohrůzkou, „že vám ty pořádky tam odejmeme a něco víceji pro takové vaše neřády“. Když kaňkovský primas Jan Čáslavský na druhý den šel z díla z Turkaňku, povzdechl si, že „nestojí o to, aby šel do smrti do Hory“. Ubohý kněz Adam Bielský, jehož se hněv pánů šepmistrův dotknul velice krutě, nedočekal lhůty výpovědní, roznemohl se těžce a roku 1619 zemřel; zůstavil vdovu a syna Jeremiáše, z prvního manželstva měl syna kněze na Moravě a dvě dcery vdané v Litoměřicích. Na uprázdněnou faru pak 1619 dosedl kněz Jan Klaudián Berounský z Chvatlin.

DŮM S PŘÍHANOU ZLOČINU.

Kutnohorské příspěvky k dějinám vzdělanosti české, řada II. (1925), str. 39-41.

Dům čp. 32 v ulici, kterou za starodávna nazývali Mincířskou, kudy se chodí kolem Hrádku k chrámu sv. Barbory, zasluhuje povšimnutí. Po stránce architektonické není dům ten, nyní dvoupatrový, nijak zajímavým; avšak s ním jest spjata jistá vážná epizoda ze života krále Vladislava Jagajlovce, které nelze upřítí historického významu.

Dějepis obšírně vypravuje o tom, jak byl uherský král Matyáš Korvinus velice žádostiv koruny české, pro kteroužto příčinu i válku záludnou zdvihl proti tchánu svému králi Jiříkovi Poděbradskému a vůbec Istně a zrádně proti němu si vedl. Méně známo jest, že týž král Matyáš, zle jsa pohnán nezdarem svým při volbě nového krále po smrti Jiříkově, strojí bídné úklady o bezživotí krále Vladislava a že se neštítal najmouti traviče, aby krále Vladislava sprovodil se světa. Kdyby se podnik ten byl zdařil, bylo by znova oživlo nebezpečí, jaké království Českému po smrti krále Jiříka Poděbradského ze zahraničí hrozilo, které však volbou Vladislava bylo jakž takž zažehnáno. Bylo štěstím pro Český stát, že zločinný podnik ten nevyspěl k obmýšlenému zakončení.

Zchudlý panoše kutnohorský Jiřík Hlucký uvolil se, státi se nástrojem chystaného zločinu za slíbenou odměnu 20000 zlatých uherských. Ze závdavku 1800 zlatých koupil sobě Hlucký 1473 na začátku masopustu dům svrchu dotčený, tehdy Pískovský řečený, od Oldřicha Bradáče z Toušně za půl páta sta zlatých a za kůň, zaplativ hotovými zlatými úplně a docela. (A. K. Reg. hered. 1442-78 V. 63) Spoluvinníkem Jiříka Hluckého byl pražský apatykář Tomáš. Oba spiklenci umožnili sobě nenápadný stalý styk vzájemný tím, že Tomáš 1473 se domohl svolení panského ku zřízení apotéky v Hoře, v domě Jiříka Hluckého (A. K. Reg. rubeum K. 12). Avšak úklad byl prozrazen, když Hlucký v Benátkách Vlaských projednával koupi jedu zvláštního, tak prudkého a účinného, aby pouhé již vdechutí výparu jeho usmrtiti mohlo. Králi Vladislavovi, který byl právě na cestě do Kladska, poslán varovný list, a tím byl zločin zmařen. Jed prý byl nalezen v příbytku Hluckého v pušce cíněné. Když se stal vražedný úmysl travičský takto zjevným, byli oba vinníci zatčeni a na Karlově Týně uvězněni. Oba byli zmučeni a záhy zemřeli (Tomek Dějepis Prahy VII. 342, 347).

Dům Hluckého spadl na krále. Současný zápis v městském archivu kutnohorském hovoří

o té věci takto; „Kúpený od Hluckého dům dán od krále Vladislava. Králova milost poznáv úklad, kterýž Uher (král Matyáš) jednal skrze Hluckého, že týž Hlucký vzem 1800 zlat. uher. od Uhra, měl krále a pána našeho otrávit; a jeho milost způsobem božím skrze výstrahu lid-skú toho jsa sproštěn, rozkázal jest Hluckého jíti, a potom na Karlštejně mučen jsa po drahném čase jest umřel. Takž jeho král. milosti slušné se zdálo, aby žena Hluckého i s dětmi byly vypověděny, jakož se tak stalo. I v tom urozený pan Bierka Bernarth z Nasilé, komorník krále milosti, a Jan z Rúpova, hofmistr ty časy dvoru královského, vyprosili sú dům a statek Hluckého. A když to jeho k. m. znesl na pány šepm. a konšely, páni znajíce, že ten dům kúpen jest za ty zlaté, kteréž vzal za nevinnú krev Hlucký, tomu jsú neotepřeli; než což jest žena jeho měla od otce svého, to jsú páni, vedle práv obdržavše, jí navrátily, přepis listu kní-žete Přemysla králi milosti okázavše, že jeho milost nápadův tu nemá, rozkázali jsú to zname-nati. Act. anno 1474 v puostě. - Ale by ten dům byl kúpen za statek spravedlivě příšlý, byli by se páni v tom měli vedle práva“ (A. K. Reg. rubeum K. 19). Na jiném místě čísti lze stručnou poznámku tuto: „Ten dům spadl na krále pro nešlechtnost Hluckého, protože není kúpen za statek vlastní, než za nevinnú krev. I dal jej král Vladislav JMt panu Bierkovi a Rúpovskému“ (A. K. Reg. hered. 1422-78 V. 63).

Dům nezůstal dlouho majetkem jmenovaných dvou milostníkův královských; už roku ná-sledujícího 1475 odkoupil jej od nich Simeon Semenek z Vrchovišt, úředník mince, za 200 zl uher. A co bylo zaseděných daní z toho domu za obou dřívějších majitelů, to páni ku přimluvě pana Beneše, mincmistra, prominuli a Semenkovi ustanovili z toho domu lozunku 100 zl (A. K. Reg. hered. 1422-78 V. 86).

KRONIKÁŘSKÉ ZÁPISY V STARÉM KALENDÁŘI.

Kutnohorské příspěvky k dějinám vzdělanosti české, řada II. (1925), str. 44-48.

Kalendáře, i z doby starší, bývají prokládány prázdnými listy, určenými pro zapisování zpráv o událostech rodinných, o zajímavých zjevech povětrnostních a hvězdářských, o důleži-tých podnikcích obchodních a hospodářských a jin. pod. Veleoslavínův kalendář historický ne-má sic úpravy podobné, ale přes to poskytuje dostatek prázdných ploch (obzvláště ku konci každého jednotlivého dne v tom kterém měsíci), které svádějí k písemnému doplňování zpráv tam vytištěných. Knihovna kutnohorského musea má dva výtisky dotčeného kalendáře, psanými poznámkami prokládané. Jeden, dobře zachovalý jest vázán v kůži, do níž na přední desce byl vtačen letopočet 1602. Výtisk ten byl bezpochyby majetkem některého člena rodu Dačických z Heslova, neboť uvnitř na přední desce jest nalepen lístek, na němž se spatřuje znak dotčeného rodu, perem kreslený, a monogram CFD-VH 1748. Vyjímaje sedm zápisů z doby 1604-20, pocházejí všechny ostatní z konce 17. stol. a z celého 18. stol., dva zápisy pak byly připojeny ještě na začátku 19. století. Nejhorlivěji bylo zapisováno v době 1667-1704. Podáváme sledem časovým snůšku zápisů, které jsou pro Horu významné.

L. P. 1659 dne 25. listopadu den sv. P. Kateřiny Jiří Krása, soused a horník na Horách Kutných měl svatbu s nejmladší dcerou (Ursulou ?) po neb. Janovi Procházkovi, sous. a horn. na H. K. (na str. 588).

L. 1667 v neděli 4. po Veliké noci založena kolej při chrámu Páně sv. P. Barbory na H. K. při přítomnosti trojího procesí totiž kutnohorské, kolínské a čáslavské.

L. 1667 dne 31. máje v hodinu 4. na noc žňalo se uhlí v hutech JMCské; bylo šturmováno při kostelích v městě na H. K. 7 hodin bez přestání; mnoho osob od smradu, kteříž bránili, le-želo po zemi jako mrtví, o sobě nevědouce, za kolik hodin potom zase k sobě přišli, někteří toho dobře odleželi (289 a 296).

L. 1671 dne 28. novembris v domě p. Bohuslava Slanského tři děvečky naberouce sobě uhlí milířského do komory v noci, když šly spat, do rána od něho zadušeny byly (591).

L. 1671 dne 19. septembris JMCská Leopold I. přijel do Hory Kutny a na Vlašském Dvo-ře obědval; a opět l. 1679 dne 17. septembris JMCská Leopold I. přijel do H. K. a na Vl. Dvo-

ře noclehoval (488).

L. 1679 dne 18. listopadu umřel na H. K. císařský rychtář Křištof Antonín Berkmon (579).

L. 1679 dne 22. Juni dva havíři zapadli v Turkaňku v pondělí ráno a byli tam až do pátku; ráno se jich dobrali, a byli živí. Jeden z nich několik let ještě živ byl (339).

L. MDCLXXX dohánění toho roku den sv. Štěpána v noci v 7. hodině na noc spatřena kometa veliké nemírnosti a trvala z 40 nocí; na to brzy vpád turecký a obležení města Vídně následoval a velké vojny v Uhrách. Že 40 dní trvala, pokládají, že 40 let vojny trvati mají, a šla od zimního východu k západu jarnímu (634).

L. 1680 dne 24. srpna umřel na morní bolest Jiří Štamberský, přední písař radní na H. K. Téhož leta dne 24. (?) umřela paní Kateřina Svatojánská, souseda a hornice na H. K. (451).

Nebo v tom letě na H. K. veliký mor byl, tak že ten týden po sv. Barloloměji po 30 a 40 za den pohřbů bývalo (451, jinou rukou připsáno).

L. 1682 v začátku podzimka komety dvě malé bylo viděti. Jedna vycházela po západu slunce a šla od půlnoci k západu slunce zimnímu, nedlouho trvala a široká byla. Druhá vycházela okolo půlnoci od strany letního svítání slunce, a ocasem šla napřed, hvězdou pozadu, a směřovala k západu slunce zimnímu, v svítání se ztratila; a vycházela dříve o několik dní než ta první a déle též o několik dní trvala, zdála se býti jako koštitě (634).

L. 1683 vydlážděn chrám Páně sv. P. Barbory kamenem čtverhraným a toho roku jest také vybílen (339).

L. 1688 večer spadly kroupy mezi Horou Kutnou a Čáslaví tak velké, jako husí vejce i větší, též okolo Žehušic, Chotusic, Církvice a v tom vůkolí. Začaly škodu velikou na obilí, stromoví potlouklo a na polích všechno v nic uvedlo. Stalo se na den rozeslání ssv. apoštolů (387).

L. 1688 dne 18. maji udeřil posel boží do domu obecního, Cassa řečeného na H. K., na kolika místech dříví roztráskal. Téhož roku 27. septembris umřel urozený pan Václav Křištof Erithrei, medicinae doktor, JMCské rychtář na H. K.; a zase 1689 dne 11. januarii slouvatný muž p. Václav Fojsík, primátor na H. K. (265).

L. 1690 dne 28. martii sloužil podruhé mši svatou novou v chrámu Páně sv. P. Barbory u oltáře P. Marie P. Tobiaš Kebler z tovaryšstva P. Ježíše (172).

L. 1693 drahota v Čechách i jinde v okolních zemích tak, že žita strych platil 4 zl r. místy 6, 7 i 8 zl r. po České zemi; pšenice něco výše; ječmen 4 zl r i 5 zl r místy; oves 2 zl r i více, při horách více a v kraji méně. Lidé nouze dosti pocítili (z otrubů mouky větel za 42 kr, otrubů větel za 12 kr) a lidé těch otrubů a ovesné mouky dosti pojedli, vařili a pekli sobě z ní. Místy v horách rozličného dříví listí pražili a jedli (400).

L. 1693 dne 14. augusti postavena jest v chrámu Páně Matky Boží na Náměti zahrada Jetsemanská nákladem paní Doroty Vodičkové, sousedy a hornice na H. K. (431).

L. 1693 okolo času sv. Bartoloměje kobylek mnoho po České zemi ve velikých houfích lítalo; hrubé byly, co prst tlusté, požloutlé a počernalé, na hlavách jako nějaké kapice mnišské zašpičatělé a křídla čtyry jakoby měly, na nich jakoby nějaké divné litery byly napsané a zrostlé. Mnohé škody vzdělaly, na dříví list objedly a hustě se posadily, na líkách trávy snědly a jiné mnohé škody vdělaly, nejvíce při horách a zálesích. Když se zdvihly, jako oblak letěly a chřest se zvukem od křídel vydaly, a když padly na zemi, na dlaň tlusté byly. Při některých osobách a městečkách farářové poroučeli, proti nim zvoniti, a místy procesí vedli, aby nepadly a neškodily; však platno nebylo (435).

L. 1694 dne 16. máje první mše svatá konána u oltáře nového sv. Jana Nepomuckého v chrámu Páně sv. Jakuba Většího, apoštola Páně (265).

L. 1694 v času přede žněmi drahota byla v Čechách i v jiných okolních zemích. Okolo Kutné Hory a v Hoře žita jeden strych za 5 rejských, jinde při horách mnohem draže. Lidé trávu, listí, senné trusy vařili a jedli (347).

L. 1694 proměněna práce v mincování peněz na H. K., kteréž prve bité se dělaly a nyní

tlačené se dělají (251).

L. 1696 dne 4. januarii, když bylo při mši svatě zpívané v chrámu Páně sv. Jakuba při velkém oltáři v čas pozdvihování velebné svátosti, jedna svíce sama od sebe shasla, po malé chvíli z druhé strany druhá, a opět po malé chvíli ta první, zase rozsvícena jsouc, podruhé shasla. Na to umřel v pěti nedělích P. Jiří Hendrych Ramhaufský, téhož chrámu Páně opatrovník, a v témž chrámu v nově udělaném skřípku proti velkému oltáři jest pochován (14).

L. 1699 dne 17. octobris vloupal se zloděj oknem do chrámu Páně sv. P. Barbory, obraz Rodičky boží s jejího stánku dolů na stupeň u oltáře postavil a z šatův obloupil; u velikého oltáře antependium vyřezal (535).

L. 1699 dne 14. novembris JMCská Leopold I. ráčil jest odeslati do Hory Kutny jeden prapor turecký po nejv. mincmistrovi p. Frant. Karlovi Přehořovském, sv. řím. říše hraběti; kterýžto praporec na památku obdrženého nad Turkem vítězství v kúru chrámu Páně sv. Jakuba Většího zavěšen jest (575).

L. 1702 dne 16. novembris Josef toho jména I., král uherský, s královnou Amalií noclehoval na Vlaš. Dvoře na H. K. (575).

L. 1703 dne 13. martii udeřil boží posel do věže kostela čáslavského a spálil krásný vrch aneb krov té věže, a odtud přenesl se oheň na město a spálil dvůr primasa čáslavského (142).

L. 1703 dne 22. aprilis, jenž bylo druhou neděli po Veliké noci, posvěcen jest chrám Páně sv. P. Barbory na H. K. (221).

L. 1704 dne 10. máje z Božího Požehnání vyložen jest uberlauf z vortu Tří králův, tak že všickni sousedé od prvního až do posledního, co kdo vynaložil, zase tuplovaně vzal v král. rejtunku na Vlaš. Dvoře. (To se opakovalo též v letech následujících až do r. 1713.) (255).

L. 1704 dne 8. junii času nočního vloupal se oknem zloděj do chrámu sv. P. Barbory a pokradl oběti stříbrné okolo obrazu P. Marie a z oltáře sv. Františka Xav. jednu lampu stříbrnou (313).

L. 1709 dne 21. aprilis, jenž jest bylo třetí neděli po Veliké noci, vyšel jest oheň z domu Václava Zajíčka a spálil sedm domů (221).

L. 1712 na oktáv božího Těla, jenž bylo 2. juni, po obyčejných službách božích a po procesí v chrámu Páně sv. Jakuba Většího na H. K. uvedeny jsou jeptišky Uršulinky též slavnou procesí, při níž se nesla velebná svátost týmž způsobem, jako na den božího Těla pod velkými nebesy, od p. arciděkana a pp. kaplanův a celého magistrátu do domu, klášteru sedleckému patřícího od starodávna v Panenské ulici řečené ležícího, v počtu 5 osobách (301).

L. 1714 dne 4. června ten pondělí po božím Těle posvěcen jest chrám Páně sv. Jakuba Většího na H. K. (305).

Dne 31. septbru A. 1743 usnul v Pánu p. Bernard Dačický z Heslova, cis. Karla VI. rada a král. rychtář na H. K.; u sv. Barbory v skřípku u oltáře sv. Borgiáše pohřben. Pravý otec své vlasti. Po jeho smrti vše se v opak dialo, a měšťané podrobeni v poddanost magistrátu (466).

Dne 2. martii l. P. 1762 Ondřej Krs, jesuvitský šnajdrmastr, okolo půl šesté na večír na krchově od jejich psů roztrhán tak, že ani celého kus těla nebylo viděti. Psi zabiti byli na to druhý den (121).

L. 1794 usnul v Pánu dne 7. dubna p. Josef Holman (konvář) a dne 9. byl pochován. Ten den před smrtí žádal, aby se mohl ještě piva dobrého napítí, a také skutečně mu dobře šmakovalo, že ... se jím opil a zase usnul; a na to procejtíl a skonál (194).

L. 1797 dne 7. prosince po poledni v 2 hodiny stalo se takové povětří s sněhem a kroupami promíchané, že možné vyjítí nebylo, a v tom samotném povětří se zablejsklo, a hrom do věže sv. Jakuba nad zvonící uhodil a také skutečně zapálil; a v té největší chumelici od lidské ruky šťastně oheň uhašen byl (605).

L. 1823 velký a hrozný oheň okolo 11 hodin ráno velikou zhoubu učinil na H. K., takže se pro veliký a prudký vítr oheň v několika minutách tak rozmohl, že 129 domů, 6 dvorů a 11 stodol a chrám Matky boží u Náměti v prach a popel obrátil, a lidé pro nedostatek vody hasiti

nemohli. Také 4 obyvatelé o svůj život bědně přišli (253).

DODATEK KE ZPRÁVĚ O NÁLEZU V HROBCE U SV. BARBORY.

Kutnohorské příspěvky k dějinám vzdělanosti české, řada II. (1925), str. 84.

Ve hrobce, která byla při kladení nové dlažby v kostele sv. Barbory v hlavní lodi odkryta, nebylo na rakvích nalezeno nápisů žádných proto, poněvadž jakýsi nezjištěný sběratel rarit urval z rakví a odcizil cínové tabulky, na kterých vyryta byla nejen jména jesuitů, zde k většnému spánku uložených, nýbrž i hlavní jejich data životní, totiž rodiště, den kdy se narodil, kdy byl přijat do kláštera, kdy složil slib řeholní (u laiků, kdy se stal koadjutorem) a kdy zemřel. Několik cínových tabulek bylo později darováno do musea kutnohorského. Tak se zachovaly zprávy aspoň o některých zde pochovaných členech kutnohorské koleje jezuitské z první (i části druhé) polovice 18. století. Tyto dokumentární zprávy, vesměs latinským jazykem do kovu vryté, nezvěstují však žádných jmen zvučných; proto stačí jen stručné výňatky, v nichž letopočet první značí rok narození, druhý rok úmrtí.

P. Adaukt Ugez z Laška (ve Štýrsku ?) 1675-1755.

P. Frant. Teisewald z Kostelce 1678-1754.

P. Frant. Stařimský z Chrudimě 1680-1757.

P. Frant. Dermisek z Chocně 1688-1757.

P. Frant. Fessl z Olomouce 1697-1772.

P. Ignác Dačický z Kutné Hory 1703-1772.

P. Antonín Machek z Pardubic 1705-1760.

P. Ondřej Weiner z Prahy 1719-1757.

Cho. Tobiasš Essler z Wikstadtu (Vítkov ve Slezsku) 1685-1754.

Cho. Jan Hanussík z Bučovic (na Moravě) 1705-1771.

Cho. Josef Honel ze Středokluk 1709-1771.

Cho. Jan Nochbar z Březnice 1721-1759.

Posléze jmenovaní čtyři nebyli kněžími, nýbrž toliko „koadjutory temporálními“.

POHŘBÍVÁNÍ V KOSTELÍCH.

Kutnohorské příspěvky k dějinám vzdělanosti české, řada II. (1925), str. 148.

bývalo za starodávna zvykem dosti všedním. Právo, odpočívati po smrti pod klenbou kostelní ve hrobce nebo v honosné tumbě, nepřislušelo ovšem každému, než toliko patronovi kostela a jeho rodině, jakož i kněžím, sluhům božím. Avšak po právu tom, které se považovalo za patrný důkaz mimořádné bohulibosti, zatoužili také jiní smrtelníci - a nebylo jim toho odpíráno, když kostelu, kde chtěli býti pohřbeni, učinili značnější odkaz anebo když rodina jejich měla jiné zásluhy o záduši toho kostela. Z případů takových, jichž bývalo ovšem mnoho, podáváme tuto několik, které byly vyňaty z knihy testamentů (1706), uložené v registratuře zdejšího krajského soudu.

1733 Dorota ovdovělá Erithreiová projevuje přání, aby její tělo v chrámě sv. Bartoloměje před oltářem P. Marie Bolestné křesťanským způsobem pohřbeno bylo (pg 170).

1733 Barbora Ungrová, rozená Hacklová, chce býti pohřbena ve hrobce sv. Mikuláše v Praze na Malé Straně; kdyby však umřela v Kutné Hoře, kam často - majíc tam hospodářství - dojíždí, žádá, aby byla pochována v chrámu sv. Barbory, a za tuto milost odkazuje chrámu tomu nebo onomu 30 dukátů jednoduchých. Mimo to učinila mnoho odkazů jesuitům do Prahy a rozmanitým bratrstvům pražským (pg 181).

1735 Karel Kubín přeje si, aby tělo jeho uloženo bylo v chrámu sv. Jakuba do „krypty“, kde jeho „milý pan otec“ odpočívá (pg 215).

1737 František Josef Sixta, soused, horník a ten čas primas havířstva hor stříbrných „zanechává bezdušné tělo své nejmilejší manželce k počestnému pohřbení vedle způsobu křes-

řanského do cripty neb sklípku v chrámě sv. Jakuba“ a za to odkazuje témuž chrámu a od cripty 20 zl. (pg 222).

1733 Ondřej Küttner, soused kutnohorský, žádá, aby byl pochován v kostele sv. Jiří, a za to poroučí k témuž kostelu 10 zl. a svou německou bibli, a nad to odkazuje 12 zl. na věčné světlo v témž kostele u oltáře Rodičky boží, kde ostatky sv. Tranquilina a Crestiniana jsou uloženy (pg 233).

1731 Adalbert Ignác Christoph, horník, chce býti pohřben v kryptě kostela františkánského v Zásmukách (pg 249).

V době, kdy o veřejné zdravotnictví nebylo sdostatek postaráno, nutno ukládání mrtvých těl v kostelních hrobkách považovati za velice povážlivou nepřístojnost hygienickou, zvláště když hrobka, majíc opětovně sloužiti pohřbům, se častěji otevírala a proto nemohla býti neprodyšně uzavřena. Naproti tomu však se pohřbíváním v kostele podněcovalo a podporovalo budování krásných a cenných náhrobků, kterým uzavřený prostor chrámový skýtal ochranu proti dravým žvlům. Takto se po řadu staletí do dneška zachovala přechetná umělecká díla z kamene, z kovu, ze dřeva, jichž význam nespočívá toliko v jejich kráse, nýbrž také v jejich hodnotě historické, dokumentární. Tak na př. náhrobky v kostelích: sv. Trojice, v Gruntě, v Dobřeni, ve vsi sv. Jakuba a j. hlásají historii celých rodů zemanských, v Hoře a ve vůkolí usedlých; náhrobky v kostele Matky boží v Sedlci poučují zajímavě o životě pochovaných tam opatů řádu cisterciackého.

OPATŘENÍ PROTI DRAHOTĚ.

Kutnohorské příspěvky k dějinám vzdělanosti české, řada III. (1927), str. 40.

Když roku 1462 z příčin nijak neodůvodněných nastalo v Kutné Hoře zdražení některých potřeb životních, tu „páni konšelé s pány obecními a staršími rozmlouvajíce o obecné věci svolavše se na rathúz na tom jsú se jednodstajně svolili, znamenajíc veliký nedostatek v obci.

Najprv poněvadž ševci velmi draho obuv dávají, aby z jiných měst a městeček obuv vozili na trh na prodej, a v tom aby jim nebylo překáženo.

Těž i chléb aby k městu vozen byl od okolních sedlákův jiných.

Také svolili sú se, aby sukna z okolních měst na krájení vozili a je krájeli a prodávali na loket.

Item na kramáře tež aby v trhový den vezli kořen í a jiné věci a na loty prodávali, a v tom aby kramáři jim nehájili.

Item aby všecka železa k obci kupována a prodávána byla.

Item undrlak k skladu herynkův i štik i jiných ryb slaných aby udělán byl, a tu aby formané skládali.

A toto svolení stalo se jest f. 4. die Concepcionis beate virg. 1462. (A. K. Registrum ru-beum b. 11).

DVORNÍ DODAVATEL MOUKY.

Kutnohorské příspěvky k dějinám vzdělanosti české, řada III. (1927), str. 40.

Jakub Veška, mlynář novomlýnský dodával mouku do Prahy ke dvoru královskému; ale pekaři kutnohorští mu toho nepřáli a na pány šepmistry nabíhali, aby mu ta živnůstka přetržena byla. Pročež Jakub s Dorotou z Kostelce, manželkou svou, podal prosbu ke králi za milostivé opatření, by skrze pány šepmistry se pekaři spokojiti mohli. Král vyslyšel jejich žádost a nařídil šepmistřům, aby jim v tom žádné překážky činiti nedopouštěli, nebrž nad nimi ruku ochrannou drželi; a pak-li by v tom co jiného bylo, o tom aby jemu zprávy se učiniti neopomíjeli. Datum listu ve čtvrtek po sv. Třech Králích 1587. (A. K. č. 3921).

MANUALE PRÁVA ÚTRPNÉHO 1522-71.

Kutnohorské příspěvky k dějinám vzdělanosti české, řada III. (1927), str. 77-82.

Kniha obtloustlá rejstříkového formátu, na jejímž pergamenovém obalu jest nadepsán titul tuto vyznačený, jest jednou z těch knih zdejšího městského archivu, které kulturní historik se zvědavostí vysoce napiatou do rukou bere, a s myslí hluboce dojatou z ruky opět odkládá. Před zrakem badatele, který do té knihy se zahloubal, vynořuje se obraz velice ponurý: obraz mravní bídy, zvrhlosti a děsivé hrůzy. V šerém sklepení, jehož ovzduší jest prosyceno dýmem čadících svíc a pochodní, v bolestech se svíjí, žalostně úpí a sténá zbědovaný tvor, člověk, který zapomenuv na zásady mravnosti, zle se prohřešil proti bližnímu svému, zprotivil se proti zákonům božským a lidským a zde doznává svou vinu před útrpným právem a ve smrtelných úzkostech očekává od přísného soudece vyřčení ortele zaslouženého. Každý pokus zločincův, zamlčeti některé provinění nebo je omluviti, umí přítomný kat přitlumiti ihned v zárodku přitužením bolestného napětí těla na žebříku anebo posazením provinilce na ostrý hřbet dřevěného kozla. Odnikud nekyne zločinci naděje na uniknutí, neodvratně se blíží chvíle za sloužené odplaty za spáchané zlo. Na každé téměř stránce dotčené knihy předvádí se čtoucímu nový takový truchlivý obrázek z praxe útrpného práva za dob dávno minulých; z těch vybíráme pro úzký rámeček tohoto pojednání aspoň některé, zvláště význačné případy.

Přísně bylo spravedlností stíháno falšování mince, poněvadž se dotýkalo též majestátu královského. Roku 1523 Václav Vlašovička z Kutné Hory dělal falešné kolký mincovní a jimi razil peníze. Za to umřel v ohni. - 1563 Anna Chocholetá z Páchu vystruhovala „cifry“ (60) z tolarů a tak jim dodávala vzhled starších podobných tolarů bez cifer, které platily více. Páni nad ní vyřkli ortel, že má prázdna býti města, s pohrůzkou, že bude „ohnem spálena“, bude-li blíže při městě pěti mil postížena.

Také na zpronevěru ve službách královských se ukládaly těžké tresty. Roku 1573 Hanz Kohl, jinak Herkot, Němec, který na Vlašském dvoře přijímal uhlí pro hutě a pro minci od venkovských uhlířů, poškozoval důchod královský tím, že za úplatky (ptáky a j.) uhlířům účtoval (na rabaši přifežoval) zvýšený počet truhel kterými se uhlí měřilo. Zemřel za to na šibenici i s těmi, kteří jej podpláceli.

Místních poměrů v okolí Kutné Hory dovedli zločinci vhodně využitkovati při smělém podnikání svém; husté lesy na blízkých Železných horách a některá pustá místa pod Kuklíkem a jinde skýtala vítanou příležitost k loupežným přepadům pocestných a osamělých chodců; a temné hlubiny opuštěných dolů, ještě otevřených, mlčelivě přijímaly oběti vražd a na dlouhou dobu utajovaly stopy zločinů. Roku 1555 soudili páni Bartoně Šustýrka rodem z Hlízova, který se spoluvinníky Martinem Polákem z Poznaně, Kuželem z Bílejova a Mudatým loupežně přepadali chodce v okolí Kutné Hory, je zabíjeli a těla jejich do šachet vrhali (u Ptáku, na Kuklíku, na Kavkách, u sv. Václava, nad Čertovou krčmou a jinde); summa mordů spáchaných byla 27. Bartoně umřel v kole, jsa jím zbit; Martin Polák byl vlečen koněm z města, odřin a do kola vpleten. - 1528 bylo souzeno šest lupičů, kteří na Železných horách v lesích se skrývali, tam na formany, řečníky a j. vystupovali a je olupovali.

Potěšitelným jest zjev, že mezi odsouzenými se nachází vrahů poměrně počet dosti skrovný; nejčastějším proviněním bývala krádež. Některý zlosyn bral všecko, co mu pod ruku přišlo; jiní opět se omezovali (jaksi specialisovali) určitými obory. Roku 1559 byl při krádeži polapen Vondra Hustoles rodilý z Kosova u Budějovic, který se zabýval hlavně krádeží koní; ty pak prodával v Kaplici a okolí Němcům po 5 až 7 kopách. Umřel na šibenici. Podstoupení trestu smrti provazem bývá v manuale tom někdy vyjádřeno duchaplným úslovím „umřel v povětří“. - V též roce byl souzen ještě jiný odborník téhož druhu, totiž Jan Knebl rodem z Prahy. - Zloději specialisovanými byli též Bárta ze Zručí, jinak Pánek, a Adam, švec odtudž ze Zručí, kteří společně vylupovali včelníky a vybírali z nich med, zejména v Solnicích, v Němčicích, v Březině, v Opatovicích u Malých Janoviček, v Hetlíně, v Sedlci a jinde. Kradebný med nosívali do Hory a prodávali jej hospodyním Nantové, Zlaté a Johaně Uhřavé. Oba

umřeli na šibenici, neprozradivše, že by ty ženy byly věděly o nekalém původu věci, které kupovaly. - Jan Řezníček, jinak Jan Zlesa, též Kazile zvaný, zahájil zlodějskou svou dráhu na rybnících pána svého Berky krádeží kaprů a uzmutím 7 kp gr svému švagrovi; obě se však prozradilo, a byl na něj na postrach od vrchnosti poslán kat. Naučil se opatrnosti a pro činnost svou zločinnou zvolil sobě ovčiny a pastviny s pasoucími se stády, kde vzatky (krádeže) nepřicházely ihned na jevo. Po vsích (v Šintlochách, ve Žlebích, v Jeníkově, v Krchlebích a j.) kradl ovce a skopce, maso a staženou kůži prodával řezníkům v Časlavi a v Kutné Hoře. A na tom na všem umřel na šibenici (1567). - Skrovným lupem se spokojoval Šebestian rodem z Elkuše (v Polsku). Roku 1525 vyznal ve svém trápení: „vzal jsem v Osle (dolu) dvě sekery široké, voštěpačku, pilu, klamr a nebozez, item vzali jsme pantův dva páry v Starých Rousích (dole) a zámek; item v Jandovském domě lúpali jsme panty se dveřmi; item vzal jsem čep od kola v hutí Hanusmručíně a pant a prodal to Nechvílovi kováři, a „nedal mi za to nic“. - Mírně bylo posuzováno též provinění Prokopa Hlaváčka (1558), který lapal kradmo raky nočně v okolí Hory („nevím, či to potoci byli“) a prodával je, kde mohl. S povolením pp. šepmistrů dán na čest a víru z vězení, aby se ve dvou nedělich stavěl!

Také zlodějství kapsářské bylo tehdy již obvyklým. 1566 Anna mlynářka kradla peníze o jarmarcích, uřezávajíc lidem váčky nůžkami. 1560 Šimek malé pachole, syn Kosařčin z Nymburka, brával ženám, když na trhu kupovaly, z měšců peníze a řezal jim tašky. Tento jinoch, v mravech již velice pokleslý, se Šebestiánem Šebestou, jinak Plúdrhoznou, z Telče rodilým, se potuloval po městech v Čechách a přísluhoval mu při krádežích; navštívili Prahu, Litoměřice, Jičín, Rychnov, Hradec, Kolín, Čáslav, Žďár a j. a odnášeli odtud hojnou kořist na penězích. V Praze byl Šebesta přistižen při činu a zmučen; ale tenkrát unikl oprátce, neboť jej měštky z vězení vyprosily. V Hoře zdařil se jim sice lup u samotného městského rychtáře Jana Chyzdey v krámě, ale když uloupené peníze utráceli (s děvčaty u Kořenické), byli dani k útrpnému právu a oba byli oběšeni. - Ještě více smělosti osvědčil r. 1566 Pavel z Kynic(?) od Jevíčka: okradl v Němčicích purkmistra, vzal mu měšec, v němž byla uložena městská pečeť a hřebínek slonový; a když pomáhal stěhovati kata z Holomúce do Brna, odcizil mu pludrhúzny. Teprve v Hoře jej stihl trest; umřel na šibenici.

Mezi rozsmarné episody staré kutnohorské kriminální praxe čítati lze případy následující. Pavel Kapalka (rodem z Polsky), hašplíř z Kaňku, doznal, že kradl z mladosti všude, kde mohl. Mluvil pravdu; vždyť vztáhl ruku svou žádostivě i po žebráckém majetku poustevníka, který býval usídlen u sv. Maří Magdaleny na svahu Kaňkovského vrchu nad Malínem; obral jej o košili a na sobě ji nosil (1566). - Roku 1528 Vaněk z Plzně s druhy některými oloupili jakéhosi potulného kramáře, ale nebyli obsahem kořisti své uspokojeni a proto ji okradenému z části vrátili, zejména čtyři krabice páteřů (růženců) laciných vrátili všecky. - Téhož roku Jan Heralt Vodička, rodilý z Hory, se Šupem a Vaňkem Fouskem, když na vojnu jeli (proti Turku), pobrali kdesi konvice cínové a ulili sobě z nich kulky; přišedše pak k Dunaji, vzali komusi opasek s babkami (rakouskými haléři) starými; i ujel jim s nimi Fousek.

Při výslechu na právě útrpném byla někdy prozrazena též jména těch, kteří odkupovali věci kradené a tím se stali spoluvinnými. Roku 1525 žid Aron koupil kožich liščí, který byl ukraden v hostinském domě „u Bakalářů“ (kde nyní stojí budova okres. hosp. záložny), věda, že kupuje věc kradenou. - Téhož roku žid Jonáš v Kolíně koupil stříbro slité z pečeti, která byla uzmuta Vávrovi labezníkoví (koupě stříbra nebyla volně přípustna).

Vedle vražd a krádeží vyřizovaly se při útrpném právu ještě jiné případy, kterým se za starodávna přisuzoval význam zločinu. Roku 1564 byl Janek pacholek z rozkázání pp. šepmistrů s'tat pro to, že „se právu protivil (tehdy byl úřad rychtářský poručen panu Vizinovi), na právo kordu dobyl a právo kamenem uhodil“. - 1567 Šebestian Rosa, tovaryš řemesla pekařského, rodem z Domažlic, chodil po Domažlicích tři léta v ženských šatech a připravil čtyři děvčety o poctivost, chodě v tomto přestrojení. Byl za to z Domažlic vypovězen; pro podobné provinění seděl také v Plzni. Čeho se dopustil v Hoře, nedovedeme říci. - 1559 Dorota Vonnémý-

dlo byla u praněže zmrskána pro své neřády, kteréž provozovala, a nařízeno jí, aby města na časy věčně prázdna byla.

Pro kulturně-historické studium starodávného soudnictví najdeme také mimo Manuale útrpného práva v kutnohorském archivě prameny dosti hojné a pozoruhodné, z nichž poznati lze různou povahu zločinů, všelijaké pohnutky k zlým skutkům a rozmanité způsoby jich provedení, jakož i spravedlivé odstupňování trestu pro zločince. Jeden zajímavý případ takový vybíráme z městské knihy memorabilní z roku 1615. Dne 21. ledna jmenovaného roku předstoupila Mandalena Kučerka z Kolmarku před pány se žalostným pláčem a žalovala, kterak pomínulého dne sobotního okolo 23 hodin před samým večerem, když ona zde ve městě při prodaji hrstnickém byla, v ten čas nějaký člověk do jejich domu vkročil a manžela jejího, předstíraje koupení křenu od něho, v komoře přepadl a hrozně vraždy na něm se dopustil; o to co manžel její sobě za ovoce z vinice shromáždil a vůbec vše, cokoliv tu od peněz se nacházelo, pokradl. Pročež ona jsouc zarmoucená, mimo všecku svou naději s i dítkami svými osiřelá, k pánům k ochraně se utíká a za to pro boha žádá, aby páni toho nápomocni býti ráčili, by takový ten vražedník mohl býti zjištěn a na hrdle trestán. Potom po několika dnech (11. února) stál v radní světnici před pány Václav Hron, mlynář, vznášeje žalobu proti Janovi Skalickému od Náchoda, jinak též Slaběhoudovi, řemesla mlynářského, kterak on v outerý den Hromnic ve mlýně na gruntech uroz. p. Ondřeje Hornátekého z Dobročovic jeho Václava Hrona manželku ukrutně zamordoval, rozvrátiv jí hlavu hlavatkou, a nad to výše věci některé pokradl, totiž peněz 20 kp gr a šaty zánovní, do nichž se oblécel; a spáchav tyto nešlechtnosti odešel na Kaňk a tam se oddal tanečnímu veselí. Takto obviněný Jan Skalický byl tehdy již držen ve vězení, a při výslechu se přiznal k vražednickému skutku na mlynářce; manželka jeho prý jej k tomu přinutila, že chtěl ve mlýně peníze pobrati a jsa otrhaný, sobě šaty upravit a potom pryč ujíti. Třikráte se vloudil do komory, ale peněz nenašel, neboť ostražitost mlynářčina mu při hledání překážela. Konečně uchopil hlavátku a uhodiv mlynářku za hlavu, na zem ji zvrátil, a když ona vstala, podruhé ji udeřil. Potom mohl nerušeně pátrati po penězích; z váců vzal mlynářce dva groše, jaké nosívají děti na hrdle, ve váců našel ještě šest sedmáků a jakýsi zoubek a z komory vzal dvě košile. Nikoho prý nechtěl zabítí, jenom po penězích toužil. K vraždě, která byla na Kolmarku u Kučerů spáchána, se nepřiznal, že prý o ní vůbec ničeho neví. Také ta děvečka, se kterou na Kaňku tancoval, totiž Anyžka z Lichemburku byla puštěna do rady a tam jí poručeno, aby se toho spravila, proč se toho vražedníka Jana Skalického přidržovala a s ním neřádu se dopouštěla. Pravila, že s ním ničeho mítí nechtěla, ale on ji o poctivost připravil; nepověděl jí, že by mnil zabítí tu mlynářku, nýbrž toliko, že čeká až mlynářka ve pře prodá, že jí vezme peníze utržené a že pak s děvečkou Anyžkou někam pryč odejde. Teprve když s ní na Kaňku tancoval, zvěděla od něho, jak hrozného skutku se dopustil. Domlouvala mu „pročs jí zabil, pročs ty to učinil?“ a nechtěla peněz od něho vzítí; dával jí dvě kopy a jakési dva groše a zoubek. Páni uváživše, že Jan Skalický, zapomenuv se nad Pánem bohem a přestoupiv jeho příkázání, k hroznému skutku vražednému a nad to ještě výše k zlodějství se přiznává a tudy v pokutu, dle práv městských pod lit. N. 31. poz. 3 vyměřenou, upadl, rozhodli, že vedle práva města lit. S. 17. má býti na něj puštěno právo útrpné proto, aby jiné ještě nešlechtnosti a nepravosti, kterými on vinen jest, se zjistily a pomocníci jeho aby vyhledáni býti mohli. Nevíme, k čemu se provinilec doznal, když útrpné právo se ho dotazovalo. Ale provinění jeho, vraždění ukrutně provedené, krádeže rozličné, tolikéž i smilstvo shledávali páni soudcové tak hrozným, tak neobvykle těžkým, že téměř ani nemohli k tomu pokuty dosti vhodné najíti; proto vynesli na něj ortel následující: před šatlavou bude vina jeho provolána, odtud bude vezen na káře, před Haviřským domem nejprv, podruhé před vahou a po třetí proti Námětskému kostelu bude od popravce klíštěmi trhán, a potom na místě popravištném do kola vpleten - a tak za své zlé skutky ohavnou odměnu a konec vzítí má a jemu se tak státi má podle práva. Také Anyžce děvečce se dostalo přísného potrestání od pánů soudců; zavříno, aby metlami dvakráte (jednou na rynku) byla od popravce mrskána s přidáním cejchů

a potom aby byla doprovozena k bráně Kolínské a z města vyvedena na věčné časy. (A. K. Lib. mem. 1615 fol. 28, 41 a násl.)

Nectní lidé dávali sobě zpravidla několikeré jméno, ovšem že v zájmu svého zločinného podnikání, snad aby zjištění své osoby znesnadnili. K případům, které tu byly již poznány, připojujeme ještě následující. Roku 1559 Jíra, syn Hubky z Semtěše, užíval přezdívky Suchrdlo; Jan, syn Fojtlové z Bělé, jmenoval se též Vrba, jinak Netrefa aneb Žebřík (1563); Jan, Ptáčkové syn z Vinař, slul též Kokta, jinak Sukdojámy (1564); Antoše, Pavla Ryšavého syna od Třeboně, jmenovali Řezáčem, též Hlaváčem, jinak Židem nebo Supí hlavou (1566); Janu Vlkovi ze Solopisk říkali též Harabule (1567) atd. Čím více tu bylo přezdívek, tím spíše mohl delikvent osobnost svou haliti v neurčitost a zastíratí se klamem a šalbou.

Krutý způsob, kterým se za starodávna vyšetřovala a zjišťovala vina toho, kdo propadl právu útrpnému, vnučuje obavu, že obviněný chťeje sobě zkrátiti muka, doznával i zločiny, kterých se ani nedopustil, a že se takto asi často udály omyly, které vedly k rozsudkům nespavedlivým.*) Proti domněnce takové lze namítati, že zločinný skutek byl zpravidla dokázán svědecky již předem, dříve než byl obviněný odevzdán do rukou katových, také tu byly asi obyčejně již zprávy z jiných míst o zločinech tam spáchaných, takže výslech spojený s nátlakem spíše měl vynésti na jevo jména spoluvinníků a jiné některé podrobnosti. Zárukou, že omyl soudní se zřídka kdy mohl přihoditi, jest chvalná pověst o tom, jak bylo za starých časů soudnictví v českých městech opatřeno. Úřad soudcovský se svěřoval pokaždé jen osobám zkušeným a rozvážným, které vládly jasným rozumem, které byly schopny bystrého rozhodnutí a neuzavíraly srdce své lidskému citu. Tito „soudcové z lidu“ měli na pomoc muže ve službách obecní správy vyškolené a v praxi právnícké sběhlé (písaře radní a rychtářovy). Nad to tu bylo ještě právo odvolací k místům vyšším.

Že páni Horníci zasednuvše na stoličce soudcovskou, uměli býti také shovívavými a milosrdnými, poznati lze z následujícího případu. V listopadu roku 1679 hrozilo nebezpečí morové nákazy; proti tomu nařízeno pilné zavírání bran. Ale opatření to nebylo mnohým, zvláště horním dělníkům vhod. Zejména Daniel Bouček, havíř, hrmostně lál a zlořečil vrchnosti (obci kutnohorské) a byl proto vzat do panského trestání. Uznal své provinění a prosil za milost. Oznámeno mu, že pro to své zlořečení zasloužil těžké pokuty, aby u planýře kolomaz jedl a aby odtud ven z města ihned vypověděn byl; avšak že se mu milosrdenství činí a ta těžká pokuta v menší proměňuje, aby za tři dni vězením šatlavním a každého dne kládou za tři hodiny vytestán byl (A. K. Lib. memor. 1672-80 fol. L. 17).

DEDIKACE DÍLA LITERÁRNÍHO.

Kutnohorské příspěvky k dějinám vzdělanosti české, řada III. (1927), str. 83-86.

V knize tištěné nachází se často za titulem vložený list, na němž autor knihu svou připisuje vynikající některé osobě anebo slovutnému nějakému sboru. Takové věnování čili dedikace bývá psána mnohohlavně, slohem květnatým a překypuje projevy oddanosti, pokory a úcty. Obyčej ten nebyval pouhým výkonem zdvořilostním, nýbrž mívai asi zpravidla podklad so-

*) Vážný případ takový, mocně mysl vzrušující, připomíná Mikuláš Dačický ve svých Pamětech (II. 11) při roce 1583. Děvečka Anna Němkyně, služebná Adama Kejšara, byla viněna z krádeže a dána do vězení; poněvadž výpovědi její byly nesrovnalé („řeči pletla“), byla podána k právu útrpnému i s bratrem svým Janem Charamzou, lazebníkem. Konečně byla „k oběšení ortelována“ a třikráte k místu popravni- mu vyvedena; ale když konce bráti měla, vždy tomu zase odpírajíc, do vězení zase přivedena byla, a s tím prodleno“. Mezi tím byl však vypátrán ve Vys. Mýtě skutečný vinník. „A tak ti mladí lidé jsou toho očis- tění, ale na zdraví svém ztrápeni a pokažení“. Příklad ten způsobil soudcům asi mnoho těžkostí, a mnohé- mu z nich snad připadla na mysl pochybnost, zdaliž tortura jest vhodnou pomůckou v rukou vyšetřujícího soudce. V případě dotčeném nedošlo sic až na utracení života nevinného; ale rozšafný soudce odvodil od- tud bezpochyby ponaučení, že lépe by bylo, kdyby devadesátdevět provinilců vyšlo bez trestu, než aby jediný byl ortelován nevinně.

becký; autor chtěl upozornit na sebe a na své zásluhy jednak z marnivé ješitnosti, jednak z touhy po lichotivém uznání, po případě i po hmotné odměně. Zvyk, dedikovati literární dílo, nevznikl teprve v době novější, nýbrž se ujal záhy po vynalezení umění knihtiskařského; ba dedikace se vyskytají také již v dílech rukopisných¹⁾. V knihách tištěných okolo roku 1500 nacházíme se takové dedikace již dosti hojně²⁾. Nesmírně rozvláčné, slohem bohatě vyšňořeným, někdy až nechutně přeládlým psané bývají dedikace v době baroka, v době titěrných zdvořilůstek a blýsknavých frází. Někdy však se tu setkáváme přece s dobrou myšlenkou základní, kterou autor obratně rozvádí do šířky a obyčejně blahopřáním zakončuje.

Ukázku takové dedikace vybrali jsme ze zajímavé knihy, kterou ke cti a chvále sv. Barbory, patronky Kutné Hory, někteří členové tovaryšstva Ježíšova sepsali a roku 1670 v Praze v impresi universitní vytisknouti dali. Charakter tehdejšího písemnictví, totiž mnohomluvnost, záliba ve slovních hříčkách a stylistických kudrlinkách jeví se již v obšírném titulu knihy, kterým jest hustě vyplněna celá stránka menšího kvartu. Začátek titulu zní takto: „Předrahý Poklad, Pokladnice Českého Království, to jest Přemilá Pánu Bohu Panna a Mučedlnice sv. Barbora Hor Kuten Stříbrných, po Bohu a Matce Boží nejlepší Autočiště, nejmilejší patronka a Orodovnice...“. Rub titulního listu okrášlen jest obrazem, rytým ve mědi rukou Mistra Jiřího Čáslavského v Kutné Hoře³⁾: nad pohledem na Horu vznášá se znak městský, obemknutý dvěma ratolestmi vavřínovými, na jejichž lupenech jsou vyznačena jména tehdejšího císaře a šepmistrů. „Připis“, kterým se vyplňuje sedm stránek následujících, začíná známou většbou kněžny Libuše o hojnosti stříbrné rudy v dolech kutnohorských, dále hovoří obšírně o založení chrámu sv. Barbory a o jeho osudech, mluví o uctívání Panny Barbory, ukazuje k umístění této svěťice na místě vynikajícím ve znaku, který městu Kutné Hoře byl králem Ferdinandem III. udělen, a zakončuje slovy následujícími: „Pod týž slavný erb, jako pod bezpečný štít, utíká se také tato knížka, ze starodávných rukou psaných knih jako výborné dobrá ruda z šachet vytažená a na světlo v české řeči v nově vydaná, kterou na prokázání povinné vděčnosti za tak mnohá a veliká, od Vaší Milosti za časté až dosavad nám prokázaná dobrodiní místo přátelského dárku tohoto Nového Léta po Narození Páně šestnáctistého sedmdesátého (kterýž aby Vaším Milostem s mnohými jinými následujícími léty byl vždycky šťastný, veselý a všelijakého Božího Požehnání plný, žádáme všichni), s náležitou uctivostí, upřímnou láskou a laskavou důvěrností připisujeme, srdečně žádajíce, aby Vaším Milostem a všem, kteří ji čísti budou, k duchovnímu prospěchu k rozmnožení lásky k svatě Panně Barboře a životu věčnému posluhovala. Tak vínšuje dne 1. ledna Slavnému Magistrátu na Horách Kutných i celé Obci k službám hotová kolej a chrám sv. Panny Barbory tovaryšstva Ježíšova na Horách Kutných“.

Také kronikář Jan Kořínek připisuje své „Paměti kutnohorské“ pánům šepmistrům a zahajuje dedikaci rozvláchnou promluvou o vynalezení a rozvoji umění knihtiskařského.

Ukázka dedikace prostě a stručně, ale výstižně stilisovaná jest vytištěna ve II. řadě těchto „Kutnohor. příspěvků“ na str. 62, v 13. poznámce.

Dedikace nebývá pokaždé vytištěna v knize, kterou autor věnuje; často ji ke knize přikládali toliko písemně. Páni Horníci nikdy spisem, který jim byl offerován, nepohrdli, nýbrž vděčně jej přijali a autorovi, jehož lichotná pozornost jim lahodila, slušným darem peněžným se odměnili. To vše může býti doloženo některými zápisy, vybranými z kutnohorského archivu. Roku 1615 dne 20. června arciděkan Václav Štefan Teplický⁴⁾ skrze kaplana svého kněze Diviše Petráška a psaní, do rady učiněné, dedikoval pánům několik exemplářů „Výkladu na

¹⁾ Takové případy možno najít v Jungmannově Historii literatury české, na př. ve III. odd. na str. 60, čís. 94.

²⁾ Tamtéž, na př. IV. čís. 36, 40.

³⁾ Týž umělec ryl také obrázky pro Kořínkovy staré paměti kutnohorské.

⁴⁾ Václav Štefan Teplický (Thermeus) byl arciděkanem v Kutné Hoře 1607-20; psal pilně o věcech bohoslovných.

Zachariáše proroka božího“, od něho v nově spravený a vydaný, žádaje, aby je páni vděčně přijíti a jeho sobě poručeného míti ráčili..., že pokudž moci bude, ještě ostatná dva proroky, totiž Amoše a Ozeáše vydati chce. I jest mu skrze kaplana z uvážení panského vinš vzkázán, aby mu Pán Bůh v jeho práci, kterou tak pro vzdělání církve Páně koná, požehnati ráčil; a že tuto práci od něho páni vděčně přijímají a vděčnost svou mu prokázati chtějí. Usneseno, aby panu děkanovi 3 kp gr odeslány byly.⁵⁾ - Roku 1670 dne 4. srpna Páterovi Scriboniusovi, prefektu chrámu sv. Barbory a dozorcí nad stavbou nové koleje jesuitské v Kutné Hoře, děkují páni obecní starší za offerované jim knihy a dedikovaný „Život sv. Panny a mučednice Barbory“, o kteréžto dedikaci zpředu již bylo hovořeno, a usnášejí se na tom, aby jako rekompens za tu laskavost bylo z důchodu loreckého (z počtu marštalního) jedno sto českých tolarů, pořádně vyčtených a v pytlíku zapečetěných, skrze dva pány radní a písaře loreckého v koleji odvedeno k rukám Pátera rektora a Pátera Scriboniusa⁶⁾. - Jak štedře páni Horníci obmyslili P. Jana Kořínka, autora „Starých pamětí kutnohorských“ roku 1675 (v měsíci říjnu), o tom podává zprávu Jan Fiala v II. řadě těchto „Příspěvků kutnohorských“ na str. 43 a 44.

Stejně vlídně a uznale, jako od spisovatelů domácích, přijímali páni Horníci dedikace také od autorů cizích, přespólních. Za knížku „Vůz lakomcův“, kterou kněz Jiřík Tesák Mošovský, farář Lstibořský, sepsal a r. 1591 pánům dedikoval, kázali mu dáti z lásky (za 30 výtisků od něho přijatých) odměnou 5 kp grošů⁷⁾. - S milým uspokojením přijali též roku 1571 šepmistři kutnohorští od Mistra Václava Zelotyňa z Krásné Hory (a Formosa Monte), rektora vysokého učení pražského, kalendář, jim nově vydaný, s přispěním, v němž dárce připomíná, že vděčně ku paměti si přivozuje předkův i nyníšších pánů Horníkův horlivou k obojimu, duchovnímu i filosofickému umění milost, i také k obojím učitelům otcovskou ochranu, ano i toho, když teď nedávno minulých časů na vystavení a opravu koleje Karla IV. pomoc znamenitou učinili“. Tehdy právě od pánů Horníků byla větší jakási pomoc peněžítá poslána na opravu koleje Karlovy v Praze, která ohněm byla nemálo poškozena⁸⁾.

Stejně blahovlnně vedli si páni Horníci i vůči kandidátům mistrství na vysokém učení, když tito rozesílali pozvání k veřejné disputaci o thesích, které sobě vyvolili k obhajování, jakož i k slavné promoci za magistry. Tak na př. roku 1668 Fridrich Vojtěch Strážovský Klavtovský, arcibiskupský alumnus zaslal své theses neb conclusiones ex universa philosophia, které zdejšímu magistrátu připsal honoris causa, a zve ke dni 27. července na veřejné jich propugnování; posílá ihned 24 exempláry, aby byly mezi pány rozděleny, item jeden na tykytě nebeské (blankytné) barvy vytištěný, ten aby byl do rámce vložen a na rathouze pověšen. Potěšení své z této pocty dali šepmistři těmž alumnovi na jevo slušným poděkováním a zastáním 24 říšských tolarův z důchodů obecních⁹⁾.

Impresor (knihtiskař) jeden poznáváje, že dedikace autorské se potkávají u pánů Horníků se zdarem, usmyslil si, že by podobným způsobem snad dopomohl knížkám svým k hojnějšímu odbytu. Byl to Pavel Postřihač, impresor arcibiskupský u sv. Benedikta v Starém městě Pražském. Roku 1669 (11. února) zaslal pánům šepmistřům 30 exemplářů svázaných knížek pod titulem „Pláč a nařikání bolestné Panny Marie a sv. Maří Magdaleny“ s příslušnou dedikací; knížky byly přijaty a mezi pány rozdány, impresoru pak se za tu práci dostalo jakési odměny. Roku 1674 přihlašuje se u kutnohorského magistrátu též Pavel Postřihač jako „chudý impresor“, posílá opět 30 skrovných knížek s dedikací. Vyměření odměny ponecháno na

⁵⁾ A. K. Lib. memor. 1615 fol. 179.

⁶⁾ A. K. Lib. memor. 1664-72 fol. 371.

⁷⁾ Jiřík Tesák Mošovský byl posléze (okolo r. 1610) děkanem v Kouřimi; vydal řadu knížek bohoslovných.

⁸⁾ O Mistru Václ. Zelotyňovi často se zmiňuje Zikmund Winter ve spisech svých Děje vys. škol pražských a O životě na vys. školách pražských. - A. W. P. M. Veselský: Dějiny Kutné Hory II. rukopis str. 330.

⁹⁾ A. K. Lib. memor. 1664-72 fol. 159.

dobré zdání p. rychtáře a p. primátora, mělo se v zápisech vyhledati, co předešle dáno (r. 1669 ?); konečně mu bylo darováno 6 fr rejn. z důchodu loreckého¹⁰). Příkladem onoho knih-tiskaře pražského následoval roku 1672 Daniel Albrecht Kamenický, impresor města Hradce nad Labem: offeroval kutnohorskému magistrátu darem 20 knížek pod titulem „Harfa duchovní“. Ale dar jeho byl přijat poněkud nevlídně; oznámeno mu, „poněvadž v městě Hradci sobě impresí zarazil, že to měl magistrátu hradeckému dedikovati“. Ale přes to mu páni poslali gratifikaci pět říšských tolarů¹¹).

Předmětem dedikace mohl být někdy také obraz. Roku 1823 podává P. Josef Devoty, farář v Sedlci a bisk. notář, magistrátu města Kutné Hory lithografovanou podobiznu P. Ferdinanda Hausy, bývalého arciděkana kutnohorského, a k tomu věnování připojuje dopis němec-ký, ve kterém se podpisuje jako „Mitglied des Vaterländischen Museums“¹²).

ZAJIŠŤOVALI SOBĚ ZAOPATŘENÍ DO SMRTI.

Kutnohorské příspěvky k dějinám vzdělanosti české, řada III. (1927), str. 86-87.

Pro měšťany sestárlé, kteří neměli dostatek jistých příjmů na výživu, ani dobrých přátel, kteří by o jejich dobro a pohodlí v stáří pečovali mohli a chtěli, byl městský špitál útulkem velice vhodným a proto snažně vytouženým. Mnozí, byvše přijati do městského špitálu, projevovali vděčnost svou druhdy věnováním dosti značných darů na zvelebení té lidumilné instituce. Na př. roku 1498 byl Jan Bečka se ženou svou přijat do špitálu. Měli kdesi na purkrechtu 40 kp gr; z toho si nechali 15 kp na splacení dluhů a ostatek dali na špitál (A. K. Reg. flav. majus D. 10).

Mnohdy se domáhali klidného a hřejivého místečka v měst. špitále také osoby z kruhů mimoměšťanských velmi usilovně, slibující hojné odplaty. Roku 1496 Jíra Krabač prosil pá-nův pro boha, aby jej přijali mezi chudé do špitála, že hned chce dáti 10 kp gr a k tomu, což-koli kde má buď na dlužích neb ještě hotových, kdež jmenoval míti 23 kp gr, neutratil-li by co z toho za své živnosti a co by po něm zůstalo, to vše chce nechati a obrátiti k témuž záduší do špitála. Páni slyšíce jeho velikou prosbu, že chce tu bohu do smrti sloužiti, dali k tomu vůli. (A. K. Reg. flav. majus C. 7).

Osoby, kterým se hromadné spolužití v měst. špitále nezamlouvalo, které chtěly zbytek svého života strávití nerušeně v klidném kruhu rodinném, zabezpečovaly sobě výživu a vůbec celé zaopatření až do smrti u některého ochotného přítele svého. Základem takového zabezpečení bývala ovšem buď jistá summa peněz (hotově složených nebo dobře zajištěných), anebo bylo to zabezpečení podepřeno věnováním jakéhosi objektu pozemkového (domu, zahrady, role). O takové úmluvě byl pak učiněn řádný zápis do knih městských, jak patrně z následujících ukázek. Roku 1506 Jana z Bělehradu Štěpánova Klímovi havěři, příteli svému, statek svůj mocně dává a zapisuje, zvláště peníze, které má na domech dvou, totižto na Bělehradě (na Dolejším městě) i také na domu Křížovském u branky ležícím právem purkrechtním, na takový však způsob, aby jí Klíma až do smrti potřebami jejími opatroval (A. K. Reg. flav. majus G. 29). - Roku 1805 Jan Schwarz „beckmeister“ (starý, slabozraký, bezdětný) daroval dům svůj čp. 245 se zahradou švagrovi Václavu Kučerovi a jeho manželce Eleonoře a vymí-ňuje si toto: manželé Václav a Eleonora Kučerovští srozumědně s jejich synem Jakubem Kučerou a manželkou jeho Annou uvolují se, Jana Schwarze do jejichho domu čp. 326 přijmouti, jemu v hořejším štoku pokojný byt, teplo, prádlo a veškeré posloužení poskytnouti, jakož i jemu následující zdravu každodenně až do jeho smrti dávatí a to sice: k snídání jeden žejdlík kaše s dvěma houskama, v poledne k obědu jeden talíř polévky, půl libry masa bez kostí, zugemis (sic), chléb a půl másu piva, k večěři chléb, máslo neb sýr a zase půl másu pi-

¹⁰) A. K. Lib. memor. 1664-72 fol. 217. a Lib. memor. 1673-80 fol. E. 19. a 20.

¹¹) A. K. Lib. memor. 1664-72 fol. 566.

¹²) A.W. listina.

va; však pořádně v těch hodinách, jak je Jan Schwarz sám ustanoví. Kdyby se ale státi mělo, že by Jan Schwarz do nemoci upadl aneb konečně zemřel, v prvnějším pádu Kučerovští manželé Jana Schwarze lékařem a potřebnými líky zaopatřiti, v druhém pádu však jemu počestný pohřeb vypraviti povinni budou (Listovní úřad Liber contract. 1801 pag. 909). Takováto přesná jasně vyjádřená úmluva byla nejlepší ochranou proti možným rozmlškám a sporům.

ZATAJOVALI OBILÍ VYČKÁVAJÍCCE VYŠŠÍCH CEN.

Kutnohorské příspěvky k dějinám vzdělanosti české, řada III. (1927), str. 87.

Ukrývání potřeb životních za tou příčinou, aby se jich nedostávalo a tím aby cena jejich se zvýšila, není výmyslem novější doby; známe případy takového jednání již ze 16. století, kdy k tomu nedala podnětu noha valečná. Při dolech kutnohorských (při žentourech a jin.) zaměstnávalo se mnoho koní, pro které bylo potřebí značného množství ovsu. Roku 1571 se dodavatelé ovsů smluvili a zdráhali se, ovsy k pohodlí hor prodati, chovajíc zásoby své na větší drahotu. Když následkem takového nedostatku začali koně mřít, bylo proti nepoctivým spekulantům zakročeno rázně a přísně. Dotčeného roku v pondělí po neděli postní Reminiscere píše král Maximilian Čáslavským: „...Jakož jest roku tohoto na horách našich Kaňkovských pro nedostatek ovsův drahně koní pomřelo, a ačkoli jsou se úředníci na Horách Kutnách o to snažili, aby časně ovsy se zásobiti mohli, však toho jsou proto, že jich mnozí prodávati nechtěli, k vykonání přivesti nemohli. I zprávu toho míti ráčíme, že by u vás osoby, kderé vám poznamenáváme, ... do půl druhého tisíce korcův ovsu jmiti měly a, chovajíc ho na větší drahotu, ku pohodlí nadepsaných hor našich prodati nechtěli. Protož aby se nám na koních další škoda nedála a Hory Kutny k zatopení pro nedostatek koní nepřišly, vám poroučeti ráčíme, abyste je k tomu hned ... skutečně přidrželi, aby každý z nich ten počet, který poznamenáný jmá, do Hory Kutny na obročnici naši proti slušné záplatě dovezl, pod takového ovsu do pokuty naší propadením...“ (A. K. hor. odděl. kniha 2. fol. 1) - Také proti překupníkům ovsů bylo důrazně zakročeno. Téhož roku v pondělí den sv. Řehoře píše král Alžbětě Bohdanecké z Nestajova a na Žlebích takto: „Nábožná, nám milá! Jakož jsou jménem a na místě našem rady naše zřízené komory v král. Čes. podzimku minulého mandaty otevřené po krajích Čáslavském, Chrudimském a Kouřimském rozeslali a poněvadž se ovsův pro koně naše ... při dolích na Horách Kutnách ... nemálo každého roku jmiti musí, zapověděli, aby v nadepsaných krajích a zvlášť blíž Hory žádný ovsův pod skutečným trestáním nepřekupoval, i že jest Skořepa, sládek tvůj v Žlebích proti takové ... záповědi do devadesáte korcův ovsu překoupil, protož poroučíme, abys již dotčeného Skořepu k tomu skutečně měla a přidržela, aby dadouc hned dovézti takový oves na Dvůr Vlaský na obročnici naši do Hory Kutny, v pondělí po neděli Oculi najprve příští před nadepsanými radami našimi v komoře české na hradě Pražském osobně se postavil a takového neposlušenství spravil...“ (A. K. hor. odděl. kniha 2. fol. 165).

PŘIDĚLÁVALI SOBĚ PŮDY ZE SOUSEDNÍHO POZEMKU.

Kutnohorské příspěvky k dějinám vzdělanosti české, řada III. (1927), str. 88.

Tímto, domněle nevinným způsobem porušovalo se právo již za časů dávno minulých. O jednom takovém případě čteme zápis v kutnohorské pozemkové knize Lib. hered. 1442-78 na str. C. 2 (v levo). Roku 1444 koupil Mařík pekař zahradu pod Roznštrauchem u Bartoše hutrajtáře. Poněvadž zahrada ta sousedila s pozemky obecními, byla ta věc blíže ohledána a nalezeno, že k té zahradě jest přiděláno drahně obce (obecní půdy); proto páni obecní „na to sáhli, aby Mařík toho přidělení zaside k obci sstúpil anebo sie o to se pány smluvil; a tak jest to Mařík učinil a dal jest Vodičkovi, konšelu obecnímu a hospodáři tehdy městskému, 40 gr, a páni jsú to již Maříkovi, což jest přidělal předeck jeho i on, přidali k té zahradě i jich budúcim, aby pro to ižádného hyndrunku více neměli“. - O jiném případě podobném jest v Reg. flav. minus (na konci na listě neočíslovaném) zapsána zpráva, že r. 1482 Jíra Předhorský rozoral mnoho perkverkův k svému

užitku a ke škodě sousedské (obce kutnohorské a konventu kláštera Sedleckého).

POVĚRA.

Kutnohorské příspěvky k dějinám vzdělanosti české, řada III. (1927), str. 88.

Když Vít Zlatohlávek roku 1526 koupil dům v Hlouškách, jinak na Novém Městě (na předměstí kutnohorském směrem k Sedlci) od Doroty Hadové za 20 kp gr č. sleveno mu 5 kp gr, „že touž Hadovou choval svým nákladem a také znamenitou škodu vzal skrze dobytku zhynutí a že jest tu při témž domu uděláno, že dobytek mře“. (Archiv kutnohorský Lib. hered. niger H. 10 v)

HLÁSNÍ NA VĚŽÍCH.

Kutnohorské příspěvky k dějinám vzdělanosti české, řada III. (1927), str. 88.

Vedle hlídek, které každé noci městem procházely, hodiny oznamovaly a majetek i životy veškerého obyvatelstva proti zlobám živelním i lidským ochraňovaly, byli na věžích Vysokého kostela a kostela Matky boží na Náměti ustanoveni hlásní, aby s vyvýšeného stanoviska svého obzírali po městě i okolí, aby po případě ohlašovali oheň ihned při vzniku a aby zvonili na poplach, bylo-li toho třeba. K místu požáru ukazovalo se (jako dosud) za dne praporečkem z červeného plátna, v noci pak lucernou (1677 Počtové obecni). Pro první pomoc proti ohni, který mohl povstati na věži, byly tam postaveny štoudve dubové, stále vodou naplněné, také tam byly připraveny stříkačky ruční a jedna tuplovaná. Vodu tahali nahoru ve velkých dřevěných lahvích (1707). Pro posuzování času měli hlásní sypací hodinky pohotově. Úkolem hlásných bylo též zvonění proti mračnům; pro noční čas, kdy bouřky nejčastěji přicházejí, dodávaly se jim na věž svíčky (v červenci 1674 a 1698). K úřadu hlásného byly volány toliko osoby bezúhonné a způsobilé. Ale někdy se přihodila přeci volba omylná. Jan Kadeřávek, hlásný sv. jakubské věže, tam nahore v odlehlém ústraní nejsa nikým střežen, oddal se opilství a jednoho dne (v dubnu 1669) „z ožralství“ při mši dvakrátě všemi zvony vyzváněl. Pro výstrahu byl potrestán vězením šatlavním a po dva dny kládou opatřen, a pohroženo mu zbavením „beneficia hlásného“, kdyby se pítí páleného neodřekl. (A. K. Lib. memorab. 1664-72 fol. 232 v). - Naproti tomu Jakub Liška, hlásný u Matky boží byl v úřadě svém spolehlivým a proto mohl r. 1666, když se ženil, směle žádati, aby jemu „pro zasloužilé služby na veselí něco od piva darováno bylo“. Páni mu vyhověli a věnovali mu vědro piva (A. K. Lib. memorab. 1664-72 fol. 44).

DROBNÉ ZPRÁVY O RODĚ KUBÍNŮ.

Kutnohorské příspěvky k dějinám vzdělanosti české, řada III. (1927), str. 142-144.

1. *Lékárna u Zlatého lva.* Dne 4. srpna 1735 sepsal Karel Leopold Kubín, lékárník u Zlatého lva, poslední pořízení o statku svém. Manželku svou Barboru a děti z prvního i druhého manželství, jakož i vnoučata mohl hojně obmysliti z obšírného majetku svého: manželce své poručil sladovnu se zahradou a stodolou na právě Páchovském a louku u kláštera sedleckého, každému pak dítěti učinil slušný odkaz buď peněžitý anebo z polnosti u sv. Václava na Rovni a u Poličan anebo z domů svých ve městě. Synu svému frateru Gothardovi kapucínovi poručil aspoň 200 zl „pro kalich a apparatus, pokud by mši sv. sloužiti měl“. Lékárnu u Zlatého lva pak s knihami a jinými potřebami měl podle vůle kšaftujícího ve 4000 zl ujmouti syn Václav „kunštu apatykářského náležitě vyučený“, v Hoře již usedlý. Lékárnu hojně zásobenou všelikými medicinami i nádobami „materiály a instrumenty apatykářskými“ měl Václav převzítí ihned do své správy, neboť kšaftující pro sešlost věku a časté nemoci nebyl takové práce již schopen. Avšak to si vymínil kšaftující, aby syn z výtěžku lékárny („ex perceptis fructibus“) otci svému doživotně vyplácel každoročně 300 zl ve lhůtách polouletních po 150 zl anticipando (List. úř. Lib. contract. 1708 pg 774). Avšak Václav Kubín hospodařil v lékárně jenom krátkou dobu. Již roku 1738 lékárnu (se všemi hmoždýři, kotly, medicínskými knihami atd.)

prodal Janovi Křištofovi Španovi, lékárníkovi a měšťenínu Starého města Pražského za 5600 zl rejn (List. úř. Lib. nov. empt. 1736-56 C. 10. v).

2. *Mlýn Hopmil* (někdy též *Hotmil*), níže Nových mlýnů nedaleko chrámu Matky Boží na Náměti, neležel na hlavním tahu Páchu, nýbrž při struze „Jalovém Páchu“, která pod Nov. mlýny odbočovala, koželužům k vypírání koží sloužovala a pak vodou svou hnala mlýn Hopmil, mlýn Štolec u Sedlce atd. Nejstarší zprávu o Hopmili známe z roku 1433: tehdy hospodařil v tom mlýně Vaněk z Vlašimě s manželkou svou paní Důrou (A. K. Lib. antiq. hered. 1426 F. 5 v). Okolo roku 1500 byl ten mlýn majetkem obce kutnohorské a pp. šepmistři a páni jej pronajímali za plat 30 kp grč do roka. V roce 1516 jej od obce koupil Václav Johanesešuv z Skalice za 252 kp grč a 6 kp gr k obci úroku, nad to mu ze špitála dva vepře hladovitá dávali, aby je choval a do 16 neděl vykrmil (A. K. Lib. her. niger 1514-36 B. 6). Prodejní cena mlýna pak stoupala: 1544 Bartoň Houdek dal za něj 312½ kp grč; 1561 Jan Koutcký z Kostelce a Cyprian Roudnický z Mydlovaru platili za něj již 875 kp grč; a od nich jej koupil 1562 Jakub Kubín mlynář za 1010 kp grč (A. K. Lib. her. II. 1560-83 B. 11 v). Po roce 1580 ujal mlýn Václav K. syn; Ludmila vdova po něm pozůstala vedla (od roku 1613) živnost mlynářskou dále. Ale užitek z mlýna byl jí značně zmenšován tím způsobem, že nemalá část vodotoku od mlýna byla odnímána a obrácena k potřebám horním na Taurkank; proto byly majitelce mlýna po žádosti její sníženy závazky její k obci a ke špitálu na polovici. Dalšími držiteli mlýna byli: 1640 Václav K., ujal jej po matce Ludmile od svých sourozenců; 1688 Karel Ferd. K. ujal po otci od sourozenců svých, on byl posledním hopmilským mlynářem z rodu Kubínů. Roku 1739 Kateřina vdova po něm pozůstala prodala mlýn se dvěma zahradami, křenovkou, vodotokem, vrbinami a porostlinami Vojtěchovi Sokolovi mlynáři za 4600 zl rejn (List. úř. kutn. Lib. empt. vend. nov. 1736-56 C. 3).

3. *Maškrub* čili Maškraub říkali domu, proti mlýnu Hopmili ležícímu, při němž byla zahrada a haltěře (sádky na ryby). Podivný ten název, který pochází bezpochyby z doby předhusitské, vznikl asi zkomolením původního německého slova „Maischgrube“; to místo sloužilo patrně účelům buď vinařským anebo spíše snad pivovarským. O tom domě známe zápis z r. 1492, kdy zmizela nesnáze mezi mlynářem z Hopmile a hospodářem z Maškrubu o vody pouštění z mlýnského náhonu do haltěřův. Spor byl urovnán panským nálezem, že mlynář má z náhonu vody pouštět do Maškrubu na prst ztlouští a to ve dne i v noci; než Maškrubský dávej jednou v rok tři pacholky na pomoc cizení strouhy. Roku 1576 zakoupil Jakub (Kubín) mlynář v Hopmile dům Maškrub s příslušenstvím od Benedikta jinak Beneše sladovníka za 200 kp grč - a tím byly obě tyto spolu sousedící usedlosti sloučeny v jedné ruce, a obě zůstalo majetkem rodiny Kubínovské bezmála po dobu dvou set let. Ze zápisů z roku 1678 se dovidáme, že Jan Kubín mlynář ujal Maškrub po smrti otce svého Jakuba od matky své Kateřiny Kubínové a sourozenců svých, zaplativ jim dohromady summu 350 zl rejn. Roku 1708 Tomáš Kubín ujímá z pozůstalosti po neb. otci Janu K. dům Maškrub se stodolou a zahradou v 650 zl rejn; a r. 1748 dědicové Kubínovští (po neb. Dorotě matěři své) prodávají dům Maškrub s příslušenstvím panně Kateřině Rušilové za 700 zl rejn hotových. Sourozenci Kateřiny Rušilové pak po její smrti (1753) usedlost tu prodali obci kutnohorské za touž summu (List. úř. kutn. Lib. contract. 1708 pg. 18).

4. V rodě Kubínovském snoubila se s úctyhodnou osvědčeností nevšední zámožnost. K tomu, co bylo již vyčteno v předcházejících třech odstavcích, připojujeme ještě další zprávy o přesunech majetku ve prospěch rodu Kubínova. - 1572 koupil Jakub K. zahradu s vinicí pod Vlas. Dvorem vedle Skalky od Kordule Tapinky za 27 kp grč hotových. - 1658 koupil získal Václav K. dva domy Šadovské vedle sebe proti domu Knižecímú (čp. 376) ležící, které později (okolo r. 1745) byly stavebně sloučeny v dům jediný (nyní čp. 333). - 1663 Václav K. ujal louku Krbcovskou se zahradou při ní, kterou mu současně s rolemi u Poličan a u Perštýnce dědičně odkázal Jan Novomlejský. - 1668 Dorota K. Hopmilská prodává zahrádku Endrlovskou na Jičínském dvoře (v ulici jdoucí k bráně Klášterské). - 1686 Václav Ferd. K. koupil

louku Hanušovskou (vedle silnice ke klášteru Sedleckému po levé ruce). - 1691 Václav Ferd. K. koupil dvůr Bergmanovský na Kolmarce za 1400 zl rejn. - Po r. 1706 Daniel Šebastian K. ujímá po neb. otci svém dvůr Pampovský (později Trískovský) s loukou Veverinovskou na právě Hloušeckém a prodal jej roku 1720 za 3500 zl rejn.

ZE ŽIVOTA RUDOKUPCŮ.

Kutnohorský rozhled, r. 2 (1928), č. 10, str. 123-124.

Zářný lesk stříbra, které z dolů kutnohorských zvláště hojně vycházelo na sklonku 15. století, přivábil v tu dobu do Hory mnoho podnikatelů zblízka i zdaleka; přišli, aby se zde pokusili v štěstí. Nebylo však možno úspěchu docílití hravě, bez námahy, bez obětí: vyhledávání dobrých rud v děsivých hlubinách zemských a dobývání jich odtud na den vyžadovalo odvahy, jistých zkušeností a namáhavé práce; také hutní dílo potřebovalo nutně odborných znalostí, značné obezřetnosti a opět vysilující práce. Zisk kynul jedině tomu, kdož dotčeným požadavkům dovedl plně vyhovět; a nadto bylo třeba, aby tu byl ihned pro začátek pohotově dostatečný kapitál závodní. Patronka horníků neoslyšela nikoho, kdo ke zbožným prosbám za hojně nadělené rudy z dolů přičiňoval moudrou rozvahu a pilné dílo svých paží.

V historii Kutné Hory se setkáváme v době dotčené se jmény mužů, kteří úspěšnou prací v dolech anebo v hutích dovedli sobě nastřádati značného majetku. V popředí tu stojí několik členů z rodu, který s oprávněním zaslouženým k rodnému jménu svému připojoval přídomek „z Vrchovišť“; byl to zejména rod Smiškův, Vencelíkův a Švajkarův. Jednotliví členové toho rodu užili nemalé části svého značného, usilovnou prací a rozšafným hospodařením nastřádaného jmění k štědré podpoře uměleckého snažení, tehdy se v Kutné Hoře utěšeně probouzejícího. Jan Smíšek, zakoupiv r. 1498 Hrádek, vykonal na něm důkladné stavební změny a vyzdobil jej hojně uměleckým dílem kamenickým, Týž Jan Smíšek se r. 1488 odhodlal dobudovati kostel sv. Trojice na jižní straně města nad hutmi; opatřil jej krásným kamenným svatostánkem a hrobkami pro svou rodinu, pro týž kostel dal r. 1492 též pořídití nádherně malovaný kancionál (zpevnou knihu) iluminátorem Matoušem. Bohatý rudokupec Michal Smíšek ujal r. 1481 úřad správce stavby, když bylo zahájeno pokračování ve stavbě chrámu sv. Barbory, a ke zdárnému postupu stavby úsilím svým i štědrou podporou hmotnou platně přispíval. Týž Michal z Vrchovišť, který zastával též úřad horního hofmistra v službě královské na Vlas. dvoře, koupil sobě roku 1485 jednu kapli v chrámě sv. Barbory, v ochozu presbyteria na jižní straně a dal její stěny a klenbu nádherně vyzdobiti malbami na obmítce. Také dal pro zvonici svatobarborskou r. 1493 na svůj náklad ulíti veliký zvon u mistra Ondřeje Ptáčka; zvonu tomu dáno jméno „Michal“. Zásluhy Michala z Vrchovišť o stav chrámu toho se připomínají nápisem, který jest vysekán v kameni na jednom pilíři opěrném na jižní straně. Také Vencelík z Vrchovišť kupováním a tavením rud zbohatl; se zdarem a s nemalým užitekem se zabýval také (již r. 1482) zágrováním černých mědí, totiž odlučováním stříbra z těchto mědí a prodejem mědí vyzágrovaných. Platební jeho zdatnost byla tak značná, že stačila na zakoupení hradu Žirovnice (v okresu pelhřimovském) s příslušenstvím v sumě 1500 kp gr. čes. Na hradě tom vybudoval nově palác do dvou pater s kaplí domácí a tuto kapli dal bohatě vyzdobiti malbami nástěnnými. Usadiv se na Žirovnici, zřídil tam zágrovnu a v ní zágroval mědi, které byly z Hory dováženy.

V dějinách Kutné Hory by se našly ještě jiné podobné případy, dokazující, že hory stříbrné nezklamaly těch podnikatelů, kteří si vedli rozvážně a poctivě. Naproti tomu tytéž dějiny hlásají, že ti, kdož se v překotném chvatu za bohatstvím pachtili, neprozřetelně smělých podniků se odvažovali, přepínajice platební schopnost svou, a nadto i proti příkazům poctivosti se prohřešovali, ti že se dodělali jenom nezdaru, ti že se dočkali třeba také finanční i morální záhuby. Příkladem budiž Ambrož zlatník, řečený Krtek, který působil na Vlas. dvoře jako proběh zemský, totiž jako dozorcí orgán, jmenovaný zemskými stavy. Vedle úřadu svého, při kterém měl dosti času prázdného, zabýval se Ambrož kupováním a opětným prodáváním nemo-

vitostí; také „Hrádek“ jím byl získán koupí. V Praze na Malé Straně měl malou huť, v které, bylo-li toho třeba, zrníval měď také pro mincovnu kutnohorskou; tuto huť směnil za mlýn pod Poličany. Také se odvážil mezi rudokupce. Ale ani na základě získaného statku nemovitého se mu nepodařilo zachovati sobě dostatečný úvěr. Neblahý konec té odvázné hry jest v nejstarší pozemkové knize kutnohorské (1426-89) zapsán těmito slovy: „Ambrož Krtek frzouchar (proběr) na H. K. zadluživ se králi JMti a jiným dluhem znamenitým, k tomu také i mnohé dobré lidi v rukojemství zavadiv, ušel jest pryč“. Stalo se roku 1486. Věřitelů byla dlouhá řada, král. mincovna na předním místě; připovědi na Ambrožův statek přihlašovaly se již od roku 1485 houfně.

K případům zde vyčteným, kde se proti sobě stavějí výsledky tam řádného a úspěšného, tu nepoctivého a pochybného podnikání ve věcech rudokupeckých, klade historie ještě případ další, od vyčtených dvou poněkud odchylný. Zámožný a rozsáhlý muž přišel do Hory, a usadiv se tu, jal se hledati štěstí mezi rudokupci. Ale počínání jeho, ač se nijak neodchylovalo od směru pravosti a poctivosti, zůstalo z příčin nedosti zjevných bez očekávaného úspěchu a značný majetek jeho právě stačil, aby po jeho smrti byli věřitelé úplně uspokojeni. Takovým trpkým osudem byl stížen Jan Knajslík z Světic. Odkud a kdy přišel do Hory, pověděti neumíme; víme toliko, že jeden jeho bratr, totiž Václav z Světic, byl (již r. 1472) šenkem čili číšníkem krále Vladislava Jagellovského, a soudíme, že s tímto králem v prvních letech jeho panování častěji zajížděl do Hory. Tak Jan Knajslík Horu asi poznal; oblíbil si ji a tam se oženil s dcerou Jakuba sedláře, když pak záhy ovdověl, pojal k manželství Johanu, dceru paní Anežky, někdy Lantrysovy manželky, a s ní ujal věnem dům. Léta 1478 se připomíná jako permistr dolu Starší Plimle a byl jím ještě roku 1482. Také si opatřil huť a zabýval se rudokupectvím. Výnos té huti byl zprvu jen skrovný, na př. při první neděli v listopadu 1483 vynesla toliko 8 hřiven 1 ferton 1½ lotu stříbra, za které v mincovně bylo jemu vyplaceno 12 kop 31 gr, kdežto současně Vencelík za 22 hřivny 2 fertony 3 loty přijal 34 kp 2 gr a Michal za 15 hřiven 3 fertony získal 23 kop 37 gr. Dům, který Jan Knajslík držel a v kterém bydlel (nyní čp. 376), v ulici, která tehdy slula Klášterskou, byl rozsáhlý a honosně vybudovaný. Roku 1480 byla do toho domu puštěna přebytečná voda z kašny na Obilném trhu (část nynějšího náměstí Palackého před ústím Kollárovy třídy); avšak mělo jí býti užíváno bez škody sousedské. Náhradou vystavěl J. K. tu kašnu nově na svůj vlastní groš. Dům ten byl asi také jinak nad obyčej slušně upravený; vždyť v něm přijímal J. K. vznešenou návštěvu krále Vladislava (v roce 1476 dvakrát a v r. 1478 opět dvakrát). K tomu domu přikoupil J. K. r. 1481 dům vedlejší malý (nyní čp. 375) a vůbec rozmnožoval nemovitý svůj majetek častými koupěmi, zejména domu nad dolem Flašary, domu Jandovského nad velkou rourou (nyní Kam. kašnou), domu na valech u Nové brány, zahrady pod Meckasem a jin. Potřeboval-li peněz hotových, buď prodal některou nemovitost svou anebo na ní ihned zajistil půjčku věřiteli anebo rukojmím. Přesné a správné jednání ve věcech obchodních, jakož i přízeň, které požíval u krále, dopomohly Janovi Knajslíkovi k nemalé vážnosti u Horníků; od r. 1478 zasedal ve sboru obecních starších až do smrti své (1492) a častěji se mu dostalo též hodnosti šepmistrské (1481-85, 1490-92). Zbožnou a ušlechtilou mysl projevil J. K. tím, že vyžádal sobě od panů kapli v kostele sv. Barbory v ochozu za velkým oltářem, která r. 1487 byla úmrtním dřívějšího majetníka, Michala Raddy řezníka, uvolněna (po smrti Knajslíkově byla dána hašplěrům k jejich žádosti). Mimo to ujal J. K. r. 1487 do opatrování svého oltář ve Vysokém kostele (sv. Jakuba) v kapli pod klenbou na jižní straně. Podobá se pravdě, že J. K. v roce 1492 chtěl Horu opustiti a do Prahy se uchýliti, neboť v dotčeném roce koupil sobě v Praze dům v Starém městě „U stříbrné růže“ (nyní čp. 399 v ulici Havířské) od Mikuláše Střely z Rokyc a paní Anežky z Klinštejna, manželky jeho. Správnost vyřčené domněnky podporuje se také tím, že Jan Knajslík všechny své nemovitosti v Hoře rozprodal anebo těm, kteří byli jeho rukojmími, zapsal.

Bylo-li podnikání rudokupců starohorských řízeno zásadami správnými, neminulo se s

úspěchem a mohlo být pro jednotlivce pramenem značného zisku. Dnes ještě blahověří Kutná Hora těm, kteří zisku takto nabytého neužili jenom pro své zbohatnutí, nýbrž částí jeho, mnohdy, nemalou, přispěli na zvelebení Kutné Hory, čímž u potomstva jménu svému vděčnou paměť zachovali.

HAVÍŘSKÝ DŮM.

Kutnohorský rozhled, v. 2 (1928), č. 6 a 7, str. 71-74.

Nejčetnější a pro Horu velice významné sdružení, totiž pořádek havířů hor stříbrných, neměl ani ještě na začátku 16. století ustáleného sídla pro svou správu, neměl místa, kde by starší toho pořádku nerušeně o zájmech pořádku rokovati a věci pořádku se týkající volně vyřizovati mohli, také se pořádku nedostávalo vhodného a bezpečného úkrytu pro cenný jeho majetek movitý, zejména pro knihy a listiny, peníze hotové a dlužní úpisy, pečetiidla, pro stříbrné štítky s erby těch, kdož při ptačí střelbě si zasloužili hodnost „krále střelby“, pro cínové nádoby atd. Peněz měl pořádek tolik, že sobě slušný dům mohl zakoupiti; ale správa města jemu toho nechtěla dopustiti z důvodů neznámých. Příčinou toho odporu byly snad živé dosud vzpomínky na veliké bouře havířské v letech 1494, 1495 a 1496, jimiž klid v městě byl povážlivě ohrožován, pročež se uznávalo nutným, aby po uklidnění bouří ještě v letech dalších byla bujnost chasy havířské vhodně přitlumována. Do roku 1513 utuchl odpor pánů Horníků asi do té míry, že pořádek havířů hor stříbrných mohl pomýšleti na vyplnění dávné své touhy. Starší pořádku vyhlédli sobě dům na Vinné ulici Václavkovský (nyní čp. 146 v Husově třídě) naproti nároží domu Mejšnarovského (nyní čp. 147), jdouc vzhůru k bráně Kouřimské po pravé ruce ležící, též nárožní. Dům ten patřil předtím Brikcímu Janovskému urburěři, po jeho smrti jej ujala Bíta (Alžběta), po něm pozůstalá vdova, která se znova provdala za Jana Zeleného. Od těchto manželů koupili dům roku 1513 starší nad havěří za summu 400 kp gr. čes., zavdali hotových 100 kp, ostatek spláceli po 30 kopách, až roku 1523 dopltili úplně. Starší nad havěří, přistěhovavše se do domu, projevíli uspokojení své podle tehdejšího obyčeje tím, že vystrojili veselé „novosedlí“ (oslavu dne, kdy zasedli do nového majetku) s hostinou, ke které pozvali pana mincmistra, pány šepmistry a některé jiné osoby, jejichž přízeň chtěli sobě zajistiti.

Pořádek havěří zařídil v domě svém také šenk piva, a nad to zbylo ještě několik světnic a komor volných. Takové přebytné místnosti se pronajímaly: na příklad roku 1575 Vít Steydl mečíř s Mikulášem Brantem zlatníkem předstoupili před starší pořádku havířského a oznámili, že by každý chtěl sobě najmouti krám nebo dílnu v Havířském domě; každému byla zjednána jakási místnost za roční plat 1 kp 45 gr. tak, aby nájem platili každého půl roku, a „jestliže by páni starší kterého z nich míti nechtěli, tehdy aby půl leta napřed dali jemu věděti, aby se krámem opatřil, aneb jestižebý který z nich nechtěl tu býti, aby též půl leta napřed pánům starším oznámil, že takového krámu držeti v nájmu nemíní“. Již asi po uplynutí tří týdnů předstoupil Vít Steydl mečíř před starší opět a oznamoval, že v krámě, který tu najal v domě, býti nemůže, že se mu škoda děje na jeho díle od rzi, a přivedl s sebou Šimona konváře, který ujímaje ten krám na jeho místě připověděl, každého půl roku platce býti poloviční činže.

Válka třicetiletá zavínala všeobecný rozvrat poměrů majetkových, Kutnou Horu pak zvláště citelně zachvátil povážlivý úpadek majetku domového; neboť mezi měšťany bylo tu mnoho těch, kdož zůstali věrně oddáni víře, v které vyrostli, a než by přijali víru římskokatolickou proti svému přesvědčení, raději se podrobili krutému příkazu Ferdinandových patentů vypovídacích: opustili Horu namnoze i s rodinami svými, zanechavše tu všecek svůj statek, opustili svou vlast a usadili se v některé zemi sousední. Některým domům emigrantským byli ustanoveni opatrovníci; který dům však hospodáře neměl, pustl a hynul. Havířský dům nebyl ovšem z těch emigrantských domů, o něj pečovali starší pořádku havířského; ale jest pravděpodobno, že i přes to klesala jeho stavební hodnota zjevně, neboť pokladna pořádku havířského následkem nepříznivých poměrů upadala v chudobu stále hlouběji. Svrchovaně již nutná

obnova Havířského domu byla zahájena teprve na začátku 18. století za primasa (prvního staršího) Václava Maříka, když byl stav pokladny shledán uspokojivým. Část, přiléhající k domu městského radního Josefa Khuna (kde později byl vystavěn kostel sv. Jana Nep.), byla asi chatrná a bylo třeba ji od základů vybudovati a novým krytem opatřiti; ve dvou letech dospěla práce až k nároží, kterému se dostalo pěkné výzdoby sochou sv. Václava, patrona pořádku havířského, nad nárožím byla pak vyzdvižena vížka s bání. Druhé části domu, která hledí proti domu Mejšnarovskému, dostalo se opravy později za primasa Karla Klimše. První část stavebních oprav jest přesně datována listinou na pergameně psanou, která s připojenými medailkami jezuitskými a tištěnými modlitbičkami a obrázky svatých, v plechové krabici uzavřená, byla uložena v bání nad dotčenou věžičkou. Když pak při některé pozdější opravě krovu byla tato věžička i s bání snata, zmizela krabice i s obsahem a byla teprve roku 1908 v Čáslavi objevena na půdě domu čp. 84 (na náměstí). O nálezu tom lze čísti obšírnou zprávu v „Památkách archaeologických“ XXIII., na str. 272-273; ale nálezu jest asi dnes již nezvěstný. V listině, která byla podle ustáleného obyčeje do bání vložena při dokončení stavby, zaznamenává se, že „jest tento dům vystavený a grunty založeny leta Páně 1704 dne 10. Apr. a tato bání na tento krov postavena téhož leta 1704 dne 9. Aug.“ V listině jsou jmenováni též mistr zednický Jan Jakoubek a mistr tesařský Vít Havíř, kteří stavbu řídili, jakož i několik vynikajících osob, které na oslavu dostavby byly sezvány.

Havířský dům byl takto zabezpečen stavebně na delší dobu; ale starší nad havěři neustali uvažovati o tom, kde by co ještě mohlo býti uvedeno do výhodnějšího stavu a jak by mohl býti nalezen stálý pramen hojnějšího zisku pro pokladnu havířského pořádku.

Roku 1740 uvážili starší nad havěři, že v přízemku Havířského domu jest dosud několik pustých, žádný užitek nenesoucích komor, a usnesli se na tom, že z nich dají zříditi byty, „ze kterých by nájemníci každoročně nejenom činží k pořádku platili, ale taky skrze consumo piva v domě mající (!) šenk tím hojněji zvelebovali“. Do tohoto pivního šenku kladli starší pořádku havířského všecky své naděje; proto dopouštěli v Havířském domě nemírné pitky a hluché muziky (tance), které často asi se zakončovaly pustými rvačkami - a ten jindy tak účtyhodný dům Havířský byl takto z vůle samotných starších obrácen ve prostou krčmu! Pošetilé jednání starších bylo dovršeno tím, že roku 1748 Jakob Schön, tehdejší primas nad havěři, se odvážil městskému rychtáři upírati právo, aby svobodně a bez opovědi předcházející mohl vcházeti do domu Havířského a tam k pořádku nabádati. Dům Havířský jest privilegovaný, tvrdil primas, a nadání všelikého požívá. Páni šepmistří dovedli ovšem čelit opovážlivému primasovi: podali mu řízné poučení o právech městského rychtáře a připojili vážnou pohružku, že mají tu moc, havířskému pořádku trestně odejmouti dům nuceným prodejem, nebude-li učiněna přítrž pohoršení, které z toho domu vychází.

Roku 1760 starší nad havěři - nevíme, zda dobrovolně anebo trestně - prodali dům Havířský opatrovníkům sousedního vnově vybudovaného kostela sv. Jana Nep. za 1650 zl. rejn.; ale již 1763 přešel dotčený dům do rukou majetníků soukromých. Když pak r. 1770 radniční budova, která stála na Hlavním (nyní Palackého) náměstí, vyhořela, byl dům Havířský zakoupen obcí za 4500 zl. rejn. od posledního majetníka Jana Kampra a dala jej upravití vhodně pro sídlo obecní správy. Po letech (1844) podařilo se přikoupiti dům sousední po pravé ruce na Uhlerném trhu z pozůstalosti po neb. Matějovi Mazánkovi, ručnickáři (pixmochrovi), za 750 zl. CM.; v radnici takto rozšířené byly některé místnosti roku 1848 přenechány okresnímu soudu. Později (1850) naskytla se obci příležitost ke koupi Kamenného domu, který skýtal obecní správě více pohodlí. Místnosti, které byly nově uvolněny v domě Havířském, propůjčila obec roku 1854 úřadu politickému (okresní hejtmanství) a bernímu úřadu; pro své potřeby ponechala tu obec jedině kůlnu na přechovávání hasičského náčiní.

O ZÁSTAVÁCH.

Kutnohorské příspěvky k dějinám vzdělanosti české, řada IV. (1929), str. 99-103.

Zápůjčky peněz hotových na cenný jakýsi základ čili zástavu bývaly již za starodávna zvyklostí dosti všední. Takový akt, máje povahu právní, mohl se státi předmětem zápisu na listině samostatné anebo v knihách městských. I panovníci čeští, kdykoliv se dožadovali půjček, dávali věřitelům svým vhodné zástavy. Dostí často zastavovali hrady své a tvrze (1339 hrad v Mostě, 1343 hrad Křivoklát, 1376 hrad Lipnici), také města (1376 Něm. Brod), ba i celá území; ale častěji zajišťovali svůj dluh některými výnosnými požitky svými, totiž zapisovali věřiteli svému zisk z urbury, zisk z mince, úřad rychtářský, úrok z města královského, clo a jiné. Zprávy o takových vzácných zástavách odstavujeme nepovšimnuté stranou. Na tomto místě chceme toliko vylíčiti některé zajímavé případy ze všedního života občanů kutnohorských, kde poskytované zápůjčky dosahovaly toliko malé výše a zástavy byly s nimi asi rovnocenné. O takových případech pozoruhodných nachází se v městském archivu a registratuře zdejšího listovního úřadu mnoho zápisů v knihách testamentův, v knihách obligačních a v inventářích pozůstalostí.

Bylo-li komu třeba, aby se dožadoval půjčky hotových peněz na úhradu nepředvidaného vydání, pokaždé se dopídlil někoho, kdo ochotně půjčku poskytl, ovšem tehdy, byla-li řádně zajištěna dobrou zástavou. Byla-li zástava proti půjčce více než rovnocenná, nebylo tu nebezpečí ztráty; a jistina zapůjčená dávala obvyklý úrok. Nevšední úslužnost projevovala Lída Katrlayn důvěřivým poskytováním úvěru; její kšaft (1514) dokazuje, že ona své peníze, snad po léta nastřádané, rozpůjčila v úzkém okruhu svých blízních nezištně, částečně i bez zástav. Petruška byla jí dlužna 1 kp 14 gr a dala na to čubku, plachtu, roušku a zlou kasanku červenou; Elška Netrefka měla na dluh 4 kp gr v zástavě u Lídy tři mísy, konev, měděnici, dva prsténky stříbrné, plátka jednoho 16 loket, tři prostěradla a ubrus; mlynář z Hrdinova mlýna na dluh 1 kp gr dal korec ječmene; sedlák neznámý („nevím odkud“) byl dlužen Lídě 28 gr a zastavil na to sukni lindyšovou brunátnou; Důra Jirsová z Heřmanova Městce dala na 1½ kp 8 gr dluhu jenom prostěradlo za 9 gr a hrnek másla „muož státi za 9 gr“.

Přechovávání zastaveného šatstva a peří bylo pro věřitele úkolem dosti svízelným; a přece se zástavy toho druhu vyskytují dosti často. Roku 1535 Štědrón, havěř, chystaje poslední pořízení, praví o sobě, že není žádnému nic dlužen, kromě židu, kramáři, do Kolína 1½ kp grč; dal mu na to do zástavy sukni svou, kožíšek, prostěradlo a mísu velikou novou. - U téhož žida kramáře měl 1531 Markvart z Jilmanic v zástavě čubu kuní, pošitou sukнем lvové barvy a aksamitem premoanou, též věnec punth i pentlík vše perlové v 7 kp gr a hever v 15 gr čes.; všechno poroučí Markétě sestře své, aby to sobě vyplatila. - Ludmila Goliášová r. 1626 půjčila Jiříkovi Strakonickému, mlynáři, 20 širokých tolarů na šatstvo u ní zastavené, omylem pak odvedla tuto zástavu komusi cizímu. Ve sporu z toho vzniklém učinili páni šepmistři a spoluradní mezi rozvaděnými stranami porovnání takovéto: Ludmila Goliášová jemu, Jiříkovi Strakonickému, k 20 širokým tolarům na ty šaty půjčeným, povinna jest dáti ještě výše a více 20 kp gr na dva termíny, 10 kp ihned a druhých 10 kop po čvrt létě. Ludmila Goliášová pykala za svou nedbanlivost těžce.

Zástavou velice vhodnou bylo nádobí cínové a měděné, jakož i klenoty zlaté a stříbrné jednak pro svou nezmarnost, jednak pro vysokou cenu a malý objem. Proto se často užívalo zástav takových. David Tapineus roku 1601 v kšaftě svém připomíná, že u Rudolfa Prajtmpace má v zástavě uloženy některé cenné věci v krabicích a na těch krabicích že svou rukou poznamenal, jakou summou za každou zástavu jest povinen; bylo to 30 dukátů, 5 stříbrných koflíků, velký groš zlatý na třech řetízcích s devíti kameny a s perlami. - Jan Helman, bradýř, měl na sklonku svého života (1608) velkou část svého dosti značného jmění rozpůjčenu: 250 kp grč Janu Pajerovi v Kolíně Novém nad Labem na dlužní úpis a po summách větších, menších na zástavy některým erbovním osobám v Kutné Hoře a okolí. Od Oldřicha Smrčky, který byl na Spiticích, měl v zástavě dva řetězky zlaté, jeden dílem aurumpantovým a jeden řetízko-
vým, a na ty půjčil 115 kp gr, také mu Oldřich zůstal dlužen od hojení, když skrz krk probo-

den byl; Matějovi Salavovi z Lippy a na Zhoří půjčil 50 kp gr na řetěz zlatý; Zigmundovi Staršímu Maternovi na Přibyslavicích též 50 kp gr na zlatý řetěz; paní Mandaleně na Jenikově, která má pana Sturma, 75 kp gr na řetěz a dva náramky, vše zlaté; Petrovi Freisichselbstovi z Frejdnpachu 25 kp gr na dvě ozdoba, totiž 24 lžic stříbrných a konvičku stříbrnou, dále 5 kp gr na 13 loket aksamitu. - Martin Jeřábek, vačkář, v kšaftě svém (1541) připomíná, že Brož, vačkář, měl od něho vypůjčený obrázek stříbrný, vážil 2 loty, ale že jej zastavil v 5 g alb. komusi neznámému, a žádá, aby Brož zástavu vyplatil a jemu vrátil. - Machek z Rybného trhu roku 1521 držel v zástavě korbel stříbrný v 21 kp grč od neb. Petra z Práchnan, a Oldřichovi Slámovi a jeho manželce půjčil 16 kp grč na řetěz zlatý. - Petr havěř, příjímím Hospodář, zanechává (1530) mnoho drobných dluhů, které však jsou vesměs kryty zástavami; u Johanesa, urburního písaře, měl v zástavě sukni flanderskou dvojnásobnou, 12 talířů cínových, konev velikou cínovou a mísu cínovou velikou a dvě menší, to vše ve 3 kp grč; jinde měl hanštán stříbrný dobrý, několik grošů širokých, peníz tlustý atd. - Roku 1531 měla Kateřina Krbcová u Vondřeje z Páchu v zástavě prsten „ze samorostlého zlata o třech prutích“ ve dvou kopách grošů. - Dorota, někdy Viktorína z Krsovic manželka, byla (1547) dlužna židovi Isákovi z Kolína 9 kp grč a měla na to u něho v zástavě pás stříbrný za 7 kp gr a čepec zlatý za 2 kp grč. - V pozůstalosti po neb. Melicharoví Gellerovi, jircháři, muži velice zámožném, nalezly se 1615 četné cenné zástavy tyto: dva koflíky v 1 kp 30 grč, prstýnek zlatý Anny Sahové v 30 kp grč, cínové nádoby v truhle ve 3 kp grč, 12 talířův cínových v 1 kp grč, dvě sukně paní Mariany Firšicové v 12 kp 30 grč, pás mužský se stříbrným nákončím, s nožnicemi a nožmi stříbrem obloženými v sedmi kopcích pšenice po 50 grč, tři prostěradla a dvě čejsky paní Anny Vodňanské v 7 kp grč, soudek s cínovým nádobím Šimona Glosera v 10 kp grč. - Alžběta, dcera kněze Jakuba Melisea, děkana kutnohorského, někdy doktora med. Matyáše Pausperla manželka, byla Annou Václava Matoušova manželkou požádána o zápůjčku peněz, neměla však hotových na snadě a „z víry a lásky“ jí odevzdala dobromyslně některé klenoty od zlata a stříbra i jiné svršky na ten způsob, aby je v jisté summě sobě zastavila a peněz těch k své živnosti do jistého času užívati mohla. Byl to pás stříbrný a dva náramky zlaté, jablíčko stříbrné s řetízkiem stříbrným, živůtek aksamitový, umývadlo cínové vyrývané, mísy dvě cínové, prostěradlo s mřížkou z devíti loket. Poněvadž Anna půjčených věcí nevracela (1614), podala Alžběta na ni žalobu. - Ješek, havěř, měl za sebou některé zastavené svršky Prokopa Flašera v dluhu 6 kop gr, zejména 7 mís cínových velikých, talířů 12, měděnice 2, rendlíky mosazné 2, mísky šálešné 3, konví cínových 5, peřiny 2, polštáře kožené 3, prachový jeden. Těch 6 kp gr odkazuje kšaftem (1521) na kalich k záduší k Náměti a žádá, aby Prokopovi Flašerovi, kdyby těch 6 kp gr dal, byly věci zastavené vráceny. - Mandalena Šatná z Drasova, vdova po neb. Janovi Starším Šatném z Olivetu, ocitnuvši se v tísní peněžní, dávala cenný majetek svůj kus po kuse do zástavy Jiřkoví Hružoví a manželce jeho, a sice půl druhé stolice pregeřské na Vlašském dvoře zastavila ve 30 kp gr, koflík stříbrný veliký pozlacený s víkem ve 13 kp gr, patnáct lžic stříbrných v 6 kp gr, dvanácte lžic na díle pozlacených v 7 kp 30 gr. - Blažek, kloboučník, ve svém kšaftě (1512) jmenuje ty, kdož mu byli dlužni a od nichž choval u sebe zástavy. Léto, kloboučník, na svůj dluh 2 kp gr dal jeden tlustý groš pozlacený a nějaké dvě kosti ve stříbře, z nichž jedna byla pozlacená; Matuš, koželuh, na dluh 5 kp gr položil do zástavy dva kameny (40 liber) vlny bez dvou liber. - Dorota, pozůstalá vdova po neb. Janovi Drábkovi, kožíšníkovi, v kšaftě svém připomíná, že od Anny, manželky pana Jana Pečeckého, má na dluh 5 kp gr v zástavě 4 prsteny zlaté, dva pásy stříbrné, koflík stříbrný pozlacený a 12 lžic stříbrných. Od Reginy Pečárkové měla v zástavě pláštík soukenný v 1 tolaru; ty peníze jí v kšaftě odpouští a chce, aby jí pláštík zase vrácen byl.

Význam zástav v obecném životě pochopili i ti drobní záčkové kutnohorského gymnasia a uměli svým způsobem využívatí výhody v zástavách spočívající. Mlsota je sváděla častěji k návštěvám u perníkáře Jiřka Vrby; nemohouce pak útratu svou jemu platiti hotovými penězi, zanechávali u něho v zástavě své knížky školní, jichž se po jeho smrti (1620) našlo „kolik-

si“ v komoře na loži pod nebesy vedle Melantrichovy bible, jakési postilly a jiných. Knihy nacházejí se mezi zástavami jenom zřídka, bezpochyby nebyla taková zástava vlídně přijímána; přece však dovedeme vytknouti ještě dva případy toho druhu. Kněz Petr, farář u sv. Bartoloměje, všechny své knihy odkazuje kšaftem (1530) Jiříkovi, strýci svému v Rožďalovicích a připomíná, že od Johanna Laurina má u sebe v zástavě antifonářk v dluhu 1 kp gr, chtěl-li by jej vyplatiti, aby mu byl vydán, pak-li by ho nevyplatil, aby zůstal při záduší u sv. Bartoloměje. - Arciděkan kutnohorský Jan Semín zvěděl roku 1581 o kancionálku, který on skládal, že jest u Václava Lva v zástavě; zastavil jej v 8 gr bývalý zvoník, který zatím do Chrudimě se přestěhoval. Jan Semín vyplatil ten kancionálek a u sebe ponechal.

Na zástavě lpělo druhdy podezření neřádného původu. Ve XXVII. kapitole Jihlavských práv z r. 1249 jsou vytčeny tresty na svatokrádež; tam se ustanovuje též, aby „ani kupec, šenkář, kramář nebo žid nebo který jiný věci kterých kostelních v zástavu brátí nechtěl ani měl ani k chování přijímal“. Kdo věc kostelní zastavoval, byl ovšem podezřelý ze svatokrádeže. Příklad takový udál se v roce 1376: kněz Andreas, farář v Novém Kolíně, přiznal se dobrovolně, že jeden kalich ze svého kostela zastavil u jistého měšťana v Kutné Hoře ve dvou kopách grošův. Byl-li podkladem nerozvážného toho skutku zločinný úmysl, říci neumíme.

ŠLECHETNÝ ČIN.

Kutnohorské příspěvky k dějinám vzdělanosti české, řada IV. (1929), str. 104.

V registratuře zdejšího listovního úřadu stojí kniha obligací, ve které začínají zápisy rokem 1610; jsou to zprávy veskrze nudné, vyjímaje jednu z roku 1622 (na listech N. 28 a 29), která do té trudné doby lidského poblouzení a těžké mravní pokleslosti padá jako jasný a hřejivý paprsek potěšující a usmiřující. Dotčeného roku 1622 v sobotu po památce sv. Skolastiky, přistoupil Jan Šlechta ze vsi Veletova k právu před pány a nad knihami dobrovolně přiznání učinil, že urozená paní Lidmila Vřesovcová rozená Voděradská z Hrušova na Klášteře Hradišti a Zásadce nad Jizerou v jeho veliké potíži a nouzi tu lásku mu prokázala, že Dorotu, dceru jeho z Doroty manželky jeho, hned nazejtří po porodě ze světa sešlé, zrozenou a zde v kostele sv. Barbory pokřtěnou z milosrdenství a lásky křesťanské k vychování a opatrování svému přijala a v tom se zamluvila, že ji za svou vlastní mítí a na ni na šatky i jiné potřeby náklad činiti a ze svého vlastního dávatí chce. On, Jan Šlechta, člověk chudý, nejša sám s to, aby ve svém vdovství a své samotnosti dcerku svou v tak útlém věku vychovávatí mohl, přijímá milostivou tu nabídku se šetrnou vděčností a s dobrým rozmyslem i z dobré své vůle touž dceru svou Dorotu odevzdává JMti paní Lidmile Vřesovcové roz. Voděradské z Hrušova za vlastní, tak aby ji jako svou vlastní vychovávatí a k dobrému vésti mohla i v dalším vzrůstu jejím beze vší jeho i jiného každého člověka vymyšlené překážky, sobě pak dále na ni žádného práva nepozůstává. Jako zástupce paní Lidmily Vřesovcové byl přítomen, aby takové odevzdání k ruce její přijal a na místě jejím aby ohlásil, že v skutku se zadosti státi má tomu, co slíbila, Matěj Mělnický, písař Viléma z Vřesovce nejvyššího mincmistra v král. Českém. Z toho lze souditi, že Lidmila Vřesovcová nejednala bez souhlasu se svým manželem.

POKUTA ZA UTĚTÍ NOSU.

Kutnohorské příspěvky k dějinám vzdělanosti české, řada IV. (1929), str. 104.

Předzívky „Beznosý“ dostalo se (1544) v Kutné Hoře jakémusi Janovi proto, že mu ve svádě byl uťat nos. Předzívka ta mu zůstala pak příjmením. Původci toho jeho úrazu byl Brož pluhař od Vavřince Hrubého z Hořan a Martin, nádvorník Janův z Přítoky. Skutku svého pak lítovali a s Janem Beznosým učinili smlouvu, že mají jemu za to utěti nosu 16 kp gr dáti. Že se tomu dostí stane a ta summa že poškozenému zaplácena bude, za to jsou slíbili: Vavřinec Hrubý za Brože pluhaře svého a Jan z Přítoky s Mikulášem Parůžkem za Martina (A. K. Kniha smluv 1542-45 ve žlutých A. 1).

KUTNOHORŠTÍ EMIGRANTI A JEJICH DOMY.

*Vlastivědný sborník východočeský, sv. 4. (Chrudim 1929), str. 11-27.**

Žalostnou prohrout bitvy na Bílé hoře rázem ztratil národ český svou svobodu politickou i náboženskou. Vítězové, totiž Ferdinand II. a mocný jeho rádce, řád tovaryšstva Ježíšova byli si toho ovšem dobře vědomi, že je třeba, aby situace, pro ně v tu chvíli velice příznivá, byla jimi nejen obratně, ale také rychle a rázně využitkována, jinak že by výsledky jejich mnohale-tého snažení a podnikání mohly být ohroženy. Každý prostředek byl jim dobrým, jen když dopomáhal k dosažení cíle. Nestačila vražedná poprava na Staroměstském náměstí v Praze těch, kteří stáli v popředí nezdařeného odboje. Následovaly rozsáhlé konfiskace statku nemovitého i rekvisice majetku movitého, kterými měli být protivníci a rodiny jejich finančně oslabeni a zkruseni. Vítězové sáhli poraženým nelítostně na hrdla i na statky. Ale na tom nezůstali. Hrozbami, trýzněním a vůbec násilím všeho druhu byla lidu odnímána jediná útěcha a mravní opora, kterou mu skýtalo náboženství, v němž byl vychován, a vnučována mu víra katolická, která mu nemohla být sympatickou již proto, že právě tato víra byla od věků původem a příčinou těžkých rozbrojů v lůně národa českého.

Vyznavače víry pod obojí odvrátí od náboženství, ve kterém vyrostli, nebylo prací snadnou. Vítězové bělohorští usilovali o to způsobem rozmanitým. Velice brutální způsob, kterým rodiny vzdorujících jinověrců měly být k povolnosti donuceny, bylo ubytování sveřepých žoldnérů v domech urputných „bludařů“. Dne 23. ledna 1626 došel do Hory od místodržících z Prahy rozkaz, aby císař rychtář ihned obeslal na radnici všechny zatvrzelé bludaře, aby pokáral přísně jejich neposlušnost a potom aby od každého jednotlivce vyžádal konečné prohlášení, chce-li být katolíkem „ano nebo ne“. Těm pak, kdož by k náboženství katolickému přistoupili ihned připověděli, aby lid vojenský z domů jejich vzdvihl a neposlušným „rebelantům“ aby jej do domů vkvartýroval. Aby svému rozkazu a slovům rychtářovým dodali váhy, činí pánové místodržící pohružku, že do Hory přitrhnou ještě tři prapory lidu pěšího a tři kompanie rejtharstva.¹⁾

Na víru katolickou byli jinověrci obráćeni též vězňením. V Kutné Hoře byl při takovém počínání ochotným pomahačem a horlivým náhončím opat sedleckého kláštera. Důkazem toho jest list ze dne 6. července 1630, kterým opat Křištof Method (1629-1636) vyzývá šepmistry kutnohorské, aby rychtáři městskému poručili „kterákolivěk žena hospodyně bude postižená v městě od Malína okrom sedmi osob, které má poznamenané již pan rychtář, aby všechny jiné do vězení bral, a tam aby zůstávaly, dokavad k samospasitelné víře nepřistoupí. Když toho nechtějí dobrovolně učiniti, nechť vězňením budou k tomu dohnané.“²⁾ Roku 1628 byli v Kutné Hoře uvězňeni pro víru tři úředníci královští: Jan Špis z Hartenfelsu, puchhalter mince královské, Lorenc Naumann, hutmistr, a Jan Prunc, písař mince, též Karel Šmilaur ze Šmilova, syn nebožtíka Augustina Šmilaura ze Šmilova, úředníka mince. Ačkoliv již jednou prohlásili, že k náboženství katolickému přistoupiti chtějí, byli v arestu drženi, neboť připovědi své dosud zadosť neučinili. Ale listem ze dne 3. června téhož roku prezident a rady zřízené komory království českého vybízejí šepmistry kutnohorské, aby ty vězňe ihned propustili, když oni bez dalšího rozpakování a prodlévání katolíky se stanou.³⁾ Roku 1626 byly čtyři „osoby konšelské z města Hory Kutné“ drženy ve vazbě na hradě pražském, že nechtěly k náboženství katolickému přistoupiti. Konečně toho dosáhli, že na jistý způsob propuštění býtí a do Hory se navrátiti měli. Komora česká listem ze dne 12. března 1626 oznamuje císař rychtáři v Kutné

* Vydáno rovněž jako zvláštní otisk z tohoto sborníku.

¹⁾ Archiv města Kutné Hory č. 8171/1.

²⁾ A.m.K.H. č. 8475/1, 2. Na lístku přiloženém touž rukou napsáno: „Okrom těchto 7 osob žen malínských 1. Anna manželka starého rychtáře, 2. Dorota nynějšího rychtáře, 3. Manda Podlaska, 4. Lída Pospíšilová řezníková, 5. Káče Poláková, 6. Dorota Zimka, 7. Mariana Morávková - jiné všechny ať se vezmou do šerhovně.“

³⁾ A.m.K.H. č. 8356.

Hoře Janu z Tulechova tuto možnost a nařizuje mu, jestliže se ti čtyři konšelé do Hory navrátí, aby jim to dostatečně předložil, jestliže by oni do svátků velikonočních se nerozmyslili a k náboženství katolickému nepřistoupili, tehdy že v městě tom a v království českém dále trpění nebudou. Statkové pak i všechna pozůstalost jejich že bude prodána a třetí díl JMCské k ruce obrácen bude. Šepmistři kutnohorští, pozorující jakousi povolnost shůry, odvážili se, poslati knížeti Karlovi z Lichtenšteina prosebný list, ve kterém za dotčené konšely orodují, aby jim bylo dovoleno, v městě opět zůstávat a v obci dřívější úřad svůj konšelský vykonávat. Aby žádosti své dodali větší váhy, vyličují nesnáze, jakými jest v tu dobu stíženo řízení věcí obecních; léta pomínulého bylo pět spoluradních smrtí odňato; někteří v nedostatku zdraví postaveni jsou a proto povinnostem svým v obecní radě dostáti nemohou; Jan Knaur, odšedší od tud, se nenavrácuje; také jiní, zejména primátor Radslav Hlavsa z Liboslavě, Jan Šreiter z Šreintolu a Jan Endrle ohlašují, že v městě tomto bezpečně trvati a konšelské povinnosti své dále vykonávati nemohou. Proto prý při tak skrovném počtu čtyř nebo pěti osob zde zůstávajících není možno, obec tak rozšířenou řádně spravovati.⁴⁾

Jiný způsob, kterým jinověrci byli převáděni do lůna církve římskokatolické, byl sice méně násilnický, ale jaksi záluďný, a proto pro nebohé oběti náboženské reformace velmi nebezpečný. Kněží katoličtí, místní duchovní správcové v Kutné Hoře a v osadách okolních, mniši kláštera sedleckého, hlavně však členové řádu jezuitského, kteří okolo roku 1626 houfně do Hory přicházeli a tam se usazovali, jali se podle rozkazu shora pilně mezi jinověrce docházeti, horlivě ve víře katolické je vyučovati, k účasti v katolických výkonech bohoslužebných je nutiti a k přijetí víry katolické přemlouvati. Tato práce misionářská byla založena a prováděna podle pevného systému. Hlavou její byl pražský arcibiskup, jemu pak byli nápomocni president a rady zřízené komory království českého. Styky těchto nejvyšších instancí s venkovskými pracovníky byly udržovány prostřednictvím komisarů, k tomu účelu zvláště ustanovených pro jednotlivé kraje. Roku 1628 (listem ze dne 27. dubna) doporučovali z Prahy purkmistru a konšelům v Kutné Hoře Štefana Beníka z Petrsdorfu na Řepovicích [?] a Jezeře, úřadu nejvyššího mincmistra království českého místopředsího, že „jakožto člověk v katolickém náboženství horlivý“ jim bude radou i skutkem nápomocen, aby obrácení na víru katolickou „tím spěšněji a podstatněji vykonáno býti mohlo“. Roku 1630 byl jmenován komisařem „k reformaci náboženské“ pro kraje chrudimský a čáslavský Herolt Václav Libštejnský z Kolovrat, JMCské rada a komorník.⁵⁾

Takovému komisaři se ukládalo, aby často (nejméně každého měsíce) měl pro krále připravenu zprávu, která v každém kraji reformace pokročila a jak daleko přivedena byla. Cís. rychtář v Kutné Hoře a desátníci jednotlivých čtvrtí města sotva stačili sbíratí materiál pro výkazy osob nekatolických, které „k potupě a zlehčení milostivé vůle a poručení JMCské vždy ještě jako zaslepené a rozumu zbavené v své navyklé vzpouře a v tvrdošijnosti trvají a bludů svých sektářských k své vlastní jak časné, tak i věčné škodě a záhubě opustiti nechťejí“.⁶⁾ Při takových sčítacích přehlídkách nalezen byl v některých rodinách zjev jaksi podivuhodný, že otec byl již katolíkem, avšak matka s dítkami vyznávala dosud víru nekatolickou. K takovým případům hleděli reformátoři s pozorností zvýšenou a vyžadovali tu seznamů zvláštěních. Jeden takový výkaz pod titulem „Tyto osoby mají kacířské manželky“ obsahuje řadu zvučnějších jmen následujících: Šebastian Helcl, úředník mince, Karel Šmilaur, primas, Zigmund Kozel, radní a hospodář, Jan Keller, radní, Pavel Nicefor, radní, Matyáš Dačický, radní, Jan Prunc, písař mince, Lorenc Najmon, hutmistr, Jan Gloger, písař mince, Zachariáš Šnellius, radní písař, Jan Heniochus, obecní starší, Vilím Salander, písař důchodu, Václav Šafařík, písař pivovaru loreckého, Jan Špis, správce cassy obecní, Karel Brtnický z osmisoudců, Viktorin Geronis, Jan Cimermon, Jiřík Richter. Manželky mužů v tomto seznamu vytčených byly

⁴⁾ A.m.K.H. č. 8176/1-4.

⁵⁾ A.m.K.H. č. 8353 a 8473/2.

⁶⁾ A.m.K.H. č. 8353.

podle rozkazu reformačního komisaře (ze dne 19. prosince 1630) před cís. rychtáře a dvě osoby od obce předvolány a od nich napomenuty, aby zanechaly již dalších výmluv a k víře katolické přejít se rozhodly do jisté lhůty. Také manželé těch žen byli voláni na radnici do plnosti rady a tam jim bylo ono nařízení přečteno. Někteří z nich nedovedli nátlaku odolati, a mluvíce za své manželky, projevovali přesvědčení, že „již nelze tomu se vyhnouti, nýbrž, Pánu bohu všemohoucímu se poroučíc, JMCské a reformačních komisarů milostivé vůli uvýknouti a místo se dáti musí“; žádali toliko, aby lhůta k přijetí katolického náboženství byla manželkám jejich prodloužena, kteréžto žádosti bylo ovšem vyhověno.⁷⁾ Velice bedlivě vykonávalo se též sčítání dítek obojího pohlaví. Na poručení nejvyššího minemistra roku 1624 chodili desátníci dům od domu a poznamenávali všechny dítky zletilé i nedospělé; napočítali jich ve čtvrti: Tandlmaršské 249, Bartolomějské 333, Vojenské 308, Námětské 322, a na předměstích: na Cechu 366, v Hlouškách 126, na Páchu 143 a na Kolmarku 97. Úhrnem tu bylo dítek 1944, které tehdy byly většinou asi ještě víry utrakvistické.⁸⁾ Úkolem reformačních komisarů bylo také, všimati si rodin katolických, které čeládku kacířskou kteréhokoliv pohlaví u sebe přechovávaly, a vyzvídati příčiny, proč tyto osoby se dosud k víře katolické neobrátily, a podávati dobré zdání, jakými by prostředky nejlépe té věci vypomoženo bylo.⁹⁾

Pro katolickou reformaci byli vážnou a proto nemilou překážkou predikanti čili kazatelé jinověrců, kteří i za nejtěžších protivenství věrně stáli svěřencům svým po boku, laskavě je utěšovali, ku stálosti ve víře je povzbuzovali a radou i příkladem je posilovali. Schůzky s predikanty konávaly se ovšem pokoutně a tajně v houfech po 10, 50 i po 100 osobách, ale přese všecku opatrnost nezůstaly ukryty před slídivými zraky katolických reformátorů. Kněz Matouš Appian z Milesu, arciděkan kutnohorský, ve své stížnosti proti Horníkům upozorňuje místodržící a zemské soudce v království českém na takové schůze a ihned v zápětí vysílá komora česká šepmistrům přísný rozkaz (ze dne 11. října 1625), aby takových pokoutních schůzek a puntování s predikanty nedopouštěli.¹⁰⁾ Roku 1626 (v sobotu po památce sv. Fabiána a Šebestiána) se píše z Vídně, že císař Ferdinand dal z království českého vypovědětí všechny predikanty, jakožto rozséváče všech kacířských a sektářských bludů.¹¹⁾ Z dopisu pražských místodržících cís. rychtáři a šepmistrům v Kutné Hoře (ze dne 14. dubna 1627) se dovídáme, že do průběhu jedné tajné schůze s predikanty zasáhlo císařské vojsko, ve městě ležící, a že dva predikanti, kteří tu schůzi svolali a kteří vojskem byli „dosaženi“, sedí v Hoře v žaláři; místodržící žádají, aby oba byli náležitě zjištěni a do měst pražských na rathouz Starého města neprodleně odesláni.¹²⁾

Katolická reformace dosáhla v Kutné Hoře úplného převratu poměrů náboženských. Hrozbami a násilím byli jinověrci většinou donuceni k tomu, aby přijali víru katolickou; a kdož toho učiniti nechtěl a náboženství svému zůstal věren, raději opustil domov svůj a vy-

⁷⁾ A.m.K.H. č. 8538/2 a 8477/1,2.

⁸⁾ A.m.K.H. č. 7961/1.

⁹⁾ A.m.K.H. č. 8426.

¹⁰⁾ A.m.K.H. č. 8077/1,2. Stížnost kněze Matouše Appiana obsahuje následující zajímavé artikule: 1) Když primas katolický umřel, dosazen na jeho místo kalvinista. - 2) Horníci se ujímají kolatur a přijímají do města predikanty, kteří jim děti učí a služby vykonávají, při pohřbech pikhartské písně zpívají; když jim bylo zapověděno a kostel zavřen, celá obec se chtěla zdvihnouti, tak že se jim kostel musil zase otevřítí. - 3) Když umřela arciděkanova sestřenice, chtěl jí v kostele pochovati, ale šepmistři mu zbránili. - 4) Žádných svátků nesvětí, prodávají a dělají, jako všední den, do kostela nechodí, nýbrž pokoutně u predikantů se scházejí, katolické sousedy kde mohou hyndrují a pohřžky jim činí, že „jednušky“ vyzenou a je dříti budou, katolické žáky, kde koho na ulici dopadnou, bijí, perou a „Sancta Maria ora pro nobis“ za nimi volají. - 5) Z jiných měst pro víru zběhlé přechovávají a s okolními městy se puntují.

¹¹⁾ A.m.K.H. č. 8171/2.

¹²⁾ A.m.K.H. č. 8232/1,2. President komory české píše dne 14. dubna 1627 německý list šepmistrům a radě kutnohorské, ve kterém připomíná, že ta schůze s predikanty byla „ein sehr gefehrlicher Tumult“ ... „darbei die in Garnison daselbst liegende Soldateska ihren Ernst haben sehen müssen lassen“.

stěhoval se za hranice, jen aby se zbavil stálého znepokojování a nesnesitelného utiskování. Touto dobrovolnou emigrací byl reformátorům katolickým naznačen způsob, kterak by se rázem zbaviti mohli nenáviděných jinověrců. Zdar díla reformátorského byl skutečně dovršen všeobecným vypovídacím patentem. Podpis krále Ferdinanda II., prostě to škrtnutí pérem, stačil, aby sta rodin klidných a řádných bylo donuceno, opustiti město Kutnou Horu, kde měly ustálené sídlo své, a zanechati tam statky své poctivě získané a nastřádané. Takovým vypovězencům nebylo dovoleno, usaditi se na jiném místě vlasti své; oni byli vypuzeni z celého království českého s pohružkou, aby se do něho nikdy nenavracovali žádným vymyšleným způsobem, leč by dříve se stali opravdovými a upřímnými katoliky.

Z Vídně vysílány do zemí českých opětovně jménem královým různé mandáty, dekrety nebo patenty; obsahem svým se ty listy jaksi shodují, ale různou stylisací se od sebe liší. V úvodě se zpravidla velebí králova otcovská péče o blaho poddaných, zvláště o spásu jejich duší, tudíž i snaha jeho, aby všichni obyvatelé království Českého byli z bludů svých kacířských vyvozeni a k přijetí samospasitelné víry katolické přivozeni. Jednou se také klade důraz na „obzvláštní lásku a milostivost, kterou JMCská k tomu městu Horám míti ráčí.“¹³⁾ Pak se vylučuje nelibost králova, že ta reformace následkem zarputilosti jednotlivců příliš zvolna pokračuje; dále se pronáší výzva, aby ti, kdož toho dosud neučinili, bez dalších odkladův k samospasitelné víře katolické přistoupili a JMCské další příčiny k hněvu nedávali. Jako jádro listu se konečně vylupuje pohružka, že tomu, kdož by přijetí pravé víry katolické zarputile odmítal a takto nejen proti JMCské, ale i proti vůli boží na odpor se stavěl, po vyjití jistě lhůty nebude dopřáno dalšího pobytu v království českém, ani mu nebude ovšem dopuštěno, statků svých osobně držeti.

Patent datovaný ve Vídni roku 1627 v sobotu den památky sv. Ignacia vyznamenává se pečlivým stylisováním a zjevnou snahou, přesvědčiti moudrými důvody, které se čerpají částečně ze starších dějin českých. Skladatel patentu píše takto: „...Jest všem vůbec známo, že království naše České žádného času v lepším způsobu a vzrostu nebylo, jako za kralování císaře Karla IV., slavného předka našeho chvalitebné paměti, a to nejvíce proto, že jest z obzvláštní otcovské péče a milosti předkům vašim a milé vlasti s dobrým rozmyslem a zdravým uvážením to dobře znamenati ráčil, že rozdílnost a rozdvojení v náboženství v žádné zemi stálého pokoje a pravou poslušnost k vrchnosti a upřímnou důvěrnost mezi samými obyvateli a poddanými způsobiti a zachovati nemůže; za kterýmižto příčinami jest v téměř království českém jisté řády ustanovil a na to všem svým úředníkům a radám přikázal, aby mimo římskokatolické náboženství žádné jiné scestné náboženství, roty, bludy a sekty uvozovati nedopouštěli a jich netrpěli...“ Následuje obšírný výklad o tom, jak se za následujících králů ty poměry změnily, a pokračuje se dále takto: že snahou jeho (císaře Ferdinanda II.) jest, aby ve věcech náboženských se vrátily poměry, jaké bývaly za panování císaře Karla IV.¹⁴⁾

Jestliže se v listě tom se začátku laskavě poučuje a milostivě napomíná, hovoří se na konci již přísně, výstražně a hrozivě. Poněvadž prý někteří obyvatelé království českého dosud setrvávají v bludech kacířských a sektářských, on (Ferdinand II.) že toho trpěti již nemíní a nechce. Těm, kdož dosud nepřijali víry katolické, povoluje se lhůta šesti měsíců, aby tak učinili. A jestliže by v odporu svém setrvali, nařizuje se jim, aby po uplynutí vytyčené lhůty poslední den do západu slunce z království českého pryč se odebrali. Takovíto exulanti se vybízejí, aby „to, co povinni jsou (městu a j.), odvedli, věřitele své spokojili, z poručenství (mají-li jaké na sobě) počet úřadu neb jiným katolickým poručníkům učinili, sirotčí zboží jim odevzdali a sirotkův sobě svěřených s sebou z města neb z království odvésti se neopovažovali, ale jich při městě k opatření radě zanechali.“ Pokud se pak týče manželek těchto exulantů, ustanovuje se v tom patentu, ty „ihned s manžely svými anebo nejdéle ve dvou nedělích po nich (pokudž by v tom čase ke katolickému náboženství se neobrátily) z téhož království čes-

¹³⁾ A.m.K.H. č. 8355.

¹⁴⁾ A.m.K.H. č. 8357.

kého se odebrati povinný budou.“ Statky své pak nechť ihned prodají přátelům svým anebo jiným obyvatelům katolickým; k tomu, jakož i k vypominání dluhů dává se jim druhý termín šestiměsíční.¹⁵⁾

Strůjci vypovídací akce byli bezpochyby nemile překvapeni výsledkem svého podnikání. Pravděpodobně asi očekávali, že krutá pohrůžka vypovězením z vlasti většinu zarputilých jinovců poleká a že je pohne, aby od své víry odpadli a přijali víru katolickou. Ale očekávání to se nesplnilo. Sotva uplynuly dva roky od vydání patentu vypovídacího, a již se zjevují neočekávané následky, jako jinde, tak i v Kutné Hoře, totiž hromadná emigrace. Mnoho bylo těch, kdož vlast svou opustili, statky své a přátele tu zanechávající, a pryč do cizích zemí odešli raději, než by se s panovníkem svým ve víře srovnali. A záhy potom přišly také neodbytné důsledky další. Emigranti zanechali tu své domy namnoze, nedadouce jim žádných plnomocníků, kteří by v nich hospodařiti anebo je jiným prodati směli; a tím ten osířelý statek hynul, pustl a ke zkáze přicházel. Tajní cí. radové, král. místodržící a nejvyšší soudcové zemští v království českém postřehli tento fakt překvapující a uznali toho potřebu, aby se uvažovalo o tom, jaké to neblahé následky z toho plynou pro život občanský a jaké z toho vyrůstají škody národohospodářské, zejména ve věcech fiskálních. Komora česká, věrná to strážkyně příjmů panovníkových, nemohla neviděti, jak kontribucí, daně a jiné platy, zejména z vín a piv, JMCské náležející, se zmenšují a scházejí. A proto listem ze dne 4. aprilis 1629 cí. rychtáři a šepmistřům v Kutné Hoře poručí, aby „takové odběžné domy a statky pošacovati dali, a zřídíce některé osoby z prostředku svého, jim takové domy a statky k opatrování k ruce JMCské poručili, tak aby oni zahrady, roli ... osívali, vzdělávali a užítky z nich shromazďovali, odtud náklad na ně činili, a pokudž by co zbývalo, to k úřadu do depositací složili, nicméně kontribuci z týchž domův a důchodův vypravovali...“¹⁶⁾ Pochopíme, že nařízení tak obsažnému nemohlo býti vyhověno ani snadno, ani rychle, ani dokonale, uvážíme-li, že okolo roku 1630 bylo v Kutné Hoře odběžných domů prázdných ve městě vnitřním 207 a na předměstích 90 namnoze se zahradami a rolemi.¹⁷⁾ Nad to pak v té době rozhárané se vyskytali nešlechetní lidé, jejichž zlobou se zkáza opuštěných domů a jiného majetku, nikým neopatrovaného, dovršovala. Jaké to svévole se tací škůdcové na cizím majetku odvažovali, poznáváme z veřejné vyhlášky, která cí. rychtářem, šepmistry a radou, obecními staršími a osmi soudci na přetržení zla byla vydána roku 1629 dne 24. aprilis. Práví se v ní, že „do domův, v nichž hospodářův není, prázdných a pustých, někteří loupeživí a zlodějští lidé netoliko nočně, ale i bíledně příliš svobodně a opovážlivě chodí, v nich stavení boří, trámy řeží, prkna odtrhují, dříví odnášejí z oken a dveří i což k okrase domu vnitř i zevnitř přináleží a přibitého jest. Nicméně za městem po zahradách lezou, ploty, prkna a střechy trhají a což od železa, krádežně odejmou, to pak tarmarečnickům a kovářům donášejí a prodávají. Že takového loupežnictví v městě na ohavu a ohydzu jeho provozování nikterakž dále žádnému trpěti nemohouce, pro skutečné přetržení jeho je přísně pod hrdla ztracením, kdoby při tom postižen aneb i

¹⁵⁾ A.m.K.H. č. 8349/1.

¹⁶⁾ A.m.K.H. č. 8357 a 8425. Kterak byly statky po emigrantech zůstale opatrovány, vysvítá z register, do kterých se zapisoval příjem a vydání; registra taková zachovala se z let 1629-1633. Na př. je tu zaznamenán příjem žita v slámě, nemláceného v stodole Najmonovské za Kolínskou branou; bylo ho uято 2 kopy 48 mandelův „a některý snop“ a z toho namláceno žita na zrní 84 korců. Takového žita vyseto na zimu 29 korců; prodáno bylo 29 korců, něco korec počítajíc po 1 zl 52 kr, něco 1 zl 49 kr 4 den; forýrovi z regimentu Defurovského, že vyzdvihl soldaty z domu Najmonovského, dány 2 korce; také úroky do záduší placeny žitem. Podobný jest počet ze sklizené pšenice. Dále se zapisuje příjem peněz za ovoce a za trávu ze zahrad, jakož i nájmu z domů. Zajímavý jest příjem 17 zl 30 kr z důchodu loreckého (1633) za dříví z domu jednoho predikanta, co soldáti Koloredovští zbořili a nedobrali, a příjem 2 zl 20 kr za 800 cihel dlažiček z téhož domu. Ve vydání nacházíme doklady, že se střechy a žlaby na domech udržovaly v dobrém stavu, že ploty u zahrad se opravovaly, housenky se stromů sbíraly a ničily atd. (A.m.K.H. č. 8618).

¹⁷⁾ A.m.K.H. č. 8540/3.

nejméně usvědčen byl, zapovídáme a v tom dostatečně ponaučujeme, aby každý, kdožby takového loupežníka a škůdce při skutku postihl aneb cokoliv z takových domův odňatého při něm poznal, to ihned na právo k úřadu šepmistrskému vznesl.“¹⁸⁾

Nezadržitelné pustnoucí fasády domů odběžných dodávaly městu, jindy tak úpravnému, ba honosnému, znenáhla vzhledu škaredého a jaksi děsivého; a současně byl v důchodu obecním patrně pocíťován značný úbytek příjmů pravidelných. Pročež zástupcové obce ochotně spojovali úsilí své s podnikáním císařských rychtářů, směřující k nápravě, zvláště když komora česká stále na ně naléhala a k účinné obraně proti hrozivému zlu je doháněla. Odtud vyšlo nařízení (ze dne 12. máje 1629), aby šepmistři a rada v Kutné Hoře opuštěné domy „co nejdříve budou moci, prodali a utržené peníze na rathouz složili“.¹⁹⁾ Roku 1630 (dne 25. máje) posílá komora česká do Hory císařský patent, ve kterém se vyhláší „...kdožbykoliv z týchž osob ven ze země odebralých ode dne publicírování těchto patentův našich ve čtyrech měsících pořad zběhlých ... k svým domům a gruntům i statkům buď sám osobně (avšak v náboženství katolickém se s JMCskou srovnávajíc) najíti nedal aneb skrze katolické pomocníky neprodal, že ti a takoví domové i gruntové i statkové pro re derelicta neboližto za odběžné držání a pobrání býti mají...“²⁰⁾

Ve smyslu tohoto patentu vybízí česká komora císařských rychtářů Jiřího Jindřicha Stredoniusa v Kutné Hoře listem ze dne 17. října 1630 a opět listem ze dne 14. února 1631, aby se šepmistři kutnohorskými do všech neprodaných statkův a gruntův po emigrantech právně se zvedli a jich se i se všemi užitky k ruce JMCské ujali; komora česká žádá, aby toto nařízení bylo vykonáno neprodleně, a poroučí, aby všechny takové emigrantské statky byly náležitě a upřímně vedle dobrého svědomí pošacovány.²¹⁾

Se svolením komory české byly domy opuštěné odhadovány nízko a lacino nabízeny a prodávány; nad to pak se shovívavě čekalo na zaplacení kupní sumy. Patrně to vysvítá ze „Šacunku domů odběhlých“, datovaného na Horách Kutných 17. ledna 1631, který se zachoval v městském archivu kutnohorském sub num. 8540/4,5. Nejvýše byl vyceněn dům Lexovský, a to na 500 kp. gr. č, dva domy (u Vorlů a Šrejterovský) byly oceněny po 350 kp. gr. č. Odhad byl vykonán úhrnem na 46 domech a z těch 16 dosáhlo odhadní sumy toliko po 15 až 50 kp. gr. č.²²⁾

Emigrant mohl sobě ustanoviti plnomocníka, který by směl na jeho místě přijímati peníze za dům stržené nebo splátky podle práva purkrechtního kladené. Peníze ty mohly zůstatí v Hoře (na upokojení věřitelů nebo na jiný účel); ale také bylo dovoleno, aby plnomocník je dodal emigrantovi do krajiny, kde tento žil ve vyhnanství. Plnomocníkem mohla býti jenom osoba, která se přidržovala náboženství katolického. Nebylo-li nikoho, komu by příslušelo peníze přijímati, spadly do fisku královského. Mnoho domů odběžných bylo darováno jesuitům na výstavbu jejich koleje. Podle výkazu z r. 1654 drželi jesuité takových domů 26. Leželi takový dům mimo okršlek na stavbu vyhlédnutý (na předměstí Cechu mezi chrámem sv. Barbory a hradbami městskými), dovedli jesuité směnou (frejmarkem) získati za něj dům jiný vhodnější. Některé domy odběžné, které nemohly býti prodány, podržela obec kutnohorská a osadila v nich, aby nepustly, nájemníky a podruhy za jistý plat roční. Avšak podobá se pravdě, že v přechetných případech se nepodařilo zadržeti úplnou zkázu domů, které následkem vypovídacích patentů byly zbaveny svých hospodářů. Ve výpise z rulle úřadu berničného z roku 1654 jest vytčeno 121 domův „zbořených, dokonce pustých a zkažených, jejichž toliko

¹⁸⁾ A.m.K.H. č. 8427.

¹⁹⁾ A.m.K.H. č. 8428.

²⁰⁾ A.m.K.H. č. 8357.

²¹⁾ A.m.K.H. č. 8539.

²²⁾ Odhad domů vykonali starší nad zedníky Jan Manic a Petr Betal se starším nad tesáři Jakubem Smrčkou za přítomnosti rychtáře městského Štefana Hodouška Ronšperského a písaře Jana mladšího Letíka.

místa, kde stály, se spatřují“.²³⁾ Zpráva o tomto truchlivém faktu jest autentická; jména domů (podle dřívějších majitelů) jsou v té listině udána jednotlivě, a kde se stal přesun majetku, nemluví se o domě, nýbrž jenom o místě, kde dům kdysi stál. Na předměstích bylo domů zbořených dokonce 167. Čtvrtina Hory, města jindy honosně výstavného a kvetoucího, ležela v sutinách. Město skýtalo pohled takový, jakoby krutý nepřítel je byl dlouho obléhal a urputně ostřeloval a o jeho pád a zničení usiloval. Všemi ulicemi čísel mrazivý dech zhouby a prázdnoty, ze všech zákoutí vyzírala chudoba. A nad tímto žalostným obrazem spousty a bědy začínaly se hrdě vypínati mohutné obrysy a veselé tvary palácovité novostavby pro kolej jesuitskou!

Neméně kormoutlivá byla situace těch, kdož nechtíce zapřítí víru svou po rodičích zděděnou, ač byli k tomu všelijak nátlakem donucováni, raději odešli pryč z vlasti své za hranice do zemí cizích, do poměrů nezajištěných. Takové horoucí, největších obětí schopné zanicení pro vznešenou ideu rodí se jenom v době velice vážné, v době velikého nebezpečí anebo v době velikých nadějí. Proto hledíme s úctou na českou emigraci pobělohorskou. Avšak nechtíce si počínati nekriticky, doznáváme, že tato zajímavá epizoda v dějinách českého národa má také stránku temnou. V době, kdy hydra germanisační směřuje a hrozivěji než kdy jindy zdvihala své hlavy proti oslabenému a zastrašenému národu českému, neměla stálost ve víře náležitého významu v obraně proti hrozícímu odnárodnění. Odchodem emigrantů, kteří se osvědčili jako pevné a nepodajné charaktery, byla značně oslabena posice těch, kteří zůstali ve vlasti a kterým bylo bojovati proti stále rostoucímu nebezpečí odnárodnění. Těžkou ranou pro český národ bylo též znehodnocení majetku, který zanechali emigranti ve vlasti své nedostatečně opatřený. A k tomu připojiti nutno ještě fakt, že emigranti se v cizí zemi namnoze odnárodnili a tím pro český národ svého významu pozbyli.

O emigrantech kutnohorských byly dosud uveřejněny zprávy velice skrovné; Petr M. Velský ve své *Persekuci Kutné Hory* (vydané r. 1882) podává toliko prostý seznam jejich osobních jmen, aniž by citoval listinu, ze které bylo čerpáno. Další zprávy možno najíti v městských knihách pozemkových, ovšem roztroušené a neurovnané.²⁴⁾ Zápisy v dotčených knihách bývají jinak jednotvárné a dosti nudné; ale ve věcech, které se dotýkají emigrantů, rozhovořívají se poněkud více do široka, snad z potřeby větší úplnosti a jasnosti pro složitější úřední řízení, někdy snad také z pouhé záliby a povídacivosti zapisujícího písaře městského. A tak se dovídáme z těchto knih o emigrantech více, než jsme očekávali, totiž o jejich zaměstnání, o jejich rodinách, o jejich majetku, o době jejich odchodu z vlasti, také o místě v zahraničí, kde jim byl poskytnut útluk. Výsledky takového pátrání podáváme v následujících řádcích pod hesly jmen jednotlivých emigrantův, seřazených pořadem abecedním.

JAN AGATHON PRAŽSKÝ, učitel, měl od roku 1614 zápis na dům Fainholcovský (nyní čp. 155) po nebože manželce své Juditě. Když opustil Horu, připadl dům roku 1626 do král. fisku a roku 1628 prodán Janovi Nigrinovi, správci školy vysokokostelské. Z r. 1632 je tu opět zápis o prodeji toho domu, a sice Janovi Krupskému za 100 kp gr č. Prodávající císař rychtář M. Jiří Jindřich Stredonius v relaci své nazývá ten dům „domečkem“ a vysvětluje nízkou kupní cenu tím, že to jest domek skrovný a větším dílem pustý „a v ty časy s těžkostí jiný kupec na něj najíti by se mohl“.

Kněz ŠIMON ALEXIUS SVINČANSKÝ s Annou manželkou ujali 1617 dům Zavadilovský (nyní čp. 330) po neb. Vítovi Šteidlovi, mečíři, otci jí Anny, na ni připadlý. Když pak Šimon vedle jiných predikantův byl z království českého vypověděn a s manželkou svou z Hory odešel, byl jme-

²³⁾ A.m.K.H. 10001/1,2. Taková místa pustá proměňovala se namnoze v zahrádky. Teprve později za příznivějších poměrů mohli se jednotlivci odvážiti vybudování domů na těch místech, při čemž bylo asi většinou užito starých základů. Po ulicích kutnohorských se rozhostil veselý sloh barokní, kterému se říká též „jesuitský“. A tak i ve věcech stavebních byla Hora ovládnuta duchem jesuitismu, v tomto případě však nikoliv na škodu svou.

²⁴⁾ Zejména jsou to knihy tyto: v městském archivu Liber hered. V. 1621-37 a Lib. her. VI. 1637-56; v listovním úřadě Lib. her. 1656-62 a Lib. transact. cess. 1708. K tomu byly přibrány některé jednotlivé listiny z archivu městského.

novaný dům zabrán do král. fisku a 1627 řádu jezuitskému na vystavení koleje v Kutné Hoře darován. Rektor koleje jezuitské prodal ten dům 1631 Davidovi Klementovi, zlatníku za 125 kp gr č. Avšak 1673 přihlásil se Jan Karel Alexius s manželkou svou Annou o spravedlnost svou po emigrantech knězi Šimonovi a Anně manželce jeho, dědu a babě své, a poněvadž jemu, jakožto pravému nápadníkovi dům Zavadilovský nemohl „in natura odevzdán býti“, byl mu učiněn zápis na dům Mejšnarovský (nyní čp. 147) v sumě 234 zl. rejn. 3 kr, která měla býti doplacena na prodejní sumu domu Zavadilovského (125 kop gr č = 291 zl rejn 40 kr) s doložením, aby dům Mejšnarovský, na ten čas na stavení zruinovaný, více ruinirovati nedopouštěl, nýbrž na stavení zase vyzdvihl anebo jinému prodal.

Kněz JIŘÍK ALTOPHILUS HOŠTICKÝ, predikant, a Anna manželka jeho měli dům Sokolovský (nyní čp. 434) u Náměti s zahrádkou; roku 1651 bylo místo, kde stával, pusté.

JIŘÍ ASMAN, truhlář, pro religion z království českého vyšlý, zanechal po sobě dům v České ulici (nyní čp. 241) jdouc k bráně Kolínské po pravé ruce, jehož zboženiště koupil 1660 Karel Laubka od cí. rychtáře Křištofa Pergkmona za 20 zl rejn.

JAN BROZIUS, tkadlec, opustil Horu jakožto emigrant a zanechal tu dům (nyní čp. 354) v ulici jdouc k fortně Klášterské, který držel již roku 1601. Kolej jezuitská, které ten dům připadl, prodala jej 1642 Matěji Kryzulkovi a Dorotě manželce jeho s kouskem zahrádky při něm za 50 kp gr miš.

JIŘÍK ČERMÁK, pekař, opustiv Horu zůstal v zemi uherské trvale a teprve 1649 vedle udělené milosti svobodného příchodu přijel do Hory, aby po nebožtíku otci svém Václavovi Čermákově, též pekaři, ujal dědickou spravedlnost 110 kp gr miš. na domě Mizerovském (nyní čp. 468) na Dolejším městě. Toto právo své prodal za 45 kp gr mišen. Samuelovi Veselému, koželuhovi. Od roku 1622 držel Jiřík Čermák s manželkou svou Dorotou, dcerou Alžběty Suchánkové, dům Děkanovský, jinak Pasířovský (nyní čp. 35) proti Hrádku v ulici jdouc ke kostelu sv. Barbory; dům ten připadl na jeho syna Jiříka, který po smrti otcově roku 1651 jej prodal Jakobovi Fialovi, pekaři za 110 kp gr mišen.

VÁCLAV DYNES, syn Šebestiána Dynesa (konváře, potom šafáře mince královské), „causa religionis“ ven ze země se vystěhovavší zdědil po otci díl domu nárožního nad hořejší rourou čili Kamennou kašnou (nyní čp. 123). Dům ten ujali Václav Fojsík s Markétou manželkou s tím zvláštním opatřením, pokudž by Václav Dynes „vedle milostivého JMCské povolení“ dílu svého při právé vyhledával, že dotčený manželé jemu 130 zl rejn. na domě „u Slonů“ řečeném (čp. 103), v kterém bydlí, zaručují a pojišťují; neboť chtěli onen dům prodati, a 1657 jej prodali.

VÁCLAV HODOVNÍČEK, zvoník při kostele Vysokém (sv. Jakuba) s Annou manželkou svou koupil 1620 dům Arnoštovský (nyní čp. 380) v Panenské ulici v rohu vedle Knížecího od Martina Šticha, krejčího za 250 kp gr č. Jakožto dům po emigrantech připadl komoře královské a 1650 byl odhadnut za hotových 70 zl a na roky za 120 zl. Jan Málek, bednář koupil jej 1659 z rukou cí. rychtáře Křištofa Ant. Pergkmona za 100 zl rejn.

DOROTA HOFMANOVÁ, dcera Václava France z Liblic, ujala po neb. manželů svém Bartoloměji Štěrbovi 1615 vedle smluv svatebních dům „u Pokšichů“ (nyní čp. 154). Roku 1619 dává a zapisuje tento dům novému manželů svému Mistru Jiříkovi Syrusovi, rektorovi školy, a roku 1628, opět znova provdána za Samuele Hofmana Třebíčského, mánic podle manžela svého do města Třebíče se obrátiti a tam se osaditi, poručí a postupuje stateček svůj, jmenovitě dům „u Pokšichů“ plnomocníkům svým Zigmundovi Kozlovi z Rejzntolu a Václavovi Francovi z Liblic, a ti ujali ten dům společně v sumě 600 kp gr miš. Konečně pak ALŽBĚTA, vlastní dcera někdy neb. Jiřího Syrusa a Doroty jeho manželky, která kdysi (toho času nezletilá) s matkou svou ze země české do Třebíče se vystěhovala a později se za Pelargusa a opět za Žáka v Uherské Skalici provdala, roku 1653 skrze plnomocníka svého dům „u Pokšichů“ prodala Vítu Pazourkovi za 600 kp gr mišen.

DAVID HRUŠKA byl usedlý v království uherském, kdež se službou zaručil; a poněvadž nemínil již více do království českého se navrátiti a tu v náboženství katolickém s jinými se srovnati, prodává roku 1651 dům pod brankou jdouc od radnice dolů k Náměti po pravé ruce (nyní čp. 504), kterýž jemu ještě nezletilému r. 1635 připadl podle smlouvy o kšaft neb. Jiříka Zelenky Hořického. Koupil jej Matěj Páčovský za 20 zl rejn. peněz hotových. Jiřík Zelenka, kožešník, platil za ten dům (1631) 35 kp gr č.

JINDŘICH HUNĚTICKÝ, hodinář, měl od roku 1615 po nebo otci svém Matějovi Hunětickém, též hodináři, dům (nyní čp. 243 ?), který připadl do fisku královského a, nemaje hospodáře, pustl. Roku 1658 byl prodán Janu Šteflovi, kramáři za 25 zl rejn.

Kněz JACOBUS JACOBAEUS, predikant, byl z království českého vypověděn a odešel do země uherské; ale později, předstíraje slib, že chce katolickým býti, vyjednal sobě od komisařů reformačních „salvum conductum“ k návratu do vlasti a přestoupil k víře katolické. Když však potom se ženou i dětmi svými zase do Uher se vrátil, zanechav dům prázdný v Kutné Hoře, nechťeli mu komisaři reformační již důvěrovati a nařizují cí. rychtáři, aby po něm bedlivý pozor měl a, postihne-li jej, aby jej vězením zjstil a do Prahy do novoměstského vězení dodal (A.m.K.H. č. 8474).

ALBRECHT JIŘÍ nejstarší KLUSÁK Z KOSTELCE byl pro horlivý odboj proti cí. Ferdinandovi II. potrestán konfiskací tří čtvrtin veškerých statkův. Dům Perničkovský se zahradou při něm v Řeznické ulici, který koupil 1615 od Markéty Bohdanecké z Dubu za 300 kp gr č. hotových, propadl též v pokutě fisku král. a byl 1625 prodán Elišce Žerotínce roz. z Valdštejna na Nových Dvorech a Ovčárech za 600 kp gr mísen. Tento dům byl na začátku 18. stol. pobořen a pozemek tak získaný se zahradou připojen k staveništi kláštera uršulínského (nyní čp. 288).

JAN KNAUR KUTNOHORSKÝ, syn Eliáše Knaura Javornického, kožišnika, který sedával také mezi šepmistry kutnohorskými, ujal 1613 od otce dům „u Hrušků“ na Vinné ulici (nyní čp. 108) v sumně 165 kp gr č. Nechtěje k náboženství katolickému přistoupiti, odebral se ven ze země a usadil se v Javoře (asi ve Slezsku). Odtud listem ze dne 7. května 1628 oznamuje šepmistrům kutnohorským, že dotčený dům svůj postupuje bratru svému vlastnímu Zigmundovi Knaurovi k plnomocnému užívání a opatrování. Dále oznamuje, že „pro své žalostivé ven z vlasti vyjití“ zanechal v komoře v truhle zelené pečeti pánův osmisoudcův jemu odevzdané, a žádá, aby odtud byla vyzdvížena. Zigmund Knaur byl katolíkem; dům jemu svěřený nákladem svým opravoval, vojáky choval, kontribuci, cupusy a jiné služebnosti městské vypravovat, též sirotka Eliáše, bratra svého po čtyři léta živil. Po smrti Jana Knaura emigranta (zemřel okolo roku 1638) ujal Zigmund Knaur s Esterou manželkou svou dům „u Hrušků“ vedle svého počtu a jistého narovnění s Kateřinou Knaurovou, která roku 1640 byla již nově provdána za Jiříka Svobodu, mlynáře v městě Kourími. Rodině Knaurů patřil také dům Nebozizkovský nad Haviřským domem na Ovesném trhu ležící (na jeho místě stojí nyní kostel sv. Jana Nepom.). Justina, manželka Eliáše Knaura Javornického, zdědila jej po otci svém Janu Šetelkovi z Varvažova, a děti její jej 1638 prodaly.

ELIÁŠ KNAUR, po Eliášovi Knaurovi Javornickém syn zůstalý, nabyvši let, vyšel vedle matky své Justiny Knaurové ze země. Majetek rodinný, totiž dům, dvorec a něco málo rolí, opatrovali bratři, kteří zůstali u Hory.

JAN KOUŘIMSKÝ (?) zanechal po sobě v Hoře domek odběžný a nezřízený na Rybném trhu (nyní čp. 86), který byl oceněn v sumě 300 kp gr míš.; ale že byl ten domek okolo roku 1631 nanejvýše spuštěný, nabízeli jej k prodeji dokonce za 250 kp gr míš. Sabina Štrellová, rozená z Vchynic a z Tetova, která se obávala, kdyby domek ten padnouti měl, že by díl jejího domu pobořil, žádá, aby komora česká jí ten „domeček“ postoupila v sumě 200 kp gr míš. na poražení úroku z peněz, které má za králem (dvěma jistotami pojištěné) a ze kterých jí posavad žádný úrok nebyl dán (A.m.K.H. č. 8554/1,2).

ZIGMUND KOZEL byl jedním z těch, kteří ihned po vyhlášení vypovídacího patentu z Hory pryč odešli. Byl to bezpochyby Zigmund Jiří, syn Jana Kozla z Rejzntolu, který býval rychtářem městským a 1620 umřel; matkou jeho byla Dorota, dcera kněze Jiříka Dikasta z Jičina, která se 1623 zapomněla a „s pochopem práva rychtářství“ od Hory pryč utekla. Komisaři „k reformaci v náboženství v království českém nařízení“ v jednom listě svém z Prahy roku 1628 (25. září) do Hory zasláném nazývají tohoto Zigmunda Kozla předním vůdcem kacířů a vytýkají mu, že mnoho jiných vyloudil, potáhl a zavedl, ano i dlouhý čas u nepřitele JMCské se zdržoval; zvěděvše, že se svévolně do Hory vrátil, s nelibostí se podivují tomu, že hned příliší svobodně byl vpuštěn a tam, ač posavad v kacířství trvající, přece trpěn jest s jinými takovými, kteří bez dovolení a bezpečného glejtu psaného do města se vrátili; konečně nařizují, aby Zigmund Kozel se všemi takovými odběhliky byli hned nenadále sjímání a vězením dostatečně opatřeni.

JIŘÍK KROPF odešel za hranice a dítky své ven ze země s sebou odvedl. Dům jeho v Kutné Hoře pustl.

DOROTA KŘIKAVOVÁ, jinak PEČECKÁ koupila roku 1615 dům Rybičkovský (nyní čp. 22) na Tandlmarce od Blažeje Švorckopa, konváře za 140 kp gr č. Roku 1628 odcházejíc z Hory odevzdává dům ten se všemi svršky a nábytkem Vítovi Modestovi, synu svému vlastnímu, a Anně manželce jeho s tou však výminkou, kdyby se zase někdy navrátila, že jí ten dům zase postoupem býti má. Bezpochyby se nevrátila; neboť Anna Modestová 1633 ten dům prodala Ondřejovi Brunerovi za 11 kp 30 gr č.

KATEŘINA LAŠTOVIČKOVÁ ušla z města pro náboženství a po ní zůstal domek se zahrádkou okolo něho, Korejtkovský řečený, na právě Cechovském (předměstí Žižkov nyní). Matěj Laštovička, tkadlec, s manželkou svou Kateřinou, která pocházela z Malína, koupil 1615 ten dům za 75 kp gr č. R. 1637 byl ten dům odhadnut za 20 kp gr č.; hlásil se o něj Matěj Puda, který se pokládal za krevního přítele Kateřiny Laštovičkové.

JAN LEDERER, soused a horník, a manželka jeho Marta koupili roku 1610 dům na Vinné ulici „u Zlaté husy“ (nyní čp. 151) od Mikuláše Vodňanského z Čazarova za 600 kp gr č. peněz hotových. Když pak pro víru ušel ze země, zanikl v cizích zemích a stal se naprosto nezvěstným; ani roku 1655 se o něm nevědělo, je-li ještě na živu aneb snad již se světa sešel. Aby dům nehynul, ujal jej právem nápadním Jan Novomlejnský, Jana Lederera přítel vlastní, k dědičnému užívání a vládnutí s tím opatřením, pokudžby Jan Lederer v živobytí zůstával a ku právu Hor Kuten se navrátil, víru katolickou přijal a spravedlnosti své dědičné vyhledával, že on Jan Novomlejnský touž spravedlnost statkem svým jemu náležitě zaručil a zabezpečil.

JAKUB LEXA vyšel ze země české; v Kutné Hoře mu patřila třetina domu Maslníkovského, též „u Lexů“ zvaného (nyní čp. 125).

JOHANA LUKAVECKÁ, rozená Z DOBŘENIC. Dům Salavovský (nyní čp. 383) v Panenské ulici s zahrádkou při něm, který připadl do král. fisku, byl 1649 král. komorou odevzdán konventu kláštera sedleckého na poražení pretense v sumně 700 kp gr míš.

ANDRES NAJMON Z RYGLIC A LEVENŠTEJNA odešel z Hory pro náboženství již před rokem 1628 a žil se svými dětmi Adamem, Janem, Jindřichem a Lidmilou v Polici na dvoře poplatném. Manželkou jeho byla Marie Magdalena roz. Hášová z Újezda, vlastní sestra Bohuslava a Rudolfa Hášů z Újezda. V roce 1628 přesídlil Andres Nejmon do Slezska na Rajchštejn a pobyl tam asi pět roků. Starší syn jeho Adam vyhledával sobě zaměstnání po různu: 1628 přijal službu za páže u generála hraběte z Pappenheimu, potom přijal podobnou službu u hraběte z Robmhapu a konečně sloužil na Soušicích u Jana Rudolfa Trčky až do roku 1634. Dítky Andresa Nejmona podávají 1637 české komoře žádost, aby dům v Kutné Hoře, po jejich mateři zůstalý, jim byl postoupen. Ze zprávy, kterou podává císař. rychtář Jiří Jindřich Stredonius, dovidáme se, že veškeren statek Nejmonův byl od roku 1631 jistou osobou přisežnou opatrován, aby nepřišel k spuštění skrze lid vojenský, a pořádné počty o užitech z toho statku že byly do puchhalterie komory české odvozovány.

Kněz JIŘÍK PARDUBSKÝ, farář v Souňově, měl v Kutné Hoře dům (čp. 221) za sv. Bartolomějem vedle zdi městských; roku 1604 dal za něj 150 kp gr č. Po vydání patentu vypovídacího nacházíme jej mezi predikanty, kteří odešli z království českého. Jeho dům byl 1631 prodán k ruce JMCské za 120 zl rejn.

Kněz ZIGMUND PISCIS, vyhýbaje se persekuci evangelického náboženství, odešel již roku 1625 pryč od Hory. Manželka jeho Dorota, dcera Jana Letíka, prokurátora právního v Kutné Hoře, odebírajíc se za svého manželem, chtěla nedaleko Brandýsa překročiti jakýsi potok, ale upadla do něho a utopila se (Dačického Paměti II. 264).

SIXT Z ZVĚTĚTINA odešel od Hory pro náboženství a žil asi dva roky v městě Žitavě, potom si našel službu jakousi v Dubu na panství frýdlantském a konečně se odvážil, navrátiti se do Hory, a tu se nějaký čas pokrýval. Přijal pak víru katolickou a 1637 žádal, aby domek se zahradou, který byl majetkem jeho manželky, byl jim zase dědičně propuštěn. Komora česká nařizuje císař. rychtáři, aby této žádosti bylo vyhověno, a poroučí, aby od každého emigranta, který by do Hory se navrátil a tam se zase osaditi chtěl, bylo požadováno vysvědčení, kde se po všecken čas svého exulantství zdržoval a jak se tam choval.

JAN SKÁLA, pekař, pro náboženství opustil svou vlast a odešel do ciziny; tam i umřel. Po něm zůstal dům v Kutné Hoře, který, byv od soldátův vytlučen, stál kolik let pustý, a nebylo nikoho, kdožby na něm jaké právo sobě pokládal. Aby nepustl úplně, byl prodán za 80 kp gr míš. na

placení roční po 10 kp gr míšen.

ALŽBĚTA, vdova po neb. JANOVI STREJCI PÍSECKÉM, učitelovi, vyvedla děti své Václava, Augustina, Annu Mandalenu a Dorotu, ty všechny maličké, ze země do království uherského a též svá mobilia vzala s sebou. V Hoře zůstal po nich dům v České ulici (nyní čp. 244) prázdný za 170 kp gr čes. a zahrádka mezi valy vedle brány Kolínské za 45 kp gr. čes. koupená; na ten čas užíval té zahrádky Matyáš Dačický z Heslova a z ní dům, aby neklesl, opatroval.

MATES SYSNER pro víru pryč od města se odebral; ale pokoušel se o návrat do Hory a byl tam 1630 dán do šatlavního vězení. Reformační komisaři píší císi. rychtáři a šepmistrům aby „téhož urputného a opovážlivého člověka a rušitele dobrého řádu“ náležitě opatřili, aby neutekl, a do vězení do Nového města Pražského dostavití nařídili, „poněvadž takové hrozné zlehčení milostivých patentů těžkého trestání hodno jest.“ (A.m.K.H. č. 8474).

JERONYM ŠMATLAN odešel od Hory pro náboženství; ale podařilo se mu ukrývatí se ve městě Chotěboři a občas též navštěvovati Horu, kdež měl dům Drábkovský (čp. 518) v Leflířích s zahrádkou. Roku 1635 se vrátil do Hory a přijal víru katolickou; to bylo ovšem dostatečným důvodem, aby mu podle jeho žádosti 1637 byl jeho domek zase k svobodnému držení a užívání postoupen, když hodnověrnými svědky dokázal, že se nikdy proti JMCské ničeho nedopustil. Roku 1642 k domu svému přikoupil s manželkou svou Voršilou vedlejší domek (nyní čp. 517) pustý, který byl mezi domy emigrantské po neb. Anně Červenkové do král. fisku zabrán, za 30 zl. rejn.

VACLAV SCHMIDT, jirchář, roku 1625 s Alžbětou manželkou ujal dům Rormistrovský (nyní čp. 142), proti rouře hořejší ležící, po Lidušce, Samuele Schmidta, bratra svého vlastního, nezletilé dcerce ze světa sešlé, v 600 kp. gr. míš; týmž způsobem ujal též vedlejší dům Štollarovský (nyní čp. 141) v sumě 600 kop gr. míš. Na Dolejším městě měl dva domy vedle sebe ležící (nyní čp. 485) po otci Jakobovi Schmidtovi, jircháři. Pro víru opustil všecken statek svůj i vlast svou a usadil se v Žitavě. Odtud listem ze dne 22. ledna 1628 prohlašuje, že všecken statek svůj právně a mocně odevzdává Mistru Jiříkovi Stredoniusovi, švagru svému a nejbližšímu příteli, aby se toho všeho ujal.

JUDITA ŠMILAUROVÁ, pozůstalá vdova po neb. Augustinovi Šmilaurovi Z ŠMILOVA, žila ještě roku 1624 v Hoře; měla při sobě sirotky své Jiříka (20letého), Gottfrieda (8letého), Martičku (16letou), Sibyllu (15letou) a Mařenku (10letou); pastorkem jejím byl Karel, syn neb. manžela jejího. Nemohouc přistoupiti k náboženství katolickému, umínila si, ven ze země se odebrati. Nad statkem svým, jmenovitě domem Sankturinovským (nyní čp. 377) a zahradou při zdech městských blíž Kolínské brány, ustanovila r. 1628 poručníkem Jana Manicze, Vlacha zedníka, aby prodati mohl, jakoby ona přítomna byla, kdyby kupec se našel. Avšak komora česká zrušila toto ustanovení a dala statek ten k užívání pastorku jejímu Karlu Šmilaurovi z Šmilova. Podle toho rozhodnutí neměly dcery Judity Šmilaurové na gruntech a domích žádné spravedlnosti. Ale kdyžby k letům přišly, měla jim matka vydati každé na penězích po 423 kp 17 gr 1 den. čes. a při tom každé po 90 lotech stříbra.

DOROTA FOLDOVÁ, MARTA BERNFUSSOVÁ a SIBYLLA ENDRLOVÁ, vlastní sestry ŠMILAUURKY Z ŠMILOVA, dcery Judity Šmilaurové z Šmilova, žily s matkou svou v městě Freiburgu, kamž se byly pro víru uchýlily. Roku 1657 prodávají skrze plnomocníky dům Sankturinovský (čp. 377) Adamovi Endrlovi z Purgkštatlu, král. gvardejnovi v Kutné Hoře, a Sibylle manželce jeho.

JAN ŠREITER odešel z království českého.

Mistr AUGUSTIN ŠTEFAN KUTNOHORSKÝ, nejstarší syn kněze Václava Štefana Teplického, arciděkana kutnohorského, ve vyhnanství se zdržoval na panství knížete z Frýdlandu. Po mladších sourozencích svých Samuelovi a Veronice, kteří záhy po roce 1623 zemřeli, zdědil podíl na domě Kapounovském (nyní čp. 515) v Leflířích s zahradou; a ten 1630 odevzdal Karlovi Brtnicému a Anně z Kranichfeldu, manželce jeho.

DANIEL ŠTEFAN (ŠTEFANIDES) KUTNOHORSKÝ, druhý syn kn. Štefana Teplického, byl predikantem kalvinským a záhy odešel do Polska, kdež se oženil a trvale osadil. Svého podílu na domě Kapounovském po svých sourozencích nikomu řádně nepostoupil. O domě tom čteme v knihách pozemkových zápisy tyto: 1652 „nyní pustý“ a 1674 „nyní pustý a dokonce zbořený“.

THEODORA, starší dcera kněze VÁCLAVA ŠTEFANA, provdala se 1621 za kněze Zigmunda, faráře od Náměti (Dačického Paměti II 198); také odešla z království českého s mužem svým

predikantem.

ADAM ŠVENDA NĚMECKOBRODSKÝ, učitel, s manželkou svou vyšli ze země; měli dům ve čtvrti Tandlmarské.

DANIEL TOMÍČEK, krejčí, emigrant zůstavil v Hoře dům za sv. Bartolomějem vedle zdi městských ležící (nyní čp. 221); dům ten byl podle jiných domů zabrán pro fiskus královský a 1651 prodán Václavovi Švalbovi za 120 zl. rejn.

ZIGMUND TRÍSKA zdržoval se jako emigrant v zemi pruské a tam okolo roku 1641 zemřel. Dům jeho v Hoře na Hrnčířském trhu Stodolovský zvaný (nyní čp. 251) byl na právě připsán Jetřichovi Fidlerovi (švagroví jeho?) pod výminkou, kdyby se kdo na ten dům v budoucím čase potahovati chtěl, že jemu statkem svým práv býti chce. Vdova Dorota Trísková s dcerami svými Juditou, Lidmilou a Dorotou učinila 1651 skrze plnomocníka, z pruské země do Hory vyslaného, narovnaní s Jetřichem Fidlerem a právo své dědické mu postoupila ve 100 kp. míšen. a čp. 387.

JAN TYŠLER, uzdař, opustil Horu okolo roku 1627. Dům jeho u velké roury (Kamenné kašny, nyní čp. 121) byl skonfiskován a koleji jesuitské odevzdán (dekretem ze dne 8. aprílís 1627). Jesuité pak 1629 směnili ten dům s Janem Cikánem, ševcem za jeho dům na právě ve čtvrti Cechovské.

DOROTA UJCOVÁ, vdova po Janovi Ujci, mlynáři, odešla 1628 pro víru ven ze země a plnomocníkem nad statkem svým, jmenovitě nad domem Beránkovským (nyní čp. 97), proti rathouzu ležícím, ustanovila Jana Krupského, spoluradního v Kutné Hoře, 1650 byl ten dům, jako dům po emigrantovi královské komoře náležející, odhadnut za hotových 200 zl. rejn., na roční placení za 300 zl. rejn. Roku 1658 jej král. komora česká postoupila k dědičnému vládnutí a užívání Samoheľovi Lahvičkoví k zaplacení zadržalé jeho služby pergmistrské v sumě 165 zl. rejn.

PAVEL VITINOVECIUS, predikant, a Anna, jeho manželka měli dům u Náměti s zahrádkou; 1651 byl ten dům zřícený.

Mistr JIŘÍK VOREL (AQUILA) NYMBURSKÝ byl 1606 farářem v městě Chejnově. Dotčného roku koupil v Kutné Hoře dům pod věží kostela vysokého (sv. Jakuba, nyní čp. 3) od Jana Piscisa, předního písaře radního, za 225 kp. gr. č. Když pak M. Jiřík Vorel, jsa predikantem, z království českého odešel, byl dům jeho zabrán do král. fisku a koleji jesuitské odevzdán. Avšak roku 1655 navrátil se M. Jiřík Vorel, jsa již věkem sešlý, do Hory a přijal víru katolickou. Dům jmenovaný, který mu jesuité vrátili, odevzdal pak Zigmundovi Hlasovi a Samuelovi Menšíkovi, švagrům svým, k opatrování.

DANIEL ZÁHONEC, nechťe býti katolíkem, odešel z království českého. Teta jeho Anna, po neb. Václavovi Kubkovi řezníku zůstala vdova, měla dům Sviňákovský vedle dolejších masných krámů (nyní čp. 161) proti Melhauzu ležící; roku 1632 ten dům prodala, ale kupující neplatil smluvených peněz purkrechních. Dům hynul a po smrti Anny Kubkové jako „místo pusté, kdež někdy býval dům Sviňákovský“, odevzdán Dorotě Janůvkové, která jakožto švagrová Anny Kubkové ji v nemoci její opatrovala a na svůj náklad pohřbítí dala. Poněvadž Daniel Záhonec, jehož byla Dorota Janůvková nevlastní matkou, od roku 1635 stal se nezvěstným a byl považován za mrtvého, odevzdala Dorota Janůvková jmenovaný dům pustý roku 1657 zeti svému Křištofovi Pergkmonovi s tím opatřením, pokudžby Daniel Záhonec byl živ a spravedlnosti své vyhledával, že Křištof Pergkmon jemu ji statkem svým zaručiti má.

JIŘÍK ŽABKA, emigrant z království českého pro náboženství, již roku 1636 sešel se světa. Po něm zůstaly v Kutné Hoře dva domy: Vorlovský (nyní čp. 255) proti Melhauzu a Srbovský (který byl při stavbě kláštera uršulinského čp. 288 zbořen). Oba ty domy ujal Štefan Děkanovský sobě i na místě a k ruce dítek svých, z Doroty, předešlé manželky své a neb. Jiřika Žabky sestry, zplozených.

JAKUB ŽATECKÝ ujal 1625 dům za kostelem sv. Bartoloměje ležící (nyní čp. 211) od matky své Judity Lukavecké z Freidnpachu, která měla na ten dům zápis ve smlouvě svatební po dřívějším manželu svém neb. Melicharu Žateckém. Vycházeje z království českého 1628 pro nepřijetí náboženství katolického, odevzdal dotčený dům v opatrování švagru svému Janu Novotnému, řezníkovi a Rozině manželce jeho.

V knihách městských a v některých listinách našli jsme další zprávy, sic nedosti určité, podle kterých možno souditi, že emigrantů kutnohorských bylo ještě více. O některých podává také Tomáš V. Bílek v Dějinách konfiskací (na str. 1067-1070) zajímavé podrobnosti o domech, které v Hoře po osobách odběhlých zůstaly; nechceme opakováním těchto zpráv čte-

náře unavovati. Ale považujeme za nutné pro další práci badatelskou, aby emigranti kutnohorští byli poznáni pokud možno úplně aspoň podle jmen svých; proto připojujeme dodatkem ještě seznam osob, které pravděpodobně patří k emigrantům, o kterých se však dosud nestala zmínka. Jsou to zejména: Jan Bader Trutnovský, Mistr Melichar Colidius Solnický, učitel, Jan Čáslavský, učitel, Václav Zigmund Červenomlejský, Anna Dlabáčka, Václav Grynvald Novobydžovský, správce školy, Václav Hodovniček, Jan Horský, Tomáš Jemnický, Václav Jirásek, Jan Koníček, Pavel Kopřiva, Alžběta Křižanovská, Jiřík Kučera, dcera Martina Lancmana, Jiřík Landa, Pavel Landa, Václav Ledvinka, Václav Mařík Budějovský, Melichar Neigebauer, Matouš Pokorný, Vavřinec Roudnický, učitel, Tomáš provazník, Martin Wagner Mimoňský (šulmistr německý), Mandalena Veletovská, Viktorin Veselský, Ludvík Veverin, Viktorin, knihař, Juliana Vostrovská z Vostrovic, Václav Zadák, Jiřík Zigel, Matěj Žalud. Tušíme, že ani tímto dodatkem není počet všech emigrantů kutnohorských ještě dovršen.

Nucený pobyt českých exulantů v cizí zemi vzbuzoval a rozněcoval v jejich nitru ovšem mocnou touhu po domovině. Jednotlivci se pokoušeli o návrat do vlasti; ale nedařilo se jim, neboť komisaři reformační měli všude bdělé slidiče a ochotné udavače. Vrátil-li se některý exulant do svého domova, byl brzy vypátrán a pokutován vězením. Vhodnou příležitostí k návratu hromadnému byl vpád Sasů do Čech (1631). Tehdy se vrátilo mnoho kněží do Čech, ale dlouho tu nepobyli; když byli Sasové Albrechtem z Valdštyna vypuzeni, byli také oni nuceni, českou zemi opustiti. Pozdější vpád Švédů byl již méně příznivou příležitostí k návratu emigrantů. Královští místopřizivci a soudcové zemští opětovně (1634, 1638 a 1640) se šepmistřův kutnohorských dotazují: kdo z emigrantův s nepřitelem do země se vrátil, kterého lidu kurfiřtského anebo švédského se přidržel, co zde v zemi anebo při týchž armádách konal, jak dlouho se v zemi zdržoval, s kým v zemi obcoval, kdy zase ven ze země odjel a co s sebou pryč odvázel, kdo z obyvatelů při těch vpádech nepřátelských se k nepříteli připojil a ve službách jeho potřebovati se dal, a na jiné poměry. V zápětí pak následovalo asi nové pronásledování a nové utiskování lidu českého.

VOJENSKÉ PŘEHLÍDKY KUTNOHORSKÝCH.

Vlastivědný sborník východočeský, sv. 4 (Chrudim 1929), str. 113-118.

Turek, tento „dědičný a úhlavní nepřítel všeho křesťanstva“, byl po celé 16. století postrachem pro střední Evropu; usadiv se pevně v zemi uherské, udržoval křesťanské obyvatelstvo sousedních zemí v stálém napětí a rozechvění. V postrachu velikém tonuly obzvláště země rakouské, neboť byly bezprostředně ohroženy. Země česká nebyla sic nebezpečím tureckým přímo dotčena, ale ti, jimž Turek seděl v týle, nemajíce sami o sobě dosti síly a schopnosti k úspěšnému odporu, usilovali o to, aby jejich obavy byly přeneseny také na národ český, který pro statečnost a bohatství své byl vždy dobrým spojencem. Čechové neměli ovšem mnoho chuti, obětovati životy a statky své na ochranu zemí cizích, ale státníci vídeňští dovedli po každé získati většinu na sněmě českém, která pod titulem „na odvrácení tureckého nebezpečí“ se usnášela na zvláštních sbírkách peněžních, podporovala zakládání zbrojnic na hradech a ve městech na radnicích a nařizovala občas pohotovost válečnou. Účast na obraně proti nájezdům tureckým byla Čechům vnucována také již dříve. Sám král Ludvík byl obětí jednou, a vedle něho zahynulo na vzdáleném tom bojišti mnoho českého lidu. Také ztráty hmotné byly značné; na př. bylo již tehdy (1526) usneseno, bráti kostelům zbytečné zvony na lití děl.¹⁾ Ale plnou tíhou dolehl nucený zápas s Turkem na českou zemi teprve pod žezlem Habsburgů.

Často připravované hotovosti válečné a z toho plynoucích těžkých obětí nebyla ušetřena ani Kutná Hora, ačkoliv jako královské horní město byla od podobných povinností osvobozena. Marně se však Horníci dovolávali těchto svobod a obdarování od dřívějších panovníků. Tak na př. roku 1529 přicházely od pánův kamrátů přes tu chvíli naléhavé písemné vý-

¹⁾ Archiv český XI. 360.

zvy, aby Horníci vedle jiných se připravili „na vojnu proti Turku, nezastírajíce se výsadami ani nehotovostí, a aby bez odmluv opatřili děla, prachy a vyzbrojený lid vojenský.“ Páni obecní a starší, uradivše se, jak by se v tom zachovati měli, dovolávají se svých výsad a dovozují, že obec kutnohorská vždy byla od nákladu na válku osvobozena a že s těmi věcmi nikdá nic činiti neměla. Dále dávají na uvážení, že nedostatek a chudoba na obec přišla a že hory se drží těžce, že není radno, hnouti odsud lidmi, aby hory ty nepadly. Ale v odpovědi své radám komory české páni obecní a starší nedovedli zakryti svou nesjednocenost, nýbrž dávají zřejmě na jevo, že mezi nimi někteří podle privilegií odpírají veškeru pomoc válečnou a opět jiní že tonou v obavách, aby obec kutnohorská neupadla u krále v hněv a nemilost, a proto radí, aby hotovost válečná nebyla odpírána.

Měřítkem pro povinnost válečné berně a hotovostí byl majetek měst, cechů a pořádků, klášterů, jednotlivých osob zámožných, vyjímaje vdovy, sirotky a „lidi chudé“ - ti byli prosti jmenovaných povinností. Dříve, než mohlo býti rozhodnuto o rozsahu dotčených válečných břemen, musilo předcházeti přiznání majetku čili „šacunk“. V městském archivu kutnohorském jest uloženo několik takových šacunků; z nich jeden, obzvláště zajímavý, tuto otiskujeme. Roku 1587 v úterý po sv. Jiří psáno na Horách Kutných.

Já Ludvík Karel z Řásné vyznávám tímto listem přede všemi: Jakož jest se svolení na sněmě obecném ... léta 1586 ... stalo, aby každý z obyvatelů království tohoto jistou pomoc ... z vína, obilí, z ryb, z vlny, z mléčného (sýra, másla a j. pod.) a některých krámských věcí, též i z peněz na úrocích dal, i podle takového sněmovního snesení já napřed psaný Ludvík Karel z Řásné, nemajíce co toho prodávati, z čeho by se taková pomoc dávatí měla, toliko peněz na úrocích čtyry tisíce jedno sto a padesáti kop grošův českých mám, z kterýchž mi se prvního dílu při sv. Jiří nyní příšlém dvanácte kop a dvaceti sedmi gr. vše českých dáti přijde. Ty výběřím, od JMCské k takové sbírce dotčené na Horách Kutných nařízeným, jsem dal a od sebe odvedl. A že jsem se v tom spravedlivě tak, jakožto sněmovní snesení ukazuje, zachoval a více, z čeho bych takovou pomoc dáti měl, že nemám, to přijímám k svému svědomí; a na jistotu toho svou vlastní pečeť dal jsem přitisknouti k tomuto listu...“²⁾

Rozsah válečné hotovosti byl pokaždé stanoven usnesením sněmovním. Příkladem ukazuje ke sněmu držanému v měsíci březnu roku 1587; tehdy bylo sneseno, aby království české dalo 3000 jízdních a 3000 pěších. Nejvyšším berníkům s osobami od stavův přidanými bylo pak uvažovati a rozhodovati o tom, kteří by krajové v hromadu spojeni býti měli, aby povstaly pokaždé skupiny 300 koní pod jedním rytmistrem a 500 pěších taktéž pod jedním hejtmanem spojených. Také mělo jimi býti stanoveny, ve kterém městě by nejpříležitěji takové skupiny mustrvány býti mohly. Na rok 1588 byl kraj čáslavský připojen ke kouřimskému, bechyňskému a vltavskému; a „mustrunk“ (přehlídka) byl svolán do města Tábora na den úterní po neděli křížové (24. května).

Abyste válečníci, z různých měst vypravení, se jevili aspoň přibližně býti příslušníky jednoho velikého celku, bylo všeobecně nařízeno, jak by takový „krýksman“ (žoldněř čili dráb) měl býti vyzbrojen. Stanoveno, aby rejthar měl pod sebou koně dobrého, na luku dvě ručnice dobře spravené a na sobě zbroj černou, totiž přední a zadní kus (plech), obojček, šturmhaub (přilbu), plechovici, šorc (zástěrku pancéřovou, z drátu upletenou) a zarukávi brněné, při boku pak meč nebo jinou zbraň dobrou. Rejthar střelec měl býti opatřen dobrým koněm lehkým; zbroj měl míti podobnou, jako jezdec těžký, ale ručnici dlouhou a druhou krátkou, jakož i zbraň při boku. Pěší bojovník nemohl míti výzbroje těžké: stačil mu na hlavě šturmhaub, při boku meč nebo jiná sečná zbraň a v ruce ručnice dlouhá dobře spravená, k ní „kecher s ládunky“ a toulec.³⁾

V některých přiznáních majetku z r. 1587 hovoří se o posledním šacunku v roce 1557; podle toho možno souditi, že od toho roku asi nebylo také žádné přehlídky válečné. V tomto

²⁾ Archiv města Kutné Hory č. 3926.

³⁾ Sněmy české VII. 280.

mezidobí (30 roků) značně prořídila zásoba zbroje, kterou měla obec kutnohorská uloženu a připravenou ve své zbrojnici (rystkomoře) na radnici. Z té doby asi, kdy se Kutnohorští chystali na přehlídku do Tábora, zachovala se zpráva („paměť“) o tom, jaký byl tehdy stav panské (obecní) zbroje v Kutné Hoře; v té zprávě se též naznačuje, kterak by nedostatky té zbroje vhodné mohly být napraveny. Před rukama bylo tu zbroje jenom na pět pacholků jízdních, a ta byla zrezavělá, nýty při ní byly polámaný, přezky a řemeny odtrhány. Starost o nápravu uklidňuje se ve zprávě nadějí, že by scházející kusy, totiž pancéřů pro rejthary, mohly se u některých sousedů vypůjčiti anebo koupiti, jako se podařilo při mustrunku předešlém; pan Jiřík Šatný mohl by prý, jako prve, zapůjčiti zaručívá a šorce na dva nebo na tři pacholky, a podobná pomoc se očekávala od pana Pavla Cholopického a Jana Rotleba. Také Šimonová zlatnice měla dobré dvoje zaručívá se šorci a jinou zbroj, což by se mohlo od ní koupiti k obci, zač by slušně stálo; ale bylo by potřebí, časné o tom s ní promluvíti, neboť pan Klusák tu zbroj od ní koupiti chtěl. I jiní okolní zemané prý se nyní na takové zbrojní věci se všech stran ptají, poněvadž toho teď potřebovati budou; a proto se to nesmí zameškati, neboť by bylo nsnadno, takovou věc na pospěch opatřiti jinak. Sedlo rejtharské měli na radnici jenom jediné a to bezze vši postroje koňské; a proto musil býti ostatek sedel, jakož i třmeny, uzdy atd. znova zjednán.

Ve zprávě se dále zdůrazňuje nutnost, aby obecní pojezdny neprodleně vyhledal u panských poddaných koně, k jízdně hodné, ti aby byli asi týden před odjezdem k mustrunku přivedeni do Hory, aby na nich sedla byla sformována, také aby uvyklí zbroji a střelbě z ručnic. Pan Tobiáš Tříska, kterýž byl při předešlém mustrunku jedním rejtharem, dobře prý ví, jaké to koně „ledajakés rasy sekaninou (řezankou?) naduté“ poddaní tehdy k mustrunku přivedli, a to teprve tehdy, když se již jeti mělo, že někteří ani zbroje ani ručnic trpěti a z místa jíti nechtěli, takže jezdcí se „v nebezpečnosti hrdla nebo nohy zlámání“ ocitali.

Pisatel zprávy udílí radu, aby všechny potřeby zjednány byly na náklad panský, jako při předešlých přehlídkách, kdy pan Zikmund Kozel sám takové vydání zakládal a potom z toho počet učinil. Osoby, které „s rejtharstvím a s ručnicemi zacházeti umějí a k tomu by způsobné byly a chuť měly“, spíše k tomu budou se moci vyhledati, budou-li nejprve vyrozuměny, že na opatření potřeb (zbroje, oděvu) nemusí ze svých peněz přikládati. Obzvláštní pak důraz klade pisatel zprávy na to, aby pro účastníky mustrunku byly uchystány „pinty“ (šerpy) „pro dokonalejší vojenskou ozdobu“. Že prý předešle některé osoby, když se jim taková příkrasa připověděla, tím volněji a hotověji se k mustrunku užiti daly; a teď prý někteří již slyšeti se dali, že by bez takové příkrasy s těžkostí přehlídky zúčastniti se chtěli. A slušná prý jest věc, aby páni Horníci, chtějí-li jako při dřívějších přehlídkách před jinými pochvalu získati, nepomýjeli dřívějšího způsobu, aby snad pro „nevýpravny a nerejtharský“ vzhled svého lidu válečného neupadli v posměch lidský.⁴⁾

Mělo-li všecko, čeho uznána potřeba, býti řádně a včas dohotoveno, nesmělo se otáletí. Prací opravnou i dílem novým bylo zaměstnáno několik řemeslníků, každý ovšem ve svém oboru. Pro čtyři pacholky bylo třeba nové obuvi: za dvoje boty rejtharské dáno ševci 1 kp 25 gr a za dvoje střevíce 30 gr. Platnýř čistil šesteru zbroj se vším, což k tomu náleží, přibíjel nové nýty, připojoval, kde toho třeba, nové plechy a řemení. Truhlář v České ulici zhotovil čtyři knechtské toulce ze dřeva, Petr zámečník je okoval a Filip sedlár koží potáhl. Jiřík uzdař navláčel nové toulce, fasoval ostruhy (připínal k nim řemínky s přazkami), upravoval burdýře, jakož pouzdra k ručnicím, připojoval řemeny a přazky k pancířům a sedlům. Stará sedla opravoval Filip sedlár; nově zhotovena byla tři sedla německá (za 2 kp 45 gr) a tři rystunky (postroje) na koně se všemi k tomu náležitými potřebami. Jan Sokol krejčí podšíval šturmhauby, zaručívá a šorce, šil rukavice a zhotovil jedenácte pinet (šerp) a tolikéž praporcův; k tomu účelu bylo u Jiříka Růžičky, kramáře zakoupeno 30 loket bílé a červené tykyty, 15½ lokte augšpurského barchánu, ½ lotu červeného hedvábí a jiných potřeb. Mečiv v domě „U Bala-

⁴⁾ Archiv města Kutné Hory č. 4051.

tých“ cídil burdýře (krátké meče); Václav ručníkář od Kouřimské brány upravoval ručnice, z nichž byly dvě vypůjčené od pana hofmistra, do těch vsazoval novou kost na ozdobu, kde byla vypadlá a ztracená. Prachu střelného bylo na výpravu k mustrunku připraveno 12 liber; dali za něj 1 kp 6 gr.

Kutnohorské rejthary vedli k mustrunku do Tábora Tobiáš Tříška⁵⁾ a Pavel Cholopický z Cholopic,⁶⁾ kteří v takových věcech byli již zkušení.

Mohlo-li se očekávat, že mustrunk jest předzvěstí následujícího válečného tažení a že po přehlídce bude ihned v zápětí následovat odchod na bojiště, zjednávala se mezi pp. šepmistry jménem celé obce a hejtmany válečnými předem řádná smlouva o povinnostech s obou stran. V roce 1588 nebylo asi třeba takového ujednání, ale z doby pozdější zachovaly se v městském archivu kutnohorském takové smlouvy, zejména z roku 1594 a 1596. Právní listiny tyto jsou velice zajímavé, neboť z nich lze poznati, jak veliké sumy taková vleklá válka pohlcovala, jak povážílivé byl tím zatížen majetek českých měst vůbec a Kutné Hory zvláště a jak zle byly tím ohrožovány jejich národohospodářské zájmy. Proto otiskujeme jedno takové „najednání přátelské, dobrovolné celé a dokonale“, které zní takto:

„Leta 1596 ve středu den památný sv. Havla stala se smlouva mezi Petrem Lukaveckým z Lukavce a na Souticích s jedné a Zikmundem Kozlem z Rejzntolu i na místě Mikuláše staršího Vodňanského z Čazarova JMCské rychtáře na Horách Kutnách, oběma správci JMCského panství Malešovského, též šepmistry a radou i na místě vši obce na týchž Horách Kutnách s strany druhé taková, že jmenovaný Petr Lukavecký z Lukavce, jsa od nich dožádán, má a připověděl, z panství JMCské Malešovského dva koně a od vši obce na Horách Kutnách pět koní zbrojních, opravně, jakž náleží, rystovaných s pacholky, s zbrojemi, zbraněmi, ručnicemi nejprve na mustrplacu při městě Čáslavi před pány mustrhery postavití a odtud, byla-li by toho potřeba, do pole vésti a tam tak dlouho, pokudžby zase lid rozpuštěn a on pořádně vedle jiných obdankován nebyl, zůstávati a vždycky jakž při mustrunku tak i potom v poli to tak opatrovati, aby skrze to ani správcové panství Malešovského i šepmistři a rada na Horách Kutnách žádné domluvy a škody, ale raději dobré a poctivé slovo jměli. Za to pak oni se zavazují, jemu Petrovi Lukaveckému z Lukavce na každý měsíc ... na sedm koní a osmého vozníka na kůň po patnácti kopách míšenských tak dlouho, pokudžby v poli na místě jich zůstával a pořádně obdankován nebyl, platiti ... a potom kdyžby pořádně obdankován byl, s ním ... náležitě sčísti a k tomu, což tak toho přijde abcúgu za půl měsíce, to jest šedesáte kop míš. přilože, bez zadržování odvésti. K tomu také na pomoc k výpravě ihned zapůjčiti stany, šesti zbrojí, předních i zadních plechův, šturmhauby, oboječky, zaručaví a brnění, též dvou koní dobrých před voj s kšíry a nádobím i pacholkem, kterémuž však on Petr Lukavecký sám platiti a jej, i koně obrokem, náležitě opatrovati povinen bude. A to vše, když se, bohdá, šťastně domů navrátí, jim zase zouplna a beze škody navrátiti povinen bude. Jestli by pak z toho sešlo, žeby od mustrunku do pole vytáhnouti potřebí nebylo, tehdy to, což se mu tak za ten první měsíc dá, za ním zůstati jmá, a oni dále mu ničímž povinni býti nemají.“⁷⁾

O pochodu z Kutné Hory na Tábor ani o průběhu přehlídky v Táboře nenalezli jsme žádných zpráv a proto neumíme ničeho o tom pověděti; domníváme se, že vše proběhlo šťastně a Kutné Hoře k pochvalu. Avšak při rozchodu po dokončeném mustrunku udála se příhoda velice truchlivá a trapná, jejíž původ nemohl býti přesně zjištěn a proto byl kladen pravděpodobně také na vrub účastníků kutnohorských. Vůdcové kutnohorské výpravy dovedli se sic obhájeti proti tomu podezření, ale hřejivé uspokojení a hrdé vědomí řádně vykonané povinnosti občanské bylo událostí tou značně ochlazen a přitlumeno. Bývalo totiž zvykem, že účastníci přehlídky, když opouštěli město, ve kterém byli mustrováni, z ručnic svých vystře-

⁵⁾ Tobiáš Tříška, rodilý z Tábora, usadil se v Kutné Hoře. Dačického Paměti, vydané A. Rezkem, II. 176.

⁶⁾ Býval drabantem císařským; potom se osadil v Kutné Huře. Dačického Paměti, vydané A. Rezkem, II. 54.

⁷⁾ Archiv města Kutné Hory č. 5071/1.

lovali a tím se s obyvateli města po vojensku loučili; někteří obyvatelé na ten pozdrav pak odpovídali také střelbou. Podobným způsobem rozloučili se též Kutnohorští s Tábořem a klidně a spokojeně se ubírali směrem k domovu. Dospěli až do Načeradce a tam odpočívali. Tam je dohonil schválný posel, který byl z Tábora na rychlo vyslán za nimi s psaním, ze kterého bylo možno porozumět, že tou střelbou při odchodu z Tábora byl nějaký poddaný pana Hynka z Roupova zastřelen. V témž psaní Táborští vybízejí vůdce kutnohorských válečníků, aby se na to dotazovali svých jízdních a pěších vyzvídající, zda-li by příčinou jich se to nebylo přihodilo. Tobiáš Tríska a Pavel Cholopický z Cholopic bez odkladu napsali odpověď v Načeradci v středu před památkou božího Nanebevstoupení, ve kteréž se s důrazem ohrazují proti tomu, jakoby ona nešťastná příhoda se jejich lidí vinou byla sběhla, slovy těmito:

„...jest nám to s nemalým podivením, že by se to našim přičítati a je v domnění dávatí chtělo; a toho jsme se nenadáli, abyste na posměch náš za námi z nějakého omylného domnění posílati jměli. Nebo o tom dobrou vědomost jmáme, obzvláště pak pamatující na předložení JMti pánův mustrherrův, že jsou naši jízdní i pěší žádnými kulkami ručnic nenabýjeli, nežli toliko papírem, čehož i pan hospodář, u kterého jsme stáli, povědom jest. Ale to jsme netoliko my, ale i mnozí věděli, když jsme do rynku vjížděli, že jsou z mnoha domův z ručnic stříleli, a že ještě dokud jsme na hospodě byli, o tom hlas šel, že by někdo v okně postřelen býti jměl. Však tím jsme jisti, že našich v tom vina žádná není a toho jsme se nedopustili.“

Odchod po dokonaném mustrunku stal se bezpochyby v neděli dopoledne; a že se to nedělo bez hluku, bylo asi další pohnutkou výtky činěné Kutnohorskými, jakoby byli rušili dobu zasvěcenou nedělním službám božím. Proto píší tito ve své odpovědi dále:

„Že se pak od rejtharů a pěších našich podle obyčeje, kterýž se při mustroncích zachová, teprva v rynku střílelo, tím od nás žádnému není ublíženo; a když se slovo boží kázalo, neměli jsme o tom žádné vědomosti, nebo mnozí jiní v tu chvíli před výjezdem našim také střelbu svou vypouštěli. A tu se nevíme kým ujistšovati, nýbrž Vaši Opatrnost žádáme, že nás v tom omylném domnění jmiti nebudete. Nebo se víme, jak k jednomu každému v náležitě účtivosti chovati, čehož jsme Vaši Opatrnost na psaní Vaše tejna učiniti nepomenuli...“⁸⁾

Nehledí-li se k této nemilé příhodě, možno tuto přehlídku vojenskou z r. 1596 považovati za uspokojivou hlavně ovšem proto, že zmustrování „kryksmani“ kutnohorští i jiní mohli se klidně vrátiti do svého domova a že byla obec kutnohorská s jinými městy českými ušetřena dalšího značného vydání k účelům válečným. Výzbroj žoldněřů, pokud byla majetkem obecním, vrátil vůdce výpravy Jan nejstarší Lukavecký z Lukavce a na radnici odevzdal „zouplna a beze škody“, jak ve smlouvě své se šepmistry kutnohorskými jest připověděl. Byl sepsán inventář a vše uloženo v obecní rystkomoře, aby pro příští potřebu bylo pohotově.⁹⁾

POCTY A DARY.

Kutnohorské příspěvky k dějinám vzdělanosti české, řada V. (1931), str. 56-63.

Králové čeští znajíce vysoký význam úspěšného dolování v Kutné Hoře povzbuzovali Horníky prokazováním hojných milostí a udílením četných důležitých práv a výsad. Zjevnými projevy královské přízně byla povzbuzena ovšem vděčnost Horníků a ta se vylučovala ve vřelou oddanost vůči králi. Horníci vítali každou příležitost, kdy mohli králi na jevo dáti přičylnost svou; vždyť jim záleželo nemálo na tom, aby sobě zachovali a upevňovali královu přízeň. Když král Vladislav II. v roce 1497 na sklonku měsíce února z Uher přijel do Prahy s velikým stkvělým průvodem, byl nadšeně uvítán a hojnými a cennými dary obdarován. Hor-

⁸⁾ Tamtéž č. 4038.

⁹⁾ Pro zajímavost vyjímáme z toho inventáře některé položky, týkající se postroje koňské. Byla tu tři nová sedla po německu se zadními rystunkami, prsotinami, popruhy, třmeništi, třmeny železnými a jinými k tomu náležitými věcmi. Item tři úzdy neb náhlavky s oštěží a povodci bez všech cankův. Item čtyry ohlaví nová. Item čtyry řemeny k šváfování koňských ocasův.

níci zúčastnili se tam uvítacích slavností vedle zástupců jiných měst českých, a poctou podali králi koflík stříbrný pozlacený honosného zpracování. K tomuto účelu koupili ten koflík od tehdejšího nejv. mincmistra Jana Horstorfara za 42 kop gr.; bylo to bezpochyby dílo norimberské. (Dač. Rez. I. 64. - Tomek Děj. X. 128).

Roku 1509 uvažovali šepmistři o presentu pro krále mladého Ludvíka, jehož korunovace na krále českého se tehdy chystala. Usnesli se na tom, podati mu mísu stříbrnou a sto kop grošů. Avšak nejv. mincmistr Bernart z Valdštejna pohnul je k tomu, aby současně při korunovaci podali též koflík, který byl určen teprve pro jinou příležitost; pravil, že prý taková hojnější pocta bude pro krále se slušeti a že Horníkům bude spíše ke cti. Mincmistr radí šepmistřům, aby se vypravili ihned k Hrabaňovi, který prý má několik pěkných koflíků, aby je shlédli a o ně tržili; že on (mincmistr) také pomůže, což bude moci. (A. K. čís. 103). - Mladistvý král Ludvík s manželkou svou královnou Marií navštívili roku 1522 v měsíci březnu Horu a vjeli do města koňmo; byli slavně uvítáni a usadili se na Vlašském Dvoře. Šepmistři podali manželům královským každému po jednom velkém stříbrném koflíku, každý vážil 12 hřiven; králi nad to podán ještě druhý koflík menší. Průvodu královskému dostalo se poctou hojně vína a piva, k tomu přispěli havěři obojích hor (stříbrných i kaňkovských) dvěma lakami vína malvazí. (Dač. Rez. I. 124). - A opět roku 1524 poslali králi Ludvíkovi do Budína k počtě krásný handštán (kus bohaté rudy stříbrné, který byl nalezen v dole sv. Ducha a od kverků koupen za půl kopy grošů. (A. K. hor. odd. čís. 344).

Také pozoruhodné události v rodině královské bývaly Horníkům pohnutkou k projevům oddanosti. Když roku 1615 šepmistři kutnohorští od vyslanců svých na generálním sněmu v Praze zvěděli zprávu, že lze očekávati slehnutí královny, ihned přispěchali Horníci s darem pěkných stříbrných neciček k mytí děťátka. Avšak ukázalo se pak, že zpráva z Vídně přes Prahu zvěstovaná byla omylná. (Dač. Rez. I. 353)

Pocty se podávaly také příslušníkům cizích panovnických rodů, když přijeli do Hory. Roku 1593 vzkázala česká komora z Prahy kutnohorským šepmistřům, že arcikníže Arnošt Rakouský přijede do Hory „na noc, však dosti časně“, a proto jim poroučí, aby spolu s úřadem horním a mincovním vzácného hosta očekávali a všelijak se o to starali, aby dobrými rybami, vínem a jinými potřebami náležitě uctěn byl a nedostatku žádného v ničem netrpěl. (A. K. čís. 4752)

Ihned po vznešené osobě králově řadili Horníci ve své vážnosti toho muže, který držel úřad nejvyššího mincmistrství král. Českého, který byl důvěrníkem a do jisté míry i zástupcem královského majestátu a zasahoval do zájmů obce kutnohorské mocí svou. Když nejvyšší mincmistr nově jmenovaný přijel do Hory, vítali jej Horníci a uctívali jej rybami a vínem. Kdykoliv mincmistr vykonával sazení nově zvolených obecních konšel, byla mu podle starobylého zvyku (od r. 1468 začínaje) pokaždé podávána pocta 10 kop gr. a jeho písaři 1 kopa gr. z důchodu obecního. (A. K. Reg. rub. H. 20) Po různu přinášeli šepmistři mincmistrovi rozmanité dary, na př. Štědrého večera nebo k Novému létu (1538 a 1536) věnovali mu štuku kmentu a k tomu libru pepře; roku 1571 přinesli darem 43 „jablka pomeranče“ a r. 1601 dokonce 100 pomorančí (cena jednoho byla tehdy 1 groš); k době velikonoční byly uznány k počtě nejvhodnějšími dary ryby kapry, štiky a k tomu víno. - Jan Erazim z Švamberka odstupující r. 1566 z úřadu nejvyššího mincmistrovství vystrojil na rozloučenou s pány Horníky a s úřadem horním hostinu. Při tom byl mu od starších nad havěři, hutníky a šlichěři darem věnován veliký stříbrný koflík dvojitý pozlacený; jeho paní manželka pak byla uctěna darem stříbrné konvice pozlacené - „což vděčně přijato“. (Dač. Rez. I. 146)

Jestliže cílem poct a darů byla pokaždé nepokrytá snaha dosíci splnění některé prosby, litujeme, že Mik. Dačický z Heslova nepoznamenal ve své kronice (Dač. Rez. II. 206), jakými to dary starším nad havěři hor Stříbrných v K. H. se podařilo obměkčiti nejv. mincmistra Vilema z Vřesovic a dosáhnouti u něho splnění prosby, aby o Velikonocích r. 1622 služby boží evangelické, které byly před tím zastaveny, směly býti v neděli Resurrexi a v pondělí potom

následující konány v kostele sv. Barbory.

Ob čas bývali do Hory vysíláni z Prahy královští komisaři zvláště ustanoveni k tomu, aby všechno konání v dolech a hutech zevrubně prozkoumali a své zprávy o výsledcích, jakož i návrhy na odčinění shledaných nedostatků aby oznámili české komoře v Praze. Příjezd král. komisařů z Prahy způsobil v Hoře nezvyklý rozruch. Nejv. mincmistr se ovšem vynasnažoval, aby hosty své vítané nevítané uctil náležitě. Ve sbírce úředních listin v býv. kutn. hor. archivě jest vložený dopis nejv. mincmistra Karla z Bibrštejna, zaslaný r. 1567 Burianovi Trčkovi z Lípy a na Světlé nad Sázavou; v něm píše takto: „...V známost Vám uvozují, že těchto dnův od JMCís. nařízení páni kamisaři na Hory Kutny jsou přijeli. I chtějí já pány rád uctíti, od příbytku svého jsa vzdálen, dostatku což by náleželo k tomu míti nemohu. I Vás jakožto pana bratra a švagra svého zvláště milého za to žádám, pokudžby Vám možno bylo, mně se v tom propůjčiti a některého pstruha pečeného i také uzeného a při tom nákou (sic) zvěřinou mne obdařiti, jakž se naději, že toho dostatek při Vás jest. V pravdě velmi vděčnou věc mi učiniti ráčíte, a já se Vám toho buď touž měrou a neb jiným všelijakým přátelstvím dobrým odměniti chci věrně rád...“ (A. K. Kniha dopisů čís. 10, list 88)

Zájmy obce kutnohorské vyžadovaly toho, aby jejich projednávání u nejvyšších úřadů v Praze bylo nepřetržitě v Hoře sledováno a obratnými kutnohorskými vyslanci v Praze bystře a moudře říděno. Příznivý výsledek záležel tu na mnoze ovšem na vlivné přímlově. Mnoho bylo těch „pánů v Praze“, jak se jim říká zkráceně v kutn. obecních účtech, jejichž přízeň mohla býti pro Horníky prospěšna; v popředí stál president s radami zřízený král. komory v král. českém nepomíjejíce ani jejich tajemníka, dále nejv. kancléř král. Českého, president zem. apelačního soudu, purkrabí hradu Pražského a jiní; také u vynikajících právníků pražských vyhledávali Horníci občas radu a pomoc. Proto byli Horníci bedlivě toho dbalí, aby příznivci jejich pražští byli stále udržováni jim milostivě příkloněnými. K Zelenému čtvrtku poslali příznivcům svým do Prahy každému po jednom beránku (roku 1684 bylo jich deset) a každý tento dar jednoho beránka rozmnožili pro nejv. purkrabí Pražs. hradu o 4 bažanty, pro presidenta čes. komory o 4 bažanty a 1 telátko, pro presidenta apel. soudu o 2 bažanty, pro hrab. Šafkotče o 1 jeřábka, 2 bažanty a 1 telátko, pro hrab. Kolovrata o 2 bažanty a 2 kapouny atd.; výška darů byla asi měřena podle zásluh. (A. K. čís. 15114) Ptáky určené pro dary chovali ve zvláštním domku na zahradě u pivovaru Loreckého stále přichystané „pro důležité potřeby obecní“ a donášeli se do Prahy živí v nůši nebo v krosně potažené cínovatinou (plátnem).

Dary od kutn. šepmistrův přijímal uznale a vděčně Adam z Hradce na Hradci u Hluboké, nejv. kanclíř král. Českého, jak svědčí jeho list jim psaný na Kovanících takto: „...z odeslání ptákův též ovoce, vděčně přijímajíc, Vám velice děkuji, obzvláště pak z toho, že takovou pamět na mne máte; z čehož se Vám zase rád vším dobrým přátelstvím odplatiti a odměniti nepominu“. (A. K. čís. 3732)

Horníkům bylo třeba, aby častěji navštěvovali proslulé jisté právníky pražské a znalosti jejich ve věcech právnických vyhledávali. Na cestě do Prahy k sněmu zastavili se kutnohorští vyslanci dne 15. ledna 1580 na noc v Čes. Brodě, odtud vypravili zvláštního posla zpět do Hory k šepmistru Apltovi Šetlarovi s připomínkou, aby za nimi do Prahy poslány byly svičky, které měly býti darovány Kristianovi z Koldína, kancléři Starého města Pražského, a Sixtovi z Oprštorfu jednak na znamení vděčnosti za ochotu již prokázanou, jednak v očekávání učiněné přímlovky u vyšších stavů. (Sněmy české V. str. 657)

Když r. 1566 se rozhlásilo, že král přijede do země České, oživla u starších pořádku havířského touha, aby jim byly navráceny majestáty, které jim byly po osudné bouři v r. 1547 odňaty a od té doby v Praze na zámku ležely. Proto se starší nad havěří vynasnažovali, aby získali mocné příznivce na vyšších místech. V pořádku bylo usneseno, odeslati „trunk“ dobrého vína panu Janovi Človíčkovi i panu Jakubovi z Varvažova, jejichž přátelská přízeň měla býti takto zabezpečena pro případ, že by nastalo jednání o navrácení majestátů. Pořádku havířskému běželo současně také o to, aby mu odpuštěna byla zadržaná berně asi 20 kp gr; toho

však nedosáhli a musili dluh zaplatiti. (A. K. Kniha starších havěří 229' a 230' nov.)

Místo obvyklých darů pro poctu (vína, ryb, ptáků a pod.) způsobil zajímavou změnu r. 1569 nejv. purkrabí hradu Pražského, kterýž před staršími pořádku hor Stříbrných projevil žádost, aby mu byla udělána tabule, jaké se tu u Hory obyčejně dělávají, na které by bylo vyobrazeno, jak havíři do dolů lezou a jak se při trajvu (stroj čerpací) pracuje. V pořádku havířském ochotně se na tom snesli, aby taková tabule byla po žádosti udělána a panu purkrabí darována; do toho daru vkládali havíři naději, že pan purkrabí vymůže pro pořádek havířský u císaře majestát na „kouty“ (zbytky rud). Poněvadž pak pořádek havířů hor Kaňkovských měl býtí spoluúčasten na výhodách toho majestátu, měli polovinu nákladu za malování té tabule vynahradiť. (A. K. Kniha havířů 1559 čís. 239' a 240')

Horníci podávající dary pánům ve městech Pražských, buď z vděčnosti za vykonanou od nich služnost anebo pro získání jich přízně do budoucna, nevládali do jednání svého význam skutku pochybeného nebo snad dokonce nečestného. Přece však si byli toho vědomi, že pokaždé jest nutno zachovávatí náležitě opatrnosti. Když r. 1529 se v obecní radě kutnohorské vzneslo, aby pánu z Vartmberka byl věnován „z přátelství“ dar, poněvadž on zase přítelem býtí může, řečeno, odevzdání daru aby nebylo odkládáno tepruv (sic), kdyby potřeba již byla. Připojeno též ponaučení, aby dar po jediné osobě byl podán a aby v hluku činěno nebylo, ne jako Kolínští, „že mu přinesli koflík, a když bylo v hluku, že nechtěl ho přijítí“ od nich. (A. K. Lib. memor. 1529, fol. 122)

Někdy toho bývalo třeba, aby pro kutnohorskou školu byl opatřen nový správce, což bývalo druhdy nesnadným úkolem. Horníci věděli, že v takovém případě lze najítí pomoc na universitě pražské. Také roku 1586 přišli kutnohorští vyslanci k rektoru university a odevzdavše mu dar přinesený, totiž pudlač svíček, promluvili mu prosbu, aby „nějaké zření k obci kutnohorské měl a jí hodného správce školního opatřil“. A roku 1607 přijal M. Martin Bacháček, rektor university, dva beránky a jednoho kačera, z Hory mu dodané, a děkoval za dary přijaté též za své profesory, „poněvadž toho společně oučastní budou“, a slibuje, že všickni „dobrým a líbezným přátelstvím odměnití se nepominou“. (Nováček, Listář kutn. str. 4096) - Také Kaňkovští vyhledávali pomoc v podobném případě u rektora university; přinesli mu dar svíček a kapounů se žádostí, aby jim do škol konfirmoval nového bakaláře. (A. K. Kaňkovská kniha příjmů a vyd. 1586 a násl.)

Osoby, které v obecních službách byly postaveny, které pracovaly pro zájmy obecného dobra, dočekaly se za mimořádné zásluhy slušné odměny z přebytků důchodu obecního ve formě daru. Pro rozdělení darů bývala určena významná období výroční, totiž doba velikonoční a vánoční. K Zelenému čtvrtku byl stanoven dar symbolického beránka velikonočního. V roce 1684 bylo ze dvorů obecních vybráno 81 jehňat a 10 z nich bylo odesláno do Prahy některým „patronům“ (příznivcům) Kutné Hory. Ostatními beránky pak byly podarovány po jednom tyto osoby v Kutné Hoře: arciděkan, horní hofmistr, císař. rychtář, primátor, šepmistři, obecní starší, osmisoudcové, městský rychtář, starý sládek lorecký, varhaník u sv. Jakuba, úředníci dvorští, doktor mladý, paní Kubinka stará, paní Štamberská a jiné; tržním písaříkům, zvoníkovi, poslu ordinárnímu dáno po půl beránku, pěti branným, chudým, čeledi dvorské po čtvrt beránku. (A. K. Počty obecní)

Ryby pro rozdávání k Štědrému dnu se objednávaly zpravidla na Žehušicích; tam míval ryby vysazené na haltěřích Tomáš Klábal, zvonař, od něhož v roce 1595 k obci o vánocích koupeno 27 džberů kaprů a k tomu bylo tehdy přikoupeno kdesi ještě 6 džberů štik, obého dohromady za 55 kp 30 gr. V účtu nákladů (122 fr 41 kr) na štedrovečerní ryby v roce 1705 rozeznávají se tyto druhy: 4 cty štik, 1½ ct kaprův „podhlavních“, 5 ct vybraných a 5 ct „houfních“.

K Štědrému večeru rozdávaly se též „húsce“ (pletené housky). Podle zápisu z roku 1681 se k tomu účelu ve mlýně semlelo 34 strychů pšenice a u několika pekařů se housky upekly; na okořenění těsta spotřebovalo se 9 liber zázvoru, 6 lotů květu, 12 žejdlíků anýzu a 5 čtvrtí

soli.

V obecním počtu při roce 1705 (v listopadu) připomíná se a účtuje též rozdávání martin-
ských husí vedle starobylého obyčeje pro císaře, rychtáře, šepmistry, starší obecní, osmisoudce a
sloužící při městě, úhrnem za 52 fr 32 kr. Z jiných roků nemáme sice písemných dokladů; ale
podle jiných příkladů lze souditi, že také rozdávání husí martinových bylo zvykem staroby-
lým.

V obecních počtech nacházejí se často zápisy o darech, jejichž pohnutky byly rozmanité;
na př. při „uvozování“ nového arciděkana v Kutné Hoře (1633) bylo podle žádosti jeho pro
hostinu na arciděkanství posláno za Kaňku darem 5 kuřat a jedna kopa raků; r. 1705 šepmistři
obdarovali Patera Josefa Vultarina, primicianta (četl první mši), darem 9 fr „na breviář“; když
byl dostavěn kostel sv. Jana Nep. v Kutné Hoře, slíbil malíř Frant. X. Balko v Praze, že pro
týž kostel vymaluje obraz na velký oltář, a Horníci mu za vděčnosti podali poctu jedné otepy
šfarglí (sic).

Benevolentními a štědrými ukazovali se páni Horníci rádi pokaždé, kdykoliv některý spi-
sovatel pánům šepmistřům k počtě podal své literární dílo. Jak se za takovou dedikaci odmě-
ňovali, o tom bylo širě psáno v „Kutnohorských příspěvcích“ v III. řadě na str. 83-86. Podob-
ně jako o dotčených dedikacích bylo šepmistřům s radou obecní často se zabývati úvahami o
podaných pozváních k svatebnímu veselí. Takové pozvání bylo projevem zdvořilostním. Ale
v něm se ovšem skrývala výzva k počtě vzájemné. Podával-li takové pozvání některý přízni-
vec Kutné Hory aneb vůbec některá z osob, které si páni vážili, bylo pozvání přijato velmi
vlídně a učiněno usnesení na slušném daru svatebním. Přihodilo se kdysi, že šepmistřům bylo
nepokrytě řečeno, jakým darem by se zavděčili k hostině svatební. Joachym Novohradský z
Kolovrat na Buštěhradě, prezident zřízené komory v král. Českém, oznamuje šepmistřům kut-
nohorským, že jest toho úmysl dne 14. února 1593 dáti strojiti veselí svatební svému synovi
Janovi Novohradskému z Kolovrat. Poněvadž k tomu času pro uctění svých hostů, jichž se ve-
líký počet sjede, nemálo od zvířecí pernaté a jiné bude mnoho potřebovati, prosí prezident šep-
mistry přátelsky, že k té pilné potřebě od bažantů, koroptví a jiných ptáků jemu přátelsky
dodají, pokud možno. On pak že neopomine se jim odplatiti všelijakým dobrým a jim příjem-
ným přátelstvím odměniti. (A. K. čís. 4718)

Roku 1596 Mistr Martin Mathiades, správce školy, pozval pány z rady obecní, „aby svou
přítomností ozdobili jeho sňatek a svatební veselí okvasiti pomohli“. Páni přislíbili své účas-
tenství „pokud komu bude možno“, a na dokázání k němu lásky a vděčnosti za dosavadní jeho
práce ve škole darovali mu pro uctění přátel a hostů jeho 1½ vědra vína moravského, korec ži-
ta a korec pšenice a jednoho skopce. Podobně když r. 1614 Mistr Melichar Colidius Solnický,
přední správce škol. kutn., slavil svatební veselí s paní Kateřinou, vdovou po neb. Václavovi
Štětkovském, učinili mu páni vzácnou pomoc k uctění hostů svatebních, totiž jednoho vědra
uherského vína, telete, skopce a jednoho korce pšenice na koláče. (Nováček Listář kutn. str.
55, 143, 144) Úředníkovi mince kutn. Kristofovi Krahovi, který slavil sňatek svůj v Gor-
schingsthalu dne 23. října 1679, věnovali páni a magistrát kutnohorský pro pannu nevěstu 12
fr. rejn. na kolíbku a při tom jí přáli mnoho štěstí. (A. K. Lib. memor. 1673-80. L. 8)

Měla-li býti počtěna svatebním darem rodina některého vynikajícího měšťánka kutnohor-
ského, byly všechny stejně obmyšleny, totiž každá panna nevěsta byla obdarována stříbrným
pozlaceným šátkem, 5 až 8 lotů vázicím; pro pohostění hostů přidáno pokaždé po 1 až 2 su-
dech piva hořkého a tolika též piva bílého. Počet obce kutnohorské zaznamenává v roce 1705
čtyřikrátě takové podávání pocty, a sice v rodině Daniela Chmelského, Bohuslava Lysandra z
Ehrenfeldu, Daniele Ramhofského a Lorence Štamberského, v roce 1711 Václava Stepani.

Šepmistři kutnohorští dbali také toho, aby s majetníky okolních panství, jejichž hranice se
stýkaly s pozemky obce kutnohorské, udrželi dobrou vůli. Tak na př. r. 1674 odeslali hraběti
Holickému z Šternberka na Radovesnicích darem tři ptáky, dva ouhoře a jeden sumek od ryb
k zalíbení a k počtě vzácného sousedství za příčinou oslavy „duchovního oblečení“ panny je-

ho slečny dcery, a při tom žádají, aby za vděk přijato bylo, co na spěch sotva se hledati mohlo. (A. K. Lib. memor. 1678-83 E. 3 v)

PÉČE O ČISTOTU MĚSTA KUTNÉ HORY.

Kutnohorské příspěvky k dějinám vzdělanosti české, řada V. (1931), str. 95-100.

Soustavné a horlivé udržování čistoty v každém městě jest přísným příkazem zdravotnickým. Avšak také estetický vzhled města žádá, aby jeho stavební prvky, totiž průčelí domů, menší architektonické objekty do ulic postavené (pomníky a j.), plochy uliční dlažby a pod. byly udržovány čistotnými, aby nebyly zakrývány vrstvou prachu, kalu a bláta, aby se jejich plochy a obrysné linie nejevily oku pozorovatelovu zkreslenými. Hlavní původ nečistoty ve městě ode dávna vězel uvnitř v domech; neboť záchody (pryvěty) na mnoze nebývaly tak opatřeny, aby výkaly mohly odcházeti ven do uličních stok, a proto bylo v mnohých domech třeba, aby takové místo bylo často cizeno. Nutné toto zlo bývalo druhdy zvětšováno vinou nebalých hospodářů, kteří v domech svých chovali dobytek.

Když obyvatelé Kutné Hory v roce 1462 opomíjeli starati se o čistotu před svými domy, když tam se děly někdy ohavnosti jindy neslychané, že „mrzko jest na to hleděti, zvláště když knězi s Tělem božím bylo tudy procházeti“, tenkrát páni šepmistři s pány koňšely uznali toho vysokou nutnost, aby uvážili o zvelebení pokleslé čistoty v městě. Hospodářům domův bylo nařízeno přísně, aby místo před svými domy měli stále čisto; aby sobě způsobovali řádné pryvěty se slušnými potřebami; aby žádných nečistot nebo smradů nevylévali ani nevpouštěli před domy (A. K. Reg. rub. parv. A. 2). Aby nařízení obecnímu se mohla snáze vynutiti poslušnost, byli od roku 1462 ustanoveni pokaždé dva koňselé „k čištění města“ (ad purgandam civitatem). V roce 1463 byli k tomu úřadu zvoleni Franěk a Burian; toto dozorčí ustanovení nacházíme ještě v roce 1475 a domníváme se, že se dlouho zachovalo (A. K. Reg. rub. parv. B. 15 a L. 16). K činnosti takové dozorčí dvojice přičítáme též nařízení, které roku 1469 biřicem bylo provoláno, totiž že „za dne deštivého hnoje a smetí mají býti v domě chovány a teprve po dešti vyvezeny z města, aby nečistoty nebyly splavivány sousedovi před jeho dům“. Neposlušnému hospodáři domu pohrozí se pokutou 1 kp gr bez milosti (A. K. Reg. rub. parv. H. 29).

Pro ochranu čistoty v Hoře byl zřízen řád pro vyvážení smetí a jiných nečistot z domův a z města ven. Podstatu toho řádu poznáme v jeho novějším zápisu z roku 1538; tenkrát uznali páni, že znamenité škody při mlýnech, hutech, dolu Oslu i také Dolejším městě se dějí skrze zanášení Páchu nečistotami, navezenými a naplavenými z města. Proto byl řád obnoven a přísně prohlášen. Nikdo nemá smetí a hnoje ze svého domu sypati nebo kliditi nikde po městě do struh po Rynku a po ulicích, zvláště ne za dešťů a přivalů; ale každý má před svým domem na hromadu skliditi a potom ven z města vyvézti. Podobné věci nositi a voziti mají za Hotmil, na Provaznici, ke dvoru Předhorskému a ku Ptáku, kamž prve nošeno bývalo, nebo kdež by potom ukázáno bylo. Nižádné smetí, hnůj ani žádných nečistot nesmí se nositi za fortny Klášterskou, Námětskou, Hloušeckou, pod Dvůr Vlaský, k lázni pod kostelem Vysokým, k Voslu, ani pod krchov u sv. Barbory, ani nikde po městě na žádné smetiště a místa, z kterýchžby se přívalem nebo deštěm smetí a hnojové a jiné nečistoty do Páchu nésti mohly. A kdož by se jinak zachoval a v tom postižen byl skrze na to ustanoveného hlídače tržního, ten každý aby 5 gr č pokuty dal a k tomu aby přidržen byl rychtářem. A jestliže by kdo po pokutě neopravil a toho se dopustil, tehdy netoliko pokutou, ale i vězením trestán bude tolikrát, kolikrátby se toho dopustil (A. K. čís. 725/1).

I přes důtklivé nařízení a přes pohružky trestu a pokuty vyskytaly se občas těžké poklesky proti zachovávání čistoty v městě. Na př. roku 1586 byli před pány povoláni obyvatelé domů okolo kostela Vysokého, jakož i sousedé od Tarmarku napomenuti, že oni všemožné nečisté věci z domů svých ven vylévají a vypouštějí, takže ulice velikými hromadami takových hnojů a výkalů jsou pokryty; také se majitelům těch domů přísně domlouvalo, že neprosekávají čas-

ně zinní ledy před svými domy, odkudž náledí bývá, takže lidé sotva mohou přes ně bezpečně do kostela choditi. Protož páni hospodářům těch domů poručili, aby čistoty před svými domy jakž náležitě byli dbali. Ti však se vymlouvali, že takové nečistoty od nich nejsou, než se na ně přivalují s Tarmarku, jakmile sprchne, a že proto nevědí sobě co počíti; tĕm na Tarmarce aby o tom bylo poručeno (A. K. Lib. memor. C. 10 v (pag. 70 v)).

Řeznický cech v roce 1663 koupil sobě dům, ležící na blízku brány Klášterské od Jana Křištofa Spondeliusa za 120 zl rejn., zpustlý a „ruinirovaný“, a od plné rady městské bylo mu dovoleno, aby jej řezníci užívali jako místa pro jatky (šlachtata čili kuttlof). Cechu řeznickému bylo toho přáno, že získal místa vhodného a koupil lacino; avšak nebylo zapomináno, že umístění jatek ve městě není prosto námitek z důvodů zdravotních. A proto byl tomu domu ihned bez překážek udělen volný tok vody z hlavního toku (do pivovaru Loreckého) za roční plat 1 kp gr míš. pokaždě při sv. Jiří. Od starších cechmistrův řeznických pak bylo žádáno, že „obzvláštní pozor dán býti má, aby krev z hovad zbitých i jiné nečistoty vypadající hejcukem na ulici pokaždé vodou splakovány a koštišti do hlavní štolý meteny byly; podobně i co se hnoje dotýče, ten také aby ven ze šlachtaty na místo náležité vynášen byl, tak aby skrze smrad obzvlášť v horké dny času letního sousedům nepřiležitost činĕna nebyla a snad i nakažení skrze takové nečistoty nenásledovalo“ (List úř. kutn. Lib. rub. oblig. mín. 1657 A. 23).

Byla-li ulice někdy znečištěna jakýmsi výkonem pro zájem celé obce, na př. v době výročního trhu, bylo vyčištění ulice vykonáno nákladem obce. Na obou ryncích: Hořejším (nyní ulice Šultýsova) a Dolejším (ulice Kollárova) se zametávalo smetí o strouhalo bláto častěji, neboť tam se konávaly týdenní trhy. Pokaždé před Hodem se pečovalo o čistotu po městě a také se bedlivě uklízelo v ulicích, kudy procházel průvod o Tĕle božím. Také v radnici na nádvoří a mezi vraty se občas uklízelo: bláto se strouhalo, nášlapky se odkopávaly, všecko se na hromady shrnulo, pak na vozy naložilo a z města ven vyvezlo. Bylo-li toho třeba, smítal se snĕh se střech na radnici, na chlebných a masných krámech a sekával led na některých místech. Na takové práce najímala obec nádeníky, avšak kdysi v říjnu 1674 povolala na takové dílo osm svých poddaných odkudsi. Také ženy zametávaly po městě, když toho bylo třeba. Pĕt osob ženských v měsíci srpnu 1680 chystalo „čistotno“ před radnicí na rynku, když se tudy mělo ubíratí procesí „k ukrocení hnĕvu božího a za odvrácení rány morové“. Suchopárnou zprávu obecních počtů mimodĕk oživujeme domněnkou, že dotčené ženy byly zbožným vzrušením myslí svých pobádány k horlivému vykonání svého úkolu. Jestliže bylo jindy (1682) zametání rynku uloženo merhyním (lehkým ženám), aby se jim dostalo trestu za jejich nefĕsti, vycitĕje se z toho, že poctivá ta práce spíše byla zlehčena tĕmi osobami.

Prací obtížnou a výkonem skutečně ponižujícím bylo cizení záchodů. Kdož se zanášeli tímto povoláním, tĕm říkali „králové“. Při obci měli jednoho krále svého; v roce 1464 páni s králem obecním učinili smlouvu o cizení prĕvetův, „aby bral od sudu, kdež jest těžké nosení, po 4 gr, a kdež by snadno bylo, po 3 gr“ (A. K. Reg. rub. D. 7). Roku 1538 byl Beneš obecním králem: klízel záchod na věži u trubačů, v šatlavĕ, v sirotčím domĕ a j.; činným byl již v roce 1535, a připomíná se ještě 1541. V době novĕjší bylo cizení stok přeneseno na bedra mistra popravního a jeho čeládky. Zachoval se list z roku 1592, v němž Tobiáš, kutnohorský mistr popravní, oznamuje městskému rychtáři, že vykonal přísné nařízení od pánův šĕpmistrů, aby vyklidil obecní záchodovou jámu pod vězením šatlavním, nečistĕnou již od mnoha let. Hotovou práci svou nazývá dílem velikým: těžce pracoval s čeládkou sám šĕstý (totiž s pĕti pacholky) osmdvacet nocí, dvěma koni na dvou vozech vyvezli čtyři sta dvanáct fůr plných nečistoty ven pod město; čeládku, nemoha bez ní takového díla udĕlati, musil schválně z Prahy zjednatí a za pĕt nedĕlĕ u sebe chovati. Se vši ictivostí poniženĕ prosí městského rychtáře, aby nad ním v takovém těžkĕm díle ráčil lítost mítí (A. K. čís. 4659). Vyklizování štól záchodních na Vlas. Dvoře a v domĕ pánĕ mincmejstrovĕ vykonával 1577 Jan Křižanovský a 1620 Jakub, oba mistři popravní.

Hospodáři domů kutnohorských ti, kteří neporozumĕli obecní péči o čistotu ve městĕ, ne-

všimli si a nedbali toho, když nečistota v domech jejich se líhnoucí také se vtírala do sousedních domů a tam sousedovu domácnost trapně potýrala. Vinou takového hospodáře nedbalého vznikly často mezi sousedy spory, jimiž bývali pak páni někdy těžce zneprázdňováni. Šimonovi perníkáři, který v domě svém (1464) choval a krmil vepře a odtud „smrad veliký sousedům svým činí“, bylo z panského rozkázání povoleno, aby nechoval než toliko jednoho nebo dva vepře k své potřebě a to v zimě po sv. Martině (A. K. Reg. rub. d. 17). - V roce 1529 pozdě na jaře se vyklízely hnoje z několika domů současně v jisté ulici (bezpochyby v uličce od Hrádku jdoucí na Koňský trh). Práce však uvázla a hospodáři těch domů obviňovali navzájem sebe jako původce překážky: Jan Bártův žaloval na Ondřeje Kozla i na jiné sousedy, a ti opět se omlouvali, že nemohou práci svou dokonati, poněvadž ani z jedné ani z druhé strany není volného příchodu k jejich hnoji. Vlekly spor byl ukončen nařízením panským, aby do Těla božího byla ta práce dokonána. A bylo pověděno, že Eliška (bezpochyby vlastnice domu Malířovského a manželka malíře Michala?), která se nezachovala podle panského nařízení, nesmí z Hory odejít, až tomu dosti učiní. Vdova po zlatníkovi Václavovi Gyserovi byla pak povolána k panu šepmistrovi a vězením šatlavním jí pohroženo (A. K. Lib. memor. 1529-30 fol. 125-126). - Roku 1530 stížil sobě Hanuš zlatník (z Řásné) na Jakuba z domu Vorlova, že z tohoto domu svého naň pouští moč a hnůj, tak že od toho smradu manželka Hanušova i dítě jeho stonaly a tovaryši dva šli od něho pryč, a lidé tudy chodíce těžkost na tom nesou. Obžalovaný Jakub se vymlouvá, že ze dvorka svého skrze vrata nevypouští vodu, než kteráž dešťová teče od Václava Poklůpka, a on toho zabrániti nemůže. Páni rozkázali Jakobovi, aby ty hnoje nedával na obec, „neb vašeho to není“, než pokud voda s střechy teče a co se záchodu a nečistot pouštění dotýče, „na takovou věc budou páni tam vyslaní pohleděti a takovou věc na místě postaviti ráči“ (A. K. Lib. memor. 1529-30 fol. 280). - Téhož roku 1530 Jan Máslník žaloval na Valentina Srbka, kterýž ze svého domu pouští nečistoty do gruntu Máslníkova, tak že on musí prkna pokládati, aby v domě svém mohl choditi (A. K. Lib. memor. 1529-30 fol. 224).

Kutná Hora, město hustě obydlené, ukládala obecní správě zvýšeně napjatou péči o čistotu a dobrý stav zdravotní ve městě. Značný počet obyvatelstva toliko přechodného, neusedlého (mezi dělníky hornickými) byl nebezpečným živlem pro zdravotní stav v době, když na obzoru Hory se jevila blížící se nákaza, zvláště pak obávaná rána morová. Roku 1568 přišel mor do Čech a lidé začali hustě mřít v Praze; proto se mnoho osob odtud rozjelo na venek. Také páni místodržící a páni radové z komory české měli úmysl opustiti Prahu, a s důvěrou se chtěli usaditi v Kutné Hoře. Z města Kouřimě, kdež se na cestě zastavili, odeslali posla do Hory s psaním, v němž žádali šepmistry, aby jim uchystali hospody, ale aby přinutili z Hory se vystěhovati všechny osoby, které „bez jistého poručení z měst Pražských do Hory se přistěhovaly“. Dále bylo šepmistrům poručeno, aby topení lázni bylo ihned zastaveno; též ulice vyméstí a ukliditi a všecku nečistotu ven z města dáti a z domův na ulici nic vylévati nedopouštěti (A. K. čís. 2169 2). V Pamětech Ondř. Dačického z Heslova nacházíme zprávu, že páni místodržící a páni radové z komory české se v následujícím roce 1569 rozjeli z Hory, když lidé v Praze mřít přestali. I soudíme, že přísná a pečlivá opatření v Kutné Hoře se osvědčila prospěšnými a že Hora byla tentokráte ušetřena těžké nákazy (Dač. Rez. I. 147).

CO VYPRAVUJÍ STARÉ TESTAMENTY.

Kutnohorské příspěvky k dějinám vzdělanosti české, řada VI. (1932), str. 5-13.

Studium starých testamentů skýtá hojně pozoruhodných poznatků v oboru kulturně-historickém. V archivu kutnohorském zachovala se jenom jediná kniha kšaftů, která obsahuje léta 1488 až 1544, jakož i jednotlivé originály a opisy kšaftů z dob rozmanitých. Ostatní takové knihy ležely původně v registratuře kutn. krajského soudu, později pak byly nevhodně uloženy v zemském archivu v Praze.

Bývalo zvykem, že poslední porřízení o statku pozůstalém bylo ústně prohlášeno před ně-

kolika hodnověrnými muži, anebo hotově napsané bylo na radnici odevzdáno. Nebylo-li žádných překážek, vykonal písař radní právoplatný zápis do knihy testamentní. Prostými slovy vysvětluje kněz Jan Honsa, kaplan u kutn. špitále, proč se poslední pořízení do městských knih zapisuje; ve svém testamentě 1534 píše totiž, „že se obávám, aby po mé smrti statek můj snad se tomu nedostal, komuž bych já nechtěl; a také žádných nesnázi, soudův ani různic aby po smrti mé o statek můj aby nebylo“.

Úvodnou větou psaného testamentu bývá často vhodná sentence, že každý smrtelník má znáti krátkost života svého a že má hodinu skončení svého před sebou nejistou, a proto je třeba, aby ještě s dobrým rozmyslem každý učinil pořízení o statku svém. Chyboval by, kdož by váhal, kdož by stále odkládal, když znamená na sobě nedostatek zdraví svého, když leží v boží kázně. Martin Kochan z Práchev byl též navštíven těžkou nemocí, ale utěšoval se, že srdce jeho zdravo jest, a odhodlal se činiti pořízení o svém statku teprve (1609), když pro nesnesitelnou těžkost a bolest v nohách ani nemohl spáti. I pozval k sobě Ludvíka Veverina z Kranichfeldu, písaře urburního, Štefana Ronšperského, písaře úřadu rychtářského, Jana Heniocha Hradeckého, Pavla Ledeckého z Chroustova a Jana Piscisa, požádav je, aby jej v té nemoci jeho navštívili; děkoval jim velice a po mnohém přátelském a pobožném s nimi rozmlouvání jim oznámil, že chce kšaft a pořízení ústně učiniti, a je prosil, aby byli svědky toho. Všecken statek pozůstalý poručil Zuzaně manželce své a dvěma dítkám Jiříkovi a Anniče; Dorotě jich dceři starší, provdané za Václava Kyrchprigka v městě Kolíně n. L., odkázal 100 kp gr míš., některé klenoty a cínové nádoby. Ke škole u Vys. kostela poručil Martin 100 kp gr míš., aby užitek z těch peněz byl každoročně obracen na chudé žakovstvo. V Strakonících měl Martin jakousi spravedlnost po otci svém Jiříkovi Kochanovi z Práchev. Mistr Valentin Kochan z Práchev, písař radní přední Nového města Pražského, byl bratrem Martinovým.

V testamentě bývají vyčteny všechny statky movité i nemovité, jejichž odevzdání dědicům mělo býti vykonáno pod záštitou práva. Podle zápisů v takové staré knize testamentů lze oceniti majetek toho kterého odkazatele; a tak jest možno rozeznávati odkazy bohaté od odkazu skromných, „jak komu Pán bůh naděliti ráčil z své milosti“. Roku 1541 činil poslední pořízení Zigmund Bojan z Kamenné Lhoty. Zůstavil po sobě manželku Apolenu a šest dítek. Alžbětě dceři nejstarší bylo určeno ihned 100 kp gr č. peněz hotových a poctivá výprava: kožich kunní damaškem pošíty, pás stříbrný pozlatitý za 20 kp gr, šaty perní (peřiny) z dobré kůže, šaty chodící, zavítí a čepce a jiné - měla se vdávati. Pro tři dcery mladší uchystal otec 1600 kp gr č. na hlavních listech (úpisích), a věno manželčino nebylo v tom počítáno; také pro oba syny Jana a Adama byly stanoveny slušné odkazy. Dům řeč. Bojanovský (nyní čp. 29) byl jejich majetkem společným. - Jiřík Fidler z Muldavy, kupec, byl bezdětný. Čině kšaft roku 1599, poručil vše manželce své Mandaleně a četné přátele své obmyslil hojnými odkazy, zejména poručil: matce své Sáře 50 kp gr č., bratru svému Janu Fidarovi 500 kp gr č., bratru svému Jakubovi a bratru Filipovi po 50 kp gr č., jakož i sestřám svým Voršile, Sabině, Sári a Marii také každé po 50 kp gr č., Šimonovi Fidarovi z Muldavy, strejci svému, dva koflíky stříbrné pozlacené, „jeden do druhého vcházející“, aby měl památku. Dům řeč. u Krásů (nyní čp. 102), který vystavěl Jiřík Fidler „z gruntu“ a ve kterém žil, dal své manželce; ale ustanovil, aby po její smrti ten dům připadl na jeho bratra Jana. - Zámožný měšťan kutn. Karel Kubín měl ze dvou manželství osm dítek, a těm všem se dostalo z otcovské pozůstalosti (1735) slušných podílů. Jednotlivé ty odkazy byly vhodné odměřeny, aby nevznikla řevnivost. Syn Jan obdržel dům naproti rathouzu, dcera Anna kus roli u sv. Václava (na Rovni) 16 strýchů, Barbora roli u Poličan ve dvou kusech po 8 str., Kateřina kus role u sv. Václava pod 16 str., Dorota dostala peníze, na sirotky po dceři Lidmile padl dům Dirnovský na Dol. městě, syn Václav měl mítí apatyku s příslušenstvím v summě 4000 zl., ale bude nucen každému dědici vyplatiti něco z toho, konečně syn frater Gothard, kapucín, obdržel 200 zl. z pozůstalosti na kalich a na jiný mešní aparát. - Jan Tapinneus, písař radní kutn., často sedával nad knihou testamentů a do ní vepisoval druhy zprávy o bohatých odkazech; konečně vyhledal v též knize roku 1568 mis-

tečko i pro svůj kšaft a nazval jej „pořízením o svém chudém statečku i o svých chudých dítkách“. Myšlenka na chudobu dítek a na nemoc jeho manželky Kordule kruté svírala jeho mysl; ale vzmuzile vztyčil své čelo, neboť jej posílila víra, že „Deus est pater orphanorum“ („Bůh jest otcem ubohých sirotků“).

Rozhodnutí v testamentu o tom, co a komu bylo odkazem poručeno, považovalo se vždy za stálé, pevné, nezměnitelné a nerušitelné. Roku 1554 Lidmila z Semína, manželka někdy Jeronyma z Drasova, proběře královského, dělala testament. Měla některý majetek před svými dětmi, zejména 100 kp gr č. podle svých smluv svatebních, některé klenoty po neb. mateři své, spravedlnost na domě Hanykěfovském a půl stolice pregěřské. Tomáš z Drasova, bratr jejího neb. manžela, pokoušel se o obmezení jejího volného pořízení; proto ustanovila Lidmila toto: „Tomáši odkazují 10 kp gr, pokudžby tomuto mému nařízení a vůle místo dal a na odpor se nepozastavoval; jestližeby pak jaký odpor tomu učinil, aby mu dáno nic nebylo, neb já jsem statku svého poručeti ani dílek svých svěřiti nechci“. Poručníky dítek ustanovila Jana z Liboslavě zlatníka a jeho manželku Annu z Semína, svou sestru, a těm aby pomocen byl Vilém Hanykěk, její bratr.

Jestliže dědic neměl dosud let, byl odkaz dán poručníkům, aby jej zatím opatrovali a aby v něm poctivě hospodařili ve prospěch dědicův. Když Pavel Litomyšlský, primator kutnohorský 1599, ve svém kšaftě činil odkazy manželce své i s tím dítkem, „což ještě manželka má pod srdcem nosí, jakž toho znamenání a začátkové jsou“, nedovedli asi znalci práva rozhodnouti, by-li zanechán dědic, který nemá dosud let, anebo-li se dotčené dítě - dosud nezrozené - má považovati spíše za dědice totožného s matkou.

Testament bývá mnohdy vhodným místem k tomu, aby otec nebo matka tu pohovořila s poručníky dítek a péči jejich aby je doporučila, anebo manžel aby hledě starostlivě do budoucnosti odevzdal manželku pozůstalou ochráncům vdov. Ve kšaftě svém roku 1529 Jíra havěř řeč. Masojídek hovoří takto: „...maje táhnouti ven z země na vojnu proti Turku, poručím otcovsky Jana syna svého i všecek statek svůj ... Mikuláši šenkýři na ten čas u Řihů, aby o syna mého péči měl, oň se staral a k dobrému jej vedl, jako svého vlastního. A dopustil-li by Pán Bůh, že bych se zase nevrátil, aby statek po mně zůstalý synu mému dochován byl.“ - Jan Leskot činil pořízení o svém statku 1523 před konšely mincířskými; manželce své poručil dva díly lůnu mincířského a synovi Bartoňovi díl třetí, zahradu u Erbů (na mezníku vytesaných) oběma na rovný díl. Bartoně syna svého „zavazuje, aby poctivě na světě živ byl, mateře aby poslouchal, jí žádných příkoří nečinil; pakli by mateři poddán nebyl a zúmyslu bez dotazu a povolení jejího jakou nepoctivou ženu sobě pojal, tehdy jej ode všeho statku svého kšaftem tímto odřikává“. - Petr Sláma roku 1512 kšaftuje takto: „...všecken statek svůj poručím synu svému Oldřichovi a Kateřině manželce své na takový způsob, aby manželka má hospodyní v tom statku byla do živnosti své, a Oldřich aby jí poslouchal a poddaně se k ní zachoval a měl jako synu k matce náleží, a jestliže by se oženil, i s ženou svou zachoval se k ní jakožto hospodyní ... Toto však znamenitě chci míti, jestližeby syn můj Oldřich živnosti své hleděti nechtěl a maceše poddán nebyl neb statek mrhati chtěl, tehdy tu moc plnou dávám poručníkům, aby Oldřichovi mému synu nic nedávali z statku mého, o kterémž řídím nyní, než poručníci ať ten statek obrátí, kde se jim nejvhodněji zdáti a viděti bude.“ - Tomáš Bzenecký neopomenul do svého kšaftu (1521) vložit prosbu tuto: „...také žádám za to pánův konšelův, trpěla-li by manželka má od koho jakou krivdu, abyste jí v ničemž neopouštěli, ale radni a pomocni byli...“

V starých testamentech ozývají se někdy hlasy káravé a hněvivé, kterými otec nebo matka trestá své neposlušné a nezvedené dítě. Provinění jevílo se býti tak závažným, že nehodnému dítěti byla odňata láska jeho rodičů a nad to je stihl citelný trest oddělením ode všech statků po rodičích a odcizením od podílů z těch statků. O takových žalostných příbězích, kterými byl život v takové nešťastné rodině mnohdy asi hluboce rozrušen a bolestně rozerván, nemůže býti pomlčeno na tomto místě. Roku 1499 píše ve svém testamentu Řehoř, zeť neb. Komoráče,

takto: „...synu svému Janovi nic neporučím ani dávám, ač pak jest krev má, a to proto, že jest zle živ a ožralec, nebo je se Pána boha. Abychť měl v pravdě oznámiti nepoctivost syna svého, v hořkosti duše má ve mně smrti mře.“ - Václav husar na Dol. městě kšaftuje: „...Barboře mé dceři, kteráž se nad Pánem bohem zapomenula i nad duši a ctí svou, po světě běhá, hanbu a tesknost mně činící, nic neporučím a ji odtud odcizují ode všeho statku. Paklily z milosti boží ostala svých nepravostí a za milost žádala mé manželky a poručníkův za suknicí v své potřebě, což oni jí z milosti učiní, na tom má přestatí a za vděk přijíti; ale na její svévolnost aby jí nic nedávali, to má vůle jest.“ - Martin Jeboseko 1532 ustanovuje: „...Alena dcera má jest ode mne vybyta, té nic neporučím, neb nečinila vůle mé a mne neposlouchala, ani Pána boha se bála ani lidí styděla...“ - Erazim jinak Jan starý vážný činil roku 1557 pořizení o statečku svém takto: „...synu mému Jiříkovi ze všeho statečku svého odkazuji a poručím 1 kp gr č., ta aby jemu teprve v ruce se vydala, a tím ho pro jeho neposlušensství a neuctivost proti mně otcí svému a jeho manratnost ode všeho statečku svého oddělují, aby k mému statku žádného nápadu a spravedlnosti po mé smrti neměl...“ - Dorota Sojkova vdova žaluje v svém kšaftě r. 1565 na Nikodema Sekeru, někdy zetě svého, že Annu dceru její, manželku svou bil a jináč sužoval, s ní tyransky nakládal a jí k smrti před časem příčinu dal. Spravedlivý hněv svůj projevil mu tím, že ze statku svého mu poručila jenom půl kopy grošů. - Petr z Prachňan vložil 1521 do svého testamentu takové ustanovení: „Lidmily ženě mé nic nechci poručiti, poněvadž jest své vůle užívala a sama se jest oddělila, statek mi pobravši; na tom nechť dostí má.“ Všecko poručil Mikulášovi bratru svému. Jan Váňa soused kutn. v kšaftě svém 1688 prohlásil vydědění své vlastní dcery Kateřiny, provdané za Pavla Roberta Petrassa. Avšak magistrát povážil, že pro vyloučení z dědictví není příčiny výslovně doložené ani prokázané, a proto bylo schváleno přátelské narovnění mezi Kateřinou a její macechou, vdovou Marketou Váňovou (rozenou Dačickou z Heslova). - Když Samuel Lahvička chystal svůj kšaft 1527, jevil se jemu býti správným, aby jeho synu knězi Janovi nebylo třeba nic odkazovati ze statku otcovského, neboť „že jest kněz“. Ale přítel jeho Mikuláš z Prachňan řekl: „Což by to nebyla slušná věc, když on jest syn tvůj, abysi jemu žádné paměti po sobě nepozůstavil?“ Proto nařídil Samuel Lahvička: „Dajte mu z mého statku koflíček s broučkem a kožich sobolový horší a víc nic.“

V některých testamentech vyjadřuje se vděčnost za přijaté dobro, a ihned se zaručuje odměna za vykonané dobrodíní. Margeta Pulcová, znamenajíc na sobě nedostatek svého zdraví a téměř každou chvíli očekávající hodinu smrti, ustanovuje 1524, aby statek její se dostal po smrti její těm, kteří jí v nemoci dobře činili a ještě činí jako snaživí a starostliví ochránci. - Říha koláčník, ocitnuv se v nebezpečensství života skrze úraz 1526, v kšaftě svém odevzdal všecken statek svůj pod nejvyšší poručensství své manželce Lidmily, aby ona v tom statku seděla a jeho užívala, „neb ona jest mi ho věrně a pravě dobývati pomohla“. - Jiřík Špetle z Prudic roku 1580 poroučí dům (Judexovský, nyní čp. 393), v kterém bydlel, a mocně dával se vším, což k němu náleželo, Janovi služebníku svému věrnému za jeho služby věrné; též všec-ky vršky, které by se v tom domě našly, jemu poručil.

Zbožnost našich předkův, která jest známá z našich dějin, dotvrzuje se také těmi drobnými zápisy ve starých testamentech, kde se čísti může, jak naši předkové byli v každé době ochotně a radostně hotovi k obětem pro zvelebení svých kostelů, zvláště pak lze poznati, jak člověk zbožný, těžkou nemocí navštívený, hleděl útěchu v důvěře k bohu a snažil se, pozvností skleslou mysl svou vědomím svým o vykonáním hojných skutků bohumilých. Zprávy o odkazech na opravy kostelů a o darech na mešní přístroje a roucha bývají druhy pozoruhodné pro kostel ten který. Martin z Lorce 1491 odkazuje jistou summu kop grošů k opravě kostelů několika, zejména „božího domu“ sv. Barbory, kostela Matky boží, sv. Petra na Rovni, sv. Václava na Rovni, Matky boží do Krunty, sv. Vavřince na Kaňk, sv. Štěpána v Malině a sv. Václava na hrad Pražský. - Štěpán laděř 1512 poroučí k sv. Jiří na klenutí kůru 2 kp gr. - Petr Bernášek 1582 poroučí 50 kp gr č. na věž k Vysokému kostelu, „aby ty peníze vynaložili

na krov věže, aby jej dali přikrýti cihlami pokrývacími.“ - Duška Bobrová vdova roku 1539 poroučí 6 kp gr č. do kostnice k sv. Barboře na archu ke cti boží a k chvále; jestliže by se pak nedostalo na náklad té archy, odkazuje ještě 4 kp gr z nějaké zahrady, aby bylo doloženo. - Roku 1542 Eva Jarková vdova poroučí na archu do Čáslavě 10 kp gr č., „kdyžby dodělána byla“. - Ondřej řečený Svatba 1500 odkazuje hanštán stříbrný, „za kterýž dávali mi 7 kp gr, ten aby byl dán na monstranci k sv. Barboře, kterouž nyní dělají“. - Kněz Mikuláš, kaplan minciřský a pregéřský u sv. Barbory, roku 1514 poroučí kalich k sv. Barboře, ornát do Hořepníka a zvon do Košetic. - Kněz Svatomír Zrubek z Újezda a na Horách Kutnách u Vysokého kostela farář, arciděkan, kšaftuje 1509: „kadidlnici stříbrnou svou k Vysokému kostelu poroučím, kalíšek svůj stříbrný od hřivny k sv. Apolináryši do Prahy, jenž jsem toho kostela kanovník, korbel stříbrný a pozlacený panu Bernardovi mincmajstru, lžice stříbrné dvanáct jich ad komunitatem Mistrův do Prahy do velké koleje“ (univers.). - Roku 1526 Voršila z Vorlova domu poručila 100 kp gr č.; „pan Mikuláš z Práchnan k sobě přijmi a z těch dej udělati kalich čistý, a ostatek na chudé a nuzné naložiti má“. - Mistr Duchek Brodský, farář při kostele sv. Bartoloměje, kšaftuje 1523: „...tři ornátové v kostele moji jsou, jeden červeného axamitu s crucifixem ouzkým ten dávám k Vš. svatým, druhý černý soukenný nechávám při kostele, třetí vedhábný (!) s bílým křížem toho nechávám, umořil-li by mne Pán bůh, ku pochování svému...“ - Náklad na psané a malované zpěvné knihy (kancionály) pro kutn. kostely získali pěvci, sdružení v literátské kůry (pořádky), částečně ze sbírek, z veliké části pak z odkazů testamentárních. Roku 1570 Důra hokyně od Horů poroučí 5 kp gr č. na knihy české, které se pro čest a chválu boží píši k Vysokému kostelu; Petr Bernásek odkazuje literátům latinským k Vysokému kostelu dědinu (rolí) 30 záhonů, a literátům českým k témuž kostelu odpouští 5 kp gr č., půjčených jim na pergamen, aby „se čest a sláva boží z nich (z těch zpěvných knih) vzámáhalá“; Marketa Pelíková r. 1581 poručila literátům českým k Vysokému kostelu na knihy 4 kp gr č. a ustanovila peníze na jistém domě; a pod. dále.

Účinná láska k bližnímu strádajícímu, péče o jeho dobro, o zmírnění jeho bídy, to bylo našimi předky považováno za jednu z předních povinností a ctností křesťanských. Tyto ušlechtilé snahy uváděli předkové naši ve skutek také častými odkazy milosrdnými ve prospěch kutnohorské chudiny. Mandalena Hanušová, jinak Hejmanová ve svém kšaftě 1589 mluví takto: „...než chudé lidi za přátele sobě kladu a což jim z statku poroučím, toho jim také z srdce ráda přeji...“; neměla bližších přátel krevních, a proto podle své vzácné zásady odkazuje skorem vše chudým; větší díl statku svého zdědila po neb. knězi Jiříkovi Kuttenuvi, někdy bratru jejím. - Jakub Krinus havíř roku 1533 poroučí na chudinu 50 kp gr č., aby jim lázně zádušní topili, aby je stravovali a sukna aby jim kupovali. - Vavřinec Hrubý ve svém testamentě 1553 ustanovil, aby Marta manželka jeho kupovala do špitálu chudým maso do 20 kp gr č., když se jí bude viděti vždycky v pěti nedělích za 1 kopa až do vyjití těch 20 kp gr, a aby každého čtvrt leta lázeň chudým topili. - Lidmila Kasalická 1573 poroučí 10 kp gr č. na chudé ženy. - Roku 1565 Johanna Kafková poručila chudým mendíkům do obou škol (u sv. Jakuba a u sv. Barbory) postav sukna, ten aby se koupil a z něho aby jim sukní nadělali se dalo. - Voršila Zoubková ve svém kšaftě 1561 chce, aby poručníci její „největší troubu plátna mezi chudé dítky na košile rozkrájeli a rozdali“. - Jan Trnka ve svém kšaftě 1715 nařídil, aby po tři pátky pokaždé 100 bochníčků krejcarových chleba rezného se napéci dalo, na každý bochníček na vrch trocha soli přidalo a téhož dne mezi chudé rozdalo. - Josef Jinoška 1721 rozvázně žádal: „...při pohřbu aby se Vorlem (velkým zvonom) nezvonilo, ale chudým aby se chléb rozdával podle uznání paní matere (jeho).“ - Neobvyklým darem testamentárním získal sobě Matěj Zvara, mlynář, 1715 vděčnost příslušníků městského špitálu, který tehdy stál proti Čáslavské bráně na pravém břehu Páchu. Matěj Zvara odkazuje svému synovi Jakobovi zahrádku s viničkou u špitálu na kopci vedle skály ležící, a ustanovuje „kdyžby víno uzrálo, aby sobě chudí mohli pro občerstvení nějaký hrozniček utrhnouti, to aby jim od držitele zahrádky zbráněno nebylo; však aby ti chudí špitálští na něj (Matěje Z.) i na jeho manželku při mši sva-

té pamatovali a za duše jejich se modlili“. V těžce viniče stály tehdy dva štipky jabloňové, „když dokonalé ovoce ponese, tíže chudí špitálští takové ovoce očesati si mají“. - V novější době ujal se zvyk, podávat chudým peníze po pohřbu; na př. 1727 po funusu Alžběty ovdovělé Kubínové bylo rozděleno 5 zl. almužny chudým; 1719 Václav Štěpani ustanovil, aby po mši svatě v kostele bylo žebračkům po troniku rozdáno 12 kr.

Zmínky zasluhuje případ zřídka asi obvyklého dobrodiní. Dorota Nosková v kšaftě svém 1517 odpouští všem, kdož jí cokoli byl dlužen. - Roku 1508 Cašpar Matesův, jsa navštíven „troudnou“ nemocí, činil zřízení o statku svém; Vaňovi „alchymistovi“, který mu zůstával dlužen za stravu 14 kop nebo 15 kop „spíš víc nežli méně“, poshověl mu laskavě, až on přijde k jakémusi statku, aby byl upomínán.

Mezi Horníky pozoruhodným zjevem možno nazvati Jana Maslníka, který pracovitostí, moudrou rozvahou a spříčovstí se domohl značné zámožnosti. Bystrá mysl jeho předstihla va-lem názory tehdejší doby a všecko jeho konání bylo vedeno šlechetnými úmysly. V posledním pořízení o statku svém v roce 1537 utvořil ze svých značných přebytků pomocnou nadaci pro chudé řemeslníky zejména v cechu řezníků, krejčí, pekařů a ševců, a vybírání těchto podpor položil pod dozor starších cechmistrů, ti aby každého roku přijatou summu 40 kp gr č. správně rozdělili mezi chudé členy svých cechů.

Zápisy v testamentech jsou hodnověrné; a proto lze knihu testamentů považovati s důvěrou za zdroj spolehlivých zpráv rodopisných. Na ukázkou vybíráme kšaft Jakuba Holého Šotnovského z Závovic z roku 1590. Vdova po něm zůstala byla Marianna z Krásné Hory, v roce pak 1593 byla manželkou Šmilaurovou; ale 1599 byla již mrtva. V Hostinném nad Labem měl Jakub Holý sestru Annu, té odkázal 100 kp gr č., a bratra Jiříka, jehož synům Janovi, na ten čas na umění ve Wittemberce trvajícím, a Jiříkovi (v Broumově) poručil každému po 100 kp gr č.; sestře své vlastní Kateřině, manželce Jiříka Ježka krejčího, odkázal též 100 kp gr č. - Apatykář Ferdinand starší Alexius z Stern-Legisfeldu v kšaftě svém 1721 podává zevrubný popis své četné rodiny. Z prvního manželství vzrostli synové tito: Jan Josef, který přijal jméno Pius Ladislav v klášteře Sedleckém, Bernard čili Pius Julius žil v klášteře v Plasích, Ferdinand držel lékárnu po otci, Pius Řehoř žil v cisterc. klášteře v Žďáru (později 1733 byl převorem tamtéž), Pius Karel žil v koleji tovaryšstva Jezuitského; dcera Regina čili Dorota žila v řádu cisterc. v klášteře Starobrněnském (byla tam 1733 převorkou). Z druhé manželky Lidmily roz. Štikovny z Paseky byl tu syn Jan Josef Antonín, který studoval, ale otec žádal, aby po jeho smrti studii zanechal a lékárnictví se věnoval, aby však odložil svých zlých návyklostí a náruživostí; v roce 1733 se ani nevědělo, kde se zdržuje, zda živ jest anebo mrtev. - Ze zápisu (1620) o rozdělení statku po Václavovi Sixtovi z Zvířetina apatekáři, někdy cís. rychtáři kutn., poznáváme, že vedle vdovy Doroty z Milhausu pozůstaly dítky Jindřich, Lidmila a Justina, které neměly dosud let, dcera Alžběta z Zvířetina manželka Václava Šmída jircháře, dcera Dorota z Zvířetina vdova po neb. Janovi Veškovi (1621 byla již Zachariáše Šneliusa manželkou), a dva synové M. Sixt z Zvířetina a Adam z Zvířetina.

STAROČESKÁ SLOVA A ÚSLOVÍ.

Kutnohorské příspěvky k dějinám vzdělanosti české, řada VI. (1932), str. 43.

Jest povinností těch, kdož pracují v českých archivech, aby si všímali mluvnických zvláštností. Slova a úsloví zastaralá, z obvyklého užívání vymizelá, mají význam pro bádání v oboru českého jazykozpytu. Podáváme jich snůšku sic skrovnou, ale doufáme, že příklad pozvudí následovníky.

1515 lidské *outrže* = lidské pomluvy (A. K. Reg. záduší Námětského).

1515 *mrštěnc* pod kalich a druhý pod monstranci = podlouhlý ubrus k tomu účelu (tamtéž).

1529 *tření a karbování* křítitedlnice = vytírání a čištění, jako v pivovarství se koná jistá práce mícháním v kotlu (tamtéž).

1530 zvoníkoví, jako v advent *rekujel* (regoval) = zvláštním způsobem jaksi zadržováním se

zvonívalo (tamtéž).

1516 sukně černá *pochodilá* = obnošená (A. K. Kniha testam. 1488 D. 9. v).

1524 chodili spolu na *vzatky* = na krádež; *navozoval* mne na *vzatky* = naváděl (A. K. Manuale práva útrpného).

1617 bratří *jednobříšní* = z téže matky (List úř. Lib. oblig. 1610 I. 28 v).

1735 *vejchysta* = výbava pro nevěstu (List. úř. Lib. testam. str. 219).

1520 *hautka* = malá hut (A. K. Zápisy horní).

1492 *onolonský* příjem cla = loni přijaté clo (A. K. Obecní počty).

1470 statek *mohovitý a nemohovitý* (A. K. Reg. rub. parvum 1462 J. 11).

1446 peníze sirotkům *sestřeňat* = sestřenic (tamtéž E. 5).

1752 *syvky* = kroupy (přírodní zjev) (A. W. Staveb. účty kost. sv. Jana Nep.).

1512 a 1514 duály: *dvě skle* do rathouzu; *dvě prkně* pod nový žlab (A. K. Účty Kaňkovské obce).

UBOHÝ PODDANÝ.

Vlastivědný sborník východočeský, sv. 5. (Chrudim 1934), str. 118-123.

Kláster Sedlecký u Kutné Hory býval druhdy sousem velice nepřijemným. Opatové i celý konvent toho klášteřa, po výtce původu německého, sledovali cíle, řeholními pravidly jim vytčené, se známou germánskou houževnatostí, neústupností a po případě i krutostí. Výsledkem takového jednání bývalo ovšem časté, mnohdy i vážné znesnadnění se sousedy. Již za Jana Lucemburského soudil se kláster o hranice s kapitolou na hradě Pražském, jejíž teritorium sahalo tehdy do samotné Kutné Hory. Spor se protahoval a byl rozsouzen teprve papežskou bulou z r. 1410. Na hranicích, rozsudkem přesně stanovených, sazeny mezníky s vytesanými erby obou dotčených stran.¹⁾ Velmi často býval opat sedlecký rozvaděn s faráři z okolních jinověreckých osad o rozmanitá oprávnění ve správě duchovní (oddavky, kázání a pod.). Také obec kutnohorská se ocitala někdy v rozporu s klásterem Sedleckým, a to z příčin všelijakých. Zajímavý příklad jednoho takového sporu²⁾ vylučuje se v řádcích následujících.

Roku 1655 na sklonku měsíce července stížil sobě havíř Václav Rumlena šepmistrům kutnohorským, že v měsíci červnu mu klášterský úředník poslal cedulku, ve které se mu zapovídají pastviny na pozemcích klášterských, dokud by nepřišel a se neporoval. Když pak do klášteřa přišel, dotazovali se ho, zná-li se býti poddaným klášteřa. Tomu on odpíral, dokládaje, že se narodil v Hoře, kdež 22 roky při horách pracoval, a že 11 nedělí byl zaměstnan též při minách, když dobývali Jihlavy, a že jest osobou svobodnou. Pro tento jeho odpor uvrhli jej do vězení nečistého a smrdutého, kterému říkali „kabát“; v tom vězení, ve kterém nemohl ani seděti ani ležeti, drželi jej nepřetržitě čtyři dny a čtyři noci. Potom jej, na obou nohách spoutaného, nutili do práce namáhavé: bylo mu z kostela vynášeti a vyvážeti velké kameny a jiné rupy, ve stodole rovnati obilí ve snopech, a sekati dříví. Potravu mu podávali naprosto nedostatečnou; a stále naň naléhali, aby doznal, že jest jejich poddaným, a tak jej mocně do poddanosti přivésti chtěli. Šepmistři, považující Rumlena za příslušníka obce kutnohorské, ujali se ho: dopsali tehdejšímu opatu klášteřa sedleckého Hilgerovi, žádající, aby Rumlena byl z vězení klášterského propuštěn. Opat odpověděl dalším násilím, totiž dal dobytek Rumlenův, ovčí a hovězí, zjímati a do klášteřa odehnati. Šepmistrům pak zaslal list německý, psaný tónem podrážděným a příkřým, v němž je obviňuje, že podporují a posilují zbužníka, proti vrchnosti se vzpírajícího. Šepmistři ovšem nemlčeli; nepokrytě opatovi vytykají jeho jednání násilnické, ale jinak se drží v mezích úřední umírněnosti. Zjišťují, že vůči předešlým opatům vždy zachovávali sousedskou svornost a že ani tentokrát se nedopustili ničeho nezpůsobného

¹⁾ Jeden takový mezník se zachoval a jest uložen v kutnohorském museu; má tři boky.

²⁾ Zprávy následující byly čerpány v městském archivě kutnohorském z listin čís. 10051/1-53 a čís. 10061/10.

a nesousedského. Dále dovozují, že otec Rumlenův Matěj býval sic poddaným klášterským, ale matka jeho Dorota byla svobodná, v Kutné Hoře zrozená, a že syn její Václav jest proto také svobodný. Ukazuje-li se k listu výhostnímu, který byl Dorotě Rumlenové od kláštera vydán, není tím poddanost její dokázána, neboť ji tehdy v klášteře uvrhli do vězení, aby z ní vynutili doznání, že jest jejich poddanou, aby musila klášteru za výhost zaplatiti. A to prý při žádném právě a tribunálu nikde a žádné právo uznáno a držáno není, aniž kdy bude, co moci někomu vzato aneb co někdo, moci k něčemu přinucený, učinil. Opat na to odpověděl břitkou replikou opět jazykem německým, ve které šepmistry rozhodně žádá, aby mu nedělali překážek, když tresce vzdorovitého poddaného svého.

Rumlena trpěl dále jsa v klášteře soužen vězením a vnučenou tuhou prací. Proto vnesli šepmistři tu věc na hejtmany kraje Čáslavského, slibující za Rumleny, bude-li z vězení propuštěn, že jej postaví, kdykoli bude třeba. Úřad hejtmánů na čáslavsku zastávali tehdy Ferdinand Robnháp z Suché a Litmír Viduna z Obitec. Ti učinili o tom podání ke králi. místodržícím. Odtud pak projeveno přání, aby v té věci přátelským způsobem obě strany porovnány býti mohly; na hejtmany vložen úřad komisarů zvláště pro tu věc zřízených a poručeno jim, aby ihned obě strany před sebe povolali, je pro i contra bedlivě vyslyšeli a potom jim místodržícím o všem zprávu podali. Dále bylo nařízeno, aby nehledě na nepřítomnost opata sedleckého, který odjel na visitaci klášterů cisterceckých, byl Václav Rumlena na rukojemství pánů Horníků z vězení propuštěn a dobytek jeho mu vydán. Tak daleko dospěla sporná věc na sklonku měsíce října 1655.

Úřední projednání pře bylo stanoveno na den 14. prosince na Krchleby k 9. hodině na půllorloji před polednem. Převor kláštera Sedleckého P. Bartoloměj Sartorius odpověděl hejtmánům na tuto výzvu, že pan prelát (opat) jako principál před svým odjezdem žádného práva mu nedal, nýbrž ve věcech Rumlenova proti vrchnosti nenáležitěho členení a patrné rebelie“ veškeré právo sobě ponechal; a proto žádal převor, aby zasedání komise bylo odsunuto na dobu pozdější.

Od Rumleny, který z vězení propuštěn nebyl, docházely žaloby na nové útisky, které mu bylo v klášteře snášeti. Když byly v měsíci říjnu ovce stříhány, nebyla prý vlna z jeho ovcí, v klášteře zajatých, odevzdána jemu, nýbrž k zisku klášterního hospodářství obrácena. Převorem i hospodářským úředníkem klášterním bylo prý mu stále vyhrožováno, že do díry podzemní vsazen bude, odkudž nebude propuštěn, dokud ruky dáním nepřipoví, že s manželkou svou a s dítkami svými i s gruntem svým Šípčím³⁾ chce zůstatí klášteru poddaným. Pročež hejtmáné, řídící se vůlí krále. místodržících, znova nařídili převorovi, aby toho ubohého člověka, vězením tak dlouho trýzněného, ihned propustil, poněvadž šepmistři za něj slibují. Rozhořčení své vůči konventu kláštera Sedleckého dávají hejtmáné na jevo v dodatku slovy těmito: To jest nad slušnost a proti řádu a právu, člověka tak těžkým vězením na prodloužený čas sužovati; byť on i dědičným jich poddaným byl, tehdy nemají toho činiti. Převor však dopisu toho nepřijal od posla pánů hejtmánů. Když mu pak bylo připomenuto, aby uvážil, co by z toho budoucně těžkého pojití mohlo, omlouval se tím, že prý mu posel chtěl psaní odevzdati v chrámu Páně „in loco ac tempore non competenti“ k vykonávání služeb božích se strojícím, a slíbil, že Rumleny i s dobytkem jeho propustí.

Ale převor slibu svého nesplnil. Rozhořčení své spravedlivé nedovedli páni hejtmáné již utajiti. Znova mu připomenuli nařízení krále. místodržících a zřejmě mu dali na jevo nevoli svou, že je převor zbytečně zaneprázdňovati nepřestává. V obsírné odpovědi své tvrdí převor, že výhostný list, kterým rodiče Václavovi byli poddanství svého zbaveni, nečiní žádné zmínky o dětech, a proto že Václavova svoboda listem tím není nijak prokázána. Dále praví převor licoměrně, aby sobě páni hejtmáné nemyslili, že by konvent kláštera Sedleckého chtěl úřad na

³⁾ „Šípčíc“ jest topický název dosud zachovalý; označuje se tak místo mezi Kutnou Horou a Kaňkem (za pivovarem Loreckým). Za starodávna tam stála usedlost, totiž dům se zahradou a polnostmi, o které se nacházejí zápisy v městských knihách kutnohorských (asi od roku 1464)

ně vložený nějak zlehčovati. Aby k takové domněnce příčiny neměli, že on převor prý neopomenul, Rumlenu, pout a vězení zbaviti. Nad to pak maje nad ním, ačkoli protimyslným poddaným svým, otcovskou útrpnost, jemu slušnou výživu opatřil a také dobytek jeho klášterními pastevci hlídáti a klášterní píci krmiti nařídil. Avšak rozhodně proti tomu konvent protestuje, aby kdo Václava Rumlenu proti vrchnosti klášterské pozdvihoval, od ní jej odluzoval, jej chránil a zastával. Proti každému, buď on kdo buď, prý přinucen bude, přísně vystoupiti a pokuty na něm dobývati. Příčinou prý hlavní, pro kterou Rumlenu spoutali a do vězení uvrci dali, byly prý pohrůžky, které on ve vrátnici vůči klášterní vrchnosti pronášel, že jim některým krky točiti chce a je do šachet házeti; také prý manželka jeho na kanceláři, kdež tři duchovní přítomni byli, směle a opovážlivě si vedla. Jiná vrchnost prý by jim za to větší trest přisoudila; neboť právo netoliko skutek, ale i zlý úmysl soudí.

Přišel nový rok 1656; ale obrat ve věci nenastal. Manželka Rumlenova stále se dožaduje pomoci pánů šepmistrů, a ti opět naléhají na pány hejtmany kraje Čáslavského, projevující mínění, že naschvál ta věc se odkládá, aby ta komise, již tak velice zlehčená, k zapomenutí přišla, a ten ubohý člověk, jsa tak zle trápený, k desperaci přiveden byl. Šepmistři měli toho jistou zprávu, že opat jako visitátor ze Žďáru odjel do Brna a odtud do jiných klášterů jemu pod visitaci náležejících se chystá, že do Vídně a odtud do některých míst blíž rakouských hranic ležících, zejména do Vyššího Brodu, Krumlova a j. odjeti se strojí. Tak že to „krátké strpení“, kterým zarmouceného Rumlenu utěšují, ještě do Veliké noci budoucí se protáhnouti může. Následkem toho rozkladu ustanovena komise na den 3. března. Avšak opat, z cesty visitační se navráťivší, opětovně se dožaduje, aby den pro řízení ustanovený byl odsunut, omlouvaje se nutnou cestou do Prahy a jinak. Konečně mohlo býti řízení položeno určitě na den 9. března.

Toho dne sjeli se na Krchlebech (sídle hejtmána Robnhápa z Suché) všichni, kteří byli účastníci ve sporu. Od pánů Horníků vysláni byli s plnou mocí Samuel Lahvička, primátor, Václav Krubín Hopmilský a Krištof Perkmon; jako zástupce kláštera přijel opat se svým sekretářem Jiříkem Znějovským (Zňovským); také Rumlena byl přítomen. Opatovi, který byl stále oslovován titulem preláta anebo visitátora, vše se překládalo na jazyk německý. Projednávání věci sporné vybočovalo chvílemi z kolejí klidného rokování. Páni Horníci hájili své stanovisko věcně a zdrženlivě; patrně se vyhýbali vážnému sporu s konventem kláštera Sedleckého. Ale opat stál urputně na svém náhledu, a často se rozčiloval. Z komisařů mluvil Robnháp rozvážně a nestranně, kdežto Obitecký se dosti zjevně přikloňoval na stranu opatovu; avšak oba si vedli jaksi rozpačitě, nechtějíce si to pokaziti se žádnou z obou stran rozvaděných, ani nechtějíce upadnouti v nemilost pánů místodržících.

Předsedající předložil především otázku, zdalíž děti s poddaných rodičů ve svobodném horním městě zrozené jsou svobodné, a dále zdalíž lidé poddaní, kteří někdy v dolech pracovali, svobody tím nabyli. Horníci přisvědčovali na obě otázky, opat odpíral oběma. Přečtena resoluce krále Rudolfa a jiné zprávy o svobodách, hornímu lidu udělených, ale nedocílilo přesvědčivého názoru jednotného; ba zmatek byl ještě zvýšen, když komisař Obitecký pronesl mínění, že poddanost Matěje Rumleny, jakožto hlavy rodiny, táhne za sebou také poddanost manželky jeho a dítě jeho. Když pak předsedající komisař Robnháp se dotazoval, komu by ten grunt Rumlenův „Šípčí“ náležel, ozvaly se též odpovědi protichůdné, sobě odporující; opat dokládal, že patří ke klášteru, Horníci pak tvrdili, že jest jejich šosovní a že knihami městskými se řídí. Tímto tvrzením byl opat velice pohněván a podrážděn prohlásil, že od toho gruntu nikdy neupustí.

Pan Robnháp doznává, že oni komisaři nemohou Rumlenu přisouditi ani klášteru, ani Horníkům; táže se, čeho pan prelát na tom ubohém člověku míti žádá a jaké zalíbení on jako osoba duchovní má na tom, že téhož Rumlenu netoliko do chudoby uvedl, ale dlouhým a těžkým uvězněním i o zdraví připravuje; a dále vyzvídá, proč Rumlena nebyl domů propuštěn, když Horníci pod pečeti svou městskou při pánech místodržících a při nich hejtmanech kraj-

ských slibují za Rumlenu, že jej postaví, kdyby toho potřeba kázala. Proti tomu jal se pan prelát ujišťovati, že o tom ničeho neví, že by magistrát kutnohorský za Rumlenu byl sliboval, a že Rumlena ani tak těžkým arestem obtěžován nebyl, že mohl domů i do města svobodně choditi. Nejsouce touto odpovědí spokojeni, obrátili se páni komisaři na tajemníka klášterního a dotazovali se, zná-li se on k tomu, že převor i konventu psáno bylo od hejtmanů, aby Rumlena byl propuštěn, když páni Horníci za něj slibují. Tajemník počal mluvit latinsky, snad aby tomu Rumlena nerozuměl; ale jsa pánem Robnhápem přísně napomenut, aby mluvil česky srozumitelně, přiznal se, že tomu tak jest, ale že pan převor s konventem žádali od magistrátu kutnohorského slibný list za Rumlenu pod pečeti městskou. Tu se ozval opat a žádal, aby mu originál toho listu byl vydán; a když mu slíben byl opis toho listu, ale vydání originálu bylo odepřeno, nechtěl se tím spokojiti a hněvem popuzen, začal Rumlenovi šelem a „pernhajterů“ nadávati a hledě vyčítavě na přítomné pány Horníky, vměšoval do řeči své zmínku o rebelantech, kteří se opovažují poddané posazovati proti jejich vrchnosti. Proti tomuto troufalému podezřívání se Horníci rozhodně ohradili. Aby roztržka ta nevzrostla na bouřlivý výstup, oslovil předsedající hejtman Robnháp Rumlenu, který tu dosud byl jen tichým svědkem, a promluvil k němu takto: „Je-li tomu tak, že jest tebe klášterní úředník tříkráte kyjem bil?“ Na to odpověděl Rumlena: „Bil mne jedenkráte; ale tříkráte nade mnou hrozivě stál.“ Tu se obrátil pan Robnháp k sekretáři Žňovskému, řka: „Žádný není větší příčinou této nepřiležitosti jako vy. Vy podvozujete a vadíte vrchnosti dohromady. Kdyby vás nebylo, pan prelát, který jest hodný pán, nikoliv by toho neučinil. To všechno skrže vás pochází, a protože vám z podstaty úřadu na nás vloženého dostatečně poručíme, abyste odsud neodcházel, ale zde v arestu zůstal.“

Tím skončilo rokování, a všichni se chystali na odchod. Tu hejtman Robnháp promluvil k opatovi smířlivou řeč takto: „Což bych sobě přál, aby ta věc raději bez zaneprázdnění dalšího mezi stranami porovnána býti mohla.“ Na to pan prelát odpověděl, že Rumlenu s manželkou, s dětmi i se vším dobytkem jeho chce pánům Horníkům propustiti. Páni Horníci byli pak usmířeni a uklidnění prohlášením pánů hejtmanů, že ihned zítra pošlou panu opatovi a celému konventu nařízení, aby slib ten byl splněn, s pohrůzkou, pakliby se to nestalo, že stížnost odešlou na pány místodržící.

Když opat již do vozu chtěl vsednouti, bylo sekretáři Žňovskému znova připomenuto, aby ze zámku neodcházel. Tu jej opat začal omlouvati, že „co jest koliv činil, že jest nic více před se nebral, než co od něho (opata), jakožto vrchnosti své poručeno měl“, a německy Žňovského pobízel, aby jen do vozu přisedl. Když pak páni hejtmané tomu bránili a sekretáře zpět do zámku posílali, tu opat z vozu vystoupil a prohlásil, že on sám osobně místo Žňovského tu zůstatí chce a bez něho že domů nepojede. Tu páni hejtmané odstoupili stranou a uradivše se mezi sebou, dovolili, aby sekretář s opatem vsedl do vozu. A tak jsou odjeli.

Poděkování

Vydavatel by chtěl touto cestou poděkovat všem, kdo přispěli ke vzniku této publikace - především pracovníkům Státního okresního archivu Kutná Hora a dále zaměstnancům Českého muzea stříbra v Kutné Hoře a Univerzitní knihovny Univerzity Pardubice.

Emanuel Leminger

* 25. prosince 1846 v Nedvězí.

† 3. prosince 1931 v Kutné Hoře.

Dne 3. prosince o půl 8. hodině ranní tiše zesnul p. Emanuel Leminger, profesor st. střední školy v. v., spisovatel, dopisující člen Král. čes. společnosti nauk v Praze, člen archaeologické komise při České akademii věd a umění v Praze, čestný občan města Kutné Hory, čestný člen a dlouholetý kustod musea Archeol. sboru „Wocela“ a redaktor „Kutnohorských příspěvků k dějinám vzdělanosti české“.

Narodil se dne 25. prosince 1846 v Nedvězí v okrese neveklovském, kde otec jeho byl panským hospodářským úředníkem. Když otec jeho byl přeložen do Lešan, počal chodit malý synek do obecné školy v Netvořicích, kde byl zapsán hned do druhé třídy. Po půl druhém roce poslán do Litoměřic, aby se naučil německy. Německý jazyk osvojil si za půl roku tou měrou, že mu výchova německá ve 4. třídě hlavní školy a v 1. třídě gymnasia nečinila obtíží. Druhou až osmou třídu gymnasia studoval v Praze u piaristů, kde bydlel v konviktě v Klementínu společně se Svatoplukem Čechem a Servácem Hellerem. Měl býti podle přání matčina knězem. Leč r. 1865 po maturitě dal se zapsati na fysiku a matematiku na filosofickou fakultu pražské university. Rozhodnuv se pro úřad profesorský, připravoval se ke státní zkoušce z matematiky a fysiky. V této době dvakráte poslán na výpomoc za nemocné profesory: na gymnasium v Klatovech (kde žákem jeho byl Jaroslav Vrchlický) a na gymnasium piaristů na Novém Městě v Praze. Na podzim r. 1872 ustanoven suplentem na vyšší reálce v Kutné Hoře, kde působil až do října 1902 a na odpočinku žil až do své smrti.

Byl profesorem přísným, ale otcovsky spravedlivým; proto milován byl všemi žáky svými, z nichž mnozí dopisovali si s ním až do jeho smrti. V prázdných chvílích věnoval se spisovatelství.

Činnost tato projevovala se zprvu sepsáním učebnice fysikální pro nižší oddělení škol středních, pro ústavy učitelské a pro školy měšťanské, kteréžto učebnice dočkaly se několika vydání. Mimo to napsal množství odborných a popularisujících článků, zejména do časopisů: „Škola a život“, do „Poučných listů“ a do „Světozora“.

Hned při příchodu jeho do Kutné Hory zlákaly ho omšelé stavitelské klenoty města a bohatý archiv k bedlivému studiu historie staroslavné Kutné Hory.

Profesorský sbor reálky skládal se v té době z vynikajících mužů. Vedle ředitele Jiř. Zacha působil tu Jan Řehák, Fr. A. Slavík a V. Lavička. Ti všichni s Em. Lemingrem věnovali se horlivě historickým pracím, a výsledkem jejich činnosti bylo množství cenných článků vědeckých o Kutné Hoře.

Příčiněním jejich za předsednictví V. Předáka, presidenta kraj. soudu, založen r. 1877 Archaeologický sbor „Wocel“, jehož původním účelem bylo zachránění velechrámu sv. P. Barbory před zkázou. Přeškoda, že vnesením nesvárů mezi ředitele a učitelský sbor tento vědecká činnost vzala za své. Jediný E. Leminger zůstal Hoře zachován, ostatní přeloženi.

Zásluhou E. Lemingra bylo, že se „Wocel“ věnoval i sběratelské činnosti, jejíž výsledkem bylo založení musea. Sbírký tyto, jichž perlou je skvostná sbírka mincí, jsou pýchou města a svědčí o lásce a péli zesnulého, který byl až do r. 1929 jejich pečlivým a nezištným ochráncem.

Leč E. Leminger neomezil se jen na sbírání uměleckých a historických předmětů, na zachraňování listin z hor. archivu na balící papír prodaných, na pořádání sbírek musejních, výkopů z hradíště Cimburku, na badání v listinách a knihách museu darovaných, on byl i pilným návštěvníkem bohatého archivu horního a městského. V přiloženém soupisu jeho prací najdeme výsledky této jeho pozeňnané práce, jež uloženy jsou v tolika odborných i místních časopisech a budou cennou pomůckou k sepsání dějin města Kutné Hory.

Vrcholnými spisy jeho jsou „Královská mincovna v Kutné Hoře“ a „Umělecké řemeslo v Kutné Hoře“, které pro vědeckou hodnotu jejich vydala Česká akademie.

Em. Leminger byl pýchou školy, Archaeologického sboru „Wocela“ a města Kutné Hory, jehož historii výborně sloužil!

Budiž mu věčná pamět!

(Kutnohorské příspěvky k dějinám vzdělanosti české, řada VI., 1932, příloha.)